

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 08300

DOS LEBEDIKE VORT

S. Yefroikin

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

זלמן יעֶפֶרויקין

ח. בעז

דאָס לעבעדיקע וואָרט

לייענבוך

פֿאַר דעם דריטן לערניאַר

אילוסטרירט פֿון י. שלאָם, פֿ. שרון און אַנדערע

ארויסגעגעבן פֿון

בילדונגס-קאָמיטעט פֿון אַרבעטער-דינג

DOS LEBEDIKE VORT

by

S. YEFROIKIN (EFRON) — H. BASS

Copyright 1954
by the
Educational Department
of the
Workmen's Circle
New York, N. Y.

Reprinted 1959

Printed in the U.S.A.

געזעצט און געדרוקט אין „פוטורא פרעס, אינק.“, 476 באַדוויי, ניו-יאָרק

אזודציוה

אותיות ריינע, אותיות שטילע,
פֿול מיט בענקשאַפֿט ווי אַ תּפֿילה:
א' ב' ג' ד' ה' —

טרינק דאָס ליכט אַרויס פֿון זיי!
לערן זיך פֿלעסיק, קינד מינים, לערן
וועט אין האַרץ דיר ליכטיק ווערן.

יעדער אות איז פֿול מיט וואַנדער —
ברענגט געזאַנג און פֿרייד צו קינדער:
יעדער אות וועט זיך דערהייבן
צו אַ ריינעם טיפֿן גלויבן —
פֿול מיט חכמה און מיט וויסן
פֿון דעם לעבן צו געניסן.

א' ב' ג' ד' ה' —
טרינק דאָס ליכט, מיין קינד, פֿון זיי:
וועסט פֿון לערנען ריכער ווערן,
בעסער ווערן, שענער ווערן:
ווי די זון גייט אויף אין שטראַלן —
וועט מיט חכמה פֿון דיר קוואַלן!

(י. ה. ראַדאַשיצקי)

העפּטע אַלפֿבֿעט

אבגה

זון און הימל

זון אין הימל! זון אין הימל!
שיק אונדז, שיק אונדז ליכט א סך,
ליכט אויף בערג און ליכט אויף גריבער,
ליכט אין שטוב ווי אויפן דאך.

זון אין הימל! שיק דיין ליכט אונדז
פאר דעם פויגל אויפן צווייג,
פאר דעם לעמעלע אין שטערכל,
פאר דעם הינדעלע אין שטייג.

שיק דיין ליכט פאר ארץ, וואס אטעמט,
אין דער שטאט און אויפן פערד,
פאר די מענטשן, פאר די גראזן,
פאר דער גאנצער גרויסער וועלט!

(מ. באַנדאָנסקי)

ברילן

א.

וין וויפל מאָל האָט בערעלע געזען, אַז גרויסע און אַפילו קינדער טראָגן ברילן. אים איז עס זייער געפֿעלן געוואָרן. עפעס ווערט מען אַ גאַנצער מענטש און מע זעט אויס ווי אַ גרויסער. אַז מע קומט אַרײַן פֿון דרויסן אין שטוב, נעמט מען די ברילן פֿאַמעלעך אַראָפּ פֿון דער נאַז, מיט אַ טיכעלע ווישט מען פֿאַרזיכטיק אויס די גלעזלעך, און מע טוט די ברילן צוריק אָן . . .

הײַנט וויפל פֿאַרגעניגן האָט מען פֿון קוקן דורך ברילן. ווער ווייס דען נישט, אַז ברילן פֿאַרגרעסערן אַלץ? ווערן טאַקע אַלע זאַכן גרעסער, שענער און אַלץ זעט אויס אַזוי מאַדנע. קוקט מען אויף אַ נאַז ווערט זי אַזוי גרויס ווי אַן עלנבויגן . . . און די שטערן פֿון הימל — ווי לבנות . . .

ווי אַזוי קומט מען אָבער צו אַ פֿאַר אמתע ברילן?
האָט בערעלע צוגעטראַכט אַזאַ פּלאַן:

די קינדער וואָס זעען נישט צו לייענען פֿון דער ווייטנס, זעצט דער לערער אויף די ערשטע בענק און ער גיט זיי בריוועלעך אַהיים, אַז מ'זאָל מיט זיי גיין צום אויגן-דאָקטער . . . די צווייטע וואָך האָט טאַקע בערעלע געבראַכט אַהיים פֿון לערער אַזאַ בריוועלע, אַז בערעלע מוז זײַן בײַ אַן אויגן-דאָקטער, ווייל ער זעט נישט גוט פֿון דער ווייט.

האָט די מאַמע נישט פֿאַרשטאַנען וואָס איז דאָ געוואָרן מיט בערעלעס אויגן, ווייל זי האָט געוואוסט, אַז בערעלע האָט פֿון שטענדיק אָן געזונטע אויגן.

האָט איר אָבער בערעלע שוין טאַג-טעגלעך דערמאַנט און אַזוי לאַנג געוויינט און געקלאַגט, ביז זי האָט אים געפֿירט צו אַן אויגן-דאָקטער.

ב.

זיצט בערעלע אויף אַ ווייכן שטול, איין אויג פֿאַרמאַכט, און דער דאָקטער מיטן שטעקעלע אין האַנט הייסט אים לייענען

אותיות און ציפערן פֿון אַ וויסן טאָוול, וואָס הענגט אויף אַ וואַנט.
האַט בערעלע געזאָגט, אַז ער זעט נישט גוט . . די גרויסע —
יא, נאָר די קלענערע — נישט . . . אַזוי מיטן רעכטן און אַזוי מיטן
לינקן אויג — ער זעט נישט . . .

האַט דער דאָקטער דערנאָך עפעס געזאָגט בערעלעס מאַמען,
און די מאַמע האָט ווידער געפֿרעגט, האָט דער דאָקטער ווידער
געענטפֿערט און די מאַמע האָט ווידער געפֿרעגט.

פֿון דעם אַלעם, וואָס דער דאָקטער האָט געזאָגט און די מאַמע
זיינע האָט געפֿרעגט, האָט בערעלע פֿאַרשטאַנען אַז ער וועט האָבן
ברילן . . . טאַקע אמתע ברילן!

ג.

אַז בערעלע איז צום ערשטן מאל אַרויסגעגאַנגען אין די נייע
ברילן, האָט זיך אים אויסגעוויזן גלייך ווי ער וואַלט געגאַנגען
אויף גלאַז . . . און פֿאַר די אויגן איז אים אַליץ געווען טונקל,
ווי ס'וואַלט זיין אַ נעפל אין גאַס. פֿאַרגרעסערט האָבן די ברילן
גאַרנישט, נאָר זיי האָבן אַליץ מאַטער געמאַכט.

דערצו נאָך האָבן זיך געדרייט רעדער פֿאַר די אויגן. בערעלע
האַט געווישט, געריבן, געפּוצט די גלעזלעך, געמיינט אַז זיי זיינען
פֿאַרהויכט, אָבער ס'האַט גאַרנישט געהאַלפֿן.

די אמתע צרות אָבער האָבן זיך ערשט אָנגעהויבן, ווען ער
האַט זיך געוויזן אין זיינע ברילן צום ערשטן מאל פֿאַר זיינע חבֿרים
אין שול.

עס איז געוואָרן אַ הוראַ, אַז זיי האָבן אים דערזען:

— בערעלע איז געוואָרן אַ לערער, אַ פּראָפֿעסאָר!

— פּונקט ווי אַ דאָקטער זעט ער דאָך אויס . . . וויפֿל נעמסטו
פֿאַר אַ וויזיט ?

און אַז בערעלע האָט שוין געהאַט אויסגעהערט געלעכטערס
און וויצן אָן אַ שיעור, האָבן גאַר די ברילן גענומען שפּאַצירן פֿון
האַנט צו האַנט און פֿון נאָז צו נאָז — יעדער איינער האָט זיך זיי
געמוזט אָנמעסטן.

האַט טאַקע דעם זעלבן טאַג נאָך בערעלע געבראַכט אַהיים
 זײַנע נײַע ברילן מיט אַ צעשפּאַלטן גלעזעלע.
 די מאַמע האָט געשרײַען, געבייזערט זיך און באַלד אַוועק-
 געשיקט די ברילן צו רעכט מאַכן אין דעם זעלבן געשעפּט, וואו
 מען האָט זיי געקויפּט.
 האָבן די חברים די ברילן זײַנע מער נישט געטשעפּעט, זיך שוין
 צוגעוואוינט צו זיי.

ד.

דער איינציקער, וואָס האָט זיך נישט געקענט צוגעוואוינען צו
 די ברילן, איז געווען בערעלע אַליין . . . ער האָט זיך איצט גע-
 דאַרפֿט אַפּזאָגן פֿון אַלע שפּילן; נישט לויפֿן, נישט שפּרינגען און
 דאָס ערגסטע פֿון אַלץ — נישט שפּילן אין פּילקע. אַט האָט זיך
 די פּילקע אָנגעקלאַפּט אָן דער ערד און מ'דאַרף אונטערשפּרינגען
 און מיטן קאַפּ אַרײַנהאַקן אַ „גאַול“ — טאָר אָבער בערעלע נישט
 פֿאַרגעסן, אַז ער טראָגט ברילן און בײַ אַ גוטן שפּרונג ליגן זיי
 באַלד אונטער די פּיס . . .

האַט שוין איצט בערעלע געטראַכט און געטראַכט ווי אַזוי
 פּטור צו ווערן פֿון די ברילן זײַנע.

איז ער איין מאָל געקומען אַהיים און אַוועקגעגעבן דער מאַמע
 די ברילן — ער וויל שוין מער נישט טראָגן ברילן, גענוג . . .
 די מאַמע האָט אים אַ צווייט מאָל געפֿירט צום אויגן-דאָקטער,
 און געשען איז אַ וואונדערלעכע זאַך מיט בערעלעס אויגן: זיי

האַבן דאָס מאָל געזען צו לייענען די קלענסטע אותיותלעך. אַפילו די לעצטע שורה פֿונעם טאָול האָט ער געלייענט . . . איצט איז בערעלע געווען דער גליקלעכסטער וואָס ער איז פטור געוואָרן פֿון טראַגן ברילן.

שורה	פטור ווערן	צרות	אותיות	אות	לִבְנָה
------	------------	------	--------	-----	---------

1. עלנבויגן — elbow. 2. לבנה (לעוואַנע) — moon. 3. אות (אס), אותיות (אויסיעס) — letters, characters. 4. ציפֿערן — figures. 5. צרות (צאַרעס) — trouble. 6. נעפל — fog, mist. 7. מאַט — ניט קלאַר. 8. פֿאַר-הויכט — באַדעקט מיט אַמעס. 9. אַנמעסן — to try on. 10. משעפֿען — רירן. 11. זיך צוגעוואוינען — get used to. 12. פילקע — ball. 13. פטור (פאַטער) ווערן — פֿרני ווערן פֿון עפעס. 14. שורה (שורע) — line.

פֿראַגעס:

1. פֿאַרוואָס האָט בערעלע געוואַלט האָבן ברילן? 2. וואָס האָט בערעלע צוגעטראַכט? 3. וואָס האָט דער דאַקטער געטאָן אויסצוגע-פֿינען, צי בערעלע זעט גוט? 4. ווי האָט זיך בערעלע געפֿילט אין די ברילן? 5. וואָס פֿאַר אַ צרות האָט ער פֿון זיי געהאַט? 6. ווי איז ער פֿון די ברילן פטור געוואָרן?

ווער קען צוטראַכטן אַ מעשה צו דעם בילד?

קומט א פויגל

קומט א פויגל צו מיין שויב,
קלאפט ער צוויי מאָל אָן.
פויגל קליין און פויגל שוין,
וואָס זאָל איך דיר טאָן?

צוויי-צוויי-צוויי, צוויי-צוויי-צוויי
און א וואָרט ניט מיין,
צוויי-צוויי-צוויי, צוויי-צוויי-צוויי
קאָן איך ניט פֿאַרשטיין.

פלו-פלו-פלו, און פלו-פלו-פלו
און א וואָרט ניט מיין,
פלו-פלו-פלו, און פלו-פלו-פלו
קאָן איך ניט פֿאַרשטיין.

קומט א שטורעם פֿון דער ווינט,
רייסט ער אויף מיין טיר,
שטורעם בייזער, זאָג מיר וואָס
דו פֿאַרלאַנגסט פֿון מיר?

שושקעט זיך דאָס גאַנצע פֿעל
ווען איך גיי פֿאַרביי —
זאָנגען ליבע, זאָגט וואָס מיינ
אַיער שושקערני?

וואו-וואו-וואו, וואו-וואו-וואו,
און א וואָרט ניט מיין,
וואו-וואו-וואו, וואו-וואו-וואו,
קאָן איך ניט פֿאַרשטיין.

שו-שו-שו און שו-שו-שו
און א וואָרט ניט מיין,
שו-שו-שו און שו-שו-שו
קאָן איך ניט פֿאַרשטיין.

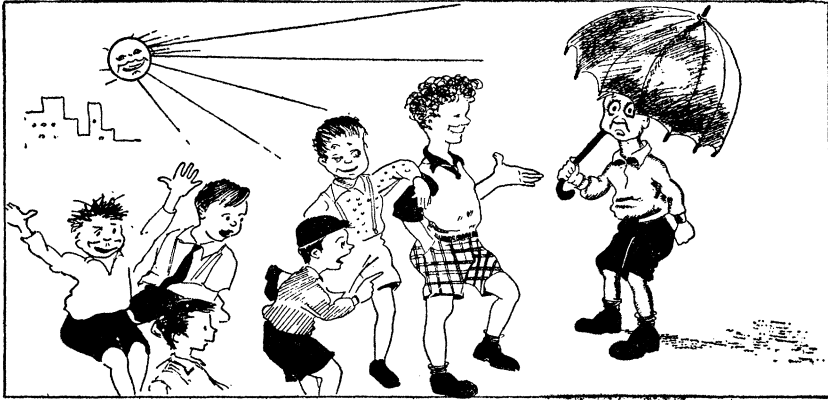
קום איך צו א וואַסערל,
הער איך ווי עם שרייט.
וואַסער ליבער, זאָג מיר וואָס
דיין געשריי באַמייט?

(יהואש)

1. שויב — window pane .2. שטורעם — storm .3. אויפֿרייסן — דאָ :
- to open wide by force .4. פֿאַרלאַנגען — to demand .5. שושקען זיך —
- to whisper .6. זאָנגען — ears of corn.

Moderato

גל - 18 י 18 טעל צוויי ער קלאַפּט שויב סיין צו גל - 18 י א קוס
צוויי צוויי סניי טון דיר איך זעל וואָס סיין גל - 18 י און קליין
סניי - 18 י ניט איך טון צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי צוויי ניט ווערט א און

למד מיטן רעגן-שירעם

למכן האָט מען געקויפֿט אַ רעגן-שירעם.
 — אַז עס וועט גיין אַ רעגן — האָט מען אים געזאָגט — וועסטו
 עפֿענען דעם רעגן-שירעם און עס טראָגן איבערן קאַפּ, וועסט זיך
 ניט אייננעצן.

למכן איז זייער געפֿעלן געוואָרן, וואָס ער האָט אַ רעגן-שירעם.
 ער האָט געוואָרט, עס זאָל שוין גיין אַ רעגן, און ער זאָל קאָנען
 טראָגן דעם רעגן-שירעם און אַלע קינדער זאָלן זען.

אַבער קיין רעגן איז גראַד ניט געגאַנגען. האָט זיך למך צעוויינט.

פֿרעגט אים די מאַמע:

— וואָס וויינסטו, למך?

ענטפֿערט ער:

— עס גייט ניט קיין רעגן.

פֿרעגט אים די מאַמע:

— אויף וואָס דאַרפֿסטו אַ רעגן? האָסטו פֿעלדער פֿאַרזייט?

ענטפֿערט למך:

— איך האָב ניט פֿאַרזייט קיין פֿעלדער, אָבער איך האָב דאָך

אַ רעגן-שירעם.

זאָגט די מאַמע:

— נו, דעריבער איז וואָס, אַז דו האָסט אַ רעגן-שירעם,

דאַרפֿסטו גייטיק האָבן דעם רעגן?

— אַוודאי דאַרף איך האָבן דעם רעגן, וואָרעם אַניט, וואָס

דאַרף איך האָבן דעם רעגן-שירעם? — טענהט למך.

— דעם רעגן-שירעם וועסטו דאַרפֿן, אַז עס וועט גיין אַ רעגן,
 — זאָגט צו אים די מאַמע.
 — אָבער עס גייט דאָך ניט קיין רעגן! — זאָגט למך, און צע-
 וויינט זיך איבער אַ נייס.
 — נו, דאַרף מען ניט! — טענהט די מאַמע — און וויינען דאַרף
 מען אויך ניט צוליב דעם, נאָר איינער!
 — טאָ, אויף וואָס דאַרף איך דעם רעגן-שירעם? — פֿרעגט
 למך.

— ווען עס וועט גיין אַ רעגן — ענטפֿערט די מאַמע.
 — אָבער עס גייט דאָך ניט קיין רעגן, דאַרף איך דאָך ניט דעם
 רעגן-שירעם! היינט וואָס האָט מען מיר געקויפֿט דעם רעגן-
 שירעם? — טענהט למך און צעוויינט זיך ווידער.
 — ביסט אַ נאָר, למך! — זאָגט צו אים די מאַמע — ניטאָ וואָס
 צו רעדן מיט דיר!

**

טראַכט למך: וואָס וועט ער דאָ שטיין אין הויז און טענהן מיט
 דער מאַמען? ער וועט בעסער נעמען דעם רעגן-שירעם און אַרויס
 אין גאַס וואַרטן אויף אַ רעגן.
 געטראַכט און געטאָן. גענומען דעם רעגן-שירעם, אַרויס אין
 גאַס, אַ קוק געטאָן אויפֿן הימל: די זון שיינט און קיין וואַלקנדל
 איז ניטאָ.

נאָר גאַרנישט: ער וועט שטיין און וואַרטן.
 וואַרט ער און וואַרט, און קיין רעגן איז אַלץ נישטאָ.
 גייט פֿאַרבײַ נחום-חכם, דער קליגסטער יינגל פֿון גאַס, זעט
 ער ווי למך שטייט אַזוי מיטן רעגן-שירעם און גאַרנישט.
 פֿרעגט ער בײַ אים:
 — וואָס שטייסטו אַזוי, למך, מיטן רעגן-שירעם?
 ענטפֿערט למך:
 — איך וואַרט אויף אַ רעגן.
 זאָגט נחום-חכם:

— טאָ וואָס זשע שטייסטו מיט אַ פֿאַרמאַכטן רעגן-שירעם? עפֿן
 אים אויף און האַלט אים איבערן קאָפּ.
 פֿאַלגט אים למך און ער עפֿנט דעם רעגן-שירעם און האַלט
 אים איבערן קאָפּ.

און נחום-חכם קוקט און לאַכט אין זיך פֿון למכס נאַרישקייט.
גייען פֿאַרבײַ נאָך קינדער, זעען זיי דאָס אויך און זיי לאַכן אויך.
גיט מיט אַ מאָל למך אַ פֿרעג פֿון אונטערן רעגן-שירעם:
— נו, עס גייט שוין אַ רעגן?

ענטפֿערט נחום-חכם:

— נאָך ניט, אָבער מיר וועלן בעטן פֿאַר דיר אַ רעגן.
און נחום-חכם גיט אַ זאָג צו די קינדער און אַ ווינק צו זיי מיט
איין אויג:

— קינדער, לאַמיר בעטן אויף אַ רעגן פֿאַר למכן.

און נחום-חכם האָט גלייך אויסגעזונגען:

— גאָט, גאָט, גיב אַ רעגן,

פֿון דעם נאַר, פֿון למכס וועגן!

אַלע קינדער האָבן דאָס גלייך נאַכגעזונגען, און למך איז גע-
שטאַנען און געוואַרט אויפֿן רעגן.

קיין רעגן איז ניט געקומען. אָבער די מאַמע למכס האָט
דערזען דורכן פֿענצטער, ווי למך שטייט מיטן אָפֿענעם רעגן-
שירעם און מאַכט זיך צום נאַר פֿאַר אַלע קינדער אין די אויגן.
האָט זי גענומען שרײַען און רופֿן אים:

— למך! אין שטוב אַרײַן!

ער האָט אָפֿילו ניט געוואַלט אַרײַנגיין אין שטוב. אָבער די
מאַמע האָט אים געזאָגט, אַז זי וועט אַרונטערגיין און מיט גוואַלד
אים אַרײַנשלעפֿן. האָט ער שוין געפֿאַלגט.

אין שטוב האָט די מאַמע צו אים גערעדט און געטענהט צו
אים פֿאַרוואַס ער איז אַזאַ נאַר, פֿאַרוואַס ער לאַזט די קינדער
לאַכן פֿון אים; אָבער למך האָט געטענהט אַלץ איין זאָך: „פֿאַר-
וואַס גייט ניט קיין רעגן? און וואַס וועט ער טאָן מיט זײַן רעגן-
שירעם?“ ער האָט געטענהט און געוויינט.

**

אויף מאַרגן איז שוין אַרויס אַ רעגן.

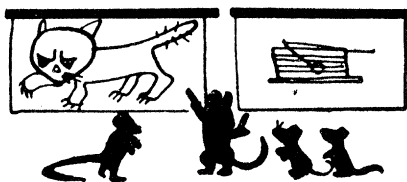
למך האָט זיך דערפֿרייט. ער האָט אַ כאַפּ געטאָן זײַן רעגן-
שירעם און אַרויסגעלאָפֿן אין גאַס. גיין האָט ער אין ערגעץ ניט
געדאַרפֿט, האָט ער זיך גלאַט אַוועקגעשטעלט, אויפֿגעפֿנט דעם
רעגן-שירעם און איז אַזוי געשטאַנען מיטן רעגן-שירעם איבערן
קאַפּ.

און ווידער האָט אים נחום-חכם דערזען. מאַכט ער צו אים :
 — וואָס שטייסטו אַזוי, למך ?
 — עס גייט דאָך אַ רעגן — ענטפֿערט למך — און איך האָב
 דאָך אַ רעגן-שירעם.
 מאַכט נחום :
 — עס איז דאָך אָבער אַ נייער רעגן-שירעם, וועסטו אים דאָך
 אייננעצן !
 זאָגט למך :
 — אוי, טאַקע, ביסט גערעכט ! טאַ, וואָס זאָל איך טאָן ?
 מאַכט נחום :
 — פֿאַרמאָך דעם רעגן-שירעם און האַלט אים אונטער דער
 פֿאַלע, וועט ער זיך ניט אייננעצן.
 זאָגט למך :
 — אוי, נחום, ביסט טאַקע אַ חכם ! איך טו דאָס גלייך !
 און ער נעמט דעם רעגן-שירעם און פֿאַרמאַכט אים און באַ-
 האַלט אים אונטער דער פֿאַלע.
 למך איז אַזוי אָפּגעשטאַנען אַ שעה צי מער, געשטאַנען און
 געווייקט זיך אונטערן רעגן. דערנאָך איז ער אַריין אין שטוב.
 אַז די מאַמע האָט אויף אים געשרייען און אים גערופֿן נאָר —
 דאַרף איך אייך ניט דערציילן.
 (לעאָן עלבע)

וואָס באַטייט ?

1. שירעם — umbrella.
2. ניט אייננעצן — ניט נאָס מאַכן.
3. פֿאַרווייען — to sow.
4. איבער אַ ניים — נאָך אַ מאָל.
5. טענהט (טיינעט) — רעדט אַלץ.
6. מיט גוואַלד — by force.
7. באַהאַלטן אונטערן פֿאַלע — באַהאַלטן אונטערן פֿאַלע.
8. שעה (שאַ) — an hour.
9. זיך ווייקן — זיך נאָס מאַכן.

שעה	טענהט	חכם	נחום
-----	-------	-----	------

א גוט הארץ

דער לערער איז נאך ניט געקומען. א דריי-פיר יינגלעך האבן זיך גענומען אפלאכן פון דעם אַרעמען יאָסלען, אַ יינגל מיט רויטע האָר און אַ קראַנקער האַנט אויף אַ בענדל. יאָסל איז דער אַרעמסטער אין קלאַס, זײַן פֿאַטער אַרבעט ערגעץ אין אַן אַנדער שטאָט און זײַן מאַמע פֿאַרקויפט פֿרוכט אין גאַס. די קינדער האָבן געוואָרפֿן אויף יאָסלען שאַלעכץ פֿון ניסלעך, גערופֿן אים קאַליקע, איבערגעקרימט אים און נאַכגעמאַכט, ווי ער גייט מיט דער קראַנקער האַנט אויפֿן בענדל.

יאָסל איז געזעסן שטיל אויף זײַן אָרט, ער איז געווען בלייך ווי קאַלך. דער אַרעמער יינגל האָט זיך צוגעהערט צו די באַ-ליידיקונגען פֿון די קינדער. ער האָט געקוקט דאָ אויף איינעם, דאָ אויף דעם אַנדערן. ער האָט געהאַפֿט אַז סוף-כל-סוף וועלן זיי אים לאָזן צו רוי. די קינדער אָבער האָבן זיך שטאַרק צעהיצט און האָבן פֿון אים אַלץ מער און מער חוזק געמאַכט.

יאָסל האָט זיך שוין מער ניט געקאַנט איינהאַלטן. ער האָט געציטערט פֿון אויפֿרעגונג און איז רויט געוואָרן פֿון פעס. דאָ האָט בערל, איינער פֿון די יינגלעך, פּלוצעם אַ שפרונג געטאַן אויפֿן בענקל, אַנגעשטעלט די הענט, ווי ער וואָלט געטראָגן קערב מיט פֿרוכט, און האָט גענומען איבערקרימען יאָסלס מוטער, ווי זי רופֿט אויס: „עפל, באַרן, פֿלוימען“. די קינדער האָבן אויסגעשאַסן אין אַ געלעכטער.

יאָסל איז אַנגעצונדן געוואָרן. ער האָט אַ כאַפּ געטאַן אַ טינטער מיט טינט און אַ וואַרף געטאַן בערלען אין קאַפּ אַרײַן. בערל האָט זיך אויסגעדרײט און דער טינטער האָט געטראָפֿן דעם לערער, וואָס איז גראַד אין דער מינוט אַרײַן אין קלאַס. די קינדער האָבן זיך גיך אוועקגעזעצט און דערשראָקן געשוויגן. דער לערער איז בלאַס געוואָרן פֿון צאַרן. ער איז צוגעגאַנגען צום טיש און ניט מיט זײַן קול אַ פֿרעג געטאַן:

— ווער האָט דאָס געטאַן ?

קיין ענטפֿער.

— ווער האָט דאָס געטאַן ? — האָט ער אויסגעשרייען.

דוד, איינער פֿון די קינדער פֿון קלאַס, האָט רחמנות געקראָגן
אויף דעם אומגליקלעכן יאַסלען און האָט זיך גלייך אַ הייב געטאַן
פֿון אָרט און געזאַגט:

— איך!

אַלע קינדער האָבן זיך פֿאַרוואונדערט.
דער לערער האָט אַ קוק געטאַן אויף אים, דערנאָך אויף די
פֿאַרוואונדערטע קינדער און רואיק געזאַגט:

— ניין, ניט דו.

באַלד האָט ער צוגעגעבן:

— איך וועל דעם שולדיקן ניט באַשטראַפֿן. זאָל ער אויפֿשטיין.
יאָסל האָט זיך אויפֿגעשטעלט און מיט געוויין געזאַגט:
— מ'האַט זיך מיט מיר גערייצט, מ'האַט מיך באַליידיקט;
כ'האַב מײַן קאַפּ פֿאַרלאָרן און געכאַפט...
— זעץ זיך. זאָלן זיך אויפֿשטעלן יענע, וואָס האָבן זיך מיט אים
גערייצט.

פֿיר קינדער זיינען אויפֿגעשטאַנען מיט אַראַפּגעלאָזטע קעפּ.
— איר האָט באַליידיקט אַ חבֿר — האָט דער לערער געזאַגט —
אַ חבֿר וואָס האָט אייך קיין שלעכטס ניט געטאַן. איר האָט
געלאַכט פֿון זײַן אומגליק, חוזק געמאַכט פֿון אַ שוואַכן, וואָס קאָן
זיך ניט פֿאַרטיידיקן.

דער לערער איז אַוועק צווישן די בענקלעך, צוגעגאַנגען צו
דודן, אים טיף אַרײַנגעקוקט אין די אויגן און געזאַגט:

— דו האָסט אַ טײַער, מענטשלעך האַרץ!

דוד האָט עפעס אַ זאַג געטאַן דעם לערער: קיינער האָט ניט
געהערט וואָס ער האָט געזאַגט. דער לערער האָט זיך אַ קער
געטאַן צו די שולדיקע און קורץ אָפּגעשניטן:

— מוחל, אַלעמען מוחל. (דעאָמיטשים)

וואָס באַטייט ?

1. פֿרוכט — fruit. 2. שאַלעכץ — shell. 3. ניסלעך — nuts.
4. קאַליקע — cripple. 5. בענדל — band. 6. קאַלץ — lime.
7. בלייך — pale. 8. בלייך ווי קאַלץ — זייער בלייך. 9. באַליידיקונג
גען — insults. 10. סוף־בליסוף (סאַף־קאַל־סאַף) — finally. 11. לאַזן צו
רו — to leave alone. 12. צעהיצט זיך — got excited. 13. חוזק
(כוזעק) געמאַכט — made fun of. 14. געציטערט — trembled. 15. אויפֿ־
רעגונג — excitement. 16. בעס (קאַס) — anger. 17. קערב — baskets.

18. איבערקרימען — to imitate, to mimic .19. פלוימען — plums.
 20. אויסגעשאסן אין א געלעכטער — burst out laughing .21. אָנגע־
 צונדן געוואָרן — lost his temper .22. טינטער — inkwell .23. קול
 (קאל) — שמים .24. רחמנות (ראַכמאַנעס) — מיטלייד, מיטגעפֿיל, pity.
 25. גערייצט — teased .26. באַליידיקט — insulted .27. שולדיקע —
 guilty ones .8. קורץ אָפּגעשניטן — quickly ended .29. מוחל (מויכל)
 זיין — to forgive

א. 1. פֿאַרוואָס האָבן די קינדער געלאַכט און חוּק געמאַכט פֿון
 יאַסלען? 2. פֿאַרוואָס האָט דאָס אַרעמע ייִנגל אין אַנהייב געשוויגן?
 3. וואָס האָט אים ענדלעך אַרויסגעבראַכט פֿון געדולד? 4. פֿאַרוואָס
 האָט שוין יאַסל מער נישט געקענט שווייגן? 5. וואָס האָט ער געטאָן?
 ב. 1. פֿון וואָס קען מען זען אז דער לערער איז געווען זייער דער-
 צאַגנט? 2. פֿאַרוואָס האָט דוד גענומען אויף זיך די שולד? 3. ווי אזוי
 האָט דער לערער פֿאַרשטאַנען אז דוד איז נישט דער אמת שולדיקער?
 4. וואָס האָט יאַסל געזאָגט ווען ער האָט זיך מודה געווען אז ער האָט
 געוואָרפֿן דעם טינטער? 5. פֿאַרוואָס האָט דער לערער נישט באַשטראַפֿט
 יאַסלען? 6. וואָס האָט דער לערער געזאָגט די שולדיקע? 7. וואָס האָט
 ער געזאָגט דודן? 8. פֿאַרוואָס האָט דער לערער נישט באַשטראַפֿט די
 קינדער?

בלומען

פֿעלדער גרינען, וועלדער רוישן,
 נייען מיר מיט פֿולע קוישן,
 בלומען אָן אַ שיעור . . .
 נייען מיר אַרומגענומען,
 און באַקראַנצט מיט יונגע בלומען
 אין דעם בונטן ציר . . .

זינגען, שפּרינגען מיר און טאַנצן,
 און פֿון גליק די אויגן גלאַנצן
 בלומענדיק און ריין!
 ווער באַקראַנצט וויל זיין מיט בלומען,
 זאָל צו אונדז, צו אונדז זאָל קומען,
 קומען זאָל צו ניין!

מירן אָפּנעבן אין גאַנצן!
 און אין פֿעלדער ווייטער טאַנצן,
 לאָזן ווייט זיך ניין!
 לאָזן ניין זיך גיך, געשווינדער,
 ווייל מיר זינגען אַלע קינדער —
 בלימעלעך אַליין!

(מ. ברעדערזון)

יום-טוב-מינטיגות

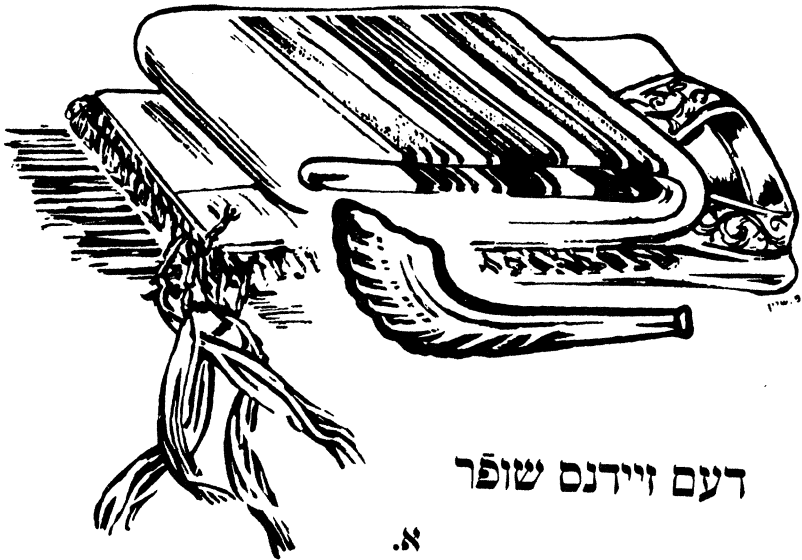
דאס נייע יאר

ווייסע חלה, זיסער וויין.
קומט דאס נייע יאר אריין.
— א נוט יום-טוב, קליין און גרויס!
פרייד און גליק אין אייער הויז!
זאל די חלה, ווייס און פריש,
קיין מאָל ניט אראָפּ פֿון טיש.
זיס און לויטער, ווי דער וויין,
זאל דאָס לעבן שטענדיק זיין!
כ'האָב דאָ אַלץ פֿאַר איך מיט זיך:
נייע קליידער, נייע שיד,
שיינע ליידער, שפילן, שפּאַס,
גרינגע אַרבעט פֿאַרן קלאָס.
איך בין פריילעך! איך בין רייך!
און בלייב דאָס גאַנצע יאר מיט אייך.

(מ. אליצקי)

ניי-יאר

שוין דאָס אַלטע יאר פֿאַרשוואונדן
און אַ ניי יאר קומט צו גיין.
גאָט דו ליבער, זאל דאָס לעבן
זיין דאָס יאר אונדז לייכט און שייין!
גאָט דו ליבער, שענק אונדז ברכה,
שענק אונדז זון און ליכט אַ סך,
און באַשיץ אונדז, ווען מיר שלאָפֿן,
היט אונדז ווען מיר זיינען וואַך!
שענק אונדז בלויע, פֿרייע הימלען,
גיב אונדז מערער זונענשניין,
קליינע קינדער זאלן לאַכן,
גרויסע זאלן פריילעך זיין.

דעם זיידנס שופר

א.

— מאמע, מאמע, זע נאך וואס איך האב געפונען!
 — וואס האסטו געפונען? וואו ביסטו?
 נאך איידער ארעלע האט געקאנט ענטפערן, איז שוין די
 מאמע געשטאנען איבער אים, און האט אראפגעקוקט אויף
 אים מיט ברונזע אויגן.
 — וויפל מאל האב איך דיר געזאגט אז דו זאלסט ניט
 צוגיין צו דער שאפע און דו זאלסט פון דארטן גארנישט ניט
 ארויסנעמען?
 ארעלע איז געזעסן אויפן דיל לעבן דער הויכער שאפע
 מיט די גלעזערנע טירלעך, וואס איז געווען פול מיט ביכער.
 ער האט ניט געקאנט קוקן דער מאמען גלייך אין די אויגן
 אריין. ער האט ניט געהאט וואס צו ענטפערן. די מאמע איז
 גערעכט. זי האט אים אנגעזאגט ניט איין מאל, נאך צען
 מאל, אז צו דער שאפע זאל ער זיך ניט צורירן.
 איין מאל ווען ער איז אויפגעשטאנען אין דער פרי, האט
 אים די מאמע אנגענומען ביי דער האנט, אים צוגעפירט צו
 דער הויכער שאפע, און צו אים געזאגט:
 — דאס איז דיין זיידנס שאפע. אין דער שאפע שטייען
 דיין זיידנס ספרים. זיי זיינען טייערע ספרים, הייליקע ספרים.
 אין זיי האט דיין זיידע גלערנט אלע טעג פון זיין לעבן.

איצט איז דער זיידע מער נישטאָ. די שאַפּע מיט די ספּרים זינען דאָס שענסטע וואָס מיר האָבן אין הויז. מיר וועלן זיי אָפהיטן ווי דאָס אויג אין קאָפּ. געדענק, אַרעלע, אַלע זאכן אין הויז קאָנסטן נעמען, נאָר צו דער שאַפּע טאָרסטו נישט צוגיין, און די ספּרים טאָרסטו נישט אָנרירן. ווען דו וועסט גרויס ווערן און דו וועסט פֿאַרשטיין וואָס אין די ספּרים שטייט געשריבן, דעמאָלט וועסטו קאָנען עפֿענען די שאַפּע און אַרויסנעמען די ספּרים.

דאָס געדענקט אַרעלע גאַנץ גוט. ער האָט די שאַפּע נישט געעפֿנט און די ספּרים האָט ער נישט אָנגערירט. ער האָט אבער געעפֿנט דעם שופּלאַד פֿון דער שאַפּע, און דאָרט געפֿונען זאכן, וואָס ער האָט נאָך קיין מאל נישט געזען. און פֿונקט דעמאָלט איז די מאַמע אָנגעקומען.

האַט אַרעלע אַרויפגעקוקט צו דער מאַמע אַ שולדיקער, און זיך פֿאַרענטפֿערט:

— איך האָב די טירלעך פֿון דער שאַפּע נישט געעפֿנט, מאַמע, און די ספּרים האָב איך נישט אָנגערירט, ווי דו האָסט מיר אָנגעזאָגט, אבער איך האָב נישט געוואוסט אז עס איז דאָ אַ שופּלאַד אין דער שאַפּע, און ווען איך האָב דעם שופּלאַד געעפֿנט, האָב איך דאָרט געפֿונען אַזוינע זאכן וואָס איך האָב נאָך קיין מאל נישט געזען. וואָס זינען זיי, מאַמע?

די מאַמע האָט זיך אַראָפּגעזעצט אויפֿן דיל לעבן אַרעלען. זי האָט אַרויסגערוקט דעם שופּלאַד, געוויזן אַרעלען וואָס דאָרט איז דאָ, און אים דערקלערט:

— דאָס איז דעם זיידנס טלית. אין דעם טלית האָט דער זיידע געדאוונט אַלע טאַג פֿון דער וואַך. דאָס איז נאָך אַ טלית. אין דעם טלית מיט דעם זילבערנעם קאַלנער (מע רופֿט עס עטרה — קרוין), האָט דער זיידע געדאוונט שבת און יום-טובֿ. אין דעם זיידענעם זעקעלע ליגן דעם זיידנס תפֿילין. ווען דו וועסט אַלט ווערן דרייצן יאָר און דו וועסט ווערן בר-מצווה, וועל איך דיר געבן, זון מיניער, דעם זיידנס תפֿילין. דאָס איז אַ קיטל. אין דעם ווייסן קיטל איז דער זיידע געזעסן פֿסח בניים סדר. אין דעם קיטל האָט דער זיידע געדאוונט אַ גאַנצן טאַג יום-פיפור. און דאָס איז אַ שופּר. מיט

דעם שופר האָט דער זיידע געבלאָזן ראש-השנה און יום-
פיפור.

ארעלע האָט זיך צוגעהערט צו די רייד פֿון זײַן מאַמע.
ער האָט געזען ווי אירע אויגן ווערן נאָס פֿון טרערן. ער האָט
געזען ווי אירע ליפן הייבן אָן צו ציטערן, און איר קול ווערט
וויינענדיק. ער האָט אָבער געוואָלט אַז זײַן מאַמע זאָל לאַכן,
זײַן פֿריילעך ווי אַלע מאָל, און ער האָט געזאָגט:

— לאַז מיך בלאָזן דעם שופר, מאַמע. טורו, טורו,
טורו!

נאָר די מאַמע האָט צערטלעך אַריינגעלייגט דעם שופר
אין שופלאַך לעבן טלית און קיטל. זי האָט פֿאַרמאַכט דעם
שופלאַך און האָט געזאָגט:

— דעם שופר וועסטו בלאָזן, מיין קינד, ווען דו וועסט
וויסן ווי אזוי צו בלאָזן שופר, און דו וועסט פֿאַרשטיין פֿאַרוואָס
מען בלאָזט שופר.

די מאַמע האָט זיך אויפֿגעהויבן, זי האָט אויך אַרעלען
אויפֿגעהויבן פֿון דיל, און זי האָט אים אָנגעזאָגט:

— געדענק, אַרעלע, וואָס דאָ אין דעם שופלאַך ליגט
באהאַלטן. מער זאָלסטו דעם שופלאַך ניט עפֿענען, און די
זאכן פֿון דאָרט ניט אַרויסנעמען. ערשט ווען דו וועסט
גרעסער ווערן, און דו וועסט שוין קאָנען לערנען, און דו וועסט
פֿאַרשטיין וואָס אין דער שאַפֿע ליגט אָפֿגעהיט, דעמאָלט
וועסטו קאָנען טאָן וואָס דו ווילסט.

1. ראש-השנה (ראשע-שאַנע) — דאָס ייִדישע נײַ-יאר. 2. ברוגזע
- (ברויגעזע) — בייזע. 3. angry — שאַפֿע — book-case. 4. דיל —
5. floor. 6. גלייך — straight. 7. גערעכט — right. 8. ספֿר (סייפֿער), ספֿרים — religious books
9. הייליקע — holy. 10. אָפֿהיטן ווי דאָס אויג אין קאָס — to keep as the
11. אַפֿפֿל פֿון די אויג — apple of the eye. 12. שופלאַך — drawer.
13. פֿונקט — just. 14. אַ שולדיקער — a guilty one. 15. פֿאַרענטפֿערן
- זיך — to apologize. 16. טלית (טאַלעס) — prayer shawl. 17. דאָוונען —
18. קאַלנער — collar. 19. עטרה (אַטאַרע) — די באַפֿונג
- אויפֿן טלית. 20. יום־טובֿ (יאַמטעוו) — holiday. 21. זייד — silk.
22. תּפֿילין (טפֿילין) — phylacteries. 23. בר־מצווה (באַר־מיצווע). 24. קיטל
- white linen robe. אַ קיטל טראַגט מען פֿסח צום סדר און יום־פיפור אין
- שול. 25. יום־כיפור (יאַמ־קיפֿער) — Day of Atonement. 26. טרערן —
27. ציטערן — to tremble, shiver. 28. קול (קאַל) — voice.
29. צערטלעך — fond, loving. 30. באַהאַלטן — hidden.

ג.

דאָס איז געווען ווען אַרעלע איז נאָך געווען נאָר יונג און
ער האָט נאָך אַפֿילו ניט געקאַנט קיין אַלף-בית.
איצט גייט שוין אַרעלע אין אַ ייִדישער שול. ער ווייסט
שוין וואָס יום-טובֿ איז, וואָס אַ טרלית איז און פֿאַרוואָס מען
בלאָזט שופֿר. אַרעלע לערנט שוין אין דריטן קלאַס, און
היינט גייט ער שוין אַריבער אין פֿערטן קלאַס.

אין דער ערשטער וואָך נאָך דעם ווי אַרעלע איז צוריק
געקומען אין שול אַרײַן נאָך דעם זומער, האָט דער לערער
פֿון דעם פֿערטן קלאַס געזאָגט צו די קינדער:

— אין צוויי וואָכן אַרום וועט זײַן ראש השנה. איך וועל
אײַך דערקלערן וואָס דער יום-טובֿ ראש השנה באַטייט, און
וואָס יידן טוען אין דעם יום-טובֿ. אָבער צום ערשטן וועלן
מיר אויסלערנען עטלעכע ווערטער וואָס מיר וועלן
באַגעגענען אין די ראש השנה-מעשיות.

דער לערער האָט גענומען אַ שטיקל קרייז, ער האָט זיך
געשטעלט בײַ דעם טאַול, און ער האָט געשריבן:

ר א ש ה ש נ ה — דאָס מיינט דער אָנהייב פֿון יאָר.
ראש השנה הייבט זיך אָן בײַ יידן דאָס נייע יאָר.

ש ג ה ט ו ב ה — דאָס מיינט אַ גוט יאָר. יידן ווינטשן
זיך איינער דעם אַנדערן אַז דאָס נייע יאָר זאל זײַן אַ גוט יאָר,
אַ יאָר פֿון געזונט, גליק און שלום.

ש ו פֿ ר — דאָס איז אַ האָרן וואָס מען מאַכט פֿון די
הערנער פֿון אַ באַראָן. ראש השנה בלאָזט מען שופֿר אין די
שולן.

אַרעלע האָט אויפֿגעהויבן די האַנט און האָט אויסגערופֿן:
— בײַ אונדז איז דאָ אַ שופֿר. מיין זיידנס שופֿר.

אַלע קינדער האָבן זיך אויסגעדרײַט צו אַרעלע, און
דער לערער האָט געזאָגט:

— אויב דו קאַנסט ברענגען דעם שופֿר אין שול אַרײַן
מאַרגן, וואָלט געווען זייער גוט. וועלן אַלע קינדער קאַנען
באַטראַכטן דעם שופֿר.

— איך וועל פֿרעגן מיין מאַמען, — האָט אַרעלע שטייל
געזאָגט.

די מאמע האט אינגעוויקלט דעם שופר אין א ווייס טיכל,
האט אים אריינגעלייגט אין א שאכטעלע און האט אנגעזאגט
ארעלען :

— גיב אכטונג אז דער שופר זאל ניט אראפפאלן אויף
דער ערד.

— עפן ניט דאס שאכטעלע ביז דו קומסט ניט אין שול
אריין.

— לאז ניט די קינדער שלעפן און רייסן זיך איבערן
שופר.

— גיב דעם לערער דעם שופר אין די הענט אריין.

— ברענג דעם שופר גלייך אהיים. שפיל זיך ניט אין
גאס מיט דעם שופר.

ארעלע האט צוגעזאגט דער מאמען אז ער וועט טאן ווי
זי האט אים אנגעזאגט.

דער לערער האט געעפנט דאס שאכטעלע. ער האט
געהאלטן דעם שופר אין דער הויך, אז אלע קינדער זאלן אים
קאנען זען. דערנאך האט ער צוגעלייגט דעם שופר צו די ליפן
און געבלאזן, אז אלע קינדער זאלן הערן ווי אזוי א שופר
בלאזט.

אז דער לערער פון אן אנדער קלאס האט געהערט דאס
קול פון דעם שופר, איז ער אריינגעקומען פֿרעגן פֿון וואנען
דער שופר האט זיך גענומען אין שול. דער לערער האט
דערציילט ווי אזוי ארעלע האט געבראכט זיין זידנס שופר
אין שול אריין, און די קינדער פֿון דעם אנדערן קלאס זיינען
אויך אריינגעקומען צו באטראכטן דעם שופר און צו זען ווי
אזוי מע בלאזט אויף אים.

ארעלע איז געוועסן און געהערט דאס בלאזן פֿון שופר.
ער האט געזען זיין זידן, ווי ער שטייט אנגעטאן אין ווייסן
קיטל, ווי ער איז איבערגעדעקט מיטן גרויסן טלית מיט דעם
זילבערנעם קאלנער, און ווי ער בלאזט שופר.

ארעלע איז ביי זיך געווען זייער שטאלץ וואָס ער האט
געהאט אזא שיינעם זידן.

(בערל סיגאל)

וואָס באַטייט ?

1. אַלף-בית (אלף-ביים) — דער נאָמען פֿון אלע ייִדישע בוכשטאַבן (letters).
2. באַטייט — stands for.
3. באַראָן — ram, a male sheep.
4. באַטראַכטן — to look at.
5. אייִנוויקלען — to wrap.
6. טיכל — handkerchief.
7. שאַכטעלע — little box.
8. שטאַלץ — proud.

שׁוֹפֵר	סְפָרִים	מְלִית	סֵדֵר
רֵאש־הַשָּׁנָה	עֵטְרָה	תְּפִילִין	יוֹם-פִּיפּוֹר
בְּרוֹנוֹ	שַׁבָּת	בְּר־מִצְוָה	קוֹל
סֵפֶר	יוֹם-טוֹב	פֶּסַח	אַלף-בֵּית

פֿראַגעס :

1. פֿאַרוואָס האָט די מאַמע אַראָפּגעקוקט אויף אַרעלען מיט ברוגזע אויגן ?
2. פֿון וואָס קען מען זען אז אַרעלע האָט זיך געפֿילט זייער שולדיק ?
3. וואָס האָט די מאַמע איין מאל אָנגעזאָגט איר קינד ?
4. פֿאַרוואָס איז בײַ דער מאַמען די שאַפֿע געווען די טײַערסטע זאַך אין הויז ?
5. וועלכע זאַכן האָט אַרעלע איין מאל געפֿונען אין שאַפֿע ?
6. וואָס האָט די מאַמע צוגעזאָגט איר ייִנגעלע ?
7. ווי האָט זי געהאַלפֿן אז אַרעלע זאָל פֿאַרשטיין זײַן שיינעם זיידן ?
8. וואָס איז איין מאל ערש ראש השנה געשען אין דער ייִדישער שול ?
9. ווי האָט דער לערער דערקלערט דעם באַטייט פֿון יום-טובֿ ?
10. וואָס האָט זיך אַרעלע פּלוצעם דערמאַנט ?
11. פֿאַרוואָס האָט זיך אַרעלע געפֿילט אזוי גליקלעך יענעם ערבֿ ראש השנה ?
12. איז אַרעלע געווען שטאַלץ וואָס ער האָט געהאַט אזאָ שיינעם זיידן ?
13. ליענט פֿאַר דעם שענסמן טייל פֿון דער דערציילונג.

יוֹם-פִּיפּוֹר

הײַנט גיב איך יעדערן די האַנט
און זאָג : דו ביסט מײַן פֿרײַנד !
הײַנט איז דער טאָג פֿון מוּחַל זײַן,
עס איז יום-פִּיפּוֹר הײַנט !
האַט שלעכטס אַ חבֿר מיר געמאַן —
פֿאַרנעם איד דאַס, פֿאַרניב.
איד בין גיט ברונו מער אויף אים,
און האָב אים ווידער לײַב.
ווײַל איד אַלײן בין אויך גאַנץ אַפֿט
געווען צו אים גיט פֿײַן.
זײַ מוּחַל, חבֿר מײַנערער,
איד וועל שוין בעסער זײַן !

(מ. אַליצקי)

דער רב וואס איז געקומען שפעט צו פל-נדרוי

.א.

די הייליקסטע נאכט פֿון יאָר איז די נאכט פֿון פל-נדרוי. די גרויסע שול איז פֿול. יידן שטייען מיט טליתים איבער די קעפּ. עלטערע לייט מראַגן ווייסע קיטלען. אלע זיינען פֿאַרזונקען אין פֿרומער שטילקייט. מע וואַרט. קיינער רעדט ניט קיין וואַרט. אַט וועט מען באַלד אָנהייבן די תּפֿילה פל-נדרוי.

פֿאַרוואָס הייבט מען ניט אָן ? דער חזן שטייט שוין לאַנג ביים עמוד. ער האָט זיין תּפֿילה, וואָס ער זאָגט אין דער שטיל פֿאַר פל-נדרוי, שוין לאַנג פֿאַרענדיקט. אויף וועמען וואַרט מען ? די צייט אָנצוהייבן פל-נדרוי איז דאָך לאַנג פֿאַרביי !

דער אלטער רב איז נאך נישט געקומען! מע וועט דאך
נישט אנהייבן אן דעם רב. אבער וואו קען ער זיין? דער שמש
איז שוין געווען ביים רב אין דער היים — דארטן איז ער נישטא.
ער איז שוין א לענגערע צייט אוועק פון שטוב — צו פל-נדרוי
איז ער אוועק. וואס זשע האט געקאנט פאסירן מיט אים?

ב.

דער רב איז מיט שטילע מריט געגאנגען צו פל-נדרוי.
ער גייט פארביי א קליין ארעם הייזל. הערט ער א געוויין. אזוי
ווי קינדער וואלטן געוויינט. דער רב שטעלט זיך אפ, הערט
זיך איין. דאס געוויין קומט פון דעם ארעמען הייזל. דער רב
עפנט די טיר און דערועט:

א וויגעלע, אן עופעלע אין וויגעלע, און ביים וויגעלע
א מיידעלע פון א יאר זעקס — און ביידע קינדער וויינען.

— „וואס וויינסטו, מיידעלע?“ — פֿרעגט דער אלטער

רב.

— „די מאמע איז אוועק צו פל-נדרוי,“ — כליפעט דאס
מיידעלע, — „מיך געלאזט היטן דאס קינד. עס האט זיך
אויפגעכאפט פון שלאף, עס וויינט שטארק, און איך ווייס נישט
וואס צו טאן . . .“

דער רב האט דאס וויינענדיקע עופעלע גענומען אויף די
הענט, ארומגעגאנגען מיטן קינד איבערן ארעמען צימערל,
געשמייכל צום קינד, גערעדט צו אים. דאס קינד האט אויפ־
געהערט וויינען. עס האט אויסגעשטרעקט דאס הענטל צו
דעם רבס גרויער בארד און זיך געשפילט מיט די לאנגע האר
פון דער בארד. אויך די זעקס־יאריקע שוועסטער האט שוין
נישט געוויינט.

— „נו, דו זעסט? אלץ איז גוט!“ — האט דער רב
געזאגט און אוועקגעלייגט דאס קינד צוריק אין וויגעלע. דאס
קינד האט ווידער זיך צעוויינט, און דאס שוועסטערל האט אויך
אנגעהויבן כליפען.

דער רב האָט ווידער אַרויסגענומען דאָס קינד פֿון ווײַג.
ער האָט עס ווידער געטראָגן אויף די הענט, געזונגען צום
קינד ניגונים פֿון תּפֿילות. דאָס קינד האָט זיך באַרואיקט.
אַבער ווי נאָר דער אַלטער רב האָט געלייגט דאָס קינד אין
וויגעלע, האָט עס פֿון דאָס נײַ געוויינט.

— „דאָס קינד איז מסתּמא הונגעריק,“ — האָט דער רב
געזאָגט צום קינדס שוועסטערל.

— „קען זײַן; די מאמע האָט ניט געקענט געבן עסן
דעם קינד, ווײַל עס איז געשלאָפֿן, און זי האָט דאָס עופּעלע
ניט געוואָלט וועקן,“ — האָט די שוועסטער דערקלערט.

— „אויב אַזוי,“ — האָט דער אַלטער רב געזאָגט, —
„גײ אין שול, רוף די מאמען.“

— „איך וואָלט עס לאַנג שוין געטאָן. איך קען ניט לאָזן
דאָס עופּעלע אַליין!“ — רופּט אויס די זעקס-יאָריקע
שוועסטער.

— „איך וועל דאָ וואַרטן, ביז דו וועסט קומען צוריק
מיט דיין מאמען,“ — האָט דער רב זי באַרואיקט.

די שוועסטער איז אַוועק רופֿן די מאמען. דער רב האָט
דערווײַל געהאַלטן דאָס קינד אויף די הענט, עס געוויינט און
צוגעזונגען אים ניגונים פֿון תּפֿילות. דאָס הונגעריקע קינד
האָט געשמייכלט און זיך געשפּילט מיט די האַר פֿון רבס
באַרד. עס איז רואיק און גליקלעך געלעגן אויף די הענט פֿון
דעם אַלטן רב און זיך צוגעהערט צו זײַנע ניגונים . . . ביז
די מאמע איז געקומען פֿון שול.

ג.

מיט גיכע טריט איז דער רב אַרײַן אין שול.

— „רבּי, וואָס איז געשען מיט אײַך? רבּי, זײַט איר
געזונט?“ — איז מען אים געלאָפֿן אַנטקעגן. — „זאָגט, רבּי,
וואָס האָט פּאַסירט?“

— „גאַרניט, גאַרניט,“ — האָט דער אַלטער רב באַרואיקט
דעם עולם, — אויפֿן וועג צו פּל־גדר די האָט גאָט מיר באַשערט
אַ גרויסע מצוה. איך האָב געהערט — אַ קינד ווײַנט, בין
איך אַרײַן, ס'קינד געהאַלטן אויף די הענט . . . איינשטיילן

א געוויין פֿון א קינד איז א גרויסע מצווה! — אזוי האָט דער רב מיט שטילע און אָפּגעריסענע ווערטער דערציילט פֿאַרוואָס ער איז געקומען שפעט צו פֿל-נדרי.

„פֿל-נדרי — האָט דער חזן אָנגעהויבן צו זינגען. דער גאַנצער עולם האָט רואיק און פֿרום געזאָגט די יום-פיפור-תפילה. דער אַלטער רב האָט נאָך אַלץ געשמייכלט, אזוי ווי ער וואָלט נאָך געהאַלטן דאָס קינד אויף די הענט.
(פֿאַלקס-מעשה)

וואָס באַטייט ?

I

1. רב (ראָוו) — rabbi. 2. בלינדרי (קאַל-נידרע) — „אַלע פֿאַר-שפרעכונגען“, די ערשטע ווערטער און דער נאָמען פֿון אַ תפילה (טפילע prayer — וואָס מען זינגט מיט אַ רירנדיקער מעלאָדיע אין דער נאַכט פֿון יום-פיפור. 3. הייליק — holy. 4. טלית (טאַלעס), טליתים (טאַ-ליסיים) — prayer shawl. 5. קיטל — white linen robe. אַ קיטל טראָגט מען פסח צום סדר און יום-פיפור אין שול. 6. פֿאַרזונקען אין פֿרומער שטילקייט — deep in pious silence. 7. תפילה (טפילע), תפילות (טפילעס) — prayer, prayers. 8. חזן (כאַזן) — cantor. 9. עמוד (אַמעד) — דאָס אָרט וואו דער חזן שטייט ביים דאוונען. 10. איז לאַנג פֿאַרביי — is long overdue. 11. שמש (שאַמעס) — sexton. 12. פֿאַסירן — to happen.

II

1. שטילע טריט — slow steps. 2. וויגעלע — cradle. 3. עופֿעלע (אויפֿעלע) — infant. 4. בליפען — שטאַרק וויינען. 5. היטן — to watch, take care. 6. אויפֿכאַפּן זיך — to wake up. 7. שמייכלען — to smile. 8. אויסשטרעקן — to stretch out. 9. באָרד — beard. 10. ניגונים — melodies. 11. מסתמא (מיסטאַמע) — probably. 12. באַ-רואיקן — to calm. 13. וויגן — to rock. 14. געשען — געטראָפֿן, happened. 15. באַשערט — destined. 16. מצווה (מיצווע) — good deed. 17. עולם (אוילאַס) — אַ סך מענטשן צוזאַמען. 18. פֿרום — pious.

פֿראַגעס :

1. פֿאַרוואָס האָט דער חזן ניט אָנגעהויבן צו זאָגן פֿל-נדרי ? 2. וואָס איז געשען מיטן רב ? 3. פֿאַרוואָס האָט זיך דער רב אָפּגעשטעלט לעבן אַרעמען שטיבל ? 4. וואָס האָט ער דערזען ווען ער האָט געעפֿנט די טיר ? 5. ווי האָט דער אַלטער רב איינגעשמילט דאָס קינד ? 6. ווער איז געגאַנגען אַנזאָגן דער מאַמען אין שול ? 7. ליענט פֿאַר וואָס דער רב האָט געזאָגט צו באַרואיקן דעם עולם אין שול. 8. פֿאַרוואָס איז איינשטילן דאָס געוויין פֿון אַ קינד אַ גרויסע מצווה ? 9. וואָס זאָגט זיך אין דער תפילה פֿל-נדרי ?

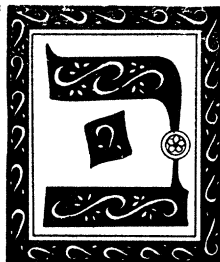
בענים זיידע מאַכט אַ סופה

ענים זיידע האָט אויפֿגעשטעלט אַ פֿינע סופה.

— אַ זאַל כאָטש קיין רעגן ניט גיין —
האָט ער געזאָגט — וועלן מיר קאָנען זיצן אין
סופה.

— און איך וועל אויך זיצן? — האָט בעני
געפֿרעגט.

— אַז דו וועסט זיין אַ מענטש, וועסטו
זיצן אין סופה — האָט דער זיידע געענטפֿערט.

— איך וועל זיין אַ מענטש — האָט בעני צוגעזאָגט.

— גוט, וועסטו זיצן אין סופה — האָט דער זיידע געענטפֿערט,
— נאָר עס זאַל קיין רעגן ניט גיין!

— עס וועט ניט גיין! עס וועט ניט גיין!

בעני האָט זיך געפֿרייט, וואָס ער וועט זיצן אין סופה, און ער
האָט גערעדט אַ גאַנצן טאָג וועגן דעם, גערעדט און געקוקט
אויפֿן הימל. און אויפֿן הימל האָבן זיך גראַד באַוויזן וואַלקנס.
בעני האָט זיך גענומען שרעקן, טאַמער וועט גיין אַ רעגן.

אַז עס איז געקומען אין אַוונט און מען האָט געדאַרפֿט גיין אין
דער סופה, האָט גענומען טריפֿן אַ רעגן. האָט בעני געבעטן זיך
ביים רעגן:

רעגן, רעגן, גיי אַוועק
פֿון די סופותדיקע טעג.
קום אַן אַנדער מאָל צו גיין.
בעני וויל אין סופה גיין.

אַבער דער רעגן האָט ניט געהערט און האָט ניט אויפֿגעהערט
צו גיין.

— מיר וועלן שוין היינט אין סופה ניט זיצן! — האָט דער זיידע
געזאָגט.

בעני האָט זיך צעוויינט, און דער זיידע האָט אים געזאָגט:

— וויין ניט, בעני! מאַרגן איז אויך אַ טאָג, אַפֿשר וועט מאַרגן זײַן שײַן, און אויב ניט, איז איבער מאַרגן. מיר האָבן זיבן טעג צו זיצן אין סופּה.

(לעצן עלבע)

א סופּה פֿון שלום

שמעון און יוסף האָבן געוואוינט אין איין הויז. זיי זײַנען געווען גוטע חברים. זיי פֿלעגן זיך שפּילן אויף דעם הויף וואו זייערע עלטערן האָבן געהאַט אַ גרויסן גאַרטן.

אַלע יאָר האָבן די צוויי משפּחות אויפֿגעשטעלט אַ סופּה אין ווינקל פֿון הויף. ביידע משפּחות, יוסףס און שמעוןס, האָבן געגעסן צוזאַמען אין דער סופּה, און זיך געפֿרייט מיט דעם יום־טובֿ סופּות.

בויען די סופּה פֿלעגט שמעוןס פֿאַטער נחמן און ביידע יינגלעך פֿלעגן אים העלפֿן. די קינדער האָבן זיך געפֿרייט, וואָס זיי קענען העלפֿן בויען די סופּה. דער מאָג ווען שמעוןס טאַטע פֿלעגט אָנהייבן בויען די סופּה איז געווען אַ גרויסער יום־טובֿ.

— „נו, שמעון, יוסף, נעמט זיך צו דער אַרבעט,“ — זאָגט דער טאַטע צו די יינגלעך אַ פֿאַר טעג פֿאַר סופּות. — „גייט און ברענגט מיר ברעטער פֿון קאַמער.“

גיך לויפֿן די צוויי יינגלעך און באַלד זעט מען זיי שלעפֿן ברעטער, גרויסע און קליינע, זיי לייגן אַוועק די ברעטער אין ווינקל פֿון הויף, דאָרט וואו מען דאַרף אויפֿשטעלן די גרויסע סופּה.

— „שמעון,“ — זאָגט דער טאַטע צו זײַן זון, — „גיי און ברענג מיר פֿון שטוב דאָס קעסטל מיט די טשוועקעס, און דו, יוסף,“ — ווענדט ער זיך צום שכנס יינגל, — „ברענג אַרויס

פֿון קאַמער די זעג, די צוויי האַמערס, דעם גרויסן און דעם קליינעם האַמער.

געזאַגט און געטאָן. איין שפרונג — און עס ליגן שוין אויפֿן הויף די טשוועקעס, די האַמערס און די זעג.

שמעונס פֿאַטער בויט די סופּה. די יינגלעך האַלטן צו די ברעטער, און דער פֿאַטער קלאַפט אַרײַן די טשוועקעס: האַק! האַק! עס הילכט אַפּ אין הויף פֿון די קלעפּ: מע בויט אַ סופּה! מע בויט אַ סופּה!

ווען די ווענט פֿון דער סופּה שטייען שוין צונויפֿ-געקלאַפטע, זיי אַן אמתע שטוב, גיט נחמן אַ פֿרעג:

— „נו, קינדער, צודעקן די סופּה מיט סכך ווילט איר?“

— „אָודאַ ווילן מיר, אָודאַ!“ — שרײַען די צוויי

חברים אין איין קול.

און ביידע יינגלעך לאָזן זיך אין וועלדל, וואָס געפֿינט זיך ניט ווייט פֿון הויז. אַ ביסל שפעטער ברענגען זיי צו טראָגן שמעקעדיקע צווייגן פֿון די סאַסנע-ביימער. דער הויף ווערט באַדעקט מיט גרינס. עס שמעקט מיט וואַרד.

שמעון קריכט ארויף אויפן לייטער, וואָס שטייט אָנגע-
שפּאַרט אויף דער סופּה. ער שרײַט אַראָפּ צו זײַן חבֿר יוסף:

— „העי, יוסף, דערלאַנג מיר דעם סכך!“

— „וואָס עפעס דו אַליין?“ — פֿרעגט יוסף שמעונען, —

„איך וויל אויך אַרויפֿלייגן דעם סכך אויף דער סופּה.“

— „איך וועל צודעקן די סופּה מיטן סכך!“ — האַלט זיך

שמעון בני זײַנס, — „מײַן מאַמע האָט געבױט די סופּה, דאַרף

איך לײַגן דעם סכך!“

— „אויב אַזוי, וועל איך דיר ניט דערלאַנגען דעם

סכך!“ — ענטפֿערט יוסף אַ ברוגזער.

און עס הייבט זיך אָן אַן אמתער ברוגז צווישן די חבֿרים.

שמעון אויפֿן לייטער און יוסף אונטן שרײַען און ליאַרעמען.

זייערע געשרייען האָט מען דערהערט אין הויז. יוספֿס

פֿאַטער מיט נחמנען זײַנען אַרויס אויפֿן הויף.

— „שעמען מעגט איר זיך!“ — האָט יוספֿס פֿאַטער

אַ זאָג געטאָן צו זיי, — „בני יודן רופֿט מען אַ סופּה — „סופּת-

שלום“; דאָס הייסט, אַ סופּה פֿון שלום. קיין סופּה איז נישט

קיין אמתע סופּה, אויב די וואָס בויען זי קריגן זיך צווישן

זיך...“

די יונגלעך האָבן זיך פֿאַרשעמט און געשוויגן.

— „נו, נו, נאָר ניט טרויעריק זײַן!“ — האָט יוספֿס

פֿאַטער ווייטער גערעדט, און נחמן האָט צוגעגעבן:

— „לײַגט דעם סכך, ביידע, העלפֿט אײַנער דעם אַנדערן,

נאָר פֿאַרגעסט ניט אויפֿצוהענגען אַ שילדל אויף דער סופּה,

און מיט גרויסע אותיות שרײַבט אָן:

סופּת שלום — אַ סופּה פֿון שלום.

די יונגלעך האָבן אַזוי געטאָן. געלײַגט דעם סכך אויף

דער סופּה אין חבֿרשאַפֿט און אין שלום. די סופּה איז געוואָרן

פֿאַרטיק. אַ שײַנענדיקע, אַ גרויסע איז זי געשטאַנען אין

ווינקל פֿון הויף. די סאַסנע-צווייגן האָבן פֿאַרשפּרייט אַ ריח

פֿון וואַלד. און אויפֿן טיר פֿון דער סופה איז געהאנגען א שילדל אָנגעשריבן מיט שיינע אותיות :
סופת שלום — א סופה פֿון שלום.

(לויט י. האַלפּערין)

וואָס באַטייט ?

1. סופה (סוקע). 2. שלום (שאלעם) — peace. 3. שמעון (שימעון) — א נאָמען. 4. יוסף (יויסעף) — א נאָמען. 5. חבֿר (כאָווער) חבֿרים (כאָוויירים) — friend, friends. 6. משפּחה (מישפּחות) (מיש-פּאָכעם) — family, families. 7. ווינקל — corner. 8. יום־טובֿ (יאָמטעוו) — holiday. 9. נחמן (נאָכמען) — א נאָמען. 10. ברעט, ברעטער — board, boards. 11. קאַמער — דאָ : store-room. 12. שלעפּן — to drag. 13. קעסטל — box. 14. טשוועקעס — nails. 15. ווענדן זיך — to turn to. 16. שכן (שאַכן) — neighbor. 17. זעג — saw. 18. שפרונג — jump. 19. אַפּהילבן — אַפּקלינגען, to resound. 20. צונויפֿקלאַפּן — to nail together. 21. אמתע (עמעסע) — real. 22. סכך (סכאָך) — צווייגן (branches) פֿון אַ סאַסנע-בוים (pine-tree) צו באַדעקן די סופה. 23. וואַלד, וועלדל — forest. 24. שמעקעדיקע — aromatic, fragrant. 25. גרינס — herbage. 26. אַרויפֿקריכן — to creep up. 27. לייטער — ladder. 28. אַנשאַראַן — to lean on. 29. האַלטן זיך בײַ — to stick to. 30. ברוגעזער (ברויגעזער) — angry. 31. ליאַרעמען — to be noisy. 32. שילדל — sign. 33. אותיות (אויסיעס) — letters. 34. סופת (סוקאַס) — די סופה. 35. חבֿרשאַפֿט (כאָווערשאַפֿט) — friendship. 36. ריח (רייאַך) — odor.

סופה	חבֿר	יום־טובֿ	סכך
שלום	חבֿרים	נחמן	ברוגז
שמעון	משפּחה	שכן	אותיות
יוסף	משפּחות	אמתע	ריח

פֿראַגעס :

1. ווער זיינען געווען שמעון און יוסף ? 2. ווי האָבן זיי זיך באַ-קענט ? 3. פֿאַרוואָס איז ערבֿ-סופות בײַ די קינדער אַ גרויסער יום־טובֿ ? 4. ווי העלפֿן די קינדער בויען די סופה ? 5. פֿאַרוואָס זיינען ביידע גומע חבֿרים געוואָרן ברוגז איינער אויפֿן אַנדערן ? 6. ווער איז געווען גע-רעכט — שמעון אָדער יוסף ? 7. וואָס האָט יוספֿס טאַמע דערקלערט די קינדער ? 8. וואָס פֿאַר אַ שילדל האָבן די קינדער אויפֿגעהאַנגען ביים אַרײַנגאַנג פֿון דער סופה ? 9. ליענט פֿאַר די שורות אין וועלכע יוספֿס פֿאַטער גיט אזוי שייַן איבער דעם זין פֿון אַ ייִדישער סופה. 10. געפֿעלט אייך די מעשׂה ? דערקלערט אייער מיינונג.

בענים זיידע הוליעט

עני מיט זיין שוועסטער פֿעני און זיין חבר מעני
זינען געגאנגען צום זיידן.

ווי דער זיידע האָט דערזען די קינדער, האָט
ער גענומען רופֿן:

— קומט, קינדער! קומט טאנצן! הינט
איז שמחת-תורה; הינט דארף מען זיך פֿרייען.

זינען די קינדער צוגעלאָפֿן צום זיידן, און

דער זיידע האָט זיי אַריינגענומען אין ראָד און זיי האָבן געטאנצט
מיט אַלעמען גלייך.

קונצן נעמט ער ווייזן —
שטאַרק איז ער ווי אייזן!
דרייט זיך ווי אַ בייגל,
פֿלינקער פֿון אַ פֿויגל.
אַזוי איז ער, דער זיידע,
הייבט די פֿיס, די בייידע.
שרייט: „אַהער אַ כּוסע!
ס'איז אַ פֿרייד אַ גרויסע!“
נעמט דער זיידע זינגען
און אין אַ טעצל קלינגען.

און די ראָד, זי דרייט זיך,
און דער זיידע פֿרייט זיך.
און די ראָד ווערט גרעסער,
שליסן זיך די שלעסער.
נעמט דער זיידע זינגען,
און אַלע טאנצן, שפּרינגען.
און די ראָד, זי דרייט זיך,
און דער זיידע פֿרייט זיך.
דער זיידע הייסט אונדז הוליען
און נעמט אַליין זיך קוליען.

און דער זיידע גיט דערנאָך די קינדער פֿאַנען, שמחת-תורה-
פֿאַנען, פֿאַפּירענע פֿאַנען מיט לייבן אויסגעמאַלט, מיט קרוינען
אויף די קעפֿ פֿון לייבן, וואָרעם דער לייב איז דאָך אַ קיניג, דער
קיניג פֿון אַלע חיות. און די קינדער פֿרייען זיך שטאַרק מיט די
פֿאַנען און זיי מאַרשירן מיט די פֿאַנען און זינגען:

שמחת-תורה, האָפֿ! האָפֿ! האָפֿ!
פֿיס אַרויף, קאַפֿ אַראָפֿ!

און דער זיידע שרייט:

— לעבעדיקער, קינדער, לעבעדיקער!

און די קינדער גייען אַוועק אַ טענצל, צוזינגענדיק דערביי:

דער זיידע האָט געהייסן פֿריילעך זיין,

ביזן גרויסן טאַג אַריין! (לעזן עלבע)

שמחת-תורה	שמחה	כּוסע	חיות
-----------	------	-------	------

תורה איז די בעסטע סחורה

אויף א שיה, וואָס איז געגאָנגען אין ווייטע לענדער, זיינען געפֿארן אַ סך סוחרים, וואָס האָבן געפֿירט פֿאַרשיידענע סחורות. זיי האָבן געשמועסט וועגן מסחר, געוויזן איינער דעם צווייטן זייערע סחורות, געקויפֿט און געביטן זיך מיט זיי. צווישן די סוחרים איז געזעסן אַ געלערנטער מענטש.

— וואו איז דיין סחורה? — האָט מען אים געפֿרעגט.
— מיין סחורה וועל איך ווייזן, ווען מיר וועלן קומען אין לאַנד — האָט געענטפֿערט דער געלערנטער.

די סוחרים האָבן זיך געוויצלט איבער אזא סחורה, וואָס מען זעט זי ניט און זי פֿאַרנעמט קיין אַרט ניט אויף דער שיה. אויפֿן וועג זיינען אויף זיי אָנגעפֿאלן ים־רויבערס און צו־גענומען די גאנצע סחורה. ווען די שיה איז אָנגעקומען אין לאַנד, זיינען אַלע סוחרים אַראָפֿ הוילע און גאַקעטע. זיי האָבן אפֿילו ניט געהאַט אויפֿן ערשטן מאַלצייט.

אויפֿן געלערנטן האָבן אָבער געוואַרט אַ סך תלמידים זיינע און פֿריינד. מען האָט אים באַגעגנט מיט גרויס פֿבֿור. יעמאַלט האָבן די סוחרים פֿאַרשטאַנען אין וואָס עס באַשטייט זיין סחורה. זיי זיינען צו אים צוגעגאָנגען און געזאָגט:

— גליקלעך ביסטו מיט דיין סחורה! איצט ווייסן מיר, אז זי איז די בעסטע; מען קען זי ניט רויבן און זי גייט ניט פֿאַרלאָרן.

(אגדה)

וואָס באַטייט?

1. תורה (טוירע) — knowledge, learning.
2. סחורה (סכוירע) — merchandise, goods.
3. סוחרים (סאַכרים) — merchants.
4. מסחר (מיסכער) — trade, business.
5. געוויצלט — cracked jokes.
6. ים־רויבערס — pirates.
7. הוילע — bare.
8. מאַלצייט — meal.
9. תלמידים (טאַלמידים) — שילערס.
10. פֿבֿור (קאַוועד) — רעספעקט.

תורה	סחורה	סחורות	מסחר	פבֿור	תלמידים
------	-------	--------	------	-------	---------

מעשיות

דאס וואונדערלעכע פֿיפֿל

א.

נישט ווייט פֿון א גרויסן וואַלד איז געשטאנען א קליין דערפֿל. ביים אנהייב דאָרף איז געשטאנען א קליין אַרעם הייזל. אין הייזל האָט געוואוינט טביה דער האַלצהעקער און פֿיר קינדערלעך. טביה דער האַלצהעקער איז געווען א גרויסער אַרעמאָן.

איין מאָל, פֿאַרנאכט, האָבן אין טביהס טיר אַנגעקלאַפט דרין אלטע יודן, אַרעמע-לייט. ווען טביה האָט זיי געעפֿנט די טיר, האָבן זיי געבעטן א שטיקל ברויט און נאכטלענגער. — אַך, גוטע מענטשן, — האָט טביה צו זיי געזאָגט, — איך האָב נאָר איין בעט פֿאַר די קינדער. צו עסן האָב איך בלויז קארטאָפֿל און א שטיקל שוואַרץ-ברויט. נאָר עס מאַכט נישט אויס. קומט, עסט עפעס און לייגט זיך שלאָפֿן. די דרין אַרעמע-לייט האָבן געגעסן מיט גרויס השק, דערנאָך זיך אַנידערגעלייגט און באַלד איינגעשלאָפֿן.

ב.

אין דער פֿרי האָט איינער פֿון די אַרעמע-לייט געזאָגט, אז זיי ווילן אים באַצאָלן פֿאַר זיין גוטסקייט, נאָר טביה האָט קיין געלט נישט געוואָלט נעמען. האָט דעמאָלט דער צווייטער אַרעמאָן געזאָגט:

— דערפֿאַר וועלן מיר דיר געבן א מתנה, וואָס איז טייערער פֿון געלט: נאָ דיר א פֿינפֿעלע. אז דו וועסט עפעס ווערן זאָלסטו א פֿינה מאָן, וועסטו באַלד האָבן וואָס דו פֿאַרלאַנגסט. נאָר זע, דו זאָלסט שטענדיק זיין גוט צו אַרעמע-לייט.

די אַרעמע-לייט זיינען אוועקגעגאנגען. קוקט טביה דער האַלצהעקער אויפֿן פֿינפֿעלע און לאַכט :
 — צו וואָס טויג מיר אַ פֿינפֿעלע ? איך בין דאָך נישט קיין קינד. נאָר איך וועל פֿרוואוון פֿיפֿן. איך וויל, אַז אויפֿן מיט זאָל איצט שטיין זעמל מיט מילך, מיט אייער און פֿוטער . . .

טוט ער אַ פֿינף — און גלייך שטייט אויפֿן מיט אַלץ, וואָס ער האָט אויסגערעכנט, און עס ליגט נאָך אַ שוין זילבערן מעסער מיט זילבערנע לעפֿעלעך און מיט אַ גאָלדן זאַלץ-מעסטל. האָט טביה שוין פֿאַרשטאַנען, אַז דאָס איז נישט קיין פֿראַסט פֿינפֿל. און אַז ער האָט נאָר עפעס באַדאַרפֿט, איז גענוג געווען, ער זאָל אַ פֿינף טאָן, איז שוין אַלץ געשטאַנען אויפֿן מיט.

ג.

גייט זיך די צייט, און טביה דער האַלצהעקער איז שוין אַ גביר געוואָרן. אויף דעם אַרט וואו עס איז פֿריער געשטאַנען דאָס קליינע איינגעפֿאַרענע הייזל, האָט טביה אויסגעבויט אַ גרויסן שיינעם פֿאַלאַץ. לעבן פֿאַלאַץ איז געווען אַ שיינער גאַרטן מיט אַלערליי בלומען, און אין מיטן גאַרטן האָט זיך געקניקלט אַ קליין זילבערן וואַסערל, און אין וואַסערל האָבן זיך געשפּילט פֿישעלעך.

אַז דער פֿאַלאַץ איז אין גאַנצן אויפֿגעבויט געוואָרן, האָט טביה געמאַכט אַ גרויסן באַל. האָט ער צונויפֿגערופֿן אַלע פֿריצים פֿון די דערפֿער און שטעט.

זיינען אַלע געקומען, זיך אויסגעזעצט ביי די לאַנגע טישן, געגעסן און געטרונקען און זיך געלאָזט וואויל גיין. ביים טויער פֿון פֿאַלאַץ האָט טביה אוועקגעשטעלט דינערס, זיי זאָלן נישט אַרײַנלאָזן קיין אַפּגעריסענע, קיין אַרעמע-לייט, מע זאָל אים נישט שטערן די שמחה.

ד.

פֿונקט דעם זעלבן אָונט זיינען דורכגעגאַנגען פֿאַרבײַ דעם פֿאַלאַץ יענע דריי אַרעמע-לייט, וואָס האָבן געגעבן טביהן

דאס פֿינפֿל. זעען זיי, אז ביי טביהן איז א שמחה. זאגט איינער: — לאָמיר אַרײַנגיין אַ קוק טאָן! לאָזט מען זיי אָבער ניט אַרײַן, און אז זיי ווילן נישט אַוועקגיין, שיקט מען אַרויס אַ גרויסן הונט אויף זיי, וואָס רײסט אָפּ בײַ אײַנעם די קאַפּאַטע און בײַסט אײַן בײַם צווייטן אַ פֿינגער. גייען די אַרעמע־לײט אַוועק.

נאָר אין אַ רגע אַרום קומט אָן אַ גאַלדענע קאַרעטע, גער־שפּאַנט אין פֿיר פֿערד. פֿון קאַרעטע גייען אַרויס דריי פֿאַר־פּוצטע פּריצים מיט בריליאַנטן און גאַלדענע פֿינגערלעך אויף די הענט. עפֿנט מען באַלד טיר און טויער פֿאַר זיי. לויפֿט טביה זיי אַרויס אַנטקעגן און דערקענט אין זיי די אַרעמע־לײט, וואָס האָבן אים געגעבן דאָס פֿינפֿל. נאָר די אַרעמע־לײט האָבן געזאָגט:

„מיד ווילן נישט זיין אויף קיין שמחה בײַ אַ יודן, וואָס לאָזט נישט אַרײַן צו זיך קיין אַרעמע־לײט.“ און איינער האָט געוווּן די קאַפּאַטע, וואָס די הינט האָבן אים צערײַסן.

דער עלטסטער פֿון זיי האָט אַרויסגענומען פֿון קעשענע אַ פֿינפֿל, פּונקט אזאָ ווי ער האָט געגעבן טביהן, אַ פֿינף געטאָן איינס־צוויי־דריי — און באַלד איז פֿאַרשוואַנדן געוואָרן דער פֿאַלאַץ מיטן גאַרטן, מיט אַלע טייערע זאַכן, וואָס טביה האָט געהאַט, און עס איז ווידער געשטאַנען דאָס אַלטע איינ־געפֿאַלענע הייזל.

און די דריי אַלטע לײט זײַנען אַוועק.

(פֿאַלקס־מעשה)

טביה	חשק	מתנה	גביר	פריצים	שמחה	רגע
------	-----	------	------	--------	------	-----

וואָס באַטייט ?

1. וואַלד — forest.
2. דערפֿל — village.
3. טביה (טעוויע) — אַ נאַמען.
4. האַלצהעקער — woodcutter.
5. נאַכטלעגער — אַן אַרט וואו איבערצושלאָפֿן די נאַכט.
6. קאַרטאָפֿל — potato.
7. מיט גרויס חשק (כײַשעק) — געגעסן מיט גרויס אַפּעטיט.
8. מתנה (מאַטאַנע) — present.
9. זעמל — roll.
10. זאַלצמעסל — salt-shaker.
11. פּראָסט — איינפֿאַך.
12. גביר (גוויר) — אַ רײַכער מענטש.
13. פּריצים — noblemen.
14. זיך געלאָזט וואוּילגיין — געגעסן פֿון דעם בעסטן.

15. בנימ טויער — at the gate .16. דינערס — servants .17. שמחה —
 (סימכע) — party .18. קאפאטע — א לאנגער ראק (coat) וואס יידן
 פלעגן אַמאל טראָגן. 19. רגע (רעגע) — second .20. קאַרעטע — coach .
 21. געשפּאַנט — harnessed .22. פּאַרפּוצטע — אַנגעטאָן אין שיינע קליי-
 דער. 23. ברייאַנטן — diamonds .24. פּינערלעך — rings .25. קע-
 שענע — pocket .26. פּאַרשוואַנדן געוואָרן — ניט געוואָרן.

פּראַגעס :

1. וואו האָט טביה געוואוינט ? 2. ווער האָט איין מאל אַנגעקלאַפּט
 אין טביהס מיר ? 3. פֿון וואָס קען מען זען, אז טביה איז געווען אַ
 פֿריינדלעכער מענטש ? 4. פֿון וואָס זעט מען, אז ער איז געווען אַ גרויסער
 אַרעמאָן ? 5. וואָס פֿאַר אַ מתנה האָבן די אַרעמע-לייט טביהן איבער-
 געלאָזט ? 6. ווי האָט טביה אויסגעפֿונען, אז די אַרעמע-לייט האָבן ניט
 געלאָכט פֿון אים ? 7. ווי האָט טביה געלעבט נאָך דעם ווי ער איז געוואָרן
 אַ גביר ? 8. פֿון וועלכן טייל פֿון דער מעשה קען מען דאָס זען ? 9. ווי
 האָבן די דריי אַרעמע-לייט טביהן באַשמראַפֿט ?

**

שמעל צונויף אַ פּלאַן פֿון דער מעשה. טייל איין די מעשה אין קלענערע
 טיילן. גיב אַ נאָמען יעדן טייל.

די דריי פֿוילערס

(אַ פּאַלקס-מעשה)

אַמאָל איז געווען אַ קיניג. האָט ער געהאַט דריי זין. זיינען זיי
 אים אַלע געווען גלייך ליב און ער האָט ניט געוואוסט וועמען פֿון
 זיי איבערצולאָזן זיין קיניגלעכן טראָן. האָט ער געטראַכט און
 געטראַכט און זיך לאַנג קיין עצה ניט געקענט געבן. איין מאל
 האָט ער פֿאַררופֿן צו זיך די זין און צו זיי אַזוי געזאָגט :

— ליבע קינדער, איך האָב לאַנג געטראַכט וועמען פֿון אייך
 איבערצוגעבן מיין קיניגלעכן טראָן און אַט וואָס ביי מיר איז
 געבליבן : ווער פֿון אייך עס איז דער גרעסטער פֿוילער, דער וועט
 אים באַקומען.

— אויב אַזוי דאַרף איך ווערן קיניג ! — האָט זיך אָפּגערופֿן דער
 עלטסטער. — איך בין אַזוי פֿויל, אַז ווען עס פֿאַלט מיר אַרײַן,

למשל, אַ טראַפּן אין די אויגן, וועל איך זיי ניט צומאַכן, איך מעג אַפּילו וועלן ווער ווייס ווי שלאָפֿן.

— דער קיניגלעכער טראַן געהערט צו מיר! — האָט געזאָגט דער צווייטער ברודער. — איך, אַז איך זיך ביים פֿייער און וואַרעם זיך, מעג מיר ווער ווייס ווי זיין הייס, וועל איך גיכער די פֿיס פֿאַרברענען איידער זיי צונעמען פֿון פֿייער... אַט ווי פֿויל איך בין. דער קיניגלעכער טראַן געהערט צו מיר! — האָט אויסגערופֿן דער דריטער ברודער. — איך בין פֿוילער פֿאַר זיי ביידן. שטעל זיך פֿאַר, אַ שטייגער, מע וויל מיך הענגען, דער שטריק איז שוין אויפֿן האַלדז און דאָ דערלאַנגט מען מיר אַ מעסער אין האַנט, איך זאָל דעם שטריק צעשניידן, וועל איך בעסער זיך לאָזן הענגען, איידער אויפֿהייבן די האַנט צו דעם שטריק!...

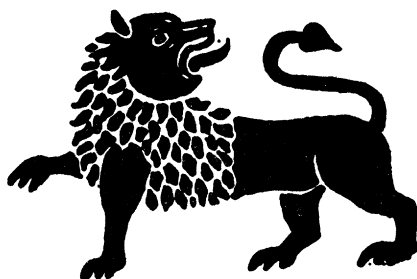
אַז דער פֿאָטער האָט אויסגעהערט די רייד פֿון דעם דריטן זון, האָט ער זיך אָפּגערופֿן:

— דו, מיין זון, שטייגסט אַריבער דינע ברידער אין פֿוילקייט, דו פֿאַרבלייבסט קיניג!

(ש. באַסטאַמסקי)

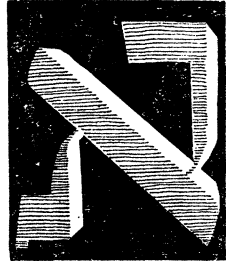
1. פֿוילער — lazy person
2. גלייך — equally
3. עצה (אייצע)
4. פֿאַררופֿן — to call together
5. בני מיר געבליבן — דאָ:
6. I have decided — למשל (לעמאַשל)
7. טראַפּן — for instance
8. אַפּילו (אַפּילע) — even
9. ווער ווייס ווי — God knows how
10. אַ שטייגער — for instance
11. שטריק — rope
12. האַלדז — neck
13. אַריבערשטייגן — to excel

אַפּילו	למשל	עצה
---------	------	-----

צוויי ברידער

מאל האבן געלעבט צוויי ברידער. דער על-
טערער האט נישט געהאט קיין ווייב און נישט
קיין קינדער; דער ינגערער האט געהאט
א ווייב מיט עטלעכע קליינע קינדער. זיי
זיינען געווען ארעמע ערד-ארבעטער, און
הויז זייער שטיקל ערד, א ירושה פון זייער
פאטער, האבן זיי מער גארנישט געהאט.

די ברידער האבן נישט געוואלט צעטיילן צווישן זיך די
ירושה, ווייל זיי האבן זייער ליב געהאט איינער דעם צווייטן.
זיי פלעגן באארבעטן די ערד ביידע צוזאמען און פלעגן זיך
דערנאך צעטיילן מיט די גארבן פונקט אויף דער העלפט, און
אוועקלייגן די קופעס גארבן יעדער לעבן זיין געצעלט.

אין נאכט נאכן אפשניידן די תבואה איז דער עלטערער
ברודער געלעגן אויף זיין געלעגער און נישט געקאנט אייני-
שלאפן: ער האט געקלערט וועגן זיין ברודער: „ער איז מיט
א פרוי און קינדער, אבער איך בין מיר איין מענטש אויף דער
וועלט, וואס דארף איך? — אפעסן און גאר! פאר וועמען
האב איך צו זארגן? היינט ווי אזוי זשע נעם איך דאס פון דער
תבואה אזא טייל ווי מיין ברודער? דאס איז קיין יושר נישט.“

ער איז אויפגעשטאנען ארום האלבע נאכט פון זיין
געלעגער און האט איבערגעלייגט אין דער שטייל א טייל פון
זיינע גארבן אין זיין ברודערס קופע. אפגעטאן זיין ארבעט,
האט ער זיך געלייגט אויפן געלעגער און איז גלייך זיס
איינגעשלאפן.

אין דער זעלביקער נאכט האט אויך דער ינגערער
ברודער נישט געקאנט איינשלאפן. ער איז געלעגן און גע-
טראכט וועגן זיין עלטערן ברודער: „א רחמנות אויף אים, ער
איז נעבעך עלנט. איך האב מיר א ווייב מיט קינדערלעך,
זאלן לעבן און געזונט זיין; אויף דער עלטער וועלן זיי מיר
אויסהאלטן. אבער וואס וועט מיט אים זיין אויף דער עלטער?

הינט ווי אזוי זשע טיילן מיר דאָס די תבואה פֿון פֿעלד פונקט אויף דער העלפֿט ? דאָס איז קיין יושר ניט — ער דאַרף באַקומען אַ גרעסערן טייל. און נאָך גאַנץ פֿרי, פֿאַרטאַג, איז ער אויפֿגעשטאַנען און שטילערהייט איבערגעלייגט אַ טייל פֿון זײַנע גאַרבן אין ברודערס קופּע און האָט זיך צוריק געלייגט און איינגעשלאָפֿן.

אויף מאָרגן זען ביידע ברידער, אַז זייערע קופּעס זײַנען ביידע גלייך, אזוי פֿיל גאַרבן אין יעדער קופּע, ווי געווען. האָבן זיי זיך געוואונדערט, נאָר געשוויגן.

די אַנדערע נאַכט האָבן די ברידער ווידער געטאָן דאָס וואָס זיי האָבן געכטן געטאָן, און אויף מאָרגן אין דער פֿרי האָבן זיי דערזען, אַז זייערע קופּעס זײַנען ווידער גלייך. האָבן זיי זיך נאָך מער געוואונדערט.

די דריטע נאַכט, ווען די ברידער האָבן געטראָגן זייערע גאַרבן איינער צום אַנדערן, האָבן זיי זיך באַגעגנט אין מיטן וועג. די ברידער האָבן מיט טרערן אין די אויגן גענומען קושן און האַלדן איינער דעם צווייטן.

(אגדה)

1. חוץ — אויסער — except. 2. ירושה (יערושע) — דאָס פֿאַרמעגן וואָס עלטערן לאָזן איבער קינדער — heritage, inheritance. 3. גאַרבן — sheaves. 4. קופּעס — heaps. 5. געצעלט — tent. 6. תבואה (טוואוע) — grain. 7. געלעגער — בעט, אַרט וואו מע שלאָפֿט. 8. יושר (יוישער) — justice. 9. רחמנות (ראַכמאַנעס) — pity. 10. עלנט — ווען מען איז אַליין אָן קיינעם. 11. איבערגעלייגט — אַריבערגעטראָגן. 12. סוד — secret.

חוץ	ירושה	תבואה	יושר	רחמנות	סוד
-----	-------	-------	------	--------	-----

1. ווער זײַנען געווען די צוויי ברידער ? 2. וואָס האָבן זיי געטאָן מיט זייער פֿאַטערס ירושה ? 3. וואָס האָט דער עלטערער ברודער גע-טראַכט ווען ער איז געלעגן אויף זײַן געלעגער ? 4. וואָס האָט ער גע-טאָן ? 5. פֿאַרוואָס האָט דער ייַנגערער ברודער ניט געקענט איינ-שלאָפֿן ? וואָס האָט ער געטראַכט ? 6. פֿאַרוואָס זײַנען אויף מאָרגן בײַ ביידע ברידער די קופּעס געווען גלייך ? 7. ווי האָבן ביידע ברידער אויסגעפֿונען דעם סוד ? 8. וואָס איז דער שענסטער מאַמענט אין דער דערציילונג ? 9. ווי קען מען אַנדערש אַנרופֿן די דערציילונג ?

אַבְרָהָם הָאֵם פֿאַר שטאַנען

אַבְרָהָם הָאֵם לִיב געהאַט געסט. ווען עס איז געקומען צו אים אַ גאַסט, הָאֵם ער אים געגעבן צו עסן און צו טרינקען און הָאֵם אים גוט באַדינט. איין מאָל איז אַבְרָהָם געזעסן בײַ זײַן געצעלט. הָאֵם ער דערזען ווי עס קומט אָן אַן אַלטער מאַן. אַבְרָהָם איז אים געלאָפֿן אַנטקעגן און הָאֵם אים געבעטן:

— „קומט אַרײַן צו מיר אין געצעלט. רוט זיך אָפּ. איך וועל איך געבן צו עסן און צו טרינקען און איר וועט שפעטער גיין אײַער וועג.“

1) הָאֵם דער אַלטער געענטפֿערט: — „גוט, איך וועל אַרײַן צו דיר.“ שׂרָה הָאֵם אויף גיך גענומען גרײַטן אַ מאַלצײט פֿאַר דעם גאַסט. אַבְרָהָם אַלײַן הָאֵם געבראַטן אַ ציגעלע פֿאַרן גאַסט. אַבְרָהָם און שׂרָה האָבן אים באַדינט דער אַלטער הָאֵם געגעסן און געטרונקען און איז געוואָרן זאַט. הָאֵם אַבְרָהָם געזאַגט צום אַלטן: — „איצט דאַנקט גאַט פֿאַר די גוטע שפּײַז וואָס איר הָאֵם געהאַט.“

הָאֵם דער אַלטער געענטפֿערט: — „איך דאַנק נישט גאַט.“ איז אַבְרָהָם אין פעס געוואָרן און הָאֵם אַרויסגעטריבן דעם אַלטן פֿון זײַן געצעלט. הָאֵם אַבְרָהָם דערהערט גאַטס קול: — „פֿאַר-וואָס האָסטו דעם אַלטן אַרויסגעטריבן פֿון דײַן געצעלט?“

אַבְרָהָם הָאֵם געענטפֿערט: — „ער הָאֵם נישט געוואָלט דאַנקען גאַט פֿאַר די שפּײַז וואָס איך האָב אים געגעבן, פֿאַר דעם גוטס וואָס איך האָב אים געטאַן.“ און אַבְרָהָם הָאֵם ווידער דערהערט גאַטס שטים:

— „דער מאַן איז שוין אַן אַלטער. אַ סך, אַ סך יאָרן האָב איך אים געגעבן שפּײַז צו עסן און אַ קלײַד זיך אַנצוטאַן. ער הָאֵם קיין מאָל מיר נישט געדאַנקט. דאָך האָב איך יעדן טאַג אים געגעבן וואָס ער דאַרף צום לעבן. דו האָסט נאָר איין מאָל אים געגעבן שפּײַז און גלייך נאָך דעם ביסטו אויף אים אין פעס געוואָרן און אַרויסגעטריבן.“

הָאֵם אַבְרָהָם געזאַגט: — „איך פֿאַרשטיי איצט אַז איך האָב נישט ריכטיק געטאַן.“ און אַבְרָהָם איז נאַכגעלאָפֿן דעם אַלטן און

האַט אים געבעטן, ער זאל קומען צוריק צו אים. ער האָט אים געגעבן אַ סך גוטע זאַכן אויפֿן וועג און זיך געזעגנט מיט אים אין פֿרידן.

(אַנדה)

פֿראַגעס :

1. ווי האָט אַברהם אויפֿגענומען אַ גאַסט ? 2. וואָס האָט אַברהם געטאָן ווען ער האָט דערזען אַן אַלמן מאַן ניט ווייט פֿון זײַן געצעלט ?
3. וואָס האָט דער אַלמער מאַן געטאָן ? 4. וואָס האָט אַברהם געבעטן פֿון דעם אַלמן מאַן ? 5. וואָס האָט געטאָן אַברהם ווען דער אַלמער מאַן האָט ניט געוואָלט דאַנקען גאָט ? 6. וואָס זײַנען געווען גאַטס רייד צו אַברהמען ? 7. וואָס לערנט אונדז די מעשה ?

די קייט פֿון די אַבֿות

די מעשה האָט געטראָפֿן אין שפּאַניע אין פֿופֿצנטן יאָר- הונדערט. די שפּאַנישע רעגירונג האָט דעמאָלט געצוואונגען ייִדן אַריבערצוגיין צום קריסטלעכן גלויבן אָדער פֿאַרלאָזן דאָס לאַנד. זײַנען אַ סך ייִדן, וואָס האָבן ניט געהאַט וואוהין צו גיין, — לפנים געוואָרן קריסטן. אין דער שטיל, באַהאַלטענערהייט, זײַנען זיי פֿאַרבליבן גוטע ייִדן. זיי האָבן אָפּגעהיט ייִדישע דינים און אַלע ייִדישע יום-טובֿים. יעדן שבת און יום-טובֿ פֿלעגן זיי זיך פֿאַר- זאַמלען אין אונטערערדישע היילן און בעטן גאָט, ער זאל זיי מוחל זײַן פֿאַר די זינד וואָס זיי זײַנען באַגאַנגען.

אַזעלכע באַהאַלטענע ייִדן האָט מען גערופֿן אַנוסים. דאָס הייסט אַנוסים זײַנען געווען ייִדן וואָס זײַנען איבער גוואָלד געוואָרן קריסטן און האָבן דאָך אָפּגעהיט די מנהגים און טראַדיציעס פֿון זייערע עלטערן.

ווען מען פֿלעגט אויסגעפֿינען אַז די אַנוסים האַלטן אָפּ ייִדיש- קייט, — האָט מען זיי פֿאַרמשפּט פֿאַרברענט צו ווערן לעבעדיקער- הייט אויף שײַטערס.

אַן אַנוס איז אויך געווען דאָן מאַנועל, דער גוטער פֿריינד פֿון שפּאַנישן קיניג פֿערדינאַנד. אַלע אין לאַנד האָבן אים ליב געהאַט

און ער איז געווען באקאנט יעדן איינעם. די קירך האט אבער אויסגעפונען אז ער איז א געטרייער ייד און מען האט אים פאר-משפט פארברענט צו ווערן אויף א שייטער.

דעם קיניג פערדינאנד האט עס שטארק פארדראסן. איז ער געקומען צו דעם פלאץ, וואו מען האט אויפגעשטעלט דעם שייטער, און ווען מען האט ארויפגעפירט זיין פרינד, דאן מאנועל, אויף פארברענט צו ווערן האט ער אויסגערופן:

— דו קענסט נאך ראטעווען זיין לעבן. דערקלער פאר אלעמען אז דו האסט חרטה און וועסט פון איצט אן זיין א געטרייער קריסט.

דאן מאנועל האט זיך א ווילע פארטראכט און דערנאך גע-
נומען שרייען:

— די קייט! די קייט! ווי אזוי רייסט מען איבער די קייט?
וואסער קייט? — פרעגט דער קיניג פארוואונדערט — דו
ביסט דאך נישט געבונדן אין קייטן!

— די קייט! — האט דאן מאנועל ניט אויפגעהערט צו שרייען.
— די קייט פון אברהם, יצחק און יעקב, די קייט וואס ציט זיך
איבער דורות און דורות. ווי אזוי קען איך די דאזיקע קייט
איבעררייסן? — און מיט דעם געשריי „שמע ישראל“ איז דאן
מאנועל אריינגעשפרונגען אין ברענענדיקן שייטער.

(פאלקס-מעשה)

וואס באטייט ?

1. קייט — chain.
2. אבות (אזעס) — ancestors.
3. צווינגען (גע-צוואונגען) — to force.
4. גלויבן — faith.
5. לפנים (לעפאנים) — outwardly.
6. באהאלטענערהייט — in hiding.
7. אפהיטן — דא :
8. דינים — to observe.
9. אונטערעריש — religious laws.
10. הייל — cave.
11. מוחל (מויכל) זיין — to forgive.
12. זינד — sins.
13. באגאנגען — committed.
14. באהאלטענע — disguised.
15. איבער-נוואלד — unwillingly.
16. מנהגים (מינהגנים) — customs.
17. פאר-משפט (פארמישפעט) — sentenced.
18. פארברענט ווערן אויף א שייטער — to be burned at the stake.
19. קירך — church.
20. געטריי — devoted.
21. פאררריסן (פארדראסן) — to grieve.
22. ראטעווען —

to save .23. חרטה (כארטמטע) האָבן — .to regret, to repent .24. פֿאַר-
 טראַכט — in thoughts .25. איבעררײַסן — דאָ : to break .26. געבונדן —
 דאָ : chained .27. דור (דאַר), דורות (דוירעם) — generation, generations

אָבֿות לֿפֿנים דינים	מוחל זײַן אָנוסים מנהגים פֿאַרמשפֿטן	חרטה אָבֿרהם יצחק יעקב	דור דורות שמע ישראל
----------------------------	---	---------------------------------	---------------------------

פֿראַגעס :

1. ווער זײַנען געווען די אָנוסים ? 2. ווי האָבן זיי אָפּגעהיט דעם ייִדישן גלויבן ? 3. צו וואָס האָט מען פֿאַרמשפֿט דאָן מאַנועלן ? 4. וואָס האָט דער קיניג פֿערדינאָנד געטאָן צו ראַטעווען זײַן אַלטן פֿרײַנד ? 5. וואָס האָט ער אים פֿאַרגעלייגט ? 6. וועגן וועלכער קייט האָט דער פֿאַרמשפֿטער ייִד געמורמלט ? 7. פֿאַרוואָס האָט ער ניט געהאַלט זיך ראַטעווען ? 8. ווי איז דאָן מאַנועל אומגעקומען ?

דרייַ וואָס האָבן געבעטן צו גאָט

א.

דרייַ אַרעמע ייִדישע וואַנדערערס האָבן זיך געפֿונען אין וועג, ווייט פֿון אַ ישובֿ. פֿלוצעם האָט דער הימל זיך פֿאַרוואַלקנט. עס האָט אויסגעבראַכן אַ שרעקלעכער שטורעם-ווינט און אַ שלאַקס-רעגן האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד. האָבן די וואַנדערערס דערזען פֿון דער ווייטנס אַ הייל אונטער אַ באַרג. זיי זײַנען אַוועק צו דער הייל און איבערגעשלאָפֿן דאָרט די נאַכט.

אין דער פֿרי, ווען פֿון רעגן איז שוין קיין סימן ניט געווען, האָבן די וואַנדערערס געוואַלט פֿאַרלאָזן די הייל. אָבער פֿלוצעם איז פֿון שפּײַן באַרג אַראָפּגעפֿאַלן אַ גרויסער שטיין — און פֿאַר-שטעלט דעם אַרויסגאַנג.

אומזיסט האָבן די וואַנדערערס געפרוּאוּט מיט אַלע כּוחות אַפרוקן דעם שטיין. דער שטיין האָט זיך ניט גערירט פֿון אָרט. האָבן זיי מורא געהאַט אַז זיי וועט אויסקומען צו שטאַרבן פֿון הונגער אין דער פֿינצטערער הייל, און קיינער וועט אַפֿילו ניט וויסן וואו זייער געביין איז אַהינגעקומען.

1. בעטן — דאָ : to pray — 2. ישוב (ישעיו) — וואוינארט, settlement — 3. פֿאַרוואַלקנט — cloudy — 4. שטורעם־ווינט — wind-storm — 5. שלאָס־רעגן — pouring rain — 6. הייל — cave — 7. באַרג — mountain — 8. סימן (סימען) — דאָ : trace — 9. שפיין — point — 10. פֿאַרשטעלן דאָ : to cover — 11. אַרויסגאַנג — exit — 12. פּרוּאוּן — to try — 13. פּוּחות (קויכעס) — strength — 14. רירן זיך — to move — 15. מורא (מורע) האָבן — to be afraid — 16. געביין — bones. ניט וויסן וואו זייער געביין איז אַהינגעקומען — not to know what has become of them

ב.

האַט זיך יעדער וואַנדערער אַוועקגעשטעלט אין אַ ווינקעלע און געבעטן צו גאָט, ער זאָל זיי פֿון הימל שיקן זיין הילף און ראַטעווען פֿון הונגער-טויט.

איינער פֿון זיי האָט אויסגעגאַסן זיין ביטער האַרץ צו גאָט, אויסגערעכנט דאָס גוטס, וואָס ער האָט אַלץ אין זיין לעבן געטאָן און געבעטן אַז דער דאָזיקער זכות זאָל אים איצט ביישטיין. איז טאַקע באַלד אַ וואונדער געשען. דער שטיין האָט זיך, ווי אַ פֿינגער די גרייס, גערירט פֿון אַרט, און אין הייל האָט אַרײַנגעשיינט אַ שטראַל ליכט.

דער צווייטער — אַ פֿרומער ייד — האָט ערלעך געלעבט און געהאַלפֿן אַנדערע מענטשן אין זייער נויט. האָט ער איצט גענומען אויסרעכענען די צדקה וואָס ער האָט געגעבן און די טובֿות וואָס ער האָט געטאָן מענטשן, און געבעטן אַז גאָט זאָל אויף אים רחמנות האָבן.

האַט זיך באַוויזן נאָך אַ גרעסערער נס. דער שטיין האָט זיך גערירט פֿון אַרט ווי די ברייט פֿון אַ האַנט, און מער ליכט איז אַרײַן פֿון אויבן און באַלויכטן די פֿינצטערע הייל.

דער דריטער וואַנדערער, ווען ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט גאָט בעטן, האָט קיין שום זאַך ניט דערמאַנט, און זיך מיט גאַרניט באַרימט. שטילערהייט פֿון טיפֿן האַרצן האָט ער אַזוי געזאָגט :

— האַר פֿון דער וועלט! דערבאַרעמדיקער גאָט! איך ווייס ניט וואָס אויסצורעכענען און קאָן מײַנע גוטסקייטן ניט דערמאַנען, ווייל ויפֿל אַ מענטש טוט איז אַלץ ניט גענוג. דעריבער בעט איך דיך : האַב רחמנות אויף אונדז און ראַטעווע אַרעמע וואַנדערערס פֿון טויט.

און ווען דער דריטער וואַנדערער האָט אַרויסגעזאָגט זײַן באַ-
 שײַדענע, רײַנע תּפֿילה, האָט דער שטײַן מיט אַ מאָל זיך אָפּגערוקט
 פֿון הייל און אַלע דרײַ זײַנען אַרויס בשׁלום... (פֿאַלקס-מעשה)

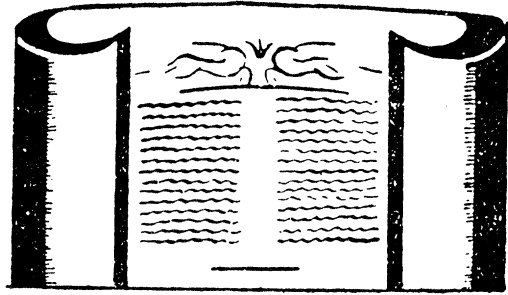
וואָס באַמײַט ?

1. ווינקל — .corner .2. ראַטעווען — .to save .3. אויסגיסן (אויס-
 געגאַסן) — .to pour out .4. אויסרעכענען — .to enumerate .5. זכות
 (סכום) — .merit .6. בײַשטײַן — .protect, stand by .7. וואַנדער, נם (געם)
 — .miracle .8. שטראַל — .ray .9. פֿרומער — .pious .10. נײַט — .need
 — .charity .11. צדקה (צדאַקע) — .12. טובָה (טויווע), טובות (טויוועס)
 — .favor .13. רחמנות (ראַכמאַנעם) — .pity .14. באַליכטן — .to light
 — .Lord of .15. באַרימען זיך — .to boast .16. האַר פֿון דער וועלט —
 .the Universe .17. דערבאַרעמדיק — .merciful .18. באַשיידן — .modest
 — .19. תּפֿילה (טפֿילע) — .prayer .20. בשׁלום (בעשאַלעם) — .safely

ישׁוֹב סימן פּוּחַ	פּוּחוֹת מּוֹרָא זְכוּת צדקה	טוֹבָה טוֹבוֹת רַחֲמֹנֹת	נֶם תּפֿיִלָּה בְּשׁלֹום
--------------------------	---------------------------------------	--------------------------------	--------------------------------

פֿראַגעס :

1. ווי קומען די דרײַ אַרעמע וואַנדערערס אין הייל ? 2. פֿאַרוואָס
 האָבן זײַ פֿון דער הייל ניט געקענט אַרויסגיין ? 3. צוליב וועלכן זכות
 האָט דער ערשטער וואַנדערער געבעטן גאָט, ער זאָל אים ראַטעווען ?
 4. וואָס האָט דער צווייטער וואַנדערער געזאָגט אין זײַן תּפֿילה צו גאָט ?
 5. פֿאַרוואָס איז די תּפֿילה פֿון דײַטן וואַנדערער דעם אייבערשטן מער
 געפֿעלן געוואָרן ? 6. ווי וואָלט מען געקענט אַנדערש אַ נאַמען געבן
 די מעשה ?

מען דארף נישט משפטן לויט די קליידער

ס איז אמאל געווען א בארימטער דאקטער. ער איז געווען דער בעסטער דאקטער אין לאַנד. ער האָט אָבער געוואָלט קענען נאָך מער וויפֿל ער האָט געקענט. האָט ער איין מאָל איינגעפֿאַקט זיינע אינסטרומענטן און רפֿואות, זיך געזעצט אויף אַ פֿערד און זיך געלאָזט אין אַ ווייט לאַנד זיך דאַרטן צו לערנען.

אויפֿן וועג איז אים אויסגעקומען דורכצופֿאַרן אַ וואַלד. ווען ער איז אַריין אין וואַלד, זיינען אויף אים אַנגעפֿאַלן רויבערס. קיין געלט האָבן זיי ביי אים נישט געפֿונען. זיינע אינסטרומענטן און רפֿואות האָבן זיי נישט געדאַרפֿט. האָבן זיי ביי אים צוגענומען דאָס פֿערד און זיינע שיינע קליידער. איבערגעלאָזט האָבן זיי אים אַלטע שמאַטעס.

דער דאָקטער האָט אַנגעטאַן די אַלטע שמאַטעס און איז געגאַנגען צו פֿוס, ביז ער איז געקומען אין דער ערשטער שטאָט. ווען ער איז פֿאַרבייגעגאַנגען אַ רייך הויז האָט ער פֿון דאַרטן געהערט אַ געוויין. האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און געפֿרעגט:

— „פֿאַרוואָס וויינט מען אין דעם הויז?“

האָט מען אים געענטפֿערט: — „דער רייכער מאַן וואָס וואוינט אין דעם הויז האָט איין איינציק קינד. אָבער דאָס קינד איז זייער קראַנק. וויינען די עלטערן און עס וויינען אויך די באַדינערס און די דינסטן אין דעם הויז.“

איז דער דאָקטער אַריינגעקומען אינעווייניק און האָט געזען דריי דאָקטוירים אַרום דעם בעטל פֿון דעם קראַנקן קינד.

— „לאָזט מיך היילן דאָס קינד מיט מיינע רפֿואות“ — האָט דער דאָקטער געזאָגט. אָבער די עלטערן האָבן מיט פֿאַרוואונדערונג אַנגעקוקט דעם אומבאַקאַנטן אין די שמאַטעס. און די דאָקטוירים האָבן געזאָגט מיט שפֿאַט:

— „איר וועט דאָך נישט לאָזן אַז אַן אָפּגעריסענער בעטלער זאַל היילן אייער קינד!“

מען האָט אים אַרויסגעטריבן פֿון הויז. דער דאָקטער האָט

איבערגענעכטיקט ערגעצוואו אונטערן פֿרייען הימל און אויף מאַרגן איז ער ווידער געקומען צום רייכן הויז מיטן קראַנקן קינד. האָט ער זיך דערוואוסט אַז דאָס קינד איז די נאַכט געשטאַרבן. איז ער אַוועק פֿון דעם הויז. ער איז געקומען אויפֿן מאַרק, האָט אויס-געלייגט זיינע אינסטרומענטן און רפֿואות און אָנגעשריבן אויף אַ צעטל: „איך בין אַ דאָקטער. איך הייל קראַנקע אומזיסט.“

האַבן מענטשן זיך געשטעלט אַרום אים און געפֿרעגט: — „אויב דו ביסט אַ גרויסער דאָקטער, פֿאַרוואָס גייסטו אָפֿ-געריסן ווי אַ בעטלער?“

האַט ער געענטפֿערט: — „רױבערס האָבן מיך באַפֿאַלן אין וועג און האָבן צוגענומען מיין פֿערד און מײנע שײנע קליידער, אָבער מיין קענטעניש האָבן זיי בײַ מיר ניט געקענט צונעמען.“

זײנען געקומען צו אים קראַנקע, און דער באַרימטער דאָקטער האָט זיי געהיילט און זיי זײנען געזונט געוואָרן. ווען די עלטערן פֿון דעם פֿאַרשטאַרבענעם קינד האָבן דאָס דערהערט האָבן זיי געוויינט און געקלאָגט:

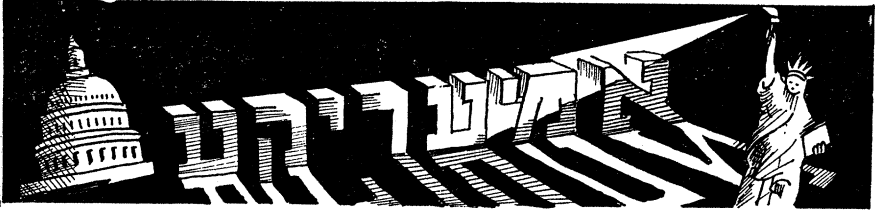
— „מיר האָבן אַליין אומגעבראַכט אונדזער קינד. ווען מיר וואַלטן ניט אַרויסגעטריבן דעם דאָקטער פֿון הויז, וואַלט אונדזער קינד אפֿשר נאָך געלעבט. איצט ווייסן מיר אַז מען טאָר ניט משפטן אַ מענטשן לויט זײנע קליידער, נאָר לויט זײַן חכמה און קענטענישן.“

(אגדה)

וואָס באַמײַט ?

1. משפטן (מישפעטן) — to judge .2. באַרימטער — famous.
3. רפואה (רעפֿוע), רפואות (רעפֿועס) — medicine .4. אים איז אויס-געקומען — he happened to .5. וואַלד — forest .6. אָנפֿאַלן — to fall upon .7. שמאַטע — rag .8. גיין צו פֿוס — to go on foot, to walk .9. געוויין — weeping .10. באַדינער — servant .11. דינסט — maid, servant .12. היילן — to cure .13. פֿאַרוואַנדערונג — surprise .14. שפֿאַט — derision, mockery .15. אַפֿגערימענער — ragged, tattered .16. בעטלער — beggar .17. איבערנעכטיקן — to pass the night .18. קענטענישן — knowledge .19. אומברענגען (אומגעבראַכט) — דאָ : to kill .20. חכמה (כאַכמע) — wisdom .

משפטן	רפואה	רפואות	אפֿשר	חכמה
-------	-------	--------	-------	------

צו אַ נייער וועלט

לואי דע-טאַרעס איז געשטאַנען אויפֿן דעק פֿון דער שיף „סאַנטאַ מאַריאַ“ און געזונגען. קולות פֿון אויפֿגערעגטע מאַטראַסן האָבן מיט אַ מאָל איבערגעריסן דאָס געזאַנג. סאַנטשאַ, אַ פֿעסט געבויטער, גראַבער מאַטראַס, האָט געמורמלט:

— טייערע געווירצן . . . אינדיע . . . דער נייער וועג קיין אינדיע!

— וואַסער, וואַסער, וואַסער, — האָט גערעדט צו זיך מאַרקאַ, אַ צווייטער מאַטראַס, ציענדיק די שטריק. — מען זעט גאַרניט, נאָר וואַסער און וואַסער. איך בין קראַנק, קראַנק אין מיד . . . — וואָס קלאַגט איר? — האָט לואי דע-טאַרעס געפֿרעגט. — וועט אייך דערפֿון לייכטער ווערן? און וואָס האָבן מיר דען צו פֿאַרלירן? געווינען קענען מיר אַ גאַנצע וועלט . . .

— מיר וועלן אַלע פֿרייער אויסשטאַרבן, — האָט סאַנטשאַ ניט אָפֿגעלאָזט דע-טאַרעסן. — זאַג מיר, דו ביסט דאָך אַ געלערנטער מענטש — גלייבסטו טאַקע קאַלומבוסן, אַז מיר וועלן אַנקומען קיין אינדיע?

— יאָ, קאַלומבוס איז גערעכט, — האָט געענטפֿערט לואי דע-טאַרעס. — די ערד איז קיילעכדיק און אונדזער וועג פֿירט קיין אינדיע.

קאַלומבוס, וואָס איז געזעסן איינער אַליין בני זיך, האָט דורך דער אָפֿענער טיר אונטערגעהערט דעם שמועס.
— לואי דע-טאַרעס! — האָט קאַלומבוס אים גערופֿן.

לואי דע-טאַרעס האָט זיך אומגעדרײט און איז אַרײַן צו קאַלומבוסן.

— איך האָב געהערט דינע רײד, — האָט קאַלומבוס געזאָגט.
— איך בין צופֿרידן וואָס אויף מיין שיף געפֿינען זיך אַזעלכע מענטשן ווי דו, וואָס פֿאַרלירן ניט אַזוי גרינג דעם מוט.

— איך דאַנק אייך ! — האָט געענטפֿערט דע-טאַרעס.
קאַלומבוס האָט ווייטער גערעדט :

— דו האָסט באמת מוט. דו האָסט דעם מוט פֿון אַ מענטשן וואָס האָט גאַרניט וואָס צו פֿאַרלירן.

דע-טאַרעס האָט שווייגנדיק געקוקט אויף קאַלומבוסן און ניט געענטפֿערט.

— דו האָסט דעם מוט פֿון אַ מאַראַן, — האָט קאַלומבוס זייער שטיל אַרויסגעזאָגט, קוקנדיק דע-טאַרעסן גלייך אין די אויגן אַרײַן.
לואי דע-טאַרעס האָט אַלץ געשוויגן.

— ביסטו אַ מאַראַן ? — האָט קאַלומבוס אים געפֿרעגט.
— יא, איך בין אַ מאַראַן.

— איך האָב עס געוואוסט שוין פֿון לאַנג. אויפֿן ים דאַרפֿסטו קיין מורא ניט האָבן, דאָ זײַנען מיר אַלע מאַטראַסן. דאָ זײַנען ניטאָ קיין תּפֿיסות, דאָ איז ניטאָ די אינקוויזיציע.

— איך בעט נאָר צו גאָט, — האָט דע-טאַרעס גערעדט, — אַז מיין פֿאַלק, וואָס איז פֿאַרטריבן געוואָרן פֿון שפּאַניע, זאָל אויף דער גאַנצער ערד מער ניט דאַרפֿן שרעקן זיך פֿאַר דער אינקוויזיציע.

— דע-טאַרעס, וואָס האָט דיך געבראַכט צו מיר אויף דער שיף ? — פֿרעגט קאַלומבוס.

— גאַנץ איינפֿאַך. איר האָט געזוכט אַן איבערזעצער. און איך האָב ליב אַוואַנטורעס און האָב ניט מורא פֿאַר געפֿאַר.

— דו האָסט מיר געטריי געדינט און געבראַכט גרויס נוצן, דע-טאַרעס. איך האָף, אַז איך וועל דיך נאָך באַלוינען אַזוי ווי דו ביסט ווערט. און האָב קיין מורא ניט : קיינער וועט דיין סוד זיך ניט דערוויסן.

קאַלומבוס האָט זיך ווידער גענומען צו זײַנע מאַפעס און לואי דע-טאַרעס איז צוריק אַרויס אויפֿן דעק פֿון שיף.

וואס באטייט ?

1. אויפגערעגט — בייז, angry 2. מאַטראַם — sailor 3. איבער-רייסן (איבערגעריסן) — to interrupt 4. מורמלען — to mutter 5. געווירקן
6. spice — ציען — to tug 7. שטריק — rope 8. קלאַנג — to growl 9. גערעכט — right 10. קיילעכדיק — round 11. אונטערהערן — to overhear 12. שמועס — conversation 13. אומדרייען זיך — to turn 14. גרינג — easily 15. מוט — courage 16. באמת (בעעמעס) — really 17. מאַראַן — Marrano 18. מורא (מורע) — שרעק, fear 19. תפֿיסה (תפֿיסע), תפֿיסות (תפֿיסעס) — prison, prisons 20. פֿאַרטריבן — driven 21. איבערזעצער — interpreter 22. אוואַנטורעס — adventures 23. געפֿאַר — danger 24. געטריי — faithfully 25. דינען — to serve 26. באַלוינען — to reward 27. ווערט — worth 28. סוד (סאָד) — secret

ב.

די „סאַנטאַ מאַריאַ“ און צוויי שיפֿן הינטער איר האָבן זיך געטראָגן אַלץ ווייטער און ווייטער איבער אומבאַקאַנטע וואַסערן. שטורעמס האָבן זיי געטרייסלט, ווינטן האָבן זיי געשמיסן, און די הייסע זון האָט זיי געבאַקן. קאַלומבוס איז געזעסן איינער אַליין ביי זיך, אָנגעבויגן איבער די מאַפעס. טייל מאָל איז ער געשטאַנען מיט אַ פֿאַרזאָרגט פנים און גערעדט מיטן פּילאַט. די מאַטראַסן אויף די שיפֿן זיינען געווען בייז. זיי האָבן געבענקט נאָך לאַנד. שפיז איז געוואָרן אַלץ ווייניקער.

איין מאָל איז לואי דע-טאַרעס געשטאַנען אַ פֿאַרטראַכטער ביים אַנלען און זיינע אויגן האָבן געבלאַנדזשעט ווייט פֿאַרויס. פּלוצעם האָט אַ מאַטראַס אויף דער וואַך אויסגעשריען:
— לאַנד !

אויף איין מאַמענט איז שטיל געוואָרן אויף די שיפֿן. אַבער באַלד האָבן זיך דערהערט פֿריילעכע שטימען:
— לאַנד ! לאַנד !

די מאַטראַסן זיינען געפֿאַלן איינער דעם אַנדערן אין די אַרעמס; זיי האָבן געוויינט פֿון פֿרייד ווי קינדער. קאַלומבוס האָט באַפֿוילן צו פֿאַראַנקערן די שיפֿן און האָט גע-קוקט אין אַלע זייטן. ערנסט האָט ער באַטראַכט די פּנימער פֿון אַלע זיינע מענטשן און ענדלעך האָט ער אַ רוף געטאָן: „לואי דע-טאַרעס !“

לואי דע-טאַרעס האָט געשטעלט אַ טריט פֿאַרויס.

— לואי דע-טאַרעס, דיין מוט און דיין קענטעניש פֿון שפּראַכן וועלן איצט צו ניץ קומען. גיי אַראָפּ אויפֿן לאַנד, פֿאַרש עס אויס, געפֿין אויס אַלצדינג. זאָל ראַדריגאָ דע כערעז מיטגיין מיט דיר... אין צווייען האָבן זיי זיך געלאָזט גיין; זיי זיינען פֿאַרשוואונדן צווישן די ביימער, טיפּער אין לאַנד.

פֿינף טעג זיינען פֿאַרביי און מען האָט פֿון זיי ניט געהערט. אויף די שיפֿן האָט מען אָנגעהויבן רעדן, אַז מען וועט זיי דאַרפֿן גיין זוכן. טייל האָבן געטענהט, אַז ס'איז שוין פֿאַרפֿאַלן, זיי זיינען זיכער טויט. אָבער אויפֿן זעקסטן טאָג האָט לואי דע-טאַרעס מיט זיין חבֿר זיך צוריק באַוויזן.

אלע האָבן זיי אַרומגערינגלט און נייגעריק זיך צוגעהערט צו די מעשיות וועגן די מאַדנע אומבאַקאַנטע מענטשן און זייערע מאַדנע פֿירונגען. דע-טאַרעס האָט באַוויזן עטלעכע בלעטער, וואָס ער האָט געבראַכט מיט זיך.

— די אַרטיקע מענטשן, — האָט ער דערציילט, — וויקלען די בלעטער. איין עק שטעקן זיי אַריין אין מויל, דעם אַנדערן עק צינדן זיי אָן, און זיי בלאָזן אַרויס דעם רויך פֿון מויל.

די מאַטראַסן האָבן געקוקט פֿאַרגאַפֿט.

— זיי רופֿן די בלעטער טאַבאַק, — האָט לואי דע-טאַרעס הנאה געהאַט, קוקנדיק אויף די פֿאַרוואונדערטע פּנימער.

— און די מענטשן? זיינען זיי געווען פֿריינדלעך צו אייך? — האָט געפֿרעגט קאַלומבוס.

— יאָ, זיי האָבן אונדז פֿריינדלעך פֿאַרבּעטן אין זייערע היימען און האָבן אונדז געקושט די הענט און די פֿיס.

— איך בין צופֿרידן, — האָט געזאָגט קאַלומבוס, — אָבער מיר דאַרפֿן פֿאַרן ווייטער. דו, דע-טאַרעס, קענסט זיך אויסקלייבן וואָסער באַלוינונג דו ווילסט.

דע-טאַרעס האָט זיך פֿאַרקוקט אויפֿן אַקעאַן. אין דער ווייט האָבן זיך פֿאַר זיינע אויגן פֿאַרבייגעטראָגן שפּאַניע מיט אירע תּפֿיסות, זיין פֿאַלק וואָס ווערט געיאָגט און געפּלאַגט.

— איך וואָלט געוואָלט דאָ פֿאַרבלייבן, — האָבן זיינע ליפּן גע-שעפּטשעט, — דאָ אין לאַנד, וואו פֿרעמדע ווערן אויפֿגענומען ווי אייגענע, ווי פֿריינד. דאָ וויל איך זיין דער ערשטער מענטש פֿון דער ווייטער ראַסע.

קאלומבוס האָט זיך פֿאַרטראַכט אויף א וויל, ניט געקענט באַשליסן, און דערנאָך געזאָגט צו דע-טאַרעסן :
 — איך האָב דיך אַליין געהייסן אויסקלייבן דיין באַלוינונג. און כאַטש איך דאַרף דיך ווייטער האָבן, מעגסטו פֿאַרבלייבן דאָ אין לאַנד אויב דו ווילסט.

די דרײַ שיפֿן האָבן אַרויפֿגעצויגן די אַנקערס. פֿון דעק פֿון דער „סאַנטאַ מאַריאַ“ האָט קאַלומבוס אַראַפֿגעקוקט אויף לואי דע-טאַרעסן, וואָס איז געשטאַנען איינער אַליין אויפֿן ברעג אונטערן פֿרייען הימל. לואי דע-טאַרעס האָט געטראַכט פֿון שפּאַניע, דעם לאַנד, וואָס ער האָט פֿאַרלאָזן.

— זעגלט אויף ! — האָט קאַלומבוס באַפֿוילן די מאַטראַסן.
 — זעגל אויף צו אַ נײַער וועלט, אַ מיין פֿאַלק ! — האָט לואי דע-טאַרעס שטיל נאַכגעשעפטשעט . . .

1. אומבאַקאַנטע — unknown .2. טרייסלען — to toss .3. שמייסן (געשמייסן) — to whip .4. אָנגעבוּגן — bent .5. פֿאַרזאָרגט — worried .6. געבענקט — longed .7. אָנלען — rail .8. געבלאָנדזשעט — דאָ : .9. to gaze in wonder — באַפֿוילן — ordered .10. פֿאַראַנקערן — to anchor .11. קענמעניש — knowledge .12. אויספֿאַרשן — to explore .13. מענהן (טיינען) — to argue .14. פֿאַרשווינדן — to disappear .15. זײַנען פֿאַרביי .16. passed — אַרומרינגלען — to gather about .17. נײַגעריק — curious .18. מאַרנע — strange .19. בלאַט, בלעטער — leaf, leaves .20. אַרטיקע מענמישן — natives .21. וויקלען — to roll .22. אַרײַנשטעקן — to put .23. אָנצײנדן — to light .24. אַרויסבלאָזן — to blow forth .25. קוקן פֿאַרגאַמט — looked around .26. הנאה (האַנאַע) האָבן — to enjoy .27. פֿאַרוואַנדערטע — surprised .28. געײַאָגט — דאָ : hunted .29. גע־פֿלאָגט — tortured .30. שעפּטשען — to whisper .31. באַשליסן — to decide .32. כאַטש — though .33. אַרויפֿגעצויגן — raised .34. זעגלט אויף — sail on

פֿראַגעס :

1. אויף וואָס האָבן זיך באַקלאָגט די מאַטראַסן פֿון דער שיף „סאַנטאַ מאַריאַ“ ?
2. ווי האָט לואי דע-טאַרעס זיי געטרייסט ?
3. פֿאַרוואָס איז קאַלומבוס געווען צופֿרידן מיט זײַנע רייד ?
4. ווי האָט קאַלומבוס פֿאַרשטאַנען אַז דע-טאַרעס איז אַ מאַראַן ?
5. אין וועלכע ווערטער פֿון דע-טאַרעסן ווערן אויסגעדריקט די האַפֿענונגען פֿון די געפֿיניקטע יודן און מאַראַנען ?
6. פֿאַרוואָס האָט קאַלומבוס אויסגעקליבן דעם מאַראַן דע-טאַרעס, ער זאל זײַן דער ערשמער אויף לאַנדן ?
7. וואָס פֿאַר אַ ניים האָט ער געבראַכט וועגן די איינוואוינערס ?
8. וועלכע באַלוינונג האָט לואי דע-טאַרעס אויסגעקליבן פֿאַר זיך ?
9. פּאַסט זיך דער נאַמען צו דער דערציילונג ?
10. ווי אַנדערש וואָלט מען געקענט אַנרופֿן די מעשה ?

צוויי מאל דער ערשטער

(א) דער ערשטער ייד אין אסעמבלי

פראַנסיס סאלוואַדאָר איז פֿון לאַנדאָן געקומען קיין אמעריקע זוכן גליקן. זעקס און צוואַנציק יאָר איז ער אַלט געווען, ווען די שיף האָט אים געבראַכט קיין טשאַרלסטאָן, סאַוט-קאַראָליינאַ. ער איז געווען הויך און שיין און געהאַט פֿינע מאַנירן. איז ער אַלעמען געפֿעלן געוואָרן. די בעסטע מענטשן פֿון סאַוט-קאַראָליינאַ זיינען גאָר גיך געוואָרן זיינע פֿריינד.

ווען עס האָט זיך אָנגעהויבן די אומרואיקע צייט פֿון דער רעוואָלוציע, איז פֿראַנסיס סאלוואַדאָר געוואָרן אַ הייסער פֿאַטריאָט. ער איז נאָר איין יאָר געווען אין לאַנד, און דאָך האָט מען אים שוין גענוג געקענט און אים ליב געהאַט. ווען מען האָט געקליבן פֿאַר-שטייערס אין דער אַסעמבלי פֿון סאַוט-קאַראָליינאַ, האָט מען אים אויסגעקליבן אַהין. איז פֿראַנסיס סאלוואַדאָר געווען דער ערשטער ייד אין אַן אַסעמבלי דאָ אין לאַנד.

פֿראַנסיס סאלוואַדאָר האָט קיין מאל פֿון קיינעם נישט באַהאַלטן אַז ער איז אַ ייד. „אונזער ייִדישער פֿריינד“, אָדער „דער ייִדישער פֿאַטריאָט“ — אזוי האָט מען אים גערופֿן צווישן די וואָס האָבן אָנגעהויבן דעם קאַמף פֿאַר פֿרייהייט און אומאַפהענגיקייט. סאלוואַדאָר האָט געבראַכט פֿון ענגלאַנד זיין פֿרוי און די קינדער. ער האָט אָבער נישט געהאַט קיין צייט זיך צו פֿאַרנעמען מיט זיין משפּחה און מיט זיינע געשעפֿטן. זיין גאַנצע צייט און אַלע כּוחות האָט ער אָפּגעגעבן דער רעוואָלוציע, וואָס האָט געהאַלטן אין שאַפֿן די ערשטע דעמאָקראַטיע אין דער וועלט.

אין אַפּריל 1776 זיינען ענגלישע קריגשיפֿן אָנגעקומען קיין טשאַרלסטאָן. זיי זיינען געקומען העלפֿן די טאָריס דאָ אין לאַנד. און די טאָריס האָבן דערווייל געשלאָסן אַ בונד מיט די אינדיאַנער, מיט די טשעראָקיס. די אינדיאַנער האָבן זיך דערפֿרייט וואָס זיי קענען איצט זיך אָפּרעכענען מיט די קאָלאָניסטן. די אינדיאַנער זיינען געווען בייז אויף די קאָלאָניסטן וואָס האָבן זיי פֿאַרשטויסן אַלץ ווייטער, ווייטער פֿון ברעג, אַלץ טיפֿער און טיפֿער אין לאַנד.

די ענגלענדער האָבן געבראַכט געווער און בראַנפֿן פֿאַר די אינדיאַנער.

די קאָלאָניסטן זיינען געווען צעוואָרפֿן. עס איז ניט געווען קיין פֿאַרבינדונג צווישן איין גרופּע און דער צווייטער, און יעדע גרופּע איז געווען אין גרויס געפֿאַר.

פֿראַנסיס סאַלוואַדאָר האָט צונויפֿגענומען ביי זיך אין הויז די קאָלאָניסטן פֿון אַרום. ער אַליין האָט אויסגעקליבן דאָס פֿלינקסטע פֿערד זינס און געריטן צו מעידזשאָר וויליאַמסאָן, וואָס איז געווען באַשטימט צו ווערן דער פֿירער פֿון אַ גאַנצן באַטאַליאַן.

דער ייִדישער פֿאַטריאַט האָט זיך געיאָגט איבער שטיינער, האָט זיך געטראָגן איבער פֿעלדער און איבער וועלדער. שוים האָט געשלאָגן פֿון פֿאַרמאַטערטן פֿערד. די שאַרפֿע אויגן פֿון די אינדיאַנער האָבן אים דערזען. מע יאָגט אים נאָך, מע שיסט. אָבער דער רייטער טראָגט זיך אַלץ ווייטער, אַלץ ווייטער און ער ראַטעוועט זיך פֿון די פֿלינקע אינדיאַנער. אַט קומט ער מיט די לעצטע כוחות צום הויז פֿון מעידזשאָר וויליאַמסאָן.

עס גייען אוועק דריי וואַכן ביז מען קלייבט אַלעמען צונויף, ביז מען האָט אַ באַטאַליאַן פֿון טויזנט מענטשן. פֿראַנסיס סאַלוואַדאָר ווייס דערווייל נישט וואָס עס איז געשען מיט זיין אייגענער משפּחה, מיט שכנים און פֿריינד. ער מוז אָבער וואַרטן ביז אַלץ איז גרייט.

ענדלעך קומט דער טאָג ווען מען פֿאַרט אַרויס צו פֿאַרטרייבן די טאָריס און די אינדיאַנער.

(ב) דער ערשטער וואָס איז געפֿאלן פֿאַר דער אַמעריקאַנער רעוואָלוציע פֿאַרויס פֿון באַטאַליאַן רייטן מעידזשאָר וויליאַמסאָן און פֿראַנסיס סאַלוואַדאָר. מיט זיי רייטן דריי הונדערט פֿאַטריאַטן. מע דאַרף אַריבער אַ טייך, אַנפֿאַלן אויף אַ פֿאַרט וואָס איז אין די הענט פֿון די טאָריס און די אינדיאַנער. עס קומט אויס דורכצורייטן אַן אינדיאַנער דאַרף.

— „אפֿשר זאָלן מיר אויסמיידן דאָס דאַרף? אפֿשר האָבן זיך דאַרטן באַהאַלטן די אינדיאַנער?“ — פֿרעגט סאַלוואַדאָר.
— „דאָס דאַרף איז ליידיק“, ענטפֿערט דער מעידזשאָר, — „אונדזערע אויסקוקערס האָבן קיינעם ניט געזען.“

עס איז דערוויל געוואָרן פֿינצטער. מען איז אָנגעקומען אין דאָרף. פֿון אַלע זײַטן האָט מען אָנגעהויבן צו שיסן. עס איז געפֿאלן דאָס פֿערד פֿון דעם מעידזשאָר. פֿראַנסיס סאַלוואַדאָר האָט באַ-קומען דרײַ שווערע וואונדן. ער איז אַראָפּגעפֿאלן פֿון פֿערד, אַרײַנגעפֿאלן צווישן נידעריקע ביימלעך.

אין דער פֿינצטער האָט זיך צעפֿלאַקערט די שלאַכט. מיט שטערבלעכע וואונדן איז געלעגן דער ייִדישער העלד און געוואַרט אויף הילף. אָבער דערזען האָבן אים דרײַ אינדיאַנער. זײ האָבן אַראָפּגענומען פֿון אים דעם סקאַלפּ.

ער האָט געאַטעמט אין פֿיין. די טאָריס און די אינדיאַנער זײַנען פֿאַרטריבן. וויליאַמסאָן און זײַנע מענטשן זוכן סאַלוואַדאָרן. זײ געפֿינען אים אַ שטאַרבנדיקן, אַ סקאַלפּירטן. עס איז שוין שפּעט אים צו העלפֿן. דער מעידזשאָר בייגט זיך אַראָפּ צו אים, דריקט אים די האַנט וואָס ווערט שוין קאַלט.

— „וואָס קען איך טאָן פֿאַר אייך, פֿאַר איינער משפּחה?“ — פֿרעגט אים זײַן פֿרײַנד, דער מעידזשאָר.

— „האָבן מיר געוואונען? האָבן מיר פֿאַרטריבן דעם שונאָ?“ — פֿרעגט דער שטאַרבנדיקער.

— „יאָ, יאָ, מיר האָבן געוואונען, מיר האָבן זײַ פֿאַרטריבן!“ — באַרואיקט מען אים.

אַ שוואַכער שמייכל באַווייזט זיך אויפֿן פנים וואָס איז פֿאַרגאַסן מיט בלוט, און די ליפּן זאָגן שטיל-שטיל:

— „און מיר וועלן געווינען, און מיר וועלן זײַן פֿרײַע מענטשן!“

אַזוי איז אויסגעגאַנגען דער העלדישער ייִד. ער איז ווידער געווען דער ערשטער — דער ערשטער ייִד וואָס איז געפֿאלן פֿאַר דער אַמעריקאַנער רעוואָלוציע. (יודל מאַרק)

די יידישע שול

ניט הויך איז דער בנין,
מיט ריזקייט ניט פול —
דאך לעבעדיק, פריילעך
די יידישע שול.

ווען אנדערע שולן
שוין זיינען פארמאכט,
די יידישע שול ערשט
צום לעבן דערוואכט.

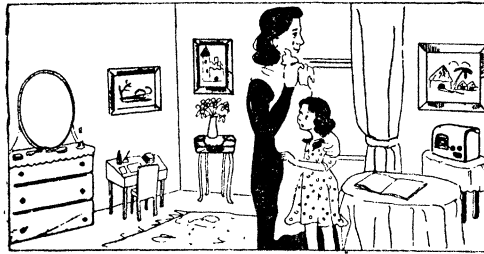
מיט ליבע און פרייד,
מיט געזאנג קומען דארט
קינדער זיך לערנען
דאס יידישע ווארט.

די אויגן, זיי קוקן
פארחלומט און קלוג
ביי פריץ-געשיכטן,
ביי לידער פון פרוג.

ביי ראָזנפעלד, ביאליק
שטייגט הויך דאס געזאנג,
ווי דורות מיט דורות
זיך טרעפן אין גאנג.

ביי שלום עליכם
צעוואַקסט זיך די פרייד,
עס פרישט און עס מונטערט
די יידישע רייד.

(לויט אברהם רייזען)

מאַמעס האַבן ליב צו וויינען

.א.

עס איז געווען אַ ליכטיקער טאָג אָנהייב האַרבסט. די מאַמע האָט געפֿירט גיטעלען אין דער ייִדישער שול. גיטעלע האָט זיך געטוליעט צו דער מאַמען.

— מאַמע, וואָס וועל איך טאָן אין שול? וואָס וועל איך זאָגן?
 — דו וועסט שוין זען, מיין קינד. צום אַלעם ערשטן וועסטו זיך פֿאַרשרייבן. דו וועסט זאָגן ווי דו הייסט, ווי אַלט דו ביסט און וואו דו וואוינט.

— וועלכן נאָמען זאל איך פֿאַרשרייבן, דעם נאָמען פֿון סקול צי פֿון דער היים?

— דו וועסט זאָגן אַז דו הייסט גיטעלע. גיטל-רחל איז דיין ייִדישער נאָמען. אַזוי האַבן געהייסן דינע צוויי באַבעס נאָך וועמען מען האָט דיר אַ נאָמען געגעבן.

גיטעלע האָט אויפֿגעהויבן די אויגן צו דער מאַמען און דערזען צוויי טרערן אין די ווינקלען פֿון דער מאַמעס טיף-שוואַרצע אויגן. די מאַמע האָט אויף גיך אָפּגעווישט די טרערן, געשמייכלט צו גיטעלען און זי צוגעטוליעט צו זיך.

.ב.

צום סוף פֿון דער ערשטער וואָך האָט גיטעלע אַהיים געבראַכט פֿון שול אַ ייִדישן העפֿט. די ערשטע פֿאַר זייטלעך אין העפֿט זיינען

געווען פֿאַרשריבן מיט ניט-זיכערע אותיות. גיטעלע האָט אונטער-
געטראָגן דעם העפֿט דער מאַמען און איבערגעלייענט פֿאַר איר
עטלעכע ווערטער וואָס זײַנען דאָרט געווען געשריבן און אויך איר
נאָמען נאָך די צוויי באַבעס: גיטל-רוזל.

די מאַמע האָט איר אַ קוש געגעבן און זי אַרויסגעשיקט אין
דרויסן זיך שפּילן. שפּעטער, ווען גיטעלע איז צוריק אַריינגעקומען
אין שטוב, האָט זי געטראָפֿן די מאַמע ווי זי שטייט אָנגעשפּאַרט
ביים פֿענצטער און קוקט אויף די פֿאַרשריבענע זיטלעך פֿון איר
העפֿט. די מאַמע האָט אויפֿגעהויבן דעם קאַפּ. זי האָט באַגעגנט
גיטעלען מיט איר שטענדיקן שמייכל. נאָר גיטעלע האָט דערקענט
ווי די מאַמע האָט ווידער אויף גיך אָפּגעווישט צוויי טרערן אין
די ווינקלען פֿון אירע אויגן.

גיטעלע איז יענע נאָכט געלעגן און געקוקט אין דער
פֿינצטערניש פֿון איר צימער. זי האָט געהערט ווי אין קיך רעדן
נאָך טאַטע און מאַמע בײַ אַ גלאַז טײַ. נאָר גיטעלע האָט אַלץ געזען
די מאַמע ווי זי שטייט ביים פֿענצטער און קוקט אויף איר העפֿט,
אויף דעם זיטל וואו מיט ניט-זיכערע אותיות איז אָנגעשריבן איר
ײִדישער נאָמען. זי האָט אַפּילו געקענט זען די צוויי גלאַנציקע
טרערן אין די ווינקלען פֿון דער מאַמעס אויגן. נאָר באלד האָבן
זיך די אותיות, מיט די טרערן, מיט דער מאַמעס אויגן אויסגעמישט
איבער די שורות פֿון די געשריבענע זיטלעך. . . און גיטעלע איז
אײַנגעשלאָפֿן.

פֿון דעמאָלט אָן, אַז גיטעלע האָט זיך געדאַרפֿט דערמאָנען ווי
אָנצושרײַבן איר נאָמען אויפֿן טאַוול אין שול, האָט זי אויף אַ רגע
פֿאַרמאַכט די אײַגעלעך און געזען ווי עס שטייען פֿאַר איר אין
דער פֿינצטערניש פֿון שלאָפֿצימער, אײַנגעקריצט אין דער לופֿט,
די ניט-זיכערע אותיות, אויסגעמישט מיט דער מאַמעס טרערן.

קינער אויסער גיטעלען אַליין האָט ניט געוואוסט פֿאַרוואָס זי
האָט ליב צו פֿאַרמאַכן די אײַגעלעך אויף אַ רגע אײַדער זי דאַרף
אָנשרײַבן איר נאָמען און פֿאַרוואָס זי שמייכלט ווען זי עפֿנט
צוריק אויף די אײַגעלעך. אַפּילו איצט, ווען זי איז שוין אין דריטן
קלאַס, און קאָן שוין גוט אויסלייגן די שווערסטע ווערטער, טוט
זי אַזוי ווען עס קומט צום שרײַבן איר ײִדישן נאָמען.

גיטעלע האָט צוויי געבוירן-טעג. איינער פֿאַלט אויס אַלע יאָר דעם זעלבן טאָג אין דעצעמבער, און דער אַנדערער, דער ייִדישער, פֿאַלט אויס דעם ערשטן טאָג חנוּפה. ווען דער לערער האָט גע- פֿרעגט גיטעלען ביים פֿאַרשרייבן זי אין שול, ווען זי איז געבוירן געוואָרן, האָט זי געענטפֿערט: דעם ערשטן טאָג חנוּפה. און אַזוי האָט טאַקע דער לערער פֿאַרשרייבן אין ביכעלע וואו ער פֿאַר- שרייבט די געבוירן-טעג פֿון אַלע קינדער פֿון דער שול. און אַזוי פֿייערט גיטעלע איר געבוירן-טאָג צוויי מאָל, איינס נאָכן אַנדערן.

איר לערערין און אירע קלאַס-חברטעס אין דער ענגלישער שול באַגריסן זי און גיבן איר מתנות צו איר געבוירן-טאָג וואָס פֿאַלט אויס אין דעצעמבער, יעדער יאָר אין דעם זעלבן טאָג, און אין דער ייִדישער שול גיט איר דער לערער אַ ייִדיש ביכעלע אַ מתנה צו איר געבוירן-טאָג דעם ערשטן טאָג חנוּפה.

גיטעלע איז אַלט געוואָרן צען יאָר. די מאַמע האָט פֿאַר גיטעלעס קלאַס אַפּגעבאַקן אַ האַניק-קוכן און געקויפֿט צוקערקעס און ניס. זי האָט דאָס געבראַכט אין שול אַרײַן פּונקט דעמאָלט ווען דער קלאַס האָט זיך אויסגעזעצט אויף די ערטער. דער לערער האָט געזאָגט אַז אַזוי ווי היינט איז חנוּפה, וועט מען שוין היינט ניט לערנען, נאָר זינגען און פֿאַרברענגען אין צווייען, אי צוליב גיטעלעס געבוירן-טאָג, אי צוליב דעם ערשטן טאָג חנוּפה.

די קינדער האָבן זיך שטאַרק געפֿרייט. די מאַמע האָט זיי אַלעמען געגעבן אויף טעלערלעך שטיקלעך קוכן, צוקערקעס מיט ניס, און די קינדער האָבן אויסגעזונגען אַלע שול-לידלעך וואָס זיי האָבן געקענט. דערנאָך האָט דער לערער געגעבן גיטעלען אַ מתנה אַ ביכעלע מיט רויטע טאַוּלען און געזאָגט:

— אַזוי ווי דיין געבוירן-טאָג פֿאַלט אויס אום חנוּפה, וועל איך דיר געבן אַ מתנה אַ חנוּפה-שפּיל מיטן נאָמען „חנוּפה-געלט“ פֿון שלום-עליכם.

גיטעלע האָט אויסגעשטרעקט דאָס הענטל צו נעמען די מתנה וואָס דער לערער האָט איר דערלאָנגט. . . זי האָט קוים געקענט אַרויסזאָגן שטיל: — איך דאַנק דיר.

און זי האָט זיך גלייך געכאַפּט, אַז זי האָט ניט ריכטיק געזאָגט,
און האָט זיך פֿאַררייטלט. זי האָט געדאַרפֿט זאָגן: „איך דאַנק
איך.“ דער לערער האָט איר געזאָגט:

— איצט דאַרפֿסטו אונדז געבן אַ מתנה צו דיין געבוירן-טאָג.
לאַמיר זען צי קענסטו געפֿינען אין דיין לייענבוך עפעס געשריבן
פֿון שלום-עליכמען און דאָס לייענען.

גיטעלע האָט אַ בלעטער געטאָן איר לייענבוך און אויפֿגעמישט
אין מיטן ביכל. זי האָט זיך אויפֿגעשטעלט און גענומען לייענען:
„שאַט, מיר פֿאַרן קיין אַמעריקע! וואו איז אַמעריקע? ווייס
איך ניט. איך ווייס נאָר אַז ס'איז ווייט, מע דאַרף אַהין פֿאַרן און
פֿאַרן אַזוי לאַנג, ביז מע קומט. און אַז מע קומט, איז פֿאַראַן אַ
„קעסטל-גאַרטעל“. דאַרט, אין „קעסטל-גאַרטעל“ קוקט מען איך
אין די אויגן. האָט איר געזונטע אויגן, איז גוט. אויב ניט, פֿאַרט,
זייט מוחל, צוריק. דאַכט זיך, איך האָב געזונטע אויגן. . . . זעט
איר, מיט מיין מאַמען איז ניט פֿריילעך. . . . ווער איז שולדיק?
אַז טאָג און נאַכט וויינט זי.

איבער דיר וועלן מיר חלילה אַלע דאַרפֿן פֿאַרן צוריק.
אַזוי טענהט מיט איר מיין ברודער עליע, און זי ענטפֿערט אים:
נאַריש קינד וואָס דו ביסט! איך וויין דען? עס וויינט זיך
אַליין.“

דאָ האָט גיטעלע, אַליין, ווי פֿון זיך, געוואָרפֿן אַ בליק אויף איר
מאַמען וואָס איז געזעסן בני דער זייט. יאָ, געטראָפֿן! איר מאַמע
ווישט אויך אַ ווינקל פֿון אַן אויג. נאָר ניט מיט אַן עק פֿון איר
פֿאַרטעך ווי מאַטלס מאַמע ווישט די אויגן, נאָר מיט אַ שפיץ פֿון
אַ ווייס, זיידן טיכעלע.

מאַמעס האָבן ליב צו וויינען. (בערל סיגאַל)

וואָס באַטייט ?

1. זיך געטוילעט — זיך געדריקט. 2. אותיות (אויסעס) — characters
3. אַנגעשפּאַרט ביים פֿענצטער — leaned against the window
4. באַגענונט — אויפֿגענומען. 5. שורות (שורעס) — lines. 6. אויף אַ
רנע (רעגע) — אויף אַ וויילע. 7. איינגעקריצט — engraved. 8. אויסלייגן
— שרייבן, to spell. 9. זייט מוחל (מויכל) — זייט אַזוי גוט. 10. חלילה
(כאַלילע) — דער אומגליק זאָל ניט טרעפֿן. 11. טענהט (טיינעט) — רעדט.

פֿראַגעס :

- א. 1. וואוהין איז גיטעלע געגאנגען מיט איר מאמען ? 2. וועגן וואס האבן מאמע און טאכטער גערעדט ? 3. נאך וועמען איז גיטעלע א נאמען ? 4. פֿארוואס האט גיטעלעס מאמע געהאט א טרער אין די אויגן ?
- ב. 5. וואס פֿאר א ווערטער האט זיך דאס מיידעלע געלערנט שרייבן ? 6. ווי האט די מאמע אויפגענומען איר קינדס ערשטן פֿרוואו ? 7. וואס האט גיטעלע געזען שפעטער ווען זי האט זיך אומגעקערט אהיים ? 8. פֿארוואס האט דאס גיטעלע קיין מאל נישט געקענט פֿאר-געסן ? 9. וואס טוט אלע מאל דאס מיידעלע ווען זי דארף אַנשרייבן איר נאמען ?
- ג. 10. וועלכע צוויי געבוירן-טעג האט גיטעלע ? 11. ווי האבן די קינדער געפֿיערט גיטעלעס געבוירן-טאָג אין דער ייִדישער שול ? 12. וואס פֿאר אַ מתנה האט דער לערער געגעבן גיטעלען ? 13. וואס האט גיטעלע געלייענט פֿאר די קינדער ? 14. וואס האט גיטעלע דערווען ווען זי האט אַ קוק געטאן אויף דער מאמען ? 15. פֿארוואס האט די מאמע געהאט אַ טרער אין די אויגן ?

צום נייעם לערניאר

<p>איז נעמט, חברה, ניכער די ביכער ארויס, די העפֿטן, די פענעס, — דער זומער איז אויס! געשפילט זיך, געלאפֿן, געארבעט, גערוט. איצט לאמיר זיך לערנען, און לערנען זיך גוט!</p>	<p>אין גאלד-רויטע בלעטער סעפטעמבער מאַרשירט. וועגענער פֿולע מיט אויפסן ער פֿירט. און ברוינע קאשטאנעס, אין גאנצן אומזיסט, קינקלען זיך יעדערן אונטער די פֿיס.</p>
--	---

(י. מאטלינסקי)

משה גיד

פֿאַראַן בײַ אונדז אין שול אַ ינגל משה. רופֿט מען אים : משה
גיד, משה ווינט, משה שנעלצוג.
די צונעמענישן האָט טאַקע משה געקראָגן פֿון די חברים אין
שול, ווייל ער איילט זיך און האָט קיין מאָל נישט קיין צײַט.
משה איז שוין צען יאָר אַלט, אַבער ווען איר קוקט אים אָן, וואָלט
איר געזאָגט, אַז ער איז נאָך אַפֿילו ניט אַלט קיין זיבן.
— פֿאַרוואָס ?
— ער וואַקסט נישט.
פֿרעגט מען אים :
— משה, דו וואַקסט דאָך גאַרנישט ?
— איך האָב נישט קיין צײַט — זאָגט ער.

**

משה האָט אַ שוועסטער שרה, איז זי עלטער פֿאַר אים מיט
צוויי יאָר, און אַז ער קריגט זיך מיט איר, שרעקט ער זי נאָר, אַז ער
וועט זי אַריבעריאָגן אין די יאָרן.
— וועסט זען — זאָגט ער — אַז איך וועל זיך געבן אַן אייל צו,
וועל איך זײַן דער עלטערער און דו די ינגערע . . .
— ווי אַזוי ?
— איך הייס משה גיד, איך קען אין איין יאָר אָנפֿאַנגן דריי . . .
משה איז טאַקע אַ גיכער, משה איז טאַקע אַ ווינט ; ער רעדט
גיד, עסט גיד, לערנט גיד, שלאָפֿט גיד און לייענט גיד.

**

אַנומלט, שטייט משה אויף באַגינען, פֿרעגט מען אים :
— וואָס אַזוי פֿרי ?
— איך אייל זיך, איך וויל נישט פֿאַרשפעטיקן אין שול.
משה טוט זיך אָן גיד, גיד און פֿאַרבייט די שיד : טוט אָן דעם
רעכטן שוך אויפֿן לינקן פֿוס, דעם לינקן שוך אויף דעם רעכטן
פֿוס, דאָס רעקל אויף דער לינקער זײַט.
— משה — זאָגט די מאַמע — זע נאָר ווי אַזוי דו האַסט אָנגעטאַן
די שיד.

— לאַז שוין זײַן — זאַגט ער — הײַנט אַזוי, איך אײַל זיך . . .
פֿאַרשטייט זיך, אַז די מאַמע לאַזט אים נישט אָפּ און ער מוז
איבערבייטן די שיד, איבערדרייען דאָס רעקל, צי די בלוזע, און
ער שרייט:

— כ׳על שוין הײַנט פֿאַרשפעטיקן אין שול!
מיטן וואַשן איז ווידער דאָס זעלבע: משה טוט אַ נעץ איין
איין באַק און זאַגט:

— שוין, אָפּגעוואַשן.
— ווען וועסטו וואַשן די אַנדערע באַק? — פֿרעגט אים די
מאַמע.

— שפעטער. איך האָב קיין צײַט ניט . . .
משה מוז זיך גוט אַרומוואַשן און אויך זיך רייניקן די צײַן,
אָפּפּוצן די מלבושים, די שיד און ער אײַלט זיך און זאַגט:
— מאַמע, אפֿשר וועט זײַן גענוג אָפּצופּוצן דערווײַל איין שוך?
— און מיטן צווייטן וואָס וועט זײַן?
— דעם צווייטן וועל איך אָפּפּוצן מאַרגן.
די מאַמע לאַכט.

— מאַרגן וועסטו פּוצן נאָך אַ מאָל . . .
פֿון אײַלעניש קומט קיין גוטס נישט אַרויס און פּונקט דעמאָלט,
ווען משה שטייט אויף פֿרי, פֿאַרשפעטיקט ער ערשט רעכט אין שול.
— ווי אַזוי?

— אַזוי ווי ער אײַלט זיך, לויפֿט ער אַוועק אָן די העפֿטן און
מוז זיך אומקערן צוריק אַהיים און ווען ער נעמט שוין די העפֿטן
און לויפֿט גיך, גיך אין שול אַרײַן, דערמאַנט ער זיך, אַז ער האָט
פֿאַרגעסן די פֿעדער. לויפֿט ער שוין צוריק נאָך דער פֿעדער,
פֿאַרגעסט ער דערווײַל דאָס ביכל.

פֿאַרשטייט זיך, אַז משה קומט אין שול אַרײַן שוין אין מיטן
דער לעקציע און ווען דער לערער פֿרעגט אים, פֿאַרוואָס ער האָט
פֿאַרשפעטיקט, זאַגט ער:

— כ׳האַב זיך געאַײַלט . . .
— אַז דו האָסט זיך געאַײַלט, האָסטו דאָך געדאַרפֿט קומען
פֿריער ווי אַלע?

משה שוויגט, משה שעמט זיך צו דערציילן, וואָס עס האָט
מיט אים פֿאַסירט און אַלע קינדער לאַכן פֿון אים.

(ליטמאָן)

יִיִדִישׁ לִשׁוֹן

ייִדיש לִשׁוֹן, פֿשוט לִשׁוֹן
 פֿון די טאטע-מאמעס,
 ביסט דאך מלא חן אזוי
 ווי בלימעלעך אין תמוז!
 זיידעס האבן מעשהלעך,
 אויף ייִדיש אונדז געגעבן, —
 ייִדיש לִשׁוֹן, מאמע-לִשׁוֹן,
 פֿרייד פֿון אונדזער לעבן!
 (א. שינדלער)

יואל לעוויט — די ערשטע טריט

פֿרײטיק־צורנאכט

די זון פֿאַרנייט — ס'ווערט פֿינצטערלעך,
 דער טאָמע נייט אין שול אַוועק,
 די מאַמע אַיילט — ס'איז שפעטלעך שוין —
 און שטעלט זיך בענטשן ליכט.
 זי צינדט זיי אָן אַ רואיקע,
 מיט פֿרומער שטילער ערנסטקייט —
 די ווייסע הענט, די איידעלע,
 פֿאַרשטעלן איר געזיכט.

די ליפן קוים באַוועגן זיך,
 נאָר ווערטער הייסע ניסן זיך —
 זי בעט פֿאַר מאַן און קינדערלעך
 אַ גוטן מזל אויס...
 ס'איז אַ מינוט אַ הייליקע,
 אַ שיינע, אַ דערהויבענע!
 מיט שבתדיקער רואיקייט
 ווערט פֿול דאָס גאַנצע הויז.

(נחום יוד)

יוסף דער שבת-היטער

א.

” אַ רײַכן פּרײַז האָט אַמאָל געוואוינט אַן אַרעמער יײַד יוסף. ער האָט געאַרבעט אין די פֿעלדער, סעדער און וויינגערטנער פֿון דעם פּרײַז. דער פּרײַז איז געווען אַ שלעכטער — און האָט יוספֿן גענייט צו טאָן די שווערסטע אַרבעט פֿון פֿרימאַרגן ביז בײַנאַכט, און פֿלעגט אים נאָך אָפּנאַרן בײַם באַצאָלן.

אַט דער אַרעמער יײַד האָט געטרײַ אָפּגעהיט שבת. אַ גאַנצע וואָך פֿלעגט יוסף און זײַן הויזגעזינד עסן נאָר ברויט מיט וואַסער, אָבער אויף שבת פֿלעגט ער אָנגרײַטן פֿאַר דעם לעצטן גראַשן פֿיש און פֿלייש און זיך איבערטאָן אין שײַנע קליידער. און דער-פֿאַר האָבן אים אַלע, ווער עס האָט אים געקענט, טאַקע אַ נאָמען געגעבן: יוסף דער שבת-היטער.

יוסף האָט זײַן באַלעבאַס געטרײַ געדינט, און דער פּרײַז איז פֿון טאַג צו טאַג רײַכער געוואָרן.

ב.

איין מאָל חלומט זיך דעם פּרײַז אַ חלום, אַז אַן אַלטער מאַן מיט אַ גרײַז-גרויער באַרד, אָנגעטאַן אין אַ ווייסן מאַנטל, איז אַרײַן אין זײַן פּאַלאַץ.

דער אַלטער האָט זיך גענומען בײַזערן אויף אים דערפֿאַר, וואָס ער נײַט יוספֿן אַזוי שווער צו אַרבעטן, און צום סוף האָט ער געזאָגט: „דײַן גאַנץ האָב-און-גוטס האָט דיר יוסף אַרײַנגעבראַכט, צו אים וועט דאָס מיט דער צײַט געהערן.“

דער פּרײַז האָט זיך אויפֿגעכאַפט פֿון שלאָף אַ צעשראַקענער: „ווי זאָל איך אַפּראַטעווען מײַן גוטס פֿון דעם יײַדנס הענט?“ — האָט ער לאַנג געקלערט. און צום סוף האָט ער באַשלאָסן: איך וועל פֿאַרקויפֿן אַלע מײַנע גיטער, מײַנע פֿעלדער און וועלדער און פֿאַר דעם געלט וועל איך קויפֿן אַ טײַערן אײַדלשטיין, און דעם שטיין וועל איך שוין קענען אויסהיטן פֿון דעם יײַדנס הענט.

געזאָגט און געטאָן. ער האָט זיין גאַנץ אייגנס געמאַכט צו געלט, און פֿאַר דעם געלט האָט ער געקויפֿט אַ זייער טייערן דימענט און אים איינגענייט אין זיין היטל.
— איצט וועט שוין יוסף אַ ביסל וואַרטן, ביז ער וועט קומען צו מיין גוטס! — האָט זיך דער פֿרייך געטראַכט אין האַרצן.

ג.

איין מאַל איז דער פֿרייך געגאַנגען איבער אַ בריק. האָט אַ בלאַז געטאָן אַ שטאַרקער ווינט, האָט אים אָפּגעריסן דאָס היטל פֿון קאַפּ און פֿאַרטראָגן אין טיך אַרײַן. איז געקומען צו שווימען אַ גרויסער פֿיש און איינגעשלונגען דעם טייערן שטיין. איז גע-קומען אַ פֿישער צום טיך און האָט דעם פֿיש געכאַפּט. דער פֿישער האָט דעם פֿיש געבראַכט אין שטאַט אַרײַן צו פֿאַרקויפֿן, נאָר קיינער האָט אים ניט געוואָלט קויפֿן, ווייל דער פֿישער האָט געבעטן פֿאַר אים אַ הויכן פֿרייז.

טראַכט זיך דער פֿישער: — איך וועל אַקאַרשט אַרײַנגיין צו יוספֿן. אַט דער אַרעמאַן קאַרגט ניט קיין געלט אויף פֿיש אויף שבת.

יוסף האָט געקויפֿט דעם פֿיש. אַז מען האָט דעם פֿיש געמאַכט אויף שבת האָט מען אין אים געפֿונען דעם דימענט.
נאָך שבת האָט יוסף פֿאַרקויפֿט דעם טייערן שטיין און איז געוואָרן אַ גרויסער גביר.

(פֿאַלקס-מעשה)

וואָס באַטייט ?

1. פֿרייך (פֿאַרעין) — nobleman .2. פֿעדער — orchards .3. ווייני גערטנער — vineyards .4. חלומט (כאַלעמט) — dreams .5. חלום (כאַלעם) — dream .6. גרייזירוי — שטאַרק גרוי .7. מאַנטל — overcoat .8. האַביאָן-גוטס — פֿאַרמעגן, אַלין וואָס אַ מענטש האָט .9. גימער — estates .10. וועלדער — forests .11. איידלשטיין — טייערער שטיין .12. אייגנס — דאָס וואָס מען האָט .13. קאַרגט ניט — spends freely .14. דימענט — diamond .15. גביר (גוויר) — רייכער מענטש.

פֿרייך	חלומט	חלום	גביר
--------	-------	------	------

פֿראַגעס :

1. ווער איז געווען יוסף ? 2. פֿון וואָס האָט ער געלעבט ? 3. ווי האָבן אלע גערופֿן יוסף ? 4. פֿאַרוואָס האָט מען אים אזוי גערופֿן ? 5. וואָס האָט זיך דעם פֿריץ איין מאל געחלומט ? 6. וואָס האָט דער שלעכטער פֿריץ געמאָן ? 7. וואָס האָט ער געטראַכט אין האַרצן ? 8. וואָס האָט מיטן פֿריץ איין מאל געטראַפֿן ? 9. ווי איז יוסף געוואָרן אַ גרויסער גביר ?
- געפֿינט די שמעל: (1) וואָס דערציילט וועגן יוסף'ס שווער לעבן, (2) וואָס באַווייזט די שלעכטקייט פֿון דעם פֿריץ, (3) וואָס דערקלערט פֿאַר-וואָס דער פֿישער איז אַוועק צו יוסף.

אַ מעשה מיט אַ מטבע

א.

איין מאל אין אַ פֿרייטיק־צו־נאַכט איז אַן אַרעמער ייד געגאַנגען אַהיים פֿון שול. אויפֿן וועג דערזעט ער — עס ליגט אַ מטבע.

דער ייד האָט זיך שטאַרק דערפֿרייט. באַלד אָבער האָט ער זיך געכאַפט אַז עס איז דאָך שבת, און שבת מאַר מען נישט טראַגן קיין געלט.

— מיין מזל! — האָט דער ייד זיך באַקלאַגט, — ווען איך געפֿין אָבער די מטבע אַ ביסל פֿריער, וואָלט איך דאָך פֿאַר איר געקענט קויפֿן ווייץ אויף שבת אָדער אַ שיינע ווייסע חלה.

**

מיט אַן אַראַפֿגעלאַזטן קאַפּ האָט זיך דער ייד געלאַזט גיין אַהיים מקבל שבת זיין אָן ווייץ, אָן אַ חלה און אָן די אַנדערע גוטע שבת־דיקע זאַכן.

שבת אין דער פֿרי, אויפֿן וועג אין שול אַרײַן, טראַכט דער ייד:

מע דאַרף אַ קוק טאָן צי די מטבע ליגט נאָך דאָרט וואו זי איז געלעגן געכטן.

אין האַרצן האָפֿט ער אַז קיינער האָט זי נישט אויפֿגעהויבן. ער קומט צו צום פֿלאַץ און . . . וואונדער איבער וואונדער! אַנשטאַט דער קופֿערנער מטבע, וואָס ער האָט געכטן איבערגעלאַזט, ליגט אַ זילבערנע.

— דאָס הייסט אַ מול! — רעדט דער אַרעמאָן צו זיך
אַליין. — אַ זילבערנע מטבע! וואָס וואַלט איך נאָר געקענט
קויפֿן פֿאַר איר!

אַבער גלייך כאַפט ער זיך צוריק:
— אַפֿשר וויל גאָט מיך אויספרואוון? ווער ווייס?
האַט ער פֿאַררוקט די הענט טיף אין די קעשענעס און
גייט אוועק אין שול אַריין.

**

נאָכן דאוונען לאָזט זיך דער יוד גיין אַהיים. ער איז
זיכער אַז די מטבע איז שוין דאָרטן ניטאָ.

— נאָך אַלעמען, — טראַכט ער, — אזוי פיל מענטשן
זיינען דורכגעגאַנגען. זיי האָבן זיכער דערזען די מטבע . . .
און צוריק גערעדט, אַפֿשר גיין . . . איך וועל בלויז אַ קוק
טאָן, צי איז עס טאַקע אויף אַן אמתן געווען אַ זילבערנע
מטבע . . . און אויב זי איז שוין דאָרטן מער ניטאָ, וועל איך
ווייניקסטנס זיך באַפֿרייען פֿון זינדיקע מחשבות.

ער קומט צו צום פּלאַץ. יא, די מטבע ליגט נאָך.
אַבער . . . וואָס טוט זיך דאָ?! וואונדער איבער וואונדער!
אַנשטאַט דער קופּערנער מטבע פֿון נעכטן און אַנשטאַט דער
זילבערנער מטבע פֿון אין דער פֿרי — ליגט נאָר אַ גאָלדענע
מטבע!

— וואָס פֿאַר אַ פּישוף ליגט דאָ? — קוקט ער און קען
זיך ניט אַפּהירדושן. אין זיין געדאַנק זעט ער די אַלע גוטע
זאכן וואָס ער וואַלט געקענט קויפֿן פֿאַר דער מטבע — ווייסע
חלה, וויין, אַ הערינג און נאָך, און נאָך זאכן פֿאַר אַן אמתן
עונג שבת. ער בייגט זיך איין אויפצוהייבן די מטבע — און
גלייכט זיך אַבער באַלד אויס. ער בייגט זיך איין אַ צווייט
מאַל און האַלט שוין כּמעט די מטבע אין זיינע פֿינגער.
אַבער — ס'איז דאָך שבת! און דער אַרעמאָן גייט אַהיים
מיט לידיקע הענט.

1. מעשה (מיסע) — story.
2. מטבע (מאַטבייע) — coin.
3. פֿריטיק־צירנאַכט — Friday evening.
4. געכאַפט זיך — reminded himself.
5. מול (מאַל) — luck.
6. באַקלאַגן זיך — to lament.

.to complain .7. חלה (כאלע). 8. אראפגעלאזטער קאפ — bowed head .9. מקבל שבת (מעקאבל שאבעס) זיין — אויפגעמען דעם שבת, בא-געגענען דעם שבת מיט דער געהעריקער צערעמאניע. 10. קופער — copper. 11. גלייך כאפט ער זיך צוריק — reminds himself immediately .12. אויספראוון — to try out .13. פאררוקן — דא: אריינשמעקן, to stick in .14. צוריק גערעדט — דא: on the other hand .15. בלויז — נאר. 16. טאקע — indeed, really .17. אויף אן אמתן — in reality .18. ווייניקסטנס — at least .19. זינדיקע מחשבות (מאכשאוועס) — sinful thoughts .20. בישוף (קישעף) — magic — 21. אפהירושן זיך — זיך אפואונדערן — to stop wondering .22. געדאנק — thought .23. עונג שבת (אויגען שאבעס) — pleasure of the Sabbath .24. איינבייגן זיך — to bend .25. אויסגלייכן זיך — to stand up straight .26. כמעט (קימאט) — almost, nearly

ב.

בייטאג גייט דער ארעמאן אין שול אריין שוין מיט אן אנדער וועג.

— ווער ווייס, — טראכט ער זיך, — צי איך וועל זיין שטארק גענוג בייצושטיין דעם נסיון? די קראמען וועלן זיך באלד עפענען און די ריחות פון די אלע גוטע זאכן וועלן זיך צעטראגן איבערן מארק . . . דער יצר-הרע קען מיד נאך איבעררעדן און איך וועל באגיין אן עבירה. דער יצר-הרע איז אבער שטארקער.

— ווער הייסט דיר דען אויפהייבן די מטבע מיט די הענט? — טענהט דער יצר-הרע איין מיט דעם ארעמאן, — וועסט זי בלויז א רוק טאן אין א זייט מיטן פוס, אזוי אז קיינער זאל זי ניט געפינען, אדער גאר פארדעקן מיט א שטיין. דער ארעמאן קומט צו צום פלאץ, וואו ער האט איבערגעלאזט די גאלדענע מטבע. ער וועט נאר א קוק טאן . . . קוקן איז דאך ניט קיין עבירה . . . אבער וואונדער איבער וואונדער! אנשטאט איין איינציקער מטבע ליגט פאר איב א קופע גאלדענע מטבעות.

ער קען ממש די אייגענע אויגן ניט גלייבן. און דאס מאל קען ער זיך קוים צוריקהאלטן. ער וואלט דאך געהאט גענוג אויף דריי אדער פיר וואכן צו לעבן . . . און איצט דארף ער גיין אהיים, וואו עס איז אפילו קיין ארעמער מאלצייט נישטא.

ער בייגט זיך איין, אבער גלייך לויפט אים דורך א געדאנק:

יא, דאס איז א שפיצל פון שטן! דער שטן וויל מיך אראפפירן פון גלייכן וועג! ווער דען אויב ניט דער שטן קען באווייזן אזעלכע שטיק?
דערווייל איז שוין געווארן שפעט. ס'איז שוין צייט צו דאווענן מנחה.

וואס באטייט?

1. וועג — road.
2. ביזושטיין — to resist.
3. נסיון (ניסאיען) — temptation.
4. קראם — store.
5. ריחות (רייכעס) — odors.
6. גוסע זאכן — דא — delicious food.
7. יצירהרע (יעצער הארע) — שלעכטער ווילן.
8. איבערריידן — to persuade.
9. באגיין אן עבירה (אווירע) — to commit a sin.
10. איינטיינען (איינטיינען) — to argue.
11. א רוק טאן — push away.
12. גאָר — דאָ: maybe.
13. פֿאַרדעקן — to cover.
14. קופע — heap.
15. מטבעות (מאטבייעס) — coins.
16. ממש (מאמעש) — really.
17. קוים — hardly.
18. צוריקהאלטן זיך — to control, to restrain oneself.
19. מאַלצייט — meal.
20. שפיצל, שטיק — trick.
21. שטן (סאטן) — devil.
22. באווייזן — דאָ: טאן.
23. מנחה (מינכע) — דאס צווייטע מאל דאווענן אין פֿאַרלויף (during) פֿון טאָג.

ג.

אָפּגעדאוונט מנחה און מעריב, גלױט זיך דעם אַרעמאן שוין אפילו ניט א קוק צו טאן אויף דעם שטנס שפיצל.
— דעם גאַנצן טאָג זיך גערייצט מיט מיר, — טראכט ער, — בלױז א פֿאַרבלענדעניש געווען! אבער ... וואָס קען שאַטן א קוק צו טאן? ס'איז דאָך שוין אויס שבת ...
ער קומט צו צום פלאץ, און ... וואונדער איבער וואונדער! עס פֿאַרכאַפט אים ממש דער אַטעם! ... פֿאַר זײַנע אויגן בלישטשעט א קופע גאלד.
ער שטאַפט אן זײַנע קעשענעס מיט גאלד. ער לאָזט זיך צו דער נאַענטסטער קראָם און קויפט איין פֿאַר איין מטבע וויין אויף הברלה, ברויט, הערינג און אלץ וואָס א מענטש דאַרף צו דערהאַלטן די נשמה.
יענע נאכט האָט מען ביים אַרעמאן אין שטוב גע- פראוועט א סעודה פיד המלך און פֿון יענעם טאָג אן האָט

אים גארניט געפעלט. בני אים אין דער היים איז שבת תמיד
 געווען שבת, און ער האט שטענדיק באגעגנט שבת ווי א
 חתן באגעגנט זיין פלה.

(ש. י. עגנון)

וואס באטייט ?

1. מעריב (מנייוו) — דאס דריטע מאל דאווענן אין פארלויף פֿון טאג, ווען עס איז שוין אַוונט. 2. גלוסטן — וועלן. 3. רייצן זיך — to tease. 4. פֿאַרבלענדעניש — mirage. 5. שאַטן — to harm. 6. עס פֿאַרבאָפּט אים ממש (מאַמעש) דער אַטעם — he truly becomes breathless. 7. בלישטשען — to shine, glitter. 8. אַנשטאַפּן — to fill. 9. הַבְּדִלָּה (האַוודאַלע) — דאָס געבעט (prayer) איבער ווײַן, אָדער אַן אַנדער גע-טראַנק (beverage) וואָס זאָגט אַן אַז דער שבת אָדער דער יום-טובֿ איז שוין אַוועק און די וואַכעדיקע טעג הייבן זיך אָן. 10. פּראָווען — דאָ: to partake of. 11. סעודה — אַ רײכער מאַלצײַט, feast, meal. 12. פּיד המלך (קע-יאַד האַמײלעך) — ווי בני אַ קיניג. 13. תּמיד (טאַמיד) — שטענדיק, אַלע מאל, always. 14. באַגעגענען — דאָ: to welcome. 15. חתן (כאַסן) — bridegroom. 16. פּלה (קאַלע) — bride.

פֿראַגעס :

1. וואָס האָט געטראָפֿן מיטן אַרעמען יידן ווען ער איז פֿרײַטיק-צונאַכט געגאַנגען אַהיים פֿון שול ? 2. פֿאַרוואָס האָט זיך דער ייד באַ-קלאַגט אויף זײַן מזל ? 3. וואָס האָט דער ייד געטראַכט שבת אין דער פֿרי אויפֿן וועג אין שול ? 4. ווי האָט דער אייבערשטער באַלוינט זײַן פֿרומקײט ? 5. וואָס איז געשען שבת נאַכן דאווענן ? 6. ווי האָט דער ייד באַוווּזן זײַן שטאַרקן גלויבן ? 7. וואָס האָט דער ייד געטאַן נאָך דעם ווי ער האָט אָפּגעדאוונט מנחה און מעריב ? 8. וואָס איז געווען זײַן פֿולע באַלוינונג ? 9. וואָס איז דער שענסטער טײל פֿון דער מעשה ? דער טרויעריקסטער ? דער פֿרײלעכסטער ? 10. וואָס איז דער יצר הרע און וואָס איז דער יצר טובֿ ?

דער פירשט און דער ייד

א.

מיט יארן צוריק האט אין האג, דער הויפטשטאט פֿון האַלאַנד, געוואוינט אַ רייכער און פֿרומער ייד. ער איז געווען אַ גרויסער סוחר פֿון טעפעכער.

איין מאָל איז דער ייד פֿרייטיק-צונאַכט געזעסן מיט זײַן פֿאַמיליע ביים טיש און געגעסן דעם שבתדיקן מאָלצייט. פֿלוצעם האָט זיך דערהערט אַ קלאַפּ אין טיר, און עס איז אַרײַנגעקומען אַ שליח פֿון פֿירשט.

— זײַט מוחל, — האָט דער שליח געזאָגט, — הײַנט אָוונט האָט דער פֿירשט פֿאַרבעטן צו זיך אין פֿאַלאַץ זײַנע פֿרײַנד און אַ סך גרויסע לײַט פֿון לאַנד. וויל ער זײ געבן מתנות טעפעכער, וואָס נאָר איר האָט צו פֿאַרקויפֿן. בעט דער פֿירשט איר זאָלט מיט די טעפעכער גלייך קומען צו אים אין פֿאַלאַץ אַרײַן.

— הײַנט איז בײַ אונדז יידן שבת, — האָט דער ייד געענטפֿערט. — זאָל דער פֿירשט וואַרטן ביז מאַרגן אָוונט.

— וואָס איז דאָס פֿאַר אַן ענטפֿער? — זאָגט דער שליח. — איר הײַסט וואַרטן ביז מאַרגן, ווען דער פֿירשט דאַרף די טעפעכער האָבן הײַנט! —

— און איך קען ניט הײַנט, ס׳איז שבת, — ענטפֿערט פֿעסט דער פֿרומער ייד. — דער פֿירשט וועט מיר מוזן מוחל זײַן. —

ב.

דער שליח איז אַוועק. אין אַ קורצער צײַט איז ער ווידער געקומען מיט אַ בריוו פֿון פֿירשט.

— איך דאַרף זייער נײַטיק די טעפעכער — האָט דער פֿירשט געשריבן. — איך קען זײַ בײַ קײן אַנדערן ניט קריגן. בין איך גרײַט דיר צו צאָלן צוויי מאָל אַדער אַפֿילו דרײַ מאָל אַזוי פֿיל וויפֿל זײַ זײַנען ווערט. וועסטו אָבער פֿאַרבלייבן פֿאַרעקשנט, וועט עס דיר קײן טובה ניט טאָן. באַרעכן גוט, וואָס דו טוסט...

דער ייד האָט איבערגעלייענט דעם בריוו און געזאָגט דעם
שליח:

— גיב איבער דעם פֿירשט, אַז ער איז טאַקע אַ גרויסער האָר,
אַבער עס איז דאָ נאָך אַ העכערער פֿון אים, וועמען איך מוז דינען
און ער האָט מיר אָנגעזאָגט אַז מע מוז היטן שבת.

ג.

שבת-צו-נאַכט האָט מען דעם יידן גערופֿן צום פֿירשט אין
פֿאַלאַץ.

די פֿרוי און קינדער האָבן זיך זייער דערשראַקן. דער ייד האָט
זיך אָבער אָנגענומען מיט מוט און איז אַוועק אין פֿאַלאַץ.

ווי פֿאַרוואונדערט איז ער געווען, ווען דער פֿירשט איז אים
אַרויס אַנטקעגן און אים זייער פֿריינדלעך באַגריסט.

— זיי מיר מוחל, — האָט דער פֿירשט געזאָגט, — וואָס איך
האָב דיך גערופֿן שבת-צו-נאַכט.

— ביי מיר — האָט דער פֿירשט ווייטער גערעדט — האָט
פֿאַרבראַכט עטלעכע טעג מיינער אַ גוטער פֿריינד. איין טאָג זאָגט

צו מיר מײַן פֿריינד, אַז ער האָט נישט קיין צוטרוי צו יידן. זיי זוכן
נאָר געלט, און צוליב געלט זײַנען זיי גרייט צו טאָן אַלץ. האָב

איך אים אויסגעלאַכט און געזאָגט אַז זײַן מײַנונג וועגן יידן איז
אַ פֿאַלשע.

איז ביי מיר געבליבן דיך אויסצופראוון. איך בין זייער צו-
פֿרידן, וואָס דו ביסט בייגעשטאַנען דעם נסיון און איך האָב

געקענט באַווייזן מײַן פֿריינד ווי אומגערעכט ער איז. בין איך
גליקלעך, וואָס איך האָב מיך נישט אַנטוישט אין מײַן צוטרוי צו

יידן.
דער פֿירשט און דער ייד זײַנען פֿון יעמאַלט אַן פֿאַרבליבן

גוטע פֿריינד.
(פֿאַלקס-מעשה)

וואָס באַטייט ?

1. פֿירשט — duke.
2. מוחר (מויכער) — merchant.
3. טעפּעך
4. rug — מאַלצייט — meal.
5. שליח (שאַליאַך) — messenger.
6. זײַט
7. beg your pardon — פֿאַרבײַטן.
8. מתנה
9. present, presents — מאַטאַנעס (מויכל) זײַן

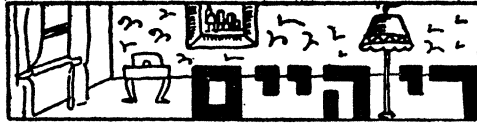
.persist in stubbornness — 10. פֿאַרעקשנט (פֿאַרעקשנט) — .to forgive —
 11. קיין טובה ניט טאָן — דאָ : it won't do you any good .12. באַ
 רעכענען זיך — .to think over .13. מוזט — courage .14. צוטרוי — .confidence —
 15. גרייט זיין — .to be ready .16. אויספרואוון — .to try out .17. בייַ
 שטיין—דאָ : .to resist .18. נסיון (ניסאָיען) — .temptation .19. אַנטוישן
 .to disappoint —

מתנות	מתנה	מוחל זיין	שליח	סוחר
	נסיון	פֿאַרעקשנט		

פֿראַגעס :

1. ווער איז איין מאל אין אַ פֿרײַטיק-צו-נאַכט געקומען צום יודן ?
2. וואָס האָט דער שליח פֿון פֿירשט געבעטן ? 3. פֿאַרוואָס האָט אים דער יוד אָפּגעזאָגט ? 4. וואָס איז געשטאַנען אינעם בריוו וואָס דער פֿירשט האָט געשריבן ? 5. לייען פֿאַר דעם ענטפֿער וואָס דער יוד האָט דעם שליח געגעבן. 6. ווי האָט דער פֿירשט אויפֿגענומען דעם יודן שבת-צו-נאַכט ? 7. פֿאַרוואָס האָט זיך דער יוד אַזוי געוואַנדערט ? 8. וואָס האָט דער פֿירשט דערציילט דעם יודן ? 9. פֿאַרוואָס איז דער פֿירשט געווען צופֿרידן וואָס דער יוד איז בייַגעשטאַנען דעם נסיון ? 10. ווי קען מען די מעשה אַנדערש אַ נאַמען געבן ?

מוטער און קינד

ווען אלע הימלען פארמעט,
און שרייבער קינד און קייט,
איז אלץ ניט צו באשרייבן
א מאמעס טיפע פרייד.

טא לאמיר אלע זינגען
דאס שענסטע ליד אצינד,
א ליד פון פרייד און וואונדער
פאר מאמע און פאר קינד.
(י. גויכבערג)

צקדמות און נאך איידער
עס קומט דעם קינדס געשטאלט,
איז שוין דעם קינדס א שמייכל
אויף מאמעס ליפ צעשטראלט.

ווען אלע וועלדער פענען,
און אלע ימען טינט,
איז אלץ ניט צו באמאלן
די וואונדער פון א קינד.

דובאסין

שאלט- נע קינד דעם קוסט עס דער-איי נאך און סות - ד - אק
ספאלט- צע ליב סעס - טא אויף כל- סיי א קינדס דעם שוין איז

אלע זייטשטיקען אראפ ווערן זיך אפגענומען מיטן ארומט גינגן ווי א
פאטער

מ א מ ע ס

עס היטן די היימען,
 אין גרויקייט געמאלט —
 די מאמעס, די ליבע,
 מיט הערצער ווי גאלד.
 אין שטענדיקער ענגשאפט,
 און אפט מאל אין נויט, —
 זיי וועקן זיך אויף שוין
 ווי טאג נאך ער גרויט.
 אליין אויפגעשטאנען
 און קיינעם געוועקט;
 מיט רירנדער מינע
 א קינד צונעדעקט.
 הא, זאל עס נאך שלאפן
 און זי וועט אליין
 דעם אַנבײַסן גרייטן;
 אין שפּײַז־קרעמל גיין.
 דאָס האַרץ פֿון דער מוטער
 מיט ליבשאַפֿט איז פֿול;
 דאָס קינד זאל ניט הונגעריק
 אוועקגיין אין שול...
 (אַכּרהם רײזען)

א מתנה דער מאמען

.א.

חנהלע און הערשעלע זיינען געווען שוועסטער און ברודער.
 הערשעלע איז געווען אכט יאָר אלט און חנהלע — פֿינף.
 זייער טאטע־מאמע האָבן זיך געזאָרגט פֿאַר זיי, אַז זיי זאָלן
 אויסוואַקסן גוטע קינדער און אַז זיי זאָלן גאָרניט ניט פֿעלן.
 ביידע קינדער, הערשעלע און חנהלע, האָבן זייערע
 עלטערן שטאַרק ליב געהאַט. דער טאטע איז אלע מאל
 געווען אַזאַ גוטער און אַ פֿריילעכער. ער פֿלעגט אַפט
 ברענגען די קינדער שיינע מתנות. די מאמע איז געווען זייער
 א „געלעבטע“. זי פֿלעגט הערשעלען העלפֿן צוגרייטן די

לעקציעס פון דער סקול. הערשעלע האָט געוואוסט, אז די מאמע קען גוט ענגליש, און אז זי איז אין קאלעדזש געגאנגען. איין מאָל האָבן זיך די קינדער דערוואוסט, אז אין ניו דאָרף זײַן דער מאמעס געבוירן-טאָג.

עס איז איינגעפירט בני זיי אין הויז, אז דער טאטע פלעגט יענעם טאָג דער מאמען קויפן אַ מתנה און אין אַוונט האָט מען געפראוועט אַ שיינעם יום-טוב. הערשעלע האָט אין דער שטיבל זיך צונויפגעערעדט מיט זײַן שוועסטערל, אז אויך זיי זאָלן היינטיקס יאָר קויפן דער מאמען אַ מתנה. נאָר דערווייל זאָל עס בלייבן אַ סוד. די קינדער האָבן געוואלט די מאמע איבערראשן. זיי האָבן באשלאסן, אז זיי וועלן אַפּשפּאַרן די פענים, וואָס זיי קריגן אויף צו קויפן זיך נאשערײען.

די קינדער האָבן גענומען קלערן וואָס פֿאַר אַ מתנה זיי זאָלן קויפן דער מאמען. האָבן זיי געטראכט און געטראכט און גאַרניט געקענט אויסטראכטן, ביז זיי האָבן אָפּגעמאַכט ביי זיך, זיי וועלן נאָר פֿרעגן אַן עצה בני דעם טאטן, ער וועט זיי געוויס אַרויסהעלפן.

***

איין מאָל, ווען די מאמע איז ניט געווען אין שטוב, האָבן זיי דערציילט דעם טאטן די גאַנצע זאַך. דעם טאטן איז דאָס זייער געפֿעלן געוואָרן. ער האָט אָפּילו געזאָגט, אז דאָס געלט אויף דער מתנה וועט ער אַליין געבן. נאָר וואָס אזוינס זאָל מען קויפן? זײַנען אַלע דריי געזעסן און געקלערט, ביז די מאמע איז צוריקגעקומען. מען האָט געמוזט איבער-רייסן דעם שמועס.

הערשעלע אַליין איז יענע טעג אַרומגעגאַנגען שטאַרק באַזאָרגט. ער איז געוואוינט געווען, אז ווען ער באשלאָסט עפעס צו טאָן, זאָל ער דאָס אויספֿירן און ניט גלאַט אַזוי רעדן. הערשעלע איז שוין געגאַנגען אין אַ ייִדישער שול. איין מאָל, אז ער איז געזעסן אין קלאַסציווער און דער לערער האָט מיט די קינדער געלערנט ייִדישע געשיכטע, האָט הערשעלע זיך פֿאַרקוקט אויפֿן לערער. הערשעלע האָט

א קלער געטאָן, אז דער לערער איז דאָך זייער אַ קלונער
מענטש, און אים איז אינגעפֿאלן, ער וועט גאָר מיט אים זיך
האלטן אָן עצה, וואָס פֿאַר אַ מתנה עס פֿאַסט זיך פֿאַר אַ
מאַמעס געבוירן־טאָג.

— די בעסטע זאך, — האָט דער לערער געזאָגט, — איז
צו געבן דער מאַמען אַ ייִדיש בוך. דאָס וועט זײַן אַ שיינע
מתנה.

— וואָס פֿאַר אַ בוך ? — פֿרעגט שוין הערשעלע זייער אַ
צופֿרידענער.

— וואָס פֿאַר אַ בוך ? — טראַכט אַ וויילע דער לערער.
— שלום עליכמס קינדער־מעשיות.

דער לערער גייט באַלד צו צו דער פֿאַליצע, נעמט אַרויס
דאָס בוך, און גיט עס איבער הערשעלען. הערשעלע כאַפט
דאָס בוך, פֿאַקט עס איין צוזאַמען מיט זײַנע אייגענע ביכער,
אז מע זאָל גאַרניט באַמערקן און ער קומט צו לויפֿן אַהיים.
דעם זעלבן אַוונט האָט ער שוין אין דער שטיבל־דער־
ציילט פֿון דעם דעם טאַגן. קיין סך רעדן האָט מען ניט
געקענט, צוליב דעם וואָס די מאַמע איז גראָד יענע מינוט
געווען אין דער היים. גאָר ס'האַט אויסגעזען, אז דער טאַטע
איז צופֿרידן. און הנהלע איז דאָך אַוודאי געווען צופֿרידן.
אַלץ וואָס הערשעלע האָט געטאָן, איז איר געווען געפֿעלן.

ב.

ענדלעך איז געקומען דער אַוונט פֿון דעם געבוירן־טאָג.
עס זײַנען געקומען אַ סך מענטשן, דער מאַמעס און דעם
טאַטנס פֿרײַנד. דער טיש איז געווען געגרייט מיט אַלע גוטע
זאַכן. דער אַוונט האָט זיך אָנגעהויבן זייער פֿריילעך. נאָך
דעם ווי דער טאַטע האָט געגעבן אַ וואונק צו הערשעלען,
איז צוגעגאַנגען צו דער מאַמען די קליינע הנהלע מיט דער
מתנה אין האַנט, אזוי ווי ס'איז אָפֿגערעדט געווען.

אַלץ איז דוכט זיך צוגעגאַנגען גוט. די מאַמע האָט זיך
זייער געפֿרייט. נאָר אז זי האָט צעעפֿנט דאָס פֿעקל און דער־
זען דאָס בוך, איז זי אַ וויילע שטיין געבליבן און גאַרניט
געזאָגט.

הערשעלע האט מיט א קלאפנדיק הארץ געווארט וואס וועט די מאמע זאגן, און צי די מתנה וועט איר געפעלן. מיט א מאל האט ער דערזען ווי די מאמע עפנט דאס בוך און האלט עס פארקערט, מיטן קאפ אראפ, ווי עס מען מענטשן, וואס קענען ניט לייענען. הערשעלע איז צוגעלאפן צו דער מאמען:

— ניט אזוי, מא, — האט ער איבערגעקערט דאס בוך אויף דער ריכטיקער זייט. אליין איז זיין פנים רויט געווארן ווי פליער. ער האט א קוק געטאן אויפן טאטן און דער מאמע האט א קוק געטאן אויף אים און ביידע האבן געשוויגן שטיל. די מאמע האט באלד דאס בוך אוועקגעלייגט אן א זייט און די שמחה איז זיך געגאנגען ווייטער. מען האט געגעסן און געטרונקען און זיך פריילעך געמאכט. נאר הערשעלע איז שוין ניט געווען רואיק און ער איז שלעכט געשלאפן יענע נאכט. ס'איז אים אינגעפאלן א מאדנע זאך: זאל דאס זיין אז די מאמע קען ניט לייענען קיין יידיש? ווי קען דאס זיין? זיין מאמע — אזא קרוגע, אזא געלערנטע. ווי קומט דאס?

ג.

אויף מארגן אין דער פרי, איידער הערשעלע איז אוועק אין סקול, האט ער געקוקט אויף דער מאמען און געטראכט: אזא שיינע און אזא יונגע און א געלערנטע! קען דאס זיין זי זאל גאר קיין יידיש ניט קענען לייענען?

אין אונט, ווען מען האט אפגעגעסן אונטברויט און די גאנצע פאמיליע איז נאך געזעסן ארום טיש, האט הערשעלע א פרעג געטאן: פארוואס קען די מאמע ניט לייענען קיין יידיש?

האט דער טאטע ניט געווארט אויף דער מאמעס ענט-פער און האט הערשעלען דערציילט:

די מאמע האט אין דער יוגנט געמוזט זייער שווער ארבעטן און זי האט נאך געוואלט דורכגיין קאלעדזש אויך. ס'איז איר ניט געבליבן קיין צייט אויף צו לערנען זיך יידיש. אירע אייגענע טאטע-מאמע זיינען געווען ווייט פון איר אין אן אנדער לאנד.

און ווען דער טאטע האָט פֿאַרענדיקט דערציילן, האָט ער געזאָגט:

— שאַ, ווייסטו וואָס, הערשעלע, ס'איז נאָך איצט אויך ניט צו שפעט פֿאַר דער מאמען זיך אויסצולערנען ייִדיש. די מאמע האָט אַ גוטן קאַפּ. זי וועט עס גיך באַנעמען. האָבן אַלע זיך זייער דערפֿרייט מיט דעם. די מאמע איז געווען זייער צופֿרידן. דער טאטע אַליין האָט זיך אונטער-גענומען זי צו לערנען, און הערשעלע האָט אויך צוגעזאָגט צו העלפֿן. און יענער אַוונט אין שטוב האָט זיך בײַ דער משפּחה פֿאַרענדיקט גאָר פֿריילעך.

(מרים ראַסקין)

וואָס באַטייט ?

1. מתנה (מאטאָנע) — present.
2. געפֿראָוועט אַ יום־טובֿ (יאַמ־טעוו) — celebrated a holiday.
3. סוד (סאָד) — secret.
4. איבער־ראַשן — to surprise.
5. עצה (אייצע) — advice.
6. פֿאַסט זיך — fits.
7. אַוודאי (אָוואַדע) — געוויס, זיכער.
8. וואונק — wink.
9. שמחה (סימכע) — party.
10. משפּחה (מישפּאַכע) — פֿאַמיליע.

פֿראַגעס:

1. פֿאַרוואָס האָט הערשעלע שטאַלצירט מיט זײַן מאמען ?
2. ווי פֿלעגט די פֿאַמיליע פֿייערן דער מאמעס געבוירן־טאָג ?
3. מיט וועמען האָבן זיך די קינדער געהאַלטן אַן עצה וועגן אַ מתנה פֿאַר דער מאמען ?
4. איז אַ ייִדיש בוך אַ גוטע מתנה פֿאַר אַ מאמען, צי ניט ?
5. וואָס איז געשען ווען הנהלע האָט דערלאָנגט דער מאמען דאָס בוך ?
6. ווי האָט הערשעלע זיך געפֿילט נאָך יענער פֿאַסירונג ?
7. פֿאַרוואָס האָט ער יענע נאַכט ניט געקענט שלאָפֿן ?
8. פֿאַרוואָס האָט די מאמע ניט געקענט לייענען קיין ייִדיש ?
9. האָבן דער טאטע און הערשעלע גוט געטאָן, וואָס זיי האָבן זיך איצט אונטערגענומען לערנען מיט דער מאמען לייענען ייִדיש ?
10. פֿאַרוואָס ? וואָס איז דער שענסטער טייל פֿון דער דערציילונג ?

לייענט נאָך אַ מאָל די מעשה און שמעלט צונויף אַ פּלאַן.

מתנה מתנות חנהלע	יום-טוב סוד עצה	אַפֿילו שלום-עליכם מעשה	מעשיות אָוודאי פנים	משפּחה שמחה
------------------------	-----------------------	-------------------------------	---------------------------	----------------

דריי יינגעלעך

די מאמע האט דריי יינגעלעך,
 דריי יינגעלעך געהאט,
 מיט ווייכע, רויטע בעקעלעך,
 ווי צארטער סאמעט גלאט.

האט איינס געהייסן בערעלע,
 דאס צווייטע — חיים-שמערעלע,
 דאס דריטע האט געהייסן —
 מע זאל אים קויפן שיד.

איך האב איך אפגענארט,
 איך האב געוואוסט: איר ווארט,
 דאס דריטע קליינע יינגעלע,
 דאס דריטע, דאס בין איך.

די מאמע האט דריי ניסעלעך
 פון דעם יאריד געבראכט,
 דריי גוטע, פֿעטע ניסעלעך,
 דריי ניסעלעך, א פראכט.

איז איינס געווען פֿאַר בערעלען,
 און איינס פֿאַר חיים-שמערעלען,
 נאָר דאָס בעסטע ניסל —
 האָט זי געלאָזט פֿאַר זיך.

איר וואונדערט זיך אַ ביסל,
 פֿאַרוואָס ניט מיר אַ ניסל?
 ווייל, ניסן, ניסן, ניסעלע,
 דאָס דריטע, דאָס בין איך.

די מאַמע האָט אַהיים געבראַכט
 דריי ניסעלעך און מיר,
 דריי ניסעלעך פֿאַר די ברידערלעך
 און מיר צוויי נייע שיד.

(י. גויכבערג)

Con moto

סיס האָט - גע - לעך - געקל - ייג דריי לעך גע - ייג דריי האָט ס'סא - סא די
 10 - חיי - גע איינס האָט גלאַט סעס - סא סער - צאר ווי לעך - קע - גע סע - רוי כע - ווי
 - גע האָט סע - דריי דאָס לע - רע - טעק ייט - ה סע - צוויי דאָס לע - רע - גע
 איך נאָרט - גע - טע אייך האָט איך טיך אים פון - קוי זעל סע סן - חיי
 איך בין דאָס סע - דריי דאָס לע - גע - ייג גע - קליי סע - דריי דאָס וואָרט איירוואָס גע האָט

פֿינוד אַל

א.

א ריכער זון האָט אמאָל אַרײַנגענומען צו זיך אין שטוב זײַן אַרעמען פֿאַטער. ער האָט אים אָפּגעגעבן אַ גרויס צימער מיט די שענסטע מעבל; ער האָט אים נאָזאָרט מיט די בעסטע מאַכליים און געשמאַקסטע וויינען, פֿדי אים צו קרעפֿטיקן אויף דער עלטער. ער האָט אים אָפֿילו געגעבן אַ דינער וואָס זאָל אויף אים אַנטונג געבן, אַז עס זאָל אים גאָר-נישט ניט פֿעלן.

דער זון אליין האָט אַבער קיין מאָל קיין פֿריילעך פנים דעם פֿאַטער ניט געוויזן און קיין איין וואָרט ניט געוואָלט מיט אים אַרויסריידן.

האַט דאָס דעם אַלטן פֿאַטער וויי געטאָן. ער האָט געליטן און געשוויגן.

איין טאָג, ווען דער זון איז פֿאַר אים פֿאַרבייגעגאַנגען, האָט דער פֿאַטער אים אָפּגעשטערלט און געפֿרעגט:

— זאָג מיר, זון מיניער, וואָס מאַכסטו? ווי גייען דיר די געשעפֿטן?

— נישט דיין זאָך, טאַטע, — האָט דער זון ביז גע-ענטפֿערט, — גענוג פֿאַר דיר, דו אַלטער נאַר, וואָס דו עסט ברויט פֿון מיין טיש און איך זאָרג זיך פֿאַר דיר!

דער פֿאַטער האָט זיך ביטער צעוויינט און געזאָגט דעם זון:

— זון מיניער, בעסער וואָלט איך געגעסן אַ שטיקל טרוקן ברויט אין מיין אַרעמער היים איידער לעבן דאָ בײַ דיר און לײַדן אזוי פֿיל בושה.

ב.

אין דער זעלבער שטאָט האָט אַן אַרעמער מילנער גע-האַלטן זײַן אַלטן פֿאַטער בײַ זיך אין שטוב. ביידע, פֿאַטער און זון, האָבן געמאַלן מעל אויף מילשטיינער און מיט מי און שווייס פֿאַרדינט זייער ברויט.

איין טאָג איז אין שטאָט אַנגעקומען אַ באַפֿעל, אַז מילנערס זאָלן קומען אין דעם קיניגס מיל מאָלן מעל. דער גורל איז געפֿאלן אויפֿן אַלטן פֿאַטער.

איז דער זון אוועק צום קיניג און מיט טרערן אין די אויגן אים געבעטן אַז ער זאָל אים לאָזן אַרבעטן אין דער

קיניגלעכער מיל אנשטאט זיין פֿאַטער. דער קיניג האָט צוגעשטימט.

דער זון האָט געטאָן ביים קיניג אלע שווערע אַרבעטן און איז געווען גליקלעך, ווייל ער האָט געוואוסט אז דער אַלטער פֿאַטער איז אין דער היים און אַרבעט ניט צו שווער.

דערויף האָבן די חכמים געזאגט:
 איינער גיט זיין פֿאַטער עסן געבראַטענע טייבעלעך און פֿאַרקורצט זיך די יאָרן. אַ צווייטער לאָזט דעם פֿאַטער אַרבעטן ביי שווערע מילשטיינער און פֿאַרדינט זיך דאָס אייביקע לעבן.

1. מאָלן — to grind .2. מעל — flour .3. שווייס — sweat .4. באַפֿעל — order .5. גורל (גורל) — lot .6. טרערן — tears .7. צושטימען — to consent .8. חכם (כאַכעם), חכמים (כאַכאַטים) — wise man, sage .9. טויב, טייבעלעך — dove, pigeon .10. אייביק — eternal .11.

פֿירן	פֿרי	מאַכרִים	מאַכר	פֿיבור־אַב
פֿנים		חכמים	חכם	בושה

1. פֿיבור־אַב (קיבעד-זון) — דאָס אָפּגעבן רעספּעקט דעם פֿאַטער, דאָס טייער האַלטן דעם פֿאַטער. 2. צימער — room .3. מעבל — furniture .4. באַזאָרגן — דאָ: געגעבן, געזען ער זאל קריגן. 5. מאַכרִים — שפּיץ, food .6. פֿרי — in order to .7. קרעפֿטיקן — שטאַרק מאַכן, to strengthen — .8. אַפּילו (אַפּילע) — even .9. דינער — servant .10. אַכטויג געבן — to take care of .11. פֿנים (פּאַנים) — face .12. וויי טאַן — to hurt .13. לייַדן (געליטן) — to suffer .14. געשעפֿטן — business .15. בושה (בושע) — שאַנד, shame .11.

פֿראַגעס :

1. ווי האָט דער רייכער זון באַזאָרגט זיין פֿאַטער אויף דער עלטער ?
2. פֿאַרוואָס האָט דער אַלטער פֿאַטער געליטן און געשוויגן ? 3. וואָס פֿלעגט דער פֿאַטער זיך בעטן ביי זיין זון ? 4. ווי האָט דער אַרעמער מילנער געהאַלטן זיין פֿאַטער ? 5. האָט זיך דער אַלטער מילנער באַ-קלאַגט ? 6. וואָס פֿאַר אַ באַפֿעל איז איין מאל געקומען פֿונעם קיניג ? 7. ווי האָט דער מילנער פֿאַרהיט זיין אַלטן פֿאַטער אז ער זאל ניט דאַרפֿן שווער אַרבעטן ? 8. וואָס האָבן דערויף די חכמים געזאָגט ? 9. ווי קען מען אַנדערש אַנרופֿן די מעשה ? 10. וואָס הייסט פֿיבור־אַב ? 11. וואָס ווערט אין דער תּורה אַנגעזאָגט וועגן ערן טאַטע-מאַמע ?

יואל לעוויט — די באַבע

ד י באַבע

ס'נייט די באַבע, ס'קומט די באַבע,
עפֿנט ברייט פֿאַר איר די טיר;
אַלע אייניקלעך אין רעדל,
טאַנצן פֿריילעך אַרום איר.
אַט אַזוי, אַט אַזוי,
טאַנצן פֿריילעך אַרום איר.

זעצט די באַבע זיך אין מיטן,
אין אַ שטול, נעבעט אין וויים.
און די אייניקלעך די קליינע
זיצן אַרום איר אין קרייז.
אַט אַזוי, אַט אַזוי,
זיצן אַרום איר אין קרייז.

מ"ן באבע

א.

אין מעשיות און אין לידער זינען די באבעס אלטעטשקע, מיט טיפע קנייטשן אויפן פנים און מיט ברילן אויף די אויגן. קוים זיי שטייען און קוים זיי גייען.

איך וועל איך הינט דערציילן וועגן מיין באבען.
מיין באבע איז א יונגע, א לעבעדיקע, תמיד מיט פולע הענט ארבעט און אלץ טוט זי מיט א שמייכל, מיט א וויץ.
איך דערמאן זיך, ווען איך בין געווען א קליינינקע, פלעגט זי מיך פֿאַרוויגן:

— „נו, חנהלע, שלאָף שוין איין, פֿאַרמאך די אייגעלעך און שלאָף...“

און איך פֿלעג זיך בעטן:

— „נאָך איין מעשהלע, באַבע, און איך וועל שלאָפֿן...“
— „דערצייל, באַבעשי, נאָך אַ מאָל די מעשה וועגן חנה, דו ווייסט — אָט די וואָס האָט געהייסן פֿונקט ווי איך און האָט געהאַט זיבן העלדישע זין. איך האָב די מעשה זייער ליב.“
און די באַבע האָט גענומען דערציילן. איר קול איז געווען ווייך און שטיל און איך האָב פֿאַרמאכט די אויגן און געהערט:

— „אַמאָל, אַמאָל, מיט אַ סך יאָרן צוריק האָט אין ארץ-ישראל געלעבט אַ ייִדישע פֿרוי, חנה. זי האָט געהאַט זיבן זין. האָט מען זי גערופֿן: חנה מיט די זיבן זין. איבער דעם ייִדישן לאַנד האָט געהערשט אַ בייזער און פֿרעמדער קיניג. האָט דער בייזער קיניג אַרויסגעגעבן אַ באַפֿעל: אַלע ייִדן מוזן ווערן אויס ייִדן! און ער האָט געהייסן טייטן די, וואָס האָבן זיין באַפֿעל נישט געוואַלט פֿאַלגן. „איין מאָל האָט דער קיניג גערופֿן צו זיך חנה, וואָס האָט געהאַט זיבן זין, און זי געפֿרעגט:

— „זאָג מיר, חנה, האָסטו זייער ליב דיניע קינדער?“
— „וואָס פֿאַר אַ מאַמע האָט ניט ליב אירע קינדער?“ — האָט חנה צוריק געפֿרעגט דעם קיניג.
— „איז אויב דו האָסט ליב דיניע קינדער, ווי אַן אמתע מאַמע,

און דו ווילסט, אז דיינע קינדער זאלן לעבן, — הייס זיי זיך בוקן פֿאַר מיין גאַט און זיי זאלן ווערן אויס יידן...“
 איך בין געלעגן מיט פֿאַרמאַכטע אויגן און געהערט ווי די באַבע האָט ווייטער דערציילט די מעשה וועגן חנה מיט אירע העלדישע זיבן זין, וואָס האָבן זיך נישט געוואָלט בוקן פֿאַר קיין געץ, ביז איך בין איינגעשלאָפֿן. אין שלאָף האָב איך גענומען חלומען פֿון יענער חנה מיט אירע זיבן זין און איך בין שטאַלץ געווען, וואָס איך טראָג דעם שיינעם נאָמען: חנה.

וואָס באַטייט ?

1. מעשה (מינסע); מעשיות (מינסעס) — story, stories .2. קנייטשן wrinkles — 3. ברילן — eye-glasses .4. תמיד (טאַמיד) — always .5. פֿולע הענט — דאָ: אַ סך .6. וויץ — joke .7. העלדישע — brave .8. הייסן — דאָ: — to be called .9. ארץ־ישׂראל (ערעץ־יִסְרָאֵל) — דאָס ייִדישע לאַנד .10. הערשן — to rule .11. באַפֿעל — command ,order .12. פֿאלגן — to obey .13. אמתע מאַמע — devoted mother .14. בוקן זיך — to bow .15. געץ — idol .16. פֿאַרוויגן — to rock .17. חלומען (כאַלעמען) — to dream

מעשה אמת	מעשיות חלומען	פנים	תמיד	ארץ־ישׂראל
-------------	------------------	------	------	------------

ב.

איך געדענק, ווי איין מאָל זיינען צו אונדז געקומען געסט, אַ פֿעטער און אַ מומע פֿון אַ ווייטער שטאָט.
 — „וועמען האָסטו מער ליב, חנהלע, דעם טאַטן, צי די מאַמע?“ — האָט מיך דער פֿעטער גענומען אויף זיין שויס און אַ פֿרעג געטאָן.

איך האָב ניט לאַנג געטראַכט און געענטפֿערט:
 — „מיין באַבען...“

אין שטוב איז געוואָרן שטיל. איך האָב אַ קוק געטאָן אויף מיין באַבען. צוויי גרויסע טרערן האָבן זיך צעפֿינקלט אין אירע אויגן־ווינקלען... איך האָב פֿאַרשטאַנען, אז איך האָב עפעס געזאָגט, וואָס מע דאַרף ניט און איך בין צוגעלאָפֿן צו דער מאַמען:

— „מאַמע, איך האָב דײַך ליב, זייער, זייער ליב.“
 און פֿון דער מאַמען בין איך געלאָפֿן צו דעם טאַטן :
 — „איך האָב דעם בעסטן טאַטן אויף דער וועלט... דעם
 בעסטן טאַטן...“

דער טאַטע האָט מיך גענומען אויף די הענט. מיך שטאַרק
 צוגעטוליעט צו זיך און געזאָגט :

— „און איך האָב דאָס בעסטע מיידעלע אויף דער וועלט...
 דאָס בעסטע אויף דער גאַנצער וועלט...“

ביינאַכט, ביים שלאָפֿן גיין, זיינען דער באַבעס אויגן געווען
 פֿאַרטראַכט. איך האָב נישט פֿאַרשטאַנען פֿאַרוואָס. נאָר ווען זי
 האָט מיר גענומען זינגען אַ וויגליד, אַ ליד וועגן דער מאַמען :

מער ניט איינע	נאָר אַ מאַמע
אויף דער וועלט,	זי איז איינע,

האָב איך אַלץ פֿאַרשטאַנען. איך האָב מיין באַבען נאָך מער ליב
 באַקומען, מיט אַ ליבשאַפט, וואָס עס איז נישט צום דערציילן...
 וואָס באַטייט ?

1. שוים — lap.
2. פֿינקלען — to sparkle.
3. אויגן־ווינקלען —
4. צוטוליען — צודריקן, to clasp, hug.
5. פֿאַרטראַכט — (absorbed) in thoughts —

ג.

אין מאָל האָט מיך די באַבע אָפּגעוואַרט ביים טויער פֿון סקול.
 זי האָט מיך גענומען פֿאַר דער האַנט און געזאָגט :

— „חנהלע, דו ווייסט וואוהין מיר וועלן היינט גיין?“

— „אין די מאוויס?“ — האָב איך געפרוואוט טרעפֿן.

— „ניין.“

— „אין „זו“?“

— „ניין, חנהלע. ניט אין „זו“ און ניט אין די מאוויס. דו
 געדענקסט, אַז איך האָב דיר אַמאָל דערציילט וועגן אַ ייִדישער

שול וואו מע דערציילט ייִדישע מעשהלעך און מע לערנט זינגען
 שיינע ייִדישע לידער?“ — האָט די באַבע געפֿרעגט.

— „איך געדענק, באַבע.“

— „נו, וועלן מיר היינט גיין אין דער יידישער שול. דו ווילסט גיין אין אַ יידישער שול, אמת, חנהלע?“ — האָט די באַבע מיך אָנגעקוקט און געוואַרט אויף מיין ענטפֿער.

דעם אמת געזאָגט, האָב איך נישט געוואָלט. נאָך סקול האָב איך בעסער געוואָלט זיך שפּילן מיט מיניע חבֿרטעס אָדער גיין איינקויפֿן מיט דער מאַמען. אָבער איך האָב געענטפֿערט:

— „יאָ, באַבע, איך וויל. נאָר דו וועסט גיין מיט מיר און זיצן מיט מיר יעדן טאָג אין קלאַס. יאָ, באַבע?“

און מיר זיינען אַוועק אין דער יידישער שול. איך געדענק, ווי דאָס וואָלט היינט געווען, כאַטש עס איז שוין מער ווי דריי יאָר. איך פֿיל נאָך איצט דער באַבעס וואַרעמען האַנט-דרוק, וואָס זי האָט מיר געגעבן, ווען מיר האָבן זיך דערנענטערט צו דער שול.

איך האָב פֿון ווייטן שוין געהערט זינגען:

„אַ, איר קליינע ליכטעלעך,
איר דערציילט געשיכטעלעך,
מעשהלעך אָן אַ צאָל . . .“

און מיר זיינען אַריין אין שול. די באַבע האָט געזאָגט:
— „גוט מאַרגן, לערער. איך האָב איך געבראַכט אַ נייע תּלמידה.“

דער לערער האָט מיך צוגערופֿן צו זיך:

— „זאָג מיר, מיידעלע, דו פֿאַרשטייטט יידיש?“

— „אַ ביסל,“ — האָב איך געענטפֿערט.

— „און ווי אַלט ביסטו? ווי הייסטו?“

— „איך בין אַכט יאָר אַלט און מיין נאָמען איז חנהלע,“ — האָב איך געזאָגט.

דער לערער האָט אַ קוק געטאָן אויף דער באַבען און מיר געזאָגט:

— „חנהלע איז זייער אַ שיינער נאָמען. דו ווייסט, חנהלע, מיר גרייטן זיך איצט צום יום-טובֿ חנוכה און מיר האָבן היינט געלערנט וועגן אַ צווייטער חנה, אַ העלדישע יידישע פֿרוי. אַז דו וועסט גיין אין דער יידישער שול, וועסטו קענען די מעשה.“
איך האָב נישט לאַנג געטראַכט און אַ זאָג געטאָן:

— „די מעשה פֿון חנהן מיט אירע זיבן זין קען איך שוין...“
 — „אזוי?“ — האָט זיך דער לערער פֿאַרוואונדערט, — „אַדרבה, חנהלע, לאַמיר הערן.“

אויף מיין באַבעס פנים האָט זיך אויסגעגאַסן איר ליכטיקסטער שמייכל. אירע אויגן האָבן געוואונקען: „דערצייל, חנהלע, דערצייל...“

און איך האָב גענומען דערציילן. די גאַנצע מעשה וועגן חנהן מיט אירע זיבן זין, וואָס האָבן נישט געוואַלט ווערן אויס ייִדן, האָב איך דערציילט. און וועגן דעם קיניג, דעם רשע, וואָס האָט זיין פֿינגערל געוואַרפֿן צום קלענסטן זון, אַז ער זאָל עס אויפֿהייבן און אזוי אַרום זיך בוקן פֿאַר זיין גאַט. די קינדער זינען געזעסן מיט אָפֿענע מוילעך און געהערט. ווען איך האָב פֿאַרענדיקט, האָט דער לערער מיך אַ כאַפּ געטאָן אויף זיינע הענט און אויסגעשריען: — „אוי, וואו נעמט מען נאָך אַ פֿאַר אַזעלכע חנהלעך, ווי דו!...“

איך האָב אַ קוק געטאָן אינעם ווינקעלע, וואו עס איז געזעסן מיין באַבע. אין אירע אויגן-ווינקעלעך האָבן זיך ווידער צעפֿינקלט יענע צוויי גרויסע, לויטערע טרערן וואָס איך האָב געזען דעמאָלט, ווען דער פֿעטער און די מומע זינען געווען בני אונדז צו גאַסט. דאָס מאָל האָב איך אָבער פֿאַרשטאַנען פֿאַרוואָס זי וויינט. דאָס זינען געווען טרערן פֿון נחת, טרערן פֿון פֿרייד...
 (יאָסל מלאַמעק)

וואָס באַטייט ?

1. טויער — gate.
2. דעם אמת (עמעס) געזאָגט — truthfully.
3. חברטעס (כאווערטעס) — friends.
4. האַנט־דרוק — hand-shake.
5. גרייטן זיך — to get ready.
6. אַדרבה (אַדעראַכע) — דאָ: טאַקע, indeed, really.
7. געוואונקען — winked.
8. רשע (ראַשע) — murderer.
9. לויטערע — wicked man.
10. נחת (נאַכעס) — פֿרייד, delight, pleasure.

חבר אַדרבה	תלמידה רשע	יוס־טוב נחת	חנוכה
---------------	---------------	----------------	-------

די ווייסע שאף

אין דעם נאָרטן פֿאַר מיין הויז —
 מיר און פענצטער — אָפֿן,
 וויינט אַ פֿויגל אין דער נאַכט,
 וויינט און קען ניט שלאָפֿן.
 ווי דער פֿויגל וויינט מיין קינד,
 ס'איז דער שלאָף אַנטלאָפֿן, —
 פֿויגל, פֿויגל, זינג אַ ליד
 אז מיין קינד זאל שלאָפֿן.
 שוואַרצע קרויזן, ווייסע בעט,
 ברוינע אויגן — אָפֿן,
 און די מאַמע האַלדזש און גלעט —
 ס'קען דאָס קינד ניט שלאָפֿן.
 שומר, שומר פֿון דער נאַכט:
 האַסטו ניט געטראָפֿן
 ערגעץ בלאַנדזשענדיק אַ שאַף,
 מיר און ניט דערשלאָפֿן?
 אויף די וועגן — טשאַטעס וועלף
 פֿונעם וואַלד געלאָפֿן. —
 שומר, שומר היט די שאַף:
 ס'קען מיין קינד ניט שלאָפֿן.
 און דער שומר פֿון דער נאַכט,
 פֿאַר די פענצטער — אָפֿן,
 ברענגט די ווייסע שאַף אַהיים,
 און דאָס קינד נעמט שלאָפֿן.

(מ. באַסין)

וואָס באַטייט?

1. שאַף — sheep. 2. קרויזן — curls. 3. האַלדזש — נעמט אַרום, גלעט, caresses. 4. שומר (שוימער) — היטער, watchman. 5. בלאַנדזשען — ניט קענען געפֿינען דעם וועג. 6. טשאַטעס וועלף — packs of wolves.

שוועסטערל מיינס

קליין איז דער ברודער, די שוועסטער — נאך קלענער
שוועסטערל-זינגערל מיינס.
שיין איז דער ברודער, די שוועסטער — נאך שענער, —
שוועסטערל-גאלדעלע מיינס.
ציילט זיינע יארן דער ברודער — זעקס פֿינגער.
ציילט אָפּ די שוועסטער נאָר דריי.
ברודער איז עלטער און שוועסטער איז יינגער,
ווער זשע איז וועמען געטריי ?
טאַטע דאַרף האַרעווען ברויט צו פֿאַרדינען,
מאַמע דאַרף העלפֿן דערביי,
גייען זיי ביידע אַוועק פֿון באַגינען,
ווער זשע איז וועמען געטריי ?
איך בין דער טאַטע און איך בין די מאַמע,
שוועסטערל-זינגערל מיינס.
איך וועל די זיידענע האָר זיינע קאַמען,
שוועסטערל-גאלדעלע מיינס.
איך וועל דיר קליידן און איך וועל דיר נערן,
שוועסטערל-עסערל מיינס,
איך וועל די רייך זיינע קינדערשע הערן,
שוועסטערל-פלאַפערל מיינס.
ווער וועט אין שטוב מיט דיר אַלע מאָל זיצן,
שוועסטערל אייגנס דו מיינס ?
ווער וועט דיר היטן פֿון קעלטן און היצן,
שוועסטערל-שטיפֿערל מיינס ?
איך וועל דיר היטן פֿון וואַסער און פֿייער,
שוועסטערל אַרעמס דו מיינס.
איך בין דיין ברודער און דו ביסט מיר טייער,
שוועסטערל-גאלדעלע מיינס.

(א. אויערבאך)

לחנכה

ווען כ'ציד די ליכטלעך אן די אכט

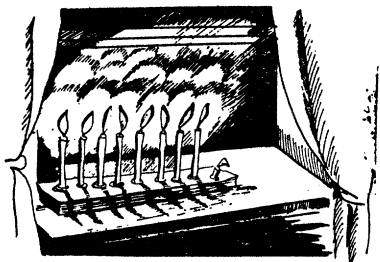
פארלאשן זיינען מיינע שטערן
און פֿינצטער איז די לאנגע נאכט,
דאָ הייבט מיר ליכטיק אָן צו ווערן,
ווען כ'ציד די ליכטלעך אָן, די אכט!

מיין מאכט און שטאַלץ איז לאַנג אַריבער
דער ווילדער שונא שפּאַט און לאַכט;
עס לעבט דאָ אויף דער אַלטער גיבור,
ווען כ'ציד די ליכטלעך אָן, די אכט!

עס שטומען אַלע מיינע לידער
פֿון גבורה, העלדנמוט און מאכט,
דאָ קלינגען זיי אין האַרץ מיר ווידער,
ווען כ'ציד די ליכטלעך אָן, די אכט!

אן אַלטע טרער מיין אויג פֿאַרטונקלט
און האַט עס שיר נישט בלינד געמאַכט,
דאָ זעט ווי העל צוריק עס פֿינקלט,
ווען כ'ציד די ליכטלעך אָן, די אכט! ...

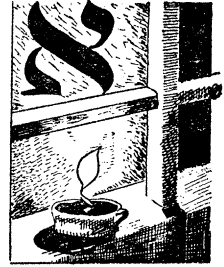
(אַברהם רייזען)

די מעשה פון חנוכה

א.

ין די אלטע צייטן, ווען יידן האָבן נאָך געלעבט אין זייער אייגן לאַנד, האָבן זיי שוין געהאַט איבער זיך אַ פֿרעמדן קיניג. דאָס ייִדישע לאַנד איז ניט געווען אין גאַנצן פֿריי, אָבער יידן האָבן דאָך געקענט לעבן ווי זיי ווילן.

דאָס ייִדישע לאַנד האָט געהערט צו די גריכן. איז אין מיטן דערינען אויפֿגעקומען זייער אַ שלעכטער קיניג מיט אַ לאַנגן און שווערן נאָמען — אַנטיאַכוס עפֿיפֿאַנעס. ער האָט געוואַלט אַז אַלע פֿעלקער וואָס ער הערשט איבער זיי זאָלן ווערן גריכן, זאָלן זיך פֿירן אַט פֿונקט אַזוי ווי די גריכן. האָבן אַלע פֿעלקער אים געפֿאַלגט. נאָר די יידן האָבן געזאָגט:

— „מיר ווילן לעבן אַזוי ווי אונדזערע עלטערן האָבן געלעבט! מיר ווילן היטן אונדזערע געזעצן וואָס זיינען פֿאַרשריבן אין דער תּורה! מיר ווילן פֿייערן אונדזערע אַלטע און שיינע יום־טובֿים און מיר ווילן איין טאָג אין וואָך, שבת, רוען פֿון דער אַרבעט! מיר ווילן ניט אַז מע זאָל קומען אונדז זאָגן ווי מיר דאַרפֿן לעבן!“

איז דער שלעכטער קיניג געוואָרן זייער בייז. ער האָט אַרײַנגעשיקט אַ סך מיליטער אין ייִדישן לאַנד. דאָס הייליקסטע אָרט איז געווען דער בית־המקדש אין ירושלים. זיינען גריכן אַהין געקומען און האָבן אַנידערגעשטעלט אין בית־המקדש אַ געץ. זיי האָבן איבער גוואַלד איינגעפֿירט אַז מע זאָל אין בית־המקדש דינען די גריכישע געטער. און נאָך דעם האָט דער קיניג אַרויסגעגעבן אַ באַפֿעל אַז מע זאָל טייטן אַלע יידן וואָס היטן אָפֿ די געזעצן פֿון זייערע עלטערן!

זיינען יידן געוואָרן זייער טרויעריק. די פֿרומע זיינען געבליבן געטרײַ צו זייער פֿאַלק. אָבער עס זיינען אויך געווען אַזעלכע יידן — צווישן די רײַכע — וואָס האָבן געטאָן וואָס דער שלעכטער קיניג האָט געהייסן. דערווײַל זיינען געגאַנגען סאָלדאַטן פֿון דעם קיניג אין אַלע ייִדישע שטעט און דערפֿער און גענומען צוויינגען

די יידן זיי זאלן לעבן אזוי ווי די גריכן. א סך יידן האָט מען דערביי דערהרגעט, אַ סך האָט מען פֿאַרפֿיניקט. יידן האָבן ניט געוואוסט ווי זיך צו ראַטעווען, אָבער זיי זינען געווען ביי זיך פֿעסט און מוטיק און זיך אָפּגעזאָגט צו פֿאַלגן דעם שלעכטן קיניג.

1. אין מיטן דערינען — all of a sudden .2. אויפֿקומען — to rise .3. הערשן — to rule .4. פֿאַלגן — to obey, to listen .5. געזעץ — law .6. פֿיערן — to celebrate .7. געץ — idol .8. דינען — דאָ : to pray to .9. באַפֿעל — order .10. טרויעריק — sad .11. געטריי — true, faithful .12. דאָרף, דערפֿער — village, villages .13. צווינגען — to force .14. דער־הרגענען (דערהאַרגענען) — to kill .15. פֿאַרפֿיניקן — to torture .16. ראַטעווען זיך — to save oneself .17. פֿעסט — firm .18. מוטיק — courageous .courageous

ירושלים דערהרגענען	יום-טובֿים בית-המקדש	תורה יום-טובֿ	מעשה חנוכה
-----------------------	-------------------------	------------------	---------------

ב.

איין מאָל זינען גריכישע סאָלדאַטן געקומען אין אַ קליין שטעטל מודיעין. דאָרטן האָט געלעבט אַן אַלטער און זייער חשובֿער מאַן וואָס האָט געהייסן מתתיהו. ער האָט געהאַט פֿינף זין און אַלע זינען זיי געווען שטאַרקע און העלדישע מענער. דער פֿאַטער און די זין זינען געווען זייער געטריי זייער פֿאַלק. די סאָלדאַטן האָבן צונויפֿגערופֿן אַלע איינוואוינערס פֿון שטעטל. צווישן זיי זינען אויך געווען דער אַלטער מתתיהו מיט זיינע פֿינף זין.

דער פֿירער פֿון די סאָלדאַטן האָט זיך געווענדט צו מתתיהו :

— „דו ביסט דער עלטסטער און דער חשובֿסטער אין דעם אָרט. דאָרפֿסטו זיין דער ערשטער וואָס וועט געבן אַ גוטן ביישפּיל. פֿיר אויס דעם קיניגס באַפֿעל, וועסטו ווערן דעם קיניגס אַ פֿריינד. אַט דאָ ליגט אַ חזיר, אַנגעגרייט ווי אַ קרבן פֿאַרן גריכישן גאָט. דערשטעך אים! דו און זיינע קינדער וועלן דער־פֿאַר זייער שטאַרק באַלוינט ווערן!“

האָט מתתיהו געענטפֿערט און געזאָגט מיט אַ הויכער שטים

אַז אַלע זאלן הערן :

— „אַלע פֿעלקער אונטער דעם קיניגס הערשאַפֿט פֿאַלגן אים און גייען אַוועק פֿון זייערע אַלטע געזעצן און לעבן ווי מע הייסט

זיי ; אָבער מיר, יידן, וועלן בלייבן ביי אונדזער גלויבן און ביי די געבאָטן פֿון אונדזערע עלטערן ! און איך און מינע קינדער וועלן בלייבן געטריי אונדזער פֿאַלק !

מתתיהו האָט געענדיקט ריידן. אַלע בלייבן פֿאַרגליווערט און שטיל. פֿלוצעם רייסט זיך אַרויס איינער אַ ייד מיט אַ מעסער אין האַנט און וויל שטעכן דעם חזיר. מתתיהו האָט פֿון זיין האַנט אַרויסגעכאַפט דאָס מעסער און דערשטאַכן דעם יידן.

דאָס איז געווען אַ רוף צו אַן אויפֿשטאַנד. מתתיהוּס זין און נאָך זיי אויך אַנדערע איינוואוינערס פֿון מודיעין האָבן זיך אַ וואָרף געטאַן אויף די סאַלדאַטן. אַ טייל האָט מען געטייט, די איבעריקע זיינען אַנטלאָפֿן.

1. מודיעין (מוידיאין). 2. חשׁוֹבֵּעַר (כאַשעווער) — respected.
 3. העלדיש — brave. 4. ווענדן זיך — to turn to. 5. ביישפּיל — example.
 6. אויפֿפירן — to carry out. 7. חזיר (כאַזער) — pig. 8. קרבן (קאַרבן)
 9. דערשטעכן — to stab. 10. באַלוינען — to reward. 11. הערׁ
 12. געבאָט — rule. 13. פֿאַרגליווערט —
 14. אויפֿשטאַנד — revolt. — motionless.

קרבן	חזיר	מתתיהו	חשוב	מודיעין
------	------	--------	------	---------

ג.

מתתיהו איז שוין געווען זייער אַלט. פֿאַרן טויט האָט ער אַנגעזאָגט אז מיט די יידן וואָס זיינען אויפֿגעשטאַנען קעגן קיניג זאַל אַנפֿירן זיין מיטלסטער זון, דער גרעסטער העלד וואָס יידן האָבן דעמאָלט געהאַט — יהודה המכבי.

יהודה המכבי האָט פֿאַרטריבן דעם קיניגס סאַלדאַטן פֿון ירושלים. ער און זיינע מענטשן האָבן אויסגערייניקט די שטאָט ירושלים פֿון געצן. זיי זיינען אַריין אין בית-המקדש. דאָרטן האָבן זיי געפֿונען אַ סך הייליקע זאַכן צעבראַכן, אַ סך פֿאַרשמוצט. זיי האָבן דעם בית-המקדש אויסגערייניקט פֿון דעם וואָס דער קיניג האָט געהייסן דאָרטן אַריינשטעלן. זיי האָבן אַלץ איינגעשטעלט ווי עס איז געווען אַמאָל. און ווען אַלץ איז געווען פֿאַרטיק האָט מען געמאַכט אַ יום-טובֿ.

מען האָט באַשטימט אז דער יום-טובֿ פֿון ווידער באַנייען דעם בית-המקדש זאַל זיך אָנהייבן פֿונקט דעם טאַג ווען דער קיניג

הָאָט אים אומריין געמאַכט מיט דרײַ יאָר צוריק. מען האָט דאָס
ערשטע מאָל געפֿייערט דעם יום-טובֿ חנוּפה.

אין בית-המקדש איז געווען אַ מנורה, אַ גרויסער ליכטער מיט
זיבן רערן. אין די זיבן רערן האָט געברענט אייל. מען האָט
אויפֿגעשטעלט אַ נייע מנורה און מען האָט געזוכט ריינעם בוימל,
וואָס איז געבליבן פֿון פֿריער. האָט מען געפֿונען איין קריגעלע
מיט ריינעם בוימל און מען האָט אָנגעצונדן די ליכט. האָט מען
געזאָגט: דאָס קריגעלע בוימל איז גענוג נאָר אויף איין טאָג,
אַבער עס האָט געטראָפֿן אַ נס און דער בוימל האָט געברענט אַלע
אַכט טעג חנוּפה.

*
**

ס'איז אוועק אַזאָ לאַנגע צײַט זינט מען האָט צום ערשטן מאָל
געפֿייערט דעם יום-טובֿ חנוּפה! איבער איין און צוואַנציק
הונדערט יאָר!

דער יום-טובֿ איז אַבער אויך איצט ליב און טייער. מע פֿרייט
זיך מיטן יום-טובֿ; מע גיט מתנות, חנוּפה-געלט; מע שפּילט
אין דריידל, מען עסט לאַטקעס, און מע צינדט אָן די חנוּפה-
ליכטלעך. דעם ערשטן טאָג צינדט מען אָן איין ליכטל, דעם
צווייטן טאָג — צוויי און אזוי פֿסדר מיט איין ליכטל מער, ביז מע
קומט צום אַכטן טאָג מיט אַכט ליכטלעך.

און די ליכטלעך ברענען מיט גלויבן און מיט האַפֿענונג און
זײ זאָגן אַז:

פֿרײַהייט איז אַ טייערע זאַך!

יידן האָבן זיך ניט געלאָזט און וועלן זיך ניט לאָזן אונטערדריקן!
יידן וועלן איבערלעבן אַלע אונטערדריקערס!

(יודל מאַרק)

1. אויפֿשטיין קעגן — to revolt .2. העלד — brave man .3. פֿאַר-
טרייבן — to drive out .4. פֿאַרשמוצן — אומריין מאַכן; דאָ: to desecrate .5. רער —
branch of the Menorah .6. אייל — oil .7. בוימל — olive oil .8. נס (נעם) —
miracle .9. פֿייערן — to celebrate .10. פֿסדר (קעסיידער) —
continuously .11. גלויבן — faith, belief .12. אונטערדריקן — to oppress .13.
אונטערדריקער — oppressor

מתנות פסדר	נס מתנה	יהודה המפבי מנורה
---------------	------------	----------------------

לפְּבוֹד חנוּפָה

דער מאַמע צינדט אַכט ליכטלעך אָן,
 באַדינט פֿון שמש איינעם —
 און אַלץ לפְּבוֹד חנוּפָה,
 דעם יום־טובֿ אונדזער שיינעם.

דער לערער שענקט אַ דריידל מיר
 פֿון בלוי געגאַסן ריינעם,
 און אַלץ לפְּבוֹד חנוּפָה,
 דעם יום־טובֿ אונדזער שיינעם.

הייסע לאַטקעס באַקט די מאַמע
 פֿאַר מיר — איר זון דעם קליינעם,
 און אַלץ לפְּבוֹד חנוּפָה,
 דעם יום־טובֿ אונדזער שיינעם.

ס'האַט מיין פֿעטער מיר געשאַנקען
 אַ גראַשנדל אַ קליינעם —
 און אַלץ לפְּבוֹד חנוּפָה,
 דעם יום־טובֿ אונדזער שיינעם.

(ח. נ. ביאליק — ייִדיש : י. גויכבערג)

ח נ ו נ ה - ל י כ ט

א געוויין אין דער נאכט

ס'איז ווינטער אין ארץ-ישראל. אויפן ברעג פון ים שטייט
א קליין דערפל פון יידישע פישערס. עטלעכע קליינע הייזער,
א פאר געצעלטן און עטלעכע שיפלעך אויפן ברעג — דאס
איז דאס גאנצע דערפל.

גרויסע כוואליעס יאגן זיך אויפן ים. דער ים צארנט,
ס'וועלן היינט די פישערס נישט ארויסנעמען זייערע שיפלעך
אויפן וואסער. די פישערס זיינען פארטרויערם.

די קליינע מרים איז א מיידעלע פון זיבן יאר. מרים וויינט
אין דער פינצטערניש פון דער נאכט: מאמע! מאמעניו!
— וואס איז דיר, טעכטערל? — פֿרעגט די מאמע. —

פֿארוואס שלאָפסטו נישט?

— איך האָב געהערט קולות, מאמע, א געוויין פון קינדער
האָב איך געהערט.

— דאָס קלאַנט דער ים, האָב נישט קיין מורא, קינדעלע,
דער ים רוישט נאר אזוי.

— אוי, מאמע, מאמע, א שלעכטער חלום האָט זיך מיר
געחלומט. איך האָב געזען קינדער שווימען ארום אויפן ים.
זיי ווילן צוקומען צום ברעג, אָבער זיי קענען נישט. הער ווי
זיי שרייען: ראַטעוועט! ראַטעוועט אונדו!

— דאָס איז נאר א חלום, מיין טייערע, — זאָגט די מאמע.

— אָבער אָפּשר איז דאָס אמת, מאמעניו? — זאָגט מרים.

— אָפּשר שווימט פּאָקע ארום א שיה מיט קינדער אויפן ים,
און זיי קענען נישט צוקומען צום ברעג.

— קינדעלע מיניס, דאָס איז נאר א חלום, — זאָגט די

מאמע מיט א קוש, — פֿאַרמאָך די אייגעלעך, טייערינקע,
וועל איך דיר זינגען א לידעלע.

די מאמע זינגט שטילערהייט. מרימס אייגעלעך מאַכן
זיך ביסלעכווייז צו, מרים שלאָפּט איין.

וואָס באַטייט ?

1. חנוּפּה (כאַנוקע). 2. אַרץ־ישׂראל (ערעץ־יִסְרָאֵל). 3. ברעג — .shore 4. ים (יָם) — .sea 5. דערפֿל — .village 6. געצעלטן — .tents 7. כּוואַליעם— .waves 8. צאַרנען — .to rage 9. פֿאַרטרויערט — .full of sorrow, grief 10. מרים (מיריעם). 11. קול (קאַל), קולות (קוילעם) — .voice, voices 12. קלאַנגן — וויינען שטאַרק. 13. מורא (מוירע) — שרעק. 14. רוישן — דאָ: .to roar 15. הלום (כאַלעם) — .dream 16. חלומען (כאַלעמען) — .to dream 17. ראַטעווען — .to rescue, to save

חלומען אַפֿשר	מורא חלום	קול קולות	ים מרים	חנוּפּה אַרץ־ישׂראל
------------------	--------------	--------------	------------	------------------------

שיפֿן מיט ייִדן אויפֿן ים

אַלע טאַג האָט מרים געהערט ווי קינדער רעדן וועגן
ייִדישע שיפֿן.

— טויזנטער, טויזנטער ייִדן, גרויסע און קליינע, — האָבן
די קינדער דערציילט, — טראָגן זיך אַרום אין שיפֿן אויפֿן ים,
און שלעכטע מענטשן לאָזן זיי נישט צוקומען צום ברעג פֿון
אונדזער לאַנד.

די קינדער זיינען געווען טרויעריק. די קליינע מרים האָט
דערפֿילט טרערן אין די אויגן, ווען זי האָט באַגעגנט די
קינדער, וואָס האָבן דערציילט וועגן די שיפֿן, וואָס בלאַנדזשען
אַרום אויפֿן ים.

— מ'דאַרף זיי העלפֿן, — האָט מרים געזאָגט די קינדער.
— יא, מ'דאַרף זיי העלפֿן, — האָבן די קינדער גע-
ענטפֿערט.

די קינדער האָבן לאַנג גערעדט צווישן זיך, אָבער זיי
האָבן נישט געקענט געפֿינען קיין עצה.

דער חנוּפּה־יוס־טובֿ האָט זיך דערנענטערט. די קינדער
פֿון דערפֿל האָבן אָנגעהויבן זיך גרייטן צום יוס־טובֿ. זיי
האָבן געלערנט חנוּפּה־לידער און געגרייט אַ שפּיל מיטן
נאָמען „די חשמונאים פֿון הינטי“. יצחק דער סטאַליער האָט
געמאַכט פֿאַר די קינדער אַ גרויסן חנוּפּה־לאַמפֿ פֿון האַלץ.
— דו האַסט געמאַכט זייער אַ שיינעם חנוּפּה־לאַמפֿ,
יצחק, — האָבן די קינדער אים געזאָגט.

— אָבער וואו וועט מען אים אוועקשטעלן ? דער
 חנוכה-לאַמפ דארף שטיין אין שול, לעבן בינע, — רופט זיך
 אַפ חנה :

— גיין, דער חנוכה-לאַמפ דארף שטיין אין דרויסן, זאלן
 אלע מענטשן פֿון דערפֿל זען ווי ער לייכט.

מרים האָט גארנישט געזאָגט, זי איז געשטאַנען אַ פֿאַר-
 טראַכטע. פֿלוצלונג האָבן אַ גלאַנץ געטאָן אירע אייגעלעך
 און זי האָט אויסגערופֿן : — קינדער, איך ווייס ! איר ווילט
 העלפֿן די ייִדישע שיפֿן, וואָס שווימען אַרום אויפֿן ים ? קומט,
 וועל איך אַיך ווייזן אַ גוט אַרט פֿאַרן חנוכה-לאַמפֿ.

1. טרויעריק — sad .2. טרערן — tears .3. באַגעגענען — to meet .4. בלאַנדזשען — דאָ : ניט קענען קומען צו אַן אַרט .5. עצה (אייצע) — advice .6. יום־טובֿ (יאַמ־טעוו) — holiday .7. חשמונאים (כאַשמוי-נאים) .8. יצחק (ייִצחאַק) .9. סטאַליער — carpenter .10. האַלץ — lumber .11. בינע — stage .12. חנה (כאַנע) .13. אַ גלאַנץ טאָן — אַנהייבן שיינען.

עצה	יום־טובֿ	חשמונאים	יצחק	חנה
-----	----------	----------	------	-----

אויפֿן שפיץ־פֿעלדז

די קינדער זיינען נאָכגעגאַנגען מרימען ביז זיי זיינען
 צוגעקומען צום ברעג פֿון ים. מרים איז געבליבן שטיין לעבן
 זייער אַ הויכן פֿעלדז. ווי אַ גרויסער ריז האָט זיך אויפֿגעהויבן
 דער פֿעלדז פֿון מיטן ים.

— אויפֿן שפיץ פֿון דעם דאָזיקן פֿעלדז דארף שטיין דער
 חנוכה-לאַמפֿ, — האָט מרים געזאָגט צו די קינדער. — די
 יידן פֿון די שיפֿן וועלן פֿון דער ווייטנס זען די שנין פֿון ליכט,
 וועלן זיי פֿאַרשטיין אַז דאָס איז אַרץ־ישׂראַל. זיי וועלן שוין
 טרעפֿן דעם וועג צו אונדז אפֿילו ביינאַכט.

— זייער קלוג, מרים, זייער גוט ! — האָבן אויסגערופֿן
 די קינדער און געטאַנצט פֿאַר פֿרייד.

די ערשטע נאַכט חנוכה זיינען די קינדער געגאַנגען מיט
 אלע יידן פֿון דערפֿל צום ברעג פֿון ים. דער גרויסער חנוכה-

לאמפ איז געשטאנען אויפן שפיץ פון פֿעלדז. מרים און דוד זיינען ארויפגעגאנגען אויפן פֿעלדז. דאס מיידעלע האט גע- מאכט די ברכות און אָנגעצונדן דאָס ערשטע ליכטל. די שוין פֿון ליכט האט א גלאַנץ געטאָן איבערן פנים פֿון וואַסער. אַלע זיינען געבליבן שטיין פֿאַרוואַנדערט. גרויס און קליין האָבן אָנגעהויבן זינגען.

אזוי אַלע אַכט חנוּפה-נעכט. פֿון נאַכט צו נאַכט איז גרעסער געוואָרן די צאָל ליכט. פֿון נאַכט צו נאַכט איז שענער געוואָרן דאָס וואַנדערלעכע בילד פֿון חנוּפה-לאַמפּ. אַרום און אַרום איז געווען פֿינצטערע נאַכט. די כּוואַליעס פֿון ים האָבן געקלאַפט מיט פּעס, און דער חנוּפה-לאַמפּ איז געשטאנען אויפן שפיץ פֿעלדז און געוואָרפֿן שטראַלן ליכט אין די ווייטענישן . . .

ליכט ! ליכט !

אין איינער פֿון יענע נעכט האַט אַ שיה געבלאָנדזשעט אין מיטן ים און נישט געקענט געפֿינען דעם וועג צום ברעג. אויף דער שיה זיינען געווען יידן. זייערע הערצער זיינען געווען פֿול מיט שרעק, טאַמער וועלן זיי אַרײַנפֿאַלן אין די הענט פֿון פֿינד וואָס היטן דעם ברעג.

די יידן זיינען געשטאנען און געקוקט אין דער פֿינצטערניש אַרײַן. פֿלוצלונג האַט אַ קול אויסגערופֿן :

— ליכט, יידן ! איך זע אַ ליכטיקייט פֿון דער ווייטנס !

— יא, יא, קוקט ! — האָבן אָפּגעהילכט אַ סך קולות. —

ליכט, ליכט ! דאָרט איז דאָס לאַנד ! דאָרט איז אַרץ-ישׂראל ! אַלע האָבן געקוקט און געזען חנוּפה-ליכט אין מיטן ים.

די פֿרייד איז געווען זייער גרויס . . .

אין יענער נאַכט איז די שיה אָנגעקומען צום ברעג. אַלע פֿישערס פֿון דערפֿל זיינען אַרויסגעפֿאַרן אויף זייערע שיפֿלעך צו באַגעגענען די יידן. די נאַכט איז געווען שטאַרק פֿינצטער, אַבער אַלעמענס הערצער זיינען פֿול געווען מיט חנוּפה און מיט ליכט.

(אהרן מגיד)

וואָס באַטייט ?

1. פֿעלדן — rock. 2. ריז — giant. 3. דוד (דאָוויד). 4. ברכה (בראָכע), ברכות (בראָכעס) — דאָ : grace. 5. פנים (פאַנים) — face. דאָ : surface. 6. פעם (קאָעס) — anger. 7. שטראַלן — rays. 8. מאָמער — אַפֿשר — maybe.

דוד	ברכה	ברכות	פנים	פעם
-----	------	-------	------	-----

פֿראַגעס :

- פֿאַרוואָס זײַנען די ייִדישע פֿישערס געווען פֿאַרטרויערט ? 2. ווער איז מרים ? 3. פֿאַרוואָס האָט מרים ניט געקענט אײַנשלאָפֿן יענע נאַכט ? 4. וואָס פֿאַר אַ חלום האָט זיך איר געחלומט ? 5. ווי האָט די מאַמע באַרואיקט איר טעכטערל ? 6. וועגן וואָס האָבן גערעדט די קינדער אין ייִדישן פֿישער-דערפֿל ? 7. ווי האָבן די קינדער באַשטימט צו העלפֿן די ייִדישע שיפֿן וואָס שווימען אַרום אויפֿן ים ? 8. וואו האָבן די קינדער אַוועקגעשטעלט די הילצערנע מנורה ? 9. וואָס האָט פֿאַסירט אין איינעם פֿון די חנוכה-מעג ? 10. ווי האָבן די ייִדישע פֿישערס פֿונעם דערפֿל אין ארץ-ישׂראל געהאַלפֿן זייערע ברידער-וואַנדערערס ? 11. וועלכע צײַט ווערט אין דער מעשה אָפּגעשפּיגלט ? 12. פֿון וואַנען זײַנען די ייִדן געקומען אויף די שיפֿן ?

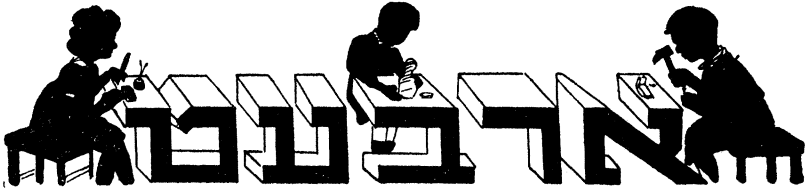
שנייען . . .

פֿון דער הייך די שנייען
פֿאַלן ווייך און ווייס,
קומען צו דערפֿרייען,
ווי אַ גוטע נײַם.

קומט דערנאָך די זון
מיטן פֿראַסט צוזאַמען —
גלאַנצט דער שניי דערפֿון
מיט די העלסטע פֿלאַמען.

פֿינקלען זיי אַ צײַט,
ווערן זיי צעגאַנגען ;
פֿליסן זיי אין ווייס —
ימים צו דערלאַנגען . . .

(אַברהם רייען)

יונגע בויערס

מיר זײַנען יונגע בויערס,
 בויען מיר אַ הויז,
 איינער ברענגט דאָס ליים,
 אַ צווייטער קנעט דאָס אויס.

אַ דריטער לייגט די ציגל,
 וואַקסן הויך די ווענט,
 איז אַ פֿרייד צו קוקן,
 ווי די אַרבעט ברענט.

אַ פֿרייד איז יעדער ציגל,
 יעדער נייער שטיין,
 יעדער טראָפּן שווייס
 פֿאַר אונדזער נייער היים.
 (ש. וואַסערמאַן)

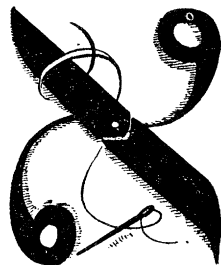
וואָס באַמײַט ?

1. בויערס — builders. 2. ליים — clay. 3. קנעטן — to knead.
 4. ציגל — bricks. 5. אַרבעט ברענט — מען אַרבעט גיך. 6. שווייס —
 sweat —

דער חלום פֿון אַ שניידער

ו אַרעם יתומל איז אַמאַל געקומען צו אַ שניידער
און ביי אים געבעטן :

— איך וויל ווערן אַ שניידער ! אַפֿשר וואָלט
איר מיך אויסגעלערנט אַינער מלאכה ?
דער שניידער האָט דעם יינגל געפֿרעגט :
— וואָס האָט זיך דיר די דאָזיקע נאַכט גע-
חלומט ?

האָט דער יינגל געענטפֿערט :

— מיר האָט זיך געחלומט, אַז איך בין פלוצעם געוואָרן אַ
גרויסער גביר.

— קום מאַרגן ! — האָט דער שניידער געזאָגט צום יתום. —
איך קאָן דיר היינט ניט צונעמען !

דעם צווייטן טאָג איז דער יינגל ווידער געקומען.

— איך וויל ווערן אַ שניידער, — האָט ער ווידער געזאָגט.

האָט אים דער שניידער ווידער געפֿרעגט, וואָס פֿאַר אַ חלום
עס האָט זיך אים געחלומט.

האָט דער יינגל דערציילט : — איך האָב געוואַנדערט אַ גאַנצע
נאַכט און אונטער-וועגנס געפֿונען אַן אוצר — אַ גרויסן טייסטער
פֿול מיט גאַלדענע רענדלעך.

— איך קאָן מיט דיר היינט ווידער ניט אָנהייבן, קום מאַרגן.

אַזוי איז דער יינגל געקומען יעדן טאָג. דער שניידער האָט
אַלץ געוואָלט וויסן, וואָס דעם יתומל האָט זיך געחלומט און אים
אַלע מאָל אַהיים געשיקט און געהייסן קומען מאַרגן.

איין מאָל קומט דער יתום צו גיין און דערציילט דעם שניידער :
— נעכטן ביינאַכט האָט זיך מיר געחלומט : איך בין געזעסן
אויף אַ שניידעריש בענקעלע און אַ גאַנצן טאָג גענייט. גרויסע
טראַפנס שווייס זיינען גערונען פֿון מיין שטערן. שפעט פֿאַר-
נאַכט, ווען איך האָב אַוועקגעלייגט די נאָדל פֿון מיין האַנט, האָב
איך פלוצעם דערזען, אַז די נאָדל איז פֿון גינגאַלד ...

— גאַר וואויל, מיין קינד, דאָס איז אַ חלום פֿון אַ שניידער!
 אזוי דאַרף חלומען יעדער קינד, וואָס וויל זיך אויסלערנען
 שניידעריי.

נאָך דעם אייגענעם טאָג האָט דער שניידער צוגענומען דעם
 יתום פֿאַר אַ לערן-ינגל.

(א. שינדלער)

וואָס באַטייט ?

1. יתום (יאָסעם), יתומל (יאָסעמל) — איינער וואָס איז געכליבן אָן
 אַ פֿאַטער, אָדער מוטער. 2. מלאכה (מעלאַכע)—אַרבעט, trade. 3. חלום
 (כאַלעם) — dream. 4. געהלומט (געכאַלעמט) — dreamed. 5. גביר (גוויר)
 — רייכער מאַן. 6. אוצר (אויצער) — רייכטום, treasure. 7. מזל-ברכה
 (מאַזל-בראַכע) — גליק. 8. פּלוצעם — מיט אַ מאַל. 9. פּייסער — purse,
 wallet. 10. גינגאַלד — ריינער גאַלד. 11. גאַר וואויל — זייער גוט.

פֿראַגעס:

- א. 1. וואָס האָט דאָס יתומל געבעטן דעם שניידער ? 2. וואָס
 האָט אים דער שניידער געפֿרעגט ? 3. פֿאַרוואָס האָט דער שניידער
 אים ניט געוואַלט צונעמען ? 4. וואָס פֿאַר אַ חלום האָט דאָס יתומל גע-
 האָט די צווייטע נאַכט ? 5. איז דער שניידער געווען גערעכט וואָס ער
 האָט דאָס יתומל אויך דעם צווייטן טאָג ניט צוגענומען צו דער אַרבעט ?
 6. וועלכער חלום איז דעם שניידער געפֿעלן געוואָרן ; פֿאַרוואָס ? 7. איז
 דער שניידער געווען גערעכט ?

ב. וואָס איז דער מיין פֿון דער מעשה ?

- שטעל אַוועק אַ + לעבן דעם ענטפֿער וואָס די האַלטסט פֿאַר ריכטיק.
 — עס איז ניט אזוי גרינג צו ווערן אַ שניידער.
 — דעם יתום איז שלעכט אויף דער וועלט.
 — דער מענטש איז גליקלעך ווען ער ליבט די אַרבעט וואָס ער טוט.
 — אַ נאָדל פֿון גאַלד איז בעסער ווי אַן אוצר.
 — אַ שניידער איז אַן אייביקער אַרעמאָן.
 — נאָר מיטן שוויים פֿון שמערן קען דער מענטשן פֿאַרדינען זײַן

ברויט.

— אין מלאכה ליגט די מזל-ברכה.

יתום	מלאכה	חלום	גביר	אוצר	מזל-ברכה
------	-------	------	------	------	----------

דער פויער און דער אוצר

א.

א פויער האָט איין מאָל געאַקערט זיין פֿעלד. פּלוצעם האָט דער אַקער אָנגערטראָפֿן אַ האַרטן שטיין. דער פויער האָט גענומען אַ שאַרפֿן רידל און אויסגעגראָבן דעם שטיין. האָט ער דערזען אַן אוצר פֿון גאָלד און זילבער. ער האָט זיך שטאַרק דערפֿרייט, אַרויסגענומען דעם אוצר און אים גיך אַוועקגעטראָגן אַהיים. ער האָט פֿאַרבעטן צו זיך אויף אַ ריכער שמחה פֿריינד און באַקאַנטע, כּמעט דאָס גאַנצע דאָרף, און זיי געוויזן דאָס גרויסע גליק וואָס האָט אים געטראָפֿן.

פֿון דעמאָלט אָן האָט דער פויער מער ניט באַאַרבעט דאָס פֿעלד. צו וואָס טויג אים צו האַרעווען מיטן שווייס פֿון זיין פנים? ער האָט דאָך אַ גרויסן אוצר און קען פֿירן אַ ריך לעבן!

ב.

יאָרן זיינען אַוועק. דער פויער האָט ניט געאַרבעט. ער איז אַלץ געזעסן פֿאַרלייגט די הענט און געגעסן נאָר פֿון גרייטן געלט. איז דער אוצר פֿון טאָג צו טאָג קלענער געוואָרן, ביז עס איז פֿון אים גאַרניט געוואָרן. ביים פויער אין שטוב האָט זיך באַוויזן די נויט.

אין די אַלע יאָרן איז דאָס פֿעלד געוואָרן פֿאַרוואַרלאָזט, די ערד האַרט און פֿול מיט שטיינער. נאָר דערנער האָבן פֿון זיי אַרויסגעשטעקט.

ווען דער פויער האָט שוין מער ניט געקענט אַריבערטראָגן די נויט, האָט ער אַרויסגענומען דעם אַקער און אַרויס אין פֿעלד. דער אַקער האָט זיך אָבער צעבראַכן אין דער האַרטער שטיינערנער ערד.

האָט דער פויער ביטער זיך צעוויינט:

— פֿעלד מיינס, האָסט דאָך מיך אַמאָל גליקלעך געמאַכט. לאַז זיך אויך איצט צעאַקערן, כּדי איך זאָל האָבן אַ שטיקל ברויט! איך שטאַרב דאָך פֿון הונגער. —

— ניין! — האָט אַ קול פֿון דער ערד אַרויסגעשריען, — האָסט דאָך ניט געוואָלט מיך באַארבעטן, בין איך דעריבער האָרט ווי אַ שטיין. געלט ווערט ווינציקער און פֿאַרשווינדט. די ערד איז אייביק. ווער עס באַארבעט זי געטריי, עסט ברויט צו זאָט. דו האָסט זיך פֿאַרלאָזט אויף דיין רייכקייט און אין מיר פֿאַרגעסן. איצט עס מיינע שטיינער און דערנער.

אַזוי האָט די ערד פֿאַרטריבן פֿון זיך דעם לייכטזיניקן פּויער.

(פֿאַלקס-מעשה)

וואָס באַמיינט ?

1. פּויער — peasant. 2. אוצר (אויצער) — treasure. 3. אַקערן — to plow. 4. רידל — spade. 5. אויסגראַבן — to dig out. 6. פֿאַרבעטן — to invite. 7. שמחה (סימכע) — party. 8. פּמעט (קימאָט) — almost, nearly. 9. דאָרף — village. 10. האָרעווען — שווער אַרבעטן. 11. שווייס — sweat.

1. זיצן פֿאַרלייגט די הענט — to be idle. 2. גרייט געלט — געלט וואָס מען האָט פֿון פֿרויער. 3. נויט — need, want. 4. פֿאַרוואַרלאָזן — to neglect. 5. דערנער — thorns. 6. אַריבערטראַגן — דאָ : to endure. 7. קול (קאָל) — voice. 8. פֿאַרשווינדן — to disappear. 9. אייביק — eternal. 10. עסן צו זאָט — to eat one's fill. 11. לייכטיִ זיניק — light minded.

פֿראַגעס :

1. וואָס האָט דער פּויער געפֿונען ווען ער האָט געאַקערט דאָס פֿעלד ? 2. ווי האָט דער אוצר געביטן דעם פּויערס לעבן ? 3. וואָס איז געשען מיטן פֿעלד, וואָס דער פּויער האָט ניט געאַקערט ? 4. וואָס איז מיטן פּויער געשען מיט יאָרן שפּעטער ? 5. ווי האָט ער געוואָלט צוריק זיך שמעלן אויף די פֿיס ? 6. פֿאַרוואָס האָט זיך דער אַקער צעבראַכן ? 7. וואָסער מענה האָט דער פּויער געהאַט צום פֿעלד ? 8. וואָס האָט דער פֿעלד געענטפֿערט ? 9. געפֿינט די פֿאַר שורות וואָס גיבן איבער דעם הויפּט-געדאַנק פֿון דער דערציילונג.

דאס ליד פֿון ברויט

פֿאר די הענטלעך אין די רינגען
שיינע קליינע קינדער זינגען:
גאָט געטרײער, גיב אַ רעגן
פֿון די קליינע קינדערס וועגן!

ווייזט אַ וואַלקן זיך פֿון אויבן —
נעמען זיך די פֿעלדער שטויבן,
און אַ רעגן — פֿערל־דיין —
טריף־טראָפּ, טריף־טראָפּ, הייבט אָן גיין.

נעמען פֿעלדער זיך צעשפּרייטן,
ווייך צעאקערטע אין בייטן.
ווערן גרינע קאַרנזאַנגען
פֿון די בייטן אויפֿגעגאַנגען.

נעמט אַ טוי אויף זיי באַלד פֿאַרן.
וואַרעמט זיי די זון מיט שטראַלן.
ווערן פֿעלדער געל ווי גאַלד,
פֿול מיט קאַרן, קאַרנאַלד.

נעמען פֿולע פֿורן פֿאַרן,
פֿורן פֿאַרן, פֿירן קאַרן
דורך די בערג און דורך די טאַלן
אין די מילן דאָס צו מאַלן.

הייבן אָן די ווינטן ווייען,
און די מילנפֿליגל — דרייען.

מאָלן מילן, מאָלן שנער
פֿון דעם קאַרן ווייסע מעל.

קויפֿט דער בעקער מעל מיט הייוון
און פֿאַרהייצט זיין גרויסן אויוון.
ברענט דאָס פֿייער, שניטלעך קנאַקן.
נעמט דער ברויט זיך בעסער באַקן.

קויפֿן מאמעס ברויט דעם פֿרישן
און דערלאנגען אויף די טישן.
עסן קינדער פֿרישן ברויט,
זינגען זיי געזונט און רויט.

(מאני לייב)

וואָס באַטייט ?

1. אין די רינגען — in a circle .2. וואַלקן — cloud .3. צעִי אַקערט — ploughed .4. בייטן — furrows .5. קאַרנזאַנגען — ears of rye
6. טוי — dew .7. שטראַלן — rays, beams .8. קאַרן — rye .9. מאַלן — to grind .10. ווייען — בלאָזן .11. מילנפֿליגל — wings of a mill
12. דרייען (זיך) — to turn, to revolve .13. מעל — flour .14. הייוון .15. פֿאַרהייצן — to make fire, to heat .16. אויוון — stove
17. שניטלעך — שטיקלעך האַלץ, pieces of wood

ווער צו וועמען דאַרף אַנקומען?

א.

א פֿויער, וואָס האָט יאַרנלאַנג באַאַרבעט זיין פֿעלד, האָט געמיינט אַז די גאַנצע וועלט דאַרף אַנקומען נאָר צו אים, און ער דאַרף צו קיינעם ניט אַנקומען.

— מיין אַרבעט, — האָט ער געזאָגט, — איז די וויכטיקסטע. איך בין ניצלעכער פֿון אַלעמען. ווען איך זאַל ניט צעאַקערן דאָס פֿעלד, ניט פֿאַרזייען און ניט אָפּשניידן די תּבֿואה, וואָלט קיינער ניט געהאַט וואָס צו עסן. אַלע מוזן אַנקומען צו מיר און איך צו קיינעם ניט.

מענטשן האָבן געהערט די רייד פֿון דעם פֿויער און געשמייכלט.

איין טאָג, ווען דער פויער איז אַרויס אויפן פֿעלד צו דער
 אַרבעט, האָט ביי אים זיך צעבראַכן אַ ראָד פֿון וואָגן.
 איז ער אַוועק צום שמיד.
 — מאַך מיר צורעכט דעם וואָגן, — בעט דער פויער.
 — איך וויל נישט! — ענטפֿערט אים דער שמיד.
 — פֿאַרוואָס ווילסטו נישט? — פֿרעגט אים דער פויער, — אָן
 אַ וואָגן וועל איך דאָך ניט קענען צונויפֿנעמען די תבואה פֿון פֿעלד.
 — וואָס גייט עס מיר אָן? — לאַכט דער שמיד, — זאָל די וועלט
 וויסן, אַז אַלע מוזן אַנקומען צום פויער, אָבער דער פויער מוז
 אַנקומען צום שמיד.
 האָט דער פויער זיך פֿאַרשעמט און גענומען בעטן דעם שמיד
 מיט גוטן, ער זאָל אים פֿאַרריכטן דעם וואָגן.
 — גוט, — זאָגט דער שמיד, — איך וועל עס פֿאַר דיר טאָן,
 אָבער דו מוזסט גלייך אויסשרייען, אַז אַלע זאָלן הערן אַז דו
 דאַרפֿסט אַנקומען צו דעם שמיד.
 דער פויער האָט זיך ניט געקענט העלפֿן און ער האָט אויס-
 געשרייען הויך אַז אַלע מענטשן זאָלן הערן:
 — אַלע דאַרפֿן אַנקומען צו דעם פויער, אָבער דער פויער מוז
 אַנקומען צו דעם שמיד.
 דער שמיד האָט זיך צעלאַכט און צורעכט געמאַכט דעם פויערס
 וואָגן.

ב.

האָט געטראָפֿן אַז ביי דעם פויער האָבן זיך צעריסן די שיד.
 איז ער אַוועק צום שוסטער, אַז ער זאָל אים אויפֿנייען אַ פֿאַר נייע
 שיד.
 — ניין, איך וויל ניט! — זאָגט דער שוסטער.
 — פֿאַרוואָס ווילסטו ניט? — שרייט דער פויער, — איך קען
 דאָך ניט אַרויסגיין אַרבעטן באַרוועס אין פֿעלד. איך וועל זיך דאָך
 צעשניידן די פֿיס.
 — וואָס אַרט עס מיך? — לאַכט דער שוסטער, — זאָל די
 וועלט וויסן אַז זי מוז אַנקומען צום פויער, אָבער ער אליין מוז
 אַנקומען צום שוסטער.

דער פויער האָט פֿאַרשעמט אַראָפּגעלאָזט די אויגן און אַנ-
 געהויבן מיט גוטן בעטן ביים שוסטער אַ פֿאַר שיד. —
 גוט, פויער, דו האָסט ביי מיר אַ פֿאַר שיד! — זאָגט דער
 שוסטער, — דו מוזסט אָבער צו ערשט הויך אויסשרייען, אַלע זאָלן
 הערן, אַז דו, דער פויער, דאַרפֿסט אַנקומען צו מיר, דעם שוסטער.
 האָט דער פויער, נעבעך, געמוזט פֿאַלגן דעם שוסטער, און
 אויסשרייען הויך וואָס מער מענטשן זאָלן הערן:
 — אַלע דאַרפֿן טאַקע אַנקומען צום פויער, נאָר דער פויער
 אליין דאַרף אַנקומען צום שוסטער.
 מענטשן האָבן דאָס געהערט און געלאַכט.

ג.

אין עטלעכע טעג אַרום, נאָך דער מעשה מיטן שוסטער, קומט
 דער פויער צו דעם מילנער, ער זאָל אַפּמאַלן זײַן תּבֹואה.
 — ניין, ניין, איך וועל דײַן תּבֹואה ניט מאַלן, — זאָגט דער
 מילנער.

— ס'טײַטש, — וויינט דער פויער, — ווי באַלד דו וועסט ניט
 מאַלן מײַן תּבֹואה, וועל איך דאָך שטאַרבן פֿון הונגער?
 — וואָס גייט עס מיר אָן? — ענטפֿערט רואיק דער מילנער, —
 זאָל די וועלט וויסן, אַז אָן דעם מילנער קען דער פויער ניט לעבן.
 דער פויער האָט אויך דאָס מאַל זיך געמוזט אַוועקשטעלן אין
 גאַס און הויך אויסשרייען אַז אָן דעם מילנער, איז דעם פויערס
 אַרבעט גאַרניט ווערט.

ד.

איין מאַל, ווען דער פויער איז אַרויס אין פֿעלד אַרבעטן, איז
 געווען זייער אַ הייסער טאַג. האָט די זון אים שטאַרק געברענט
 אין קאַפּ.

איז ער אַוועק צום היטל-מאַכער קויפֿן אַ היטל.
 — ניין, איך פֿאַרקויף דיר ניט קײַן היטל, — זאָגט דער היטל-
 מאַכער.

— פֿאַרוואָס ניט? — הייבט דער פויער אָן זיך צו בעטן, —
 איך קאַן דאָך ניט שטיין אין פֿעלד מיט אַ בלויזן קאַפּ און די זון
 זאָל מיך ברענען.

— וואָס איז מײַן דאגה? — שמייכלט דער היטל-מאַכער, —

זאלן מענטשן וויסן, אז דער פויער קען זיך ניט באגיין אן א היטל אויפן קאפ.

א פארשעמטער האט דער פויער געמוזט אויסשרייען אז ער מוז אַנקומען צום היטל-מאכער.

אזוי האט דער פויער געמוזט אַנקומען צום שניידער, צום קרעמער, צום דאָקטער, און צו נאָך און נאָך אַנדערע מענטשן.

יעדער איינער האט פֿון אים געלאַכט און יעדער מאַל האט ער געמוזט אויסשרייען הויך אז ער מוז אַנקומען צו די מענטשן.

אין מאַל איז ער אַריינגעקומען צו אַ שערער און ער האט געמוזט אויסשרייען:

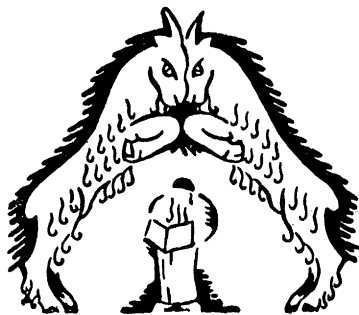
— אַלע דאָרפֿן אַנקומען צום פויער, אָבער דער פויער אַליין מוז אַנקומען צום שמיד, צום שוסטער, צום היטל-מאכער, צום

שניידער, צום בעקער, צום קרעמער, צום דאָקטער און שערער. האט זיך ביי אים פֿאַרדרייט די צונג אין מויל.

ער האט פלוצעם דערוען וואָס פֿאַר אַ נאַר ער איז געווען. ער האט זיך הויך צעלאַכט און אויסגעשרייען:

— אַלע מוזן אַנקומען צום פויער און דער פויער מוז אַנקומען צו אַלעמען. (פֿאַלקס-מעשה)

1. אַנקומען — to depend on .2. פויער — peasant .3. צעאָקערן
4. to plow — פֿאַרזייען — to sow .5. תבואה (טוואוע) — grain .6. ראָד
7. wheel — שמיד — blacksmith .8. צו רעכט מאַכן, פֿאַרריכטן —
9. to repair — וואָס גייט עס מיר אָן? — what do I care? .10. פֿאַרי
11. to blush — באַרוועם — barefoot .12. וואָס אַרט עס
13. what is it to me? — פֿאַלגן — to listen to .14. מעשה
15. happening — אַפּמאָלן — to grind .16. מ'טייטש
17. what does it mean? how is that? — היטל-מאכער — cap-maker .18.
19. bare — וואָס איז מיין ראַגה? (דינגע) —
20. it does not concern me — באַגיין זיך אָן — to do without .21. שערער
- barber —

וואונדער

וואונדער איבער וואונדער,
אומעטום, אין אלץ!
אין אונדזער ברויט דעם שווארצן,
אין אונדזער ווייסן זאלץ.

און אין דעם בלויען וואסער
וואס שטילט דעם דורשט אונדז איין.
און אין דעם רויטן פֿייער
וואס וואַרעמט אונדז מיט שניין.

און אין דעם קינדס געלעכטער
וואס הילכט פֿון מאַמעס שוים,
און אין די קליינע קינדער
וואס וואַקסן גרויסע אויס.

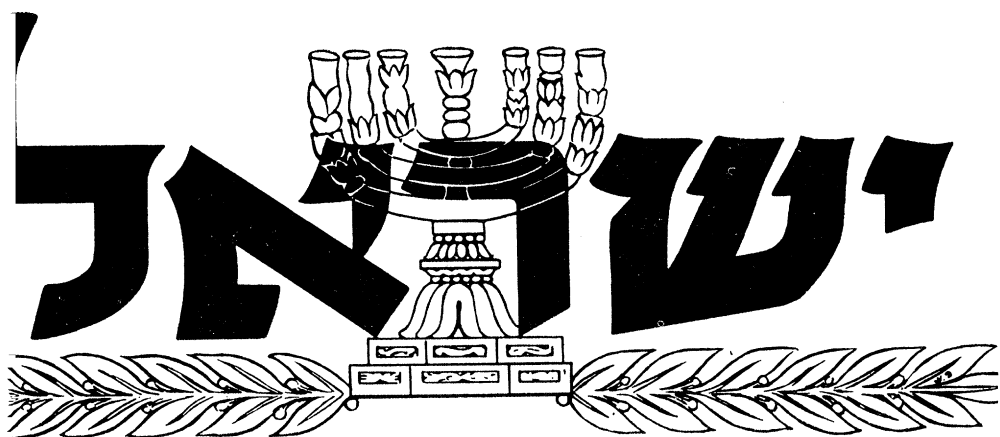
אוי, וואונדער איבער וואונדער,
וואונדער אָן אַ שיעור!
און פֿון אלע וואונדער,
קינדער, זינגען מיר!

(מאני לייב)

פֿראַגעס:

1. פֿון וועלכע וואונדער זינגט דער דיכטער? 2. וואו געפֿינען זיך די וואונדער: ערגעץ ווייט אָדער גאר נאָענט אַרום אונדז? 3. וואס איז דער גרעסטער וואונדער: דער שוואַרצער ברויט וואס מיר עסן, דער בלויער וואַסער וואס שטילט אונדזער דאַרשט, דער רויטער פֿייער וואס וואַרעמט אונדז, די קליינע קינדער וואס וואַקסן אויס גרויסע, צי דער ווייסער זאלץ אָן וועלכן מיר קענען ניט לעבן? 4. זעט יעדער מענטש די אלע וואונדער? 5. פֿאַר וואס זעט זיי דער דיכטער?

זײַט געגריסט

פֿון אַ לאַנד, וואָס ליגט ווײַט איבער ימען,
כ׳שיק אַ האַרציקן וואַרעמען בריוו
צו די ברידער און שוועסטער מינע
אין ירושלים, חיפה און תל־אָבֿיבֿ.

עס האָבן די זיידעס און טאטעס
אַ ליכטיקן חלום געהאַט:
אַ היים פֿאַר די זין פֿון ישׂראל,
צו לעבן געזיכערט און זאַט.

עס האָבן די זיידעס געחלומט,
געחלומט בײַטאַג און בײַנאַכט,
און איר האָט גענומען דעם חלום,
און חלום פֿאַר אמת געמאַכט.

איר האָט מיטן אייגענעם אַטעם
געטריקנט די זומפן פֿון לאַנד,
די שטיינער און דערנער געריסן
מיט מידער, מיט בלוטיקער האַנט.

געווייקט און געבאַדן די זאַמדן,
ביז וואַנען די ערד האָט דערוואַכט,
און ס׳האַבן די פֿרוכטן און גרינסן
זיך זוניק און פֿריידיק צעלאַכט.

נעהאָפֿט און געבעטן אויף שלום,
נאָר מוטיק, און זיכער און פֿעסט
געגרייט זיך אַנטקעגן דעם שונא
צו שיצן די אייגענע נעסט.

איצט קוועלט אָן מיין האַרץ פֿון דער ווייטנס,
און ס'רײַסט זיך אַרויס פֿון מיין בריוו:
מיין ברכה אויף אייך, מיניע ליבע,
אין ירושלים, חיפה און תל-אָבֿיבֿ.

(י. גויכבערג)

וואָס באַטייט ?

1. ים (יאם), ימען (יאמען) — sea, seas .2. האַרציק — hearty .3. חלום (כאלעם) — dream .חלומען (כאלעמען) — to dream .4. אין זאָט — דאָ : in abundance .5. אָטעם — breath .6. טריקענען — to dry .7. זומפן — swamps .8. דאָרן, דערנער — thorn, thorns .9. ווייקן — to soak .10. זאָמר — sand .11. דערוואַכן — to awake .12. גרינסן — vegetables .13. שלום (שאלעם) — peace .14. שונא (סוינע) — enemy .15. שיצן — to protect .16. אַנקוועלן — to rejoice .17. ברכה (בראָכע) — blessing —

ים	ירושלים	תל-אָבֿיבֿ	חלום	אמת	שונא
ימען	חיפה		חלומען	שלום	ברכה

פֿראַגעס :

1. צו וועמען שיקט דער דיכטער זײַן גרום ? 2. וואָסער לאַנד אין דאָס „וואָס ליגט ווייט איבער ימען“ ? 3. פֿאַרוואָס האָט דער דיכטער אויסגעקליבן דווקא די שמעט ירושלים, חיפה און תל-אָבֿיבֿ ? 4. וועגן וועלכן חלום רעדט זיך עס אין ליד ? 5. ווער האָט דעם חלום געחלומט און ווער האָט אים „געמאַכט פֿאַר אַן אמת“ ? 6. אין וועלכע שורות ווערט באַשריבן : א) די שווערע אַרבעט פֿון די חלוצים ? ב) דער קאָמף צו באַשיצן ישראל ? ג) די פֿרייד פֿון דיכטער מיטן ייִדישן לאַנד ?

א בויס בליט אין מדבר

א. שווער איז געווען די ארבעט

אין א קאלטן פרימארגן זיינען אנגעקומען חלוצים און חלוצות אין מדבר און אנגעהויבן אויפצושטעלן ביידלעך. דריי אראבער וואס האבן געריסן אויף אייזלען האבן זיך אפגעשטעלט און פארוואונדערט געפרעגט:
— וואס טוט איר דא, יידן?
— מיר שטעלן אויף א דארף, — האבן די חלוצים און חלוצות געענטפערט.

האבן די אראבער זיך צעלאכט און אויסגערופן:
— משוגענע יידן, וואס איר זינט! אט דא אין מדבר שטעלט איר אויף א דארף? זעט איר ניט אז אויף מינלן וויינט איז ניטא קיין סימן פון א גרעזל, קיין סימן פון א ביימל? די ערד איז דא פול מיט זאלץ. גאט האט פארשאלטן אט דאס שטיק לאנד. מיר און אונדזערע עלטערן און אורעלטערן לעבן דא טויזנטער יארן און מיר האבן נאך קיין מאל ניט געזען אז אפילו א ווילד געוויקס זאל זיך דא ווייזן. זעט איר ניט אז דא איז מדבר? סאיז דאך ניט ווייט פון טויטן ים און אלץ ארום איז טויט.

האבן די חלוצים און חלוצות געענטפערט:
— קומט צוריק אהער אין א צוויי-דריי יאר ארום, וועט איר זען. איר וועט יעמאלט ריידן אנדערע רייד.
האבן די אראבער א טרייב געטאן די אייזלען און געזאגט:
— משוגענע יידן! זיי מיינען אז זיי זיינען די קלינסטע אין דער וועלט. — אפגעזאגט און אוועק.

טעג און חדשים זיינען אריבער. די חלוצים און חלוצות האבן געארבעט פון פארטאג ביז שפעט אין דער נאכט. שווער איז זיי געפאלן די ארבעט. די זון האט געגאסן מיט פליער, די היץ איז ארויף ביז הונדערט און צוואנציק גראד און קיין שאטן פון א בויס איז ניט געווען מינלן ווייט ארום.

וואָס באַטייט ?

1. בליען — to blossom — 2. חלויך (כאַלעץ), חלוצים (כאַלוצים), חלוצה (כאַלוצע), חלוצות (כאַלוצעס) — 3. פּיאָנערס אין ישראל — 4. בייַדלעך — booths — 5. רייַטן (גערייַטן) — to ride — 6. אייזל — donkey — 7. פֿאַרוואַנדערט — surprised — 8. דאָרף (rode) — 9. סימן (סימען) — trace, sign — 10. פֿאַרשילטן (פֿאַרשאַלטן) — 11. אורעלטערן — forefathers, ancestors — 12. אפֿילו — 13. even — געוויקס — growth — 14. חודש (כוידעש), חדשים — 15. month, months — פֿאַרטאָג — dawn — 16. פֿאַלן שווער — 17. to be hard — גיסן — to pour — 18. שאַטן — shadow —

חלויך חלוצים חלוצה	חלוצות מדבר משוגע	סימן אפֿילו חודש	חדשים רחמנות
--------------------------	-------------------------	------------------------	-----------------

ב. טוריסטן פֿון אמעריקע

א פֿאַר חדשים שפּעטער זיינען אָנגעקומען טוריסטן פֿון אמעריקע. זיי האָבן אָנגעקוקט דעם טויטן ים און זיך אָפֿ-געשטעלט לעבן די חלוצים און חלוצות וואָס האָבן געאַרבעט אין מדבר.

— וואָס טוט איר דאָ? — האָבן די טוריסטן געפֿרעגט.
 — מיר וואַשן די ערד, — האָבן די חלוצים געענטפֿערט.
 — איר וואַשט די ערד? ווי וואַשט מען ערד? — האָבן די אמעריקאנער געפֿרעגט פֿאַרוואַנדערט. האָבן די חלוצים געענטפֿערט:

— צוויי מייל פֿון דאָנען פֿליסט דער ירדן. ברענגען מיר וואַסער אין עמערס און גיסן אויף דער מדבר-ערד. דאָס וואַסער וואַשט אויס די זאַלצן פֿון דער ערד. אז דאָס גאַנצע זאַלץ וועט אויסגערייניקט ווערן פֿון דער ערד, וועלן מיר פֿאַרפֿלאַנצן ביימער און פֿאַרוייען גראַס.

האָבן די טוריסטן געענטפֿערט:

— מיר קומען פֿון אמעריקע, פֿון לאַנד וואָס קאָן אלץ באַווייזן. אזא זאך ווי וואַשן מדבר-ערד האָבן מיר ניט געהערט.

האַבן די חלוצים געענטפערט :

— נו, גוט, קומט אין א צוויי-דרוי יאָר אַרום, וועט איר זען אז ביימער וועלן דאָ בליען און פֿעלדער וועלן דאָ גרינען. זינען די טוריסטן אוועק, האַבן געקוועטשט מיט די פֿלייצעס און געזאַגט :

— וואוילע יונגען די ייִדישע חלוצים, אָבער ס'איז אַ רחמנות אויף זיי. זייער מי איז אומזיסט.

וואָס באַטייט ?

1. פֿליסן — to flow . 2. עמער — pail . 3. פֿאַרפֿלאַנצן — to plant . 4. פֿאַרזייען — to sow . 5. קוועטשן מיט די פֿלייצעס — to shrug the shoulders . 6. רחמנות (ראַכמאַנעס) — pity .

ג. אַ פּראָפֿעסאָר קומט אָן

מיט אַ חודש שפּעטער איז געקומען צו די יונגע חלוצים אַ פּראָפֿעסאָר. ער איז געווען אַ באַרימטער אַגראָנאָם און מען האָט אים געשיקט פֿון ירושלים זען ווי די אַרבעט גייט אין נייעס דאָרט. ער איז געקומען, האָט אַ קוק געטאָן דאָ, אַ שמעק געטאָן דאָרט. גענומען אַ ביסל ערד און אַרייַנגעלייגט אין אַ פֿלעשערלע וואָס איז געווען פֿול מיט עפעס אַ גרינער פֿליסיקייט. גענומען נאָך אַ ביסל ערד און אַרייַנגעלייגט אין אַ צווייט פֿלעשערלע וואָס איז געווען פֿול מיט אַ גערער פֿליסיקייט. ער האָט געטרייסלט די פֿלעשערלעך, געקוקט ווי די פֿליסיקייט פֿאַררירט איר קאָליר און געשאַקלט מיטן קאַפּ. דערנאָך האָט ער גענומען אַ ביסל ערד, צע-שפּרייט עס אויף דער פֿלאַך פֿון דער לינקער האַנט און עס אַ לעק געטאָן.

ער איז אויפגעשפרונגען אָן אויפֿגערעגטער, דאָס פנים רויט, די אויגן פֿאַרלאָפֿן. ער האָט אויסגעשרויען :

— ס'איז סס. די ערד איז אַ פֿאַרסמטע. גיך גיט מיר אַ גלאַז וואַסער !

מען האָט אים געבראַכט אַ גלאַז וואַסער. ער האָט אויף גיך אויסגעשווענקט דאָס מויל. דערנאָך האָט ער געבעלֿטן מילך. מען האָט אים געבראַכט אַ קריגל מילך. ער האָט געטרונקען די מילך פֿאַמעלעך — אַראָפּגעשווענקט דעם

סם — און געטראכט. און ער האט אויסגעטרונקען די מילך
האט ער זיך אויפגעשטעלט און געזאגט:

— הערט זיך איין, טייערע חלוצים און חלוצות, אייער
ארבעט איז ארויסגעוואָרפֿן. איך זאָג איך, און די ערד איז
פֿאַרסמט. ס'וועט קיין מאָל דאָ גאָרניט נישט וואַקסן.

די בחורים און מיידלעך האָבן געשוויגן און ניט גע-
ענטפֿערט. נאָר איין דוד, אַ בחור מיט אַ פֿאַרעקשנטן מויל
און מילדע ברוינע אויגן, האָט זיך אויפגעשטעלט און
געזאָגט:

— הער פֿראַפֿעסאָר, קומט צו אונדז אין אַ יאָר צוויי
אַרום, וועט איר דאָ זען בליענדיקע ביימער און גרינע
פֿעלדער.

דער פֿראַפֿעסאָר איז אין פעס געוואָרן און איז אוועק.

וואָס באַטייט ?

1. באַרימטער — famous. 2. אַ שמעק טאָן — to sniff around.
3. פֿלעטשל — small bottle. 4. פֿליסיקייט — liquid. 5. טרייפלען, שאַקלען
— to shake. 6. פֿלאַך — palm. 7. אויפֿגערעגט — excited. 8. די אויגן
פֿאַרלאַפֿן — דאָס בלוט איז אים אַריין אין די אויגן. 9. סם (סאָם) —
poison; פֿאַרסמט (פֿאַרסאָמט) — poisoned. 10. אויסשווענקען —
to rinse. 11. פֿאַמעלעך — slowly. 12. בחור (באַכער) — fellow. 13. פֿאַר-
עקשנט (פֿאַראַקשנט) — stubborn. 14. אין פעס (קאָעס) ווערן —
to get angry.

יודשלים	סם	פֿאַרסמט	דוד	בחור	פעס פֿאַרעקשנט
---------	----	----------	-----	------	-------------------

ד. ווינט און פֿייער

זעקס חדשים האָבן די חלוצות און חלוצים אָפֿגעאַרבעט.
אין איינעם אַ האַרבסט־אָונט זינען זיי געזעסן אין הויפט־
געצעלט (קיין היזער זינען נאָך ניט אויפֿגעבויט געוואָרן)
און געגעסן זייער מאַגערן מאַלצייט. אַ שטאַרקער ווינט
האָט געשלאָגן און אויפֿגעהויבן וואַלקנס שטויב. די חלוצים
האָבן פֿאַרצויגן שטייפֿער די שטריק אַרום געצעלט און גע-
וואַרט מיט געדולד דער ווינט זאָל זיך איינשטילן. מיט אַ
מאָל האָט אויסגעבראַכן אַ שטורעם און אַראָפֿגעריסן דאָס

געצעלט, איבערגעקערט די שטולן, דעם טיש, אומגעוואָרפֿן דעם נאַפֿט־לאַמפּ. אַ פֿייער האָט אָנגעצונדן דאָס ביסל מעבל. דאָס געצעלט איז פֿארטראָגן געוואָרן אין מדבר. און די חלוצים און חלוצות זיינען געבליבן אָן אַ דאָך איבערן קאָפּ. יענע נאַכט איז קיינער פֿון זיי ניט געשלאָפֿן. יעדער איינער איז געלעגן איינגעוויקלט אין זיין אייבערמאַנטל, דער קאָפּ טיף פֿאַרשטעקט און געווען וואָך מיט פֿאַרמאַכטע אויגן. אין דער פֿינצטער האָט זיך מיט אַ מאָל דערהערט אַ געוויין. דאָס האָט געוויינט די חלוצה לאַה, די וואָס אלע האָבן זי גערופֿן „לאַה די לאַכעדיקע“. זי האָט געוויינט און גערעדט מיט אַ שלוכץ:

— מער קאָן איך ניט, מער קאָן איך ניט!
אז זי איז שטיל געוואָרן, האָט זיך דערהערט דודס שטים:

— ניין, מיר וועלן ניט אוועק פֿון דאָנען!
קיינער האָט אים ניט געענטפֿערט. דוד האָט ווייטער גערעדט:

— חלוצים און חלוצות, איידער מיר זיינען געקומען אַהער האָבן מיר געוואוסט וואָס פֿאַר אַ באָדן דאָס איז. מיר זיינען געקומען אַהער מלחמה האַלטן, מלחמה האַלטן מיטן מדבר. מיט פֿופֿציק יאָר צוריק איז גאַנץ ארץ־ישׂראל געווען אַ מדבר. וואָס איז געווען דער גליל? אַ מדבר! וואָס איז געווען די שטאַט תּל־אַבֿיבֿ? אַ מדבר! מדבר, מדבר, מדבר. די בויערס פֿון גליל, פֿון תּל־אַבֿיבֿ האָבן באַזיגט דעם מדבר. אויך מיר וועלן אים באַזיגן. אויב איר זייט מיר, איר האָט מער קיין פּוּח ניט, גייט אייך. אַנדערע וועלן קומען אויף אייער אָרט.

— איך בלייב דאָ, — האָט דוד ווייטער גערעדט, — איך בין געקומען אַהער באַוואַסערן דעם באָדן, אַקערן, זייען, פֿלאַנצן און בויען. הונדערטער וועלן קומען נאָך מיר. איבער די זאַמדן פֿון מדבר וועלן זיך ציען פֿעלדער, וועלדער און גערטנער.

ווען דוד האָט געענדיקט ריידן האָבן אַלע חלוצים און
 חלוצות זיך אויפגעשטעלט ווי איין מענטש און געשוואָרן :
 — מיר גייען נישט ! מיר בלייבן !
 און אַ געזאנג איז אויסגעבראַכן. דאָס געזאנג איז געווען
 שטאַרקער פֿון דעם שמורעם-ווינט :
 אין לאַנד געקומען,
 אַקערן און בויען,
 פֿלאַנצן און זייען —
 מדבר אינגענומען.

וואָס באַטייט ?

1. האַרבסט — autumn, fall .2. געצעלט — tent .3. מאַגערער
 מאַלצייט — poor meal .4. וואַלקנס — clouds .5. שטויב — dust .
 6. פֿאַרצויגן די שטריק — tightened the rope .7. געדולד —
 8. שמורעם — storm .9. איבערקערן — to turn over .10. נאַפֿט
 — petroleum .11. דאָך — roof .12. אינוויקלען — to wrap .13. אייבער-
 מאַנטל — overcoat .14. וואַך — awake .15. שלוכן — געוויין .
 16. באַדן — land .17. מלחמה (מילכאַמע) — war .18. באַזיגן —
 19. to conquer .19. בוח (קויאַך) — strength .20. אַקערן — to plow .
 21. זאַמד — sand .22. וואַלד, וועלדער — wood, forest .23. שווערן
 (געשוואָרן) — to swear (swore) .

תּל-אַבִּיב	גליל	בוח	מלחמה
-------------	------	-----	-------

ה. צען ביימעלעך

עס זיינען פֿאַרבײַ די חדשים פֿון האַרבסט און פֿון ווינטער.
 דוד איז אַוועק קיין ירושלים און איז צוריקגעקומען מיט צען
 יונגע ביימעלעך.

אין אַוונט האָט ער געזאָגט צו די חברים :
 — איך האָב געבראַכט צען ביימעלעך — ריטעלעך נאָר.
 אין דריי טעג אַרום איז חמשה-עשר בשבֿט, וועלן מיר פֿאַר-
 פֿלאַנצן די ערשטע ביימעלעך לעבן טויטן ים.
 האָט די לאַכעדיקע לאַה אויסגערופֿן מיט פֿרייד :

— מיר וועלן צונויפֿרוֹפֿן אלע חברים פֿון לאַנד און פֿייערן דאָ אין מדבר אונדזער ערשטן חמשה-עשר בשבֿט. האָט דוד געענטפֿערט:

— ס'איז נאָך צו פֿרי פֿאַר יום-טובֿ. מיר וועלן טאָקע פֿאַרפֿלאַנצן די ביימעלעך, אָבער ווער ווייס צי וועלן זיי זיך אָננעמען. לאַמיר צוואוואַרטן. איבער אַ יאָר, אויב די ביימעלעך וועלן זיך אָננעמען און אונדזערע „קינדער“ וועלן אויסוואַקסן, וועלן ווערן אַ יאָר אלט, וועלן מיר מאַכן דעם אמתן יום-טובֿ, מיר וועלן פֿייערן דעם ריכטיקן חמשה-עשר בשבֿט.

אלע האָבן מסכים געווען מיט דודן. חמשה-עשר בשבֿט אין דער פֿרי זיינען אלע חלוצים און חלוצות אַרויס אין „גאַרטן“ און פֿאַרפֿלאַנצט די ביימעלעך. זיי האָבן זיי באוואַסערט און אַרומגעלייגט גוטע ערד אַרום זיי. געענדיקט די אַרבעט, האָבן די חלוצים און חלוצות זיך גענומען פֿאַר די הענט, און האַנט אויף אַקסל — געטאָנצט אַ האַראַ און געוונגען זייער ליד:

אין לאַנד געקומען,
אָקערן און בויען,
פֿלאַנצן און זייען —
מדבר איינגענומען.

וואָס באַטייט ?

1. חודש (כוידעש), חדשים (כאַדאַשים) — month, months. 2. דיטע-לעך — דאָ: גאַנץ דינע קליינע ביימעלעך. 3. שבֿט (שוואַט) — דער פֿינפֿטער ייִדישער מאָנאַט. פֿאַלט אויס ענדע יאָנואַר און אָנהייב פֿעברואַר.
4. חמשה עשר בשבֿט (כאַמישאַ אַסער בישוואַט) — דער פֿופֿצנטער טאָג פֿון מאָנאַט שבֿט — דאָס ניי-יאָר פֿון ביימער — Jewish Arbor Day.
- דאָס איז בני ייִדן אין אַרץ-ישׂראל געווען אַ יום-טובֿ ווען די ביימער הייבן אָן צו בליען און ווען מען פֿאַרפֿלאַנצט נייע ביימער. 5. פֿייערן — to celebrate. 6. אָננעמען זיך — to take root. 7. אמת — דאָ: — real.
8. מסכים זיין — to agree. 9. אַקסל — shoulder.

חודש	חבר	חמשה עשר	אמת	ים
חדשים	חברים	בשבֿט	מסכים זיין	יום-טובֿ

עס זיינען אוועק טעג און וואכן, די חלוצים האבן געוואכט
איבער די צען ריטעלעך-ביימעלעך ווי א מאמע וואכט איבער
קינדער.

— זיי וואקסן, זיי וואקסן! — האבן זיי אויסגערופֿן איינע
צו די אנדערע יעדן פֿרימאָרגן, ווען זיי האבן באַקוקט די
ביימעלעך.

איין מאָל אין אַ פֿרימאָרגן איז דוד אַרויס אין גאַרטן. ער
האַט זיך באַלד צוריקגעקערט אַן אומעטיקער און געזאַגט:
— צוויי זיינען געשטאַרבן.

די לאַכעדיקע לאַה האַט אים געטרייסט:
— אַכט זיינען געבליבן.

אַבער ס'איז ניט אַריבער קיין וואַך און די אַכט
ביימעלעך זיינען אויך פֿאַרדאַרט געוואָרן.

דוד איז ווידער אוועק קיין ירושלים און געבראַכט פֿרישע
ביימעלעך. מען האַט זיי פֿאַרפֿלאַנצט אין אַן אַנדער ווינקל
פֿון גאַרטן. אַבער אויך די צען האַבן זיך ניט צוגענומען. דוד
איז אוועק צום דריטן מאָל קיין ירושלים און געבראַכט
פֿרישע צען ביימעלעך-ריטעלעך און זיי פֿאַרפֿלאַנצט אין אַ
דריטן ווינקל פֿון גאַרטן.

ס'איז אריבער א חודש, נאך א חודש און א דריטער חודש — די ביימעלעך וואקסן. ניין חדשים זיינען אריבער, די ביימעלעך האבן זיך א הייב געטאן. אכט צווייגן אויף איין ביימל, ניין צווייגן אויף אן אנדער ביימל און איינער פֿון זיי איז גאר א פארשוין. אלע צען זיינען לעבן געבליבן.

— נו, — האט דוד געזאגט אין אן אונט, — הײַ-יאָר חמשה-עשר בשבט וועלן מיר א הוליע טאָן.

ס'איז אנגעקומען דער חודש שבט. די חלוצים און חלוצות האבן צעשיקט בריוו איבערן גאנצן לאַנד: „קומט, פֿרייט זיך מיט אנדזערע נייע צען ביימעלעך וואָס וואַקסן לעבן טויטן ים. א נייער ייִדישער ישובֿ איז אויפֿגעקומען אין מיטן מדבר.“ אויך צו די אראבער אין יריחו האבן זיי געשריבן און צו דעם פראַפעסאָר אין ירושלים. צו די טוריסטן אין אמעריקע האבן זיי געשיקט א טעלעגראַם:

— איר געדענקט, ווי מיר האבן געוואָשן די ערד? קומט און זעט דעם צוגעזאגטן וואונדער.

אויף חמשה-עשר בשבט זיינען אנגעקומען הונדערטער מענטשן. עס זיינען געקומען ייִדן פֿון די קאלאָניעס, פראַ-פֿעסאָרן און סטודענטן, פֿריילעכע חלוצים, זינגעדיקע חלוצות און די אראבער פֿון יריחו.

אלע האבן געקוקט און געגאָפֿט: צען ביימער זיינען געשטאָנען אין האַרץ פֿון מדבר. דער העכסטער פֿון זיי איז געווען אין גאנצן איינגעטונקט אין בליעכץ — א בוים בליט אין מדבר! און די אראבער האבן געזאָגט: פישוף-מאכערס זיינען די ייִדן! מיר שווערן מיטן נאָמען פֿון אללאַ אַז די ייִדן זיינען פישוף-מאכערס!

1. וואַכן — to watch.
2. אומעטיק — sad.
3. טרייסטן — to comfort, to console — פֿאַרדאַרן.
4. to dry up — ווינקל — corner.
5. צווייגן — branches.
6. 7. פארשוין — דא: גאר שיין.
8. א הוליע טאָן — to be merry.
9. ישובֿ (ייִשעוו) — settlement.
10. גאַפֿן — to gape.
11. איינגעטונקט — אין גאנצן באַדעקט.
12. בליעכץ — blossom.
13. פישוף (קישוף) מאַכערס — magicians.

פישוף-מאכערס

ישובֿ

פֿראַגעס :

1. וואָס האָבן די חלוצים אויפֿגעשטעלט אין מדבר ? 2. פֿאַרוואָס איז די אַרבעט געווען אזא שווערע ? 3. פֿאַרוואָס האָבן די אַראַבער געלאַכט פֿון די חלוצים ? 4. וואָס האָבן זיי צו די יידן געזאָגט ? 5. וואָס האָבן דערויף די חלוצים געענטפֿערט ? 6. פֿאַרוואָס האָבן די אַמערי-קאַנער טוריסטן ניט געגלייבט אז מען קען אויסוואַשן דעם זאַלץ פֿון מדבר-ערד ? 7. וואָס האָבן די חלוצים זיי געענטפֿערט ? 8. ווי האָט דער פֿראַפעסאָר פֿון ירושלים געפֿאַרשט די ערד פֿון מדבר ? 9. וועלכע טרויעריקע נייעס האָט ער זיי געדאַרפֿט אַנזאָגן ? 10. וואָס האָבן די חלוצים און חלוצות אויף דעם געענטפֿערט ? 11. וואָס פֿאַר אַ מענטש איז געווען דער פֿראַפעסאָר ? 12. ווי האָבן די חלוצים געלעבט און געאַרבעט די ערשטע זעקס חדשים אין מדבר ? 13. וואָס האָט איין מאָל שויער ניט געבראַכן זייער מוט ? 14. ווי האָט דוד געטרייסט און געמונטערט זיינע חברים אין דער שווערער שעה ? (לייענט דודס ווערטער צו זיינע פֿרײַנד). 15. ווי האָבן די חלוצים באַוווּזן אז אין מדבר קען וואַקסן אַ גאַרטן ? 16. פֿאַרוואָס האָבן זיי אויסגעקליבן חמשה-עשר בשבֿט פֿאַרן טאָג פֿון פֿלאַנצן די ערשטע צען יונגע ביימעלעך ? 17. ווי האָבן די יידן פֿון די קאַלאָניעס געפֿייערט דעם יום-טובֿ פֿון נייעם ישובֿ וואָס איז אויפֿ-געקומען אין מדבר ?

א מעשה וועגן רויזן

א.

ודל איז געבארן געווארן און אויסגעוואקסן אין א קליין דערפל אין ישראל. ווען דודל איז נאך געווען א קליינער, האט מען אים געבראכט א מתנה פון תל-אביב, א פידל. א ביסל האט ער זיך אליין געלערנט, א ביסל האט אים געלערנט אן אלטער קאלאניסט פון דערפל, וואס האט אויך ליב געהאט צו שפילן פידל.

יעדן אונט פלעגט דוד שפילן אויף זיין פידל. די פֿענצטער פֿון הויז זיינען געווען אפֿן און אלע וואס האבן שפאצירט אויף דער גאס האבן געקענט הערן דודס שפילן. יעטוועדן אונט איז דאס גאנצע דערפל פֿול געווען מיט דודלס פֿידל-שפילן.

דודל האט אויך ליב געהאט צו לייענען צייטונגען. איין מאָל לייענט ער אין צייטונג, אז אין אמעריקע איז דא איינער, וואס האט אויסגעהאדעוועט די שענסטע רויזן אין דער וועלט. די רויזן זיינען גרויסע און מיט א סך, א סך קליינע בלעטלעך. זייערע קאלירן זיינען פֿארשיידענע און דער ריח פֿון די רויזן איז זיסער ווי דער ריח פֿון אלע אנדערע רויזן אין דער וועלט.

די ניס וועגן די רויזן האט דודלען פֿארקאפט. ער האט פֿאר-מאכט די אויגן און זיך פֿארגעשטעלט ווי אזוי די רויזן זעען אויס. ער האט אזש דערפֿילט זייער ריח!

נאָר דוד האט זיך געכאפט, אז ער האט דערווייל נאָך ניט דורכגעלייענט ביזן סוף די שטעל אין דער צייטונג וועגן די רויזן. און ווי פֿארוואנדערט איז ער געווען, און ווי גליקלעך איז ער געווען, ווען ער האט געלייענט:

דער, וואס האט אויסגעהאדעוועט די וואונדערלעכע רויזן לאָזט וויסן, אז יעדער איינער פֿון אן אנדער לאַנד, וואס וועט אים בעטן די זאמען פֿון די רויזן, וועט זיי קריגן צוגעשיקט פֿון אמעריקע. ווי נאָר דודל האט פֿארענדיקט לייענען, האט ער זיך אַוועקגעזעצט שרייבן א בריוו. דודל האט געשריבן ווער ער איז און וואו ער לעבט און ער האט געבעטן מע זאָל אים צושיקן א זעקעלע מיט זאמען פֿון די רויזן. דודל האט דעם בריוו אַוועקגעשיקט און

קיינעם וועגן דעם ניט דערציילט. דודל האָט ניט ליב געהאַט צו רעדן וועגן זיך און צו באַרימען זיך, און אַפֿילו ניט ליב געהאַט צו דערציילן וואָס ער טוט.

1. דודל (דאָוידל). 2. דערפֿל — village. 3. פֿידל — violin. 4. קאַלאַ-ניפּט — דאָ : settler. 5. שפּאַצירן — to walk. 6. צייטונג — newspaper.
7. אויסהאַרעווען — to raise, to rear. 8. בלעטלעך — leaves. 9. ריח (רייך) — odor. 10. פֿאַרכאַפּט — דאָ : caught his imagination.
11. פֿאַרשטעלן זיך — to imagine. 12. אַזש — almost. 13. כאַפּן זיך — זיך דערמאַנען, to remind oneself. 14. סוף (סאַף) — end. 15. שטעל — place. 16. זאַמען — seeds. 17. זעקעלע — small bag. 18. באַרימען זיך — to boast. 19. אַפֿילו — even.

דודל	ישראל	מתנה	תל-אביב	ריח	סוף	אפילו
------	-------	------	---------	-----	-----	-------

ב.

איצט האָט דודל אָנגעהויבן צו וואַרטן און וואַרטן אויף אַן ענטפֿער. אָבער עס איז אַוועק אַ וואַך נאָך אַ וואַך און דאָס פעקל מיט די זאַמען איז ניט אָנגעקומען. דוד האָט שוין גענומען טראַכטן, אַז זיי וועלן מסתמא קיין מאָל ניט אָנקומען.

עס איז געקומען חמשה-עשר בשבֿט, דער יום-טובֿ פֿון ביימער און געוויקסן, דער יום-טובֿ פֿון פֿלאַנצן. יענעם טאָג האָבן די קינדער ניט געלערנט ווי אַלע מאָל, נאָר די גאַנצע שול איז געגאַנגען פֿלאַנצן ביימער. ווען דודל איז געקומען אַהיים איז ער געווען פֿאַרמאַטערט און הונגעריק.

„דודל, דאָס עסן וואַרט שוין אויף דיר“— זאָגט צו אים די מוטער, „אָבער וואַרט, עפעס אַ פעקעלע איז געקומען פֿאַר דיר, אַ פעקעלע פֿון אַמעריקע. וואָס איז דאָס פֿאַר אַ פעקעלע און וואָס איז דאָרטן פֿאַראַן?“ דוד האָט ניט גלייך געענטפֿערט. די מוטער איז דערווייל געוואָרן פֿאַרנומען מיט אַנדערע זאַכן און זי האָט אים מער ניט געפֿרעגט.

יענעם אָונט האָט דודל געשפּילט אויפן פֿידל שענער און האַרציקער ווי אַלע מאָל. זיין שפּילן איז געווען אַזוי פֿול מיט האַפֿענונגען און מיט שיינקייט. דאָס גאַנצע דערפֿל האָט זיך צו-געהערט צו דודלס שפּילן און אַלע האָבן געזאָגט — „אונדזער דודל איז גאָר אַ בריה אויף דער פֿידל.“

קיינער האָט אָבער ניט געוואוסט פֿון דודלס סוד. קיינער האָט זיך ניט געקענט אַנשטויסן פֿאַרוואָס איז דודל דעם אָונט אַזוי גליקלעך.

וואָס באַטייט ?

1. פּעקל — package. 2. מסתמא (מיסטאמע) — probably. 3. חמשה עשר בשבט (כאַמישאַ אַסער בישוואַט). 4. געוויקסן — plants. 5. פּלאַנצן — to plant. 6. פאַרמאַטערט — overworked. 7. פאַרנומען — busy. 8. בריה (בעריע) — master. 9. סוד (סאָד) — secret. 10. אָנשטויסן זיך — to guess.

מסתמא	חמשה עשר בשבט	יוס-טוב	בריה	סוד
-------	---------------	---------	------	-----

ג.

עס איז צוגעפאלן די נאַכט. די געסלעך זינען שוין געווען ליידיק. אַלע זינען שוין געזעסן אין די היימען, אַנדערע זינען שוין געשלאָפֿן. אויף דער גאַס איז געווען נאָר דודל און אויבן איבער אים — אַ גרויסע רונדע לבנה, וואָס איז אים אומעטום נאַכגעגאַנגען.

איינער פֿון די עלטסטע איינוואוינערס פֿון דאָרף, בנימין, איז געזעסן ביי זיך און געלייענט אַ בוך. פּלוצלונג הערט ער טריט לעבן הויז. ווענדט ער זיך צו דער פֿרוי: „רבקה, איך הער עפעס טריט לעבן אונדזער הויז.“

„יאָ,“ — זאָגט רבקה, — „איך הער עפעס טריט לעבן אונדזער הויז.“

עפֿענען זיי די טיר און זעען ווי דודל גייט פֿאַרביי זייער הויז. זיין קאָפּ איז געבויגן צו דער ערד, פונקט ווי ער וואָלט עפעס וואָס געזוכט.

„וואָס טוסטו דאָ אַזוי שפעט, דודל?“ — פֿרעגט אים דער אַלטער. — „איך האָב עפעס פֿאַרלאָרן“ — ענטפֿערט דודל — „נאָר איך האָב עס שוין געפֿונען, אַ גוטע נאַכט אייך.“

אַ פֿאַר מינוט שפעטער האָט די זעליביקע זאָך געטראָפֿן אין אַ הויז פֿון אַ שכן. שמעון זיצט און טרינקט אַ גלאַז טיי, הערט ער טריט לעבן הויז.

„שולמית,“ גיט ער אַ זאָג צו זיין ווייב, „איך הער טריט גלייך הינטער אונדזערע פֿענצטער. ווער קען דאָס זיין?“

מאַן און ווייב קוקן אַרויס דורכן פֿענצטער און זעען דודלען וואָס שטייט לעבן זייער הויז, אַראָפּגעבויגן צו דער ערד, ווי ער וואָלט עפעס וואָס געזוכט.

„א גוטן אָונט דיר, דודל,“ זאָגט אים שמעון, „וואָס זוכסטו דאָ אַזוי שפּעט? קען איך דיר מיט עפּעס העלפֿן?“
 „גאַרניט,“ ענטפֿערט דודל, „איך האָב עפּעס וואָס פֿאַרלוירן, אָבער איך האָב עס שוין געפֿונען. אַ שיינעם דאַנק אייך און אַ גוטע נאַכט.“

דאָס זעלביקע האָט געטראָפֿן אומעטום, אין דעם גאַנצן דערפֿל. נאָר די גרויסע רונדע לבנה האָט געזען, וואָס דודל האָט אין דער אמתן געטאָן. זי האָט געזען און געשמייכלט צו דודלען און דודל האָט געשמייכלט אויף צוריק.

**

עס איז געקומען דער גרויסער יום-טובֿ פּסח. אויסגעפּוצט פֿון דרויסן און פֿון אינעווייניק זיינען געשטאַנען די ווייסע הייזלעך מיט די גרינע גאַרטנס אַרום זיי. אָבער דאָס יאָר זיינען זיי געווען נאָך יום-טובֿדיקער. דאָס יאָר זיינען זיי געווען נאָך אויסגעפּוצטער. וואוהין מען האָט געוואַרפֿן דעם בליק האָט מען געזען רויון, גרויסע שיינע רויון פֿון פֿאַרשיידענע קאַלירן: גאַר ווייסע ווי שניי און רויט ווי בלוט און ראָזלעכע. עס האָט זיך געדוכט, אַז דאָס גאַנצע דערפֿל טונקט זיך אין רויון.

און אַלע איינוואוינערס פֿון דערפֿל זיינען אַזוי שטאַלץ געווען מיט זייערע רויון. און אַלע האָבן געוואוסט, אַז זיי האָבן עס צו פֿאַרדאַנקען זייער דודלען.

(לויט א. פֿרידלאַנד)

וואָס באַטייט?

1. צוגעפֿאַלן — געקומען. 2. ליידיק — empty. 3. לבנה (לעוואַנע) — moon. 4. בנימין (ביניאַמין). 5. טריט — steps. 6. ווענדט ער זיך — זאָגט ער. 7. רבֿקה (ריווקע). 8. געבוין — bowed. 9. שכן (שאַכן) — neighbor. 10. שמעון (שימעון). 11. שולמית (שולאַמיס). 12. אין דער אמתן — really, actually. 13. שמייכלען — to smile. 14. אויספּוצן — to renovate. 15. פֿון דרויסן — outside. 16. אינעווייניק — wherever you turned. 17. וואוהין מען האָט געוואַרפֿן דעם בליק — טונקען זיך — to dip. 18. שטאַלץ — proud.

פּסח	איך דער אמתן יום-טובֿ	שמעון שולמית	רבֿקה שכן	לבנה בנימין
------	--------------------------	-----------------	--------------	----------------

פֿראַגעס :

1. וואָס פֿאַר אַ ייִנגל איז דודל ? 2. וואָס האָט דודל גע-לייענט אין דער צייטונג ? 3. ווי האָט דאָס שטיקל ניים געווירקט אויף דעם קליינעם ייִנגל ? 4. וואָס האָט דודל געשריבן אינעם בריוו קיין אמעריקע ? 5. ווען איז אָנגעקומען דאָס פעקל מיט זאַמען ? 6. ווי פֿייערן די קינדער אין ישראל דעם יום-טובֿ פֿון חמשה עשר בשבֿט ? 7. פֿאַרוואָס האָט דודל געשפּילט שענער און האַרציקער ווי אַלע מאָל ? 8. וואָס האָט דאָס ייִנגעלע געטאָן יענעם אָונט ? 9. פֿאַרוואָס האָבן זיך די יידן אין דערפֿל געפּילט אַזוי יום-טובֿדיק און צופֿרידן יענעם פּסח ?

דער חלום פֿון אַ בוים

ס'איז טרוקן דער נגב,
אַן וואַסער אַ לאַנד —
און דאָך איז אַ בוים דאָרט
געוואַקסן אויף זאַמד.

אַ בוים — אַזוי איינזאַם,
קיין ברודער, קיין פֿריינד.
זיין טרייסט איז געווען
די זון וואָס אים שיינט.

דער בוים האָט געחלומט
סיי טאָג און סיי נאַכט :
עס זאָלן אין מדבר
זיין ביימער אַ סך.

געשמאַכט און געחלומט :
כאָטש איין מאָל זאָל ער
פֿון קופּערנעם הימל
דערשפּירן אַ טרער...

און איין מאָל — אין שטוינונג —
דערוואַכט האָט דער בוים :
דער מדבר — אַ גאָרטן,
ס'איז אמת זיין טרוים.

(אלחנן אינדעלמאָן)

חמשה עשר בשבט

ביימער

(א חמשה-עשר בשבט-ליד)

די ביימער אין שניי, די ביימער אין ווינט —
דער פֿראַסט — אזא בייזער, א פֿרעמדער;
בני זייערע ברידער איז יום-טובֿ אצינד —
אין ווייטע, אין ווארעמע לענדער.

געהילטע אין אייז, געהילטע אין שניי,
די צווייגן געבויגן און אָרעם;

זיי ווארטן ביז וואנען דער יום-טובֿ צו זיי
וועט קומען פֿון ווארעמען דרום.

זיי מורמלען א תפילה א שטילע דערווייל,
מיט מידע און אָרעמע קרעפטן;

מיט ביימער, וואָס בליען פֿאַר טוויזנטער מייל
וויילן זיי איצט זיך באהעפטן ... (אברהם רייזען)

1. שבט (שוואַט) — דער פינפֿטער יידישער מאָנאַט, פֿאַלט אויס ענדע יאַנאַר און אָנהייב פֿעברואַר.
2. חמשה עשר בשבט (כאַמישאַ אָסער בישוואַט) — דער פֿופֿצנטער טאַג פֿון מאָנאַט שבט — דאַס נייע יאַר פֿון ביימער, Jewish Arbor Day. דאַס איז בני יידן אין ארץ-ישׂראל געווען א יום-טובֿ ווען די ביימער הייבן אָן צו בליען און ווען מע פֿאַרפֿלאַנצט נייע ביימער. עס איז איינגעפֿירט בני יידן אין דעם טאַג צו עסן פֿרוכט, וואָס וואַקסן אין ארץ-ישׂראל, ספּעציעל טייטלען — (dates), פֿיגן — (figs) און באַקסער — (St. John's bread). 3. יום-טובֿ (יאָמטעוו) — holiday. 4. אַצינד — איצט. 5. געהילטע — covered. 6. צווייגן — branches. 7. דרום (דאַרעם) — south. 8. רעדן שטיל, ניט קלאַר. 9. תפילה (טפֿילע) — געבעט, prayer. 10. בליען — to bloom. 11. באהעפטן זיך — זיך פֿאַרבינדן, פֿאַראייניקן.

יום-טובֿ	דרום	תפילה
----------	------	-------

דער גוטער פֿינגבוים

א.

עס איז געווען פֿרילינג. די ערד האָט זיך באַדעקט מיט בלומען, בלומען פֿון אַלע קאַלירן. דער קליינער שלמהלע האָט זייער ליב געהאַט בלומען און האָט געוואָרט, אַז זיי זאָלן ווידער קומען און באַדעקן די גאַנצע ערד.

„מאַמע, מאַמע, לאַמיר גיין אַנקלייבן בלומען, אַ סך בלומען!“ — האָט זיך שלמהלע געבעטן ביי דער מאַמען.

„גוט, מיין זון“, — האָט די מאַמע געענטפֿערט, — „און מיר וועלן די בלומען אַוועקשטעלן אויפֿן טיש. ווען דער טאַטע וועט קומען פֿון דער אַרבעט וועט ער זיך זייער פֿרייען מיט זיי.“

„און דער טאַטע וועט אַוודאי ברענגען אַ סך גוטע זאַכן“, — איז שלמה געווען זיכער, — „ער ווייס דאָך אַז היינט איז חמשה-עשר בשבֿט!“

און די מאַמע איז אַוועק מיט שלמהלען אין פֿעלד קלייבן בלומען. שלמהלע האָט זיך געפֿרייט, ער האָט געלאַכט, איז אונטערגעשפרונגען און געזוכט די שענסטע בלומען פֿאַרן טאַטן. אָבער פֿלוצעם איז דער שמייכל אַוועק פֿון זײַן פֿנים. שלמהלע האָט זיך אַוועקגעשטעלט אונטער אַ בוים און זיך פֿאַרטראַכט. „וואָס איז מיט דיר, שלמהלע?“ — האָט אים די מאַמע געפֿרעגט.

„גאַרניט“, — האָט שלמהלע געענטפֿערט, — „איך האָב רחמנות אויף דעם בוים. וואָס איז דאָס פֿאַר אַ בוים?“

„אַ פֿינגבוים“, — האָט די מאַמע געענטפֿערט, — „אָבער וואָס האָסטו רחמנות אויף אים?“

האָט שלמהלע געזאָגט: „זע, ווי ער איז נאַקעט, זע ווי ער האָט ניט קיין בלעטער. עס מוז אים זײַן קאַלט, דעם פֿינגבוים. און אפֿשר איז ער גאַר טויט!“

„דער פֿינגבוים איז ניט טויט“, — האָט אים די מאַמע באַ-רויאַקט. — „דו זעסט, ער איז פֿול מיט קנעספעלעך, אין גיכן וועלן זיך די קנעספעלעך צעפֿענען און דער בוים וועט קריגן בלעטער, נייע, גרינע, פֿרישע בלעטער.“

וואס באַמײַט ?

1. פֿינגנבוים — fig-tree .2. בלומען — flowers .3. אַוודאי (אַוואַדע) געוויס. 4. קלייבן — דאָ : to pick .5. פֿאַרטראַכט — absorbed .6. רחמנות (ראַכמאַנעס) — pity .7. באַרוואַיקן — to calm .8. קנעספעלעך — buds

ב.

„גוט, מאַמע,“ — האָט שלמהלע געזאָגט, אָבער ער איז נאָך אַלץ געווען אומצופֿרידן, — „פֿאַרוואָס דאַרף דער אָרעמער פֿינגנ-בוים יעדן ווינטער פֿאַרלירן אַלע זײַנע בלעטער ? פֿאַרוואָס מוז ער שטיין אַ נאַקעטער, ווען עס רעגנט און עס בלאָזט דער ווינט ?“ „דער פֿינגנבוים האָט עס אַליין אַזוי געוואָלט,“ — האָט אים די מאַמע געענטפֿערט, — „ער אַליין האָט געבעטן גאָט, ער זאָל יעדן ווינטער פֿאַרלירן אַלע זײַנע בלעטער.“ „אַזוי גאָר ?“ — האָט שלמהלע אויסגעשטעלט זײַנע גרויסע, גרויע אויגן אויף דער מאַמען.

„יאָ. דאָס איז געווען מיט אַ סך, אַ סך יאָרן צוריק. די ערד איז נאָך געווען באַדעקט מיט וועלדער. וואַלד-אויס, וואַלד-איין. די ביימער זײַנען געשטאַנען זייער נאָענט איינער צום צווייטן און זיי זײַנען געווען גרין אַ גאַנץ קיילעכדיק יאָר. דער פֿינגנבוים איז אויך געווען צווישן זיי און ער איז אויך געווען שטענדיק גרין, שטענדיק באַדעקט מיט בלעטער. אונטן, אויף דער ערד, האָבן גרעזעלעך און בלימעלעך געוואָלט וואַקסן ; האָבן זיי גע-שטרעקט זייערע העלדזלעך און קעפלעך צו כאַפֿן אַ שטראַל פֿון דער זון, זיך אַנצואוואַרעמען און צו קענען וואַקסן. אָבער איבער זיי זײַנען געשטאַנען די הויכע און שטענדיק גרינע ביימער, און זייערע בלעטער האָבן ניט דורכגעלאָזט קיין איינציקן שטראַל פֿון דער זון.“

„די גרעזעלעך האָבן זיך זייער באַמיט צו וואַקסן, די בלימעלעך האָבן זייער געוואָלט זיך אויספוצן אין אַלע זייערע קאַלירן און זיך ווייזן פֿאַר דער וועלט. אָבער זיי האָבן אומזיסט זיך געמיט ! ווי קענען זיי וואַקסן אָן זון ? זיי זײַנען געווען בלאַס און שוואַך און זיי זײַנען געשטאַרבן גאָר יונגינקע און קליינינקע.“ „און איידער זיי זײַנען אויסגעגאַנגען האָבן זיי זיך געקלאָגט אויף זייער מזל און געזאָגט : „שולדיק אין אַלץ זײַנען די גרויסע

און הויכע ביימער. זיי שטייען זיך אַזעלכע שטאַלצע און זיי אַרט גאַרניט וואָס מיר גייען אויס אָן וואַרעמקייט, אָן אַ שטראַל פֿון דער זון. אַלץ די הויכע ביימער מיט זייערע אייביק גרינע בלעטער, וואָס פֿאַרשטעלן פֿון אונדז די זון.

וואָס באַטייט ?

1. אויסשטעלן די אויגן — 2. to stare. וואַלד, וועלדער — forest.
3. אַ גאַנץ קיילעכדיק יאָר — 4. all year round. שטראַל — ray.
5. באַמיען זיך — 6. to try. אויספּרובן זיך — 7. to dress oneself. געמיט — tried.
8. בלאַס — 9. pale. אויסגאַנגען (אויסגעגאַנגען) — שטאַרבן, to die.
10. קלאַגן זיך — 11. to complain. מזל (מאַזל) — luck. 12. שולדיק — guilty.
13. שטאַלץ — 14. proud. אַרן — 15. to care. פֿאַרשטעלן — דאָ : to cover.

ג.

„און די ביימער האָבן געהערט דאָס באַקלאַגן זיך פֿון די גרעזעלעך און בלומען. אָבער עס האָט זיי ניט געאַרט. זיי זיינען געווען אַזעלכע הויכע און שטאַלצע. איין פֿייגנבוים האָט עס ניט אויסגעהאַלטן. ער האָט רחמנות געקראָגן אויף די גרעזעלעך און די בלימלעך און ער האָט געזאָגט צו זיינע חברים, די הויכע ביימער:

„מע דאַרף עפעס טאָן פֿאַר די גרעזעלעך און בלימלעך, וואָס וואַקסן ביי אונדזערע פֿיס. זיי חלשן דאָך, זיי גייען דאָך אויס אָן אַ שטראַל פֿון דער זון. וואָס זיינען זיי שולדיק, אַז זיי זיינען אַזעלכע קלייניקע?“

„וואָס קענען מיר טאָן?“ — האָבן די איבעריקע ביימער גע-ענטפֿערט דעם פֿייגנבוים. — „מיר זיינען דאָך ניט שולדיק, וואָס מיר זיינען אַזעלכע הויכע און פֿאַרשטעלן זיי די זון. גאָט האָט אונדז אַזוי באַשאַפֿן.“

אָבער דער פֿייגנבוים האָט ניט געקאָנט רוען. ער האָט געהערט די זיפּצן פֿון די קראַנקע גרעזעלעך און בלימלעך אונטער אים און ער האָט עס מער ניט אויסגעהאַלטן. האָט דער פֿייגנבוים געטענהט פֿאַר גאָט:

„וואָס האָסטו אונדז געמאַכט אַזוי הויך און מיט אַזוי פֿיל בלעטער און די אַרעמע גרעזעלעך און בלימלעך אַזוי נידעריק און שוואַך?“ האָט דער פֿייגנבוים דערהערט אַן ענטפֿער:

„אויב דו האָסט רחמנות אויף די שוואַכע גרעזלעך און בלימלעך
קענסטו אַליין זיי העלפֿן.“

„ווי אַזוי?“ — האָט דער פֿינגנבוים געפֿרעגט.

„דו דאַרפֿסט ניט האָבן דינע בלעטער אַ גאַנץ יאָר, דו וואָרף
זיי אַראָפֿ פֿון זיך, ווען עס קומט ווינטער. וועלן דערווייל די
גרעזלעך און די בלימלעך קענען אויסוואַקסן, איידער דו וועסט
קריגן, שפעטער אין פֿרילינג, נייע בלעטער. ווילסטו עס?“ — האָט
ער געהערט אַ פֿראַגע.

„זאָל זיין אַזוי“, — האָט געענטפֿערט דער גוטער פֿינגנבוים, —
„אַבי די אַרעמע גרעזלעך און בלימלעך זאָלן אויך קענען וואַקסן!“

וואָס באַטייט ?

1. אויסהאַלטן — to bear, to endure .2. חלשן (כאַלעשן) — to faint .3. באַשאַפֿן — created .4. רוען — to rest .5. זיפֿן — sigh .6. טענהן
(טיינען) — to argue .7. נידעריק — low .8. אַבי — so that

ד.

„און פֿון דעמאָלט אָן האָט דער פֿינגנבוים אָנגעהויבן צו פֿאַר-
לירן זיינע בלעטער שפעט אין האַרבסט און זיי זיינען אים אויס-
געוואַקסן נייע, פֿרישע און אַזעלכע טונקל-גרינע שוין נאָך דעם
ווי אונטער אים זיינען געווען אַ סך גראַזן און בלומען. דער
פֿינגנבוים האָט געקוקט אויף זיי און זיך געפֿרייט מיט זיי, ווי
קינדער פֿרייען זיך מיט בלומען, און אים האָט ניט געאַרט, וואָס
ער האָט ניט זיינע בלעטער אַ גאַנץ יאָר. און ווען עס זיינען
געקומען די פֿרישע און יונגע בלעטער האָט ער זיך געפֿרייט אויך
מיט זיי, ווי מע פֿרייט זיך מיט קינדער.

די אַנדערע ביימער האָבן געזען, וואָס עס איז געשען מיטן
פֿינגנבוים און זיי האָבן גענומען זיך שעמען, פֿאַרוואָס זיי האָבן
פֿריער גאַרניט געהאַט קיין רחמנות אויף די גרעזלעך און די
בלימעלעך. זיי האָבן איצט גענומען נאַכטאָן דעם גוטן פֿינגנבוים
און זיי האָבן אויך אַראָפֿגעוואָרפֿן פֿון זיך די בלעטער אין האַרבסט
און געלאָזן די גראַזן וואַקסן אונטער זיי.

און פֿון דעמאָלט אָן רוען זיי זיך אָפֿ אין ווינטער, זיי דרעמלען
און זיי חלומען וועגן פֿייגעלעך, וואָס וועלן קומען צו זייערע
בלעטער, וועגן ווינטעלעך וואָס וועלן זיי זאָגן סודות און וועגן די
יונגע גראַזן און די פֿאַרביקע בלומען אונטן אויף דער ערד, ביי זיי
צופֿוסנס.

און ווען עס וואקסן איצט די גרעזלעך און די בלימלעך און זיי פרייען זיך מיט דער זון וואס שמייכלט צו זיי, זאגן זיי איינע צו די אנדערע:

„מיר האבן אלץ צו פֿארדאנקען דעם גוטן פֿייגנבוים, דעם גוטן פֿייגנבוים.“

שלמהלע האָט זיך צוגעהערט צו דער מאַמעס מעשה און האָט געזאָגט:

„און איצט פֿאַרשטיי איך אויך, פֿאַרוואָס די פֿרוכט פֿון פֿייגנבוים זינען אזוי זיס. דאָס איז די באַלוינונג פֿאַרן זיין אזוי גוט און פֿאַרן האָבן רחמנות אויף שוואַכערע.“

די מאַמע האָט געשאַקלט מיטן קאָפּ.

**

פֿון מדרש:

„ווען מען שניידט אַראָפּ אַ בוים טראַגט זיך זיין געוויין פֿון איין עק וועלט ביזן צווייטן.“

וואָס באַמיינט ?

1. האַרבסט — autumn, fall .2. טונקל — dark .3. פֿרייען זיך — to be happy .4. נאַכטאָן — to imitate .5. חלומען (כאַלעמען) — to dream .6. סוד (סאָד), סודות (סודעס) — secret, secrets .7. פֿאַרביק — colored .8. צופֿוסנס — ביי די פֿיס .9. פֿרוכט — fruit .10. באַלוינונג — reward

חלומען	חבר	פנים	שלמהלע
סוד	חברים	רחמנות	אורדאי
סודות	חלשן	אפשר	אסך
מעשה	מענהן	מזל	חמשה עשר בשבט

פֿראַגעס :

1. פֿאַרוואָס האָט שלמהלע רחמנות געהאַט אויפֿן פֿייגנבוים ?
2. לייענט פֿאַר שלמהלעס מענה. 3. ווי האָט די מאַמע געפרואוויט באַרואיקן דאָס קינד ? 4. וואָס האָט די מאַמע דערציילט וועגן די ביימער, אַמאָל אַמאָל ? 5. אויף וואָס האָבן זיך די גרעזעלעך אין טיפֿן וואַלד באַקלאַגט ? 6. וואָס האָבן געענטפֿערט די גרויסע ביימער ? 7. וואָס האָט דער פֿייגנבוים געטענהט פֿאַר גאָט ? 8. ווי אזוי קומט עס וואָס דער פֿייגנבוים האָט ווינטער דאַרע, נאַקעטע צווייגן ? 9. פֿאַר-וואָס זינען, לויט דער לעגענדע, די פֿרוכט פֿון פֿייגנבוים אזוי זיס ? 10. מיט וועלכן יום-טובַ איז די מעשה וועגן פֿייגנבוים פֿאַרבונדן ?

א ייִדישע מיידל און וואַשינגטאָן

א.

ער טאַטע איז שוין פֿינף יאָר ניטאָ אין דער היים.
ער איז אַוועק מיט די פּאַטריאַטן און קיינער
ווייס ניט צי ער לעבט נאָך. די מאַמע איז גע-
שטאַרבן, ווען רבקה איז נאָך געווען גאַר אַ
קליינע. זי איז ביי דער באַבען.
און די באַבע איז אַן אַלטע און אַ קראַנקע.
זינט דער טאַטע איז ניטאָ קלאַגט זי און וויינט.
זי שלאַפֿט ניט גאַנצע נעכט.

איין מאָל זאָגט רבקה צו דער באַבען: — „לאַז מיך פֿאַרן קיין
פֿילאַדעלפֿיע. דאָרטן וואוינט חיים סאַלאַמאָן. איך וועל אים בעטן,
ער זאָל מיר העלפֿן געפֿינען דעם טאַטן.“
די באַבע האָט נישט געוואָלט אַוועקלאָזן רבקהן, אָבער ווען
זייערער אַ שכן האָט געדאַרפֿט פֿאַרן קיין פֿילאַדעלפֿיע, האָט די
באַבע צוגעשטימט אַז רבקה זאָל מיטפֿאַרן.
ווען רבקה איז געקומען קיין פֿילאַדעלפֿיע, האָט זי זיך גרינג
דערוואוסט וואו עס וואוינט חיים סאַלאַמאָן. ווען זי איז געקומען
צו חיים סאַלאַמאָן איז ער אין דער היים נישט געווען. רבקה האָט
זיך אַוועקגעזעצט וואַרטן. זי איז אָבער געווען אויסגעמאַטערט
פֿון וועג און זי איז איינגעשלאָפֿן אין דעם גרויסן פֿאַטערשטול
וואו זי איז געזעסן.

ב.

ווען רבקה האָט זיך אויפֿגעכאַפֿט, האָט זי געזען מענטשן אין
דעם צווייטן ווינקל צימער און דערהערט וואָס זיי רייזן. און
גערעדט האָבן זיי אַז מע דאַרף איבערגעבן דעם גענעראַל
וואַשינגטאָן זייער אַ וויכטיקע זאַך, אָבער עס איז נישטאָ וועמען
צו שיקן, ער זאָל קענען צוקומען צום גענעראַל. איז רבקה אויפֿ-
געשפרונגען פֿון אַרט: „שיקט מיך! איך וויל גיין צו גענעראַל
וואַשינגטאָן. איך וויל זיך נאַכפֿרעגן אויפֿן טאַטן.“

די מענטשן זיינען געווען זייער פֿאַרוואַנדערט. רבקה האָט זיי דערציילט ווער זי איז און פֿאַרוואָס זי וויל גיין צום גענעראַל וואַשינגטאָן.

אַבער חיים סאַלאַמאָן האָט געזאָגט: — „ניין. מען קען ניט שיקן אַ מיידל פֿון אַ 12-13 יאָר איינע אַליין אויף אַזאַ געפֿערלעכן וועג.“

— „וועל איך זיך איבערטאָן פֿאַר אַ ייִנגל,“ — האָט רבקה אויס-געשרייען, — „איך וועל זיין אָנגעטאָן ווי אַ ייִנגל פֿון אַ דאָרף, וואָס טראַגט אייער צו פֿאַרקויפֿן. וועט קיינער מיך ניט חושד זיין.“ און אַזוי איז טאַקע פֿאַרבליבן. רבקה האָט אָפּגעשאָרן אירע לאַנגע שוואַרצע צעפּ. זי האָט זיך איבערגעטאָן אין ייִנגלשע קליידער און זי האָט פֿאַרנייט אַ בריוו צו גענעראַל וואַשינגטאָן אין איר היטל.

רבקה איז אָנגעקומען צום גענעראַל, אים איבערגעגעבן דעם בריוו און דערנאָך זיך נאָכגעפֿרעגט אויף איר פֿאַטער.

— „איך געדענק זייער גוט דיין פֿאַטער,“ — האָט וואַשינגטאָן געענטפֿערט גאָר פֿריינדלעך, — „אַבער איך ווייס ניט וואָס עס איז געשען מיט אים. קען זיין ער לעבט אין געפֿאַנגענשאַפֿט; קען זיין, ער איז אומגעקומען, ווען ער מיט נאָך עטלעכע העלדישע סאָלדאַטן זיינען געגאַנגען אויסקוקן דעם שוואַ.“

רבקה איז געוואָרן זייער טרויעריק. אויב גענעראַל וואַשינגטאָן קען ניט זאָגן וואו דער טאַטע אירער געפֿינט זיך — ווער וועט עס איר זאָגן? אויף מאַרגן האָט רבקה געדאַרפֿט גיין צוריק אַהיים. גענעראַל וואַשינגטאָן האָט זי אַרײַנגערופֿן און זי געבעטן איבערגעבן אויפֿן וועג צוריק אַ וויכטיקע זאַך צו אַן אַמעריקאַנער פֿאַטריאָט וואָס לעבט פֿאַרשטעלט ווי אַ טאַרי צווישן די טאַריס. רבקה האָט אויסגעלערנט אויף אויסנווייניק וואָס זי דאַרף איבער-געבן. אַבער דער גענעראַל האָט אויף אַ צעטעלע אויך אָנגעשריבן די זעלביקע זאַך. און דאָס צעטעלע האָט רבקה ווידער פֿאַרנייט אין היטל. טאַמער וועט זי עפעס פֿאַרגעסן, וועט העלפֿן דאָס צעטעלע. ווען גענעראַל וואַשינגטאָן האָט זיך געזעגנט מיט רבקהן, האָט ער געזאָגט:

— „גיי געזונטערהייט, קליינע ייִדישע מיידל פֿון לאַנקעסטער. אויב דו פֿירסט דורך וואָס איך האָב געבעטן, זאָג איך דיר צו אַז

דו וועסט אויף דיין חתונה טאנצן אין אַ קלייד וואָס מר"ס
וואַשינגטאָן וועט פֿאַר דיר אויפֿנייען.

ג.

עס האָבן זיך אָנגעהויבן רעגנס און דער וועג צוריק איז געווען
זייער אַ שווערער. רבֿקה האָט זיך געדאַכט אַז מען גייט איר נאָך
די גאַנצע צייט. און אַזוי איז טאַקע געווען. פֿון הינטער אַ בוים
האָט זיך באַוויזן אַן אינדיאַנער מיט אַ ביקס אין האַנט. ער איז
צוגעקומען און געזאָגט: „קום מיט מיר!“ רבֿקה האָט געמוזט
פֿאַלגן. אַ גאַנצע נאַכט האָט דער אינדיאַנער זי געפֿירט ביז ער
האָט זי געבראַכט צו אַן ענגלישן גענעראַל. דער אינדיאַנער האָט
איבערגעגעבן אַז ער האָט אַליין געזען רבֿקה קומען פֿון
וואַשינגטאָנס לאַגער.

די פֿאַרשטעלטע רבֿקה האָט גענומען דערציילן אַז זי איז אַ
ייִדישער ייִנגל, אַ יתום, אַז איר גאַנצע פֿאַמיליע איז געבליבן
געטריי ענגלאַנד. דערווייל האָט זי אויפֿגעריסן דאָס היטל און
אויף גיך אַרויסגענומען דאָס צעטעלע. זי האָט דאָס צעטעלע
אַריינגענומען אין מויל, צעקייט אַ ביסל און אַראַפֿגעשלונגען.
— „וואָס איז געווען אין צעטעלע?“ — האָט דער ענגלישער
גענעראַל זיך צעשריען.

— „איך ווייס ניט,“ — האָט רבֿקה געענטפֿערט.

— „צו וועמען האָט מען דיך געשיקט?“

— „איך האָב פֿאַרגעסן,“ — האָט רבֿקה געענטפֿערט.

פלוצעם האָט רבֿקה דערהערט פֿון צווייטן צימער ווי עמעצער
מאַכט אַ ברכה. זי האָט זיך אַ ריס געטאַן צו דער טיר און זי
געעפֿנט און זי האָט דערזען — ביים טיש זיצט איר טאַטע! איר
טאַטע האָט אויפֿגעהויבן אויף איר די אויגן, אָבער ער האָט זי
נישט דערקענט.

מען האָט רבֿקה פֿאַרשפּאַרט און איר געזאָגט אַז מען וועט
איר ניט געבן צו עסן, ביז זי וועט ניט דערציילן צו וועמען זי האָט
געטראָגן דאָס צעטעלע.

ד.

דער געפֿאַנגענער ייִד האָט געוואוסט אַז דער ייִדישער ייִנגל
איז פֿאַרשפּאַרט אין שנייער און אַז ער הונגערט דאָרטן. בינאַכט

איז ער שטילערהייט צוגעקומען צום פֿענצטערל פֿון שײַער און געבראַכט אַ שטיקל ברויט פֿאַר דעם געפֿאַנגענעם. ווען ער האָט דערלאָנגט דעם ייִנגל דורך די גראַטעס פֿון פֿענצטערל דאָס שטיקל ברויט, האָט דער געפֿאַנגענער פּלוצעם דערהערט: — „איך בין דיין טאָכטער רבֿקה.“

איר פֿאַטער האָט קוים זיך אײַנגעהאַלטן ניט אויסצושײַען. ער איז אָבער גיך געקומען צו זיך און געזאָגט: — „וואָרט ביז דער קומענדיקער נאַכט. איך וועל דיך אַרויסראַטעווען.“ רבֿקה האָט געוואָרט אַ גאַנצן טאָג. עס איז שוין געוואָרן נאַכט און אָט הערט זי ווי איר וועכטער פֿרעגט: — „ווער גייט דאָ?“

דערנאָך הערט זי אַ קלאַפּ. אַ מינוט שפּעטער עפֿנט איר פֿאַטער די טיר פֿון שײַער: — „איך האָב דיר געבראַכט מײַדלשע קליידער. טו זיך גיך איבער,“ — זאָגט ער צו איר. אַליין האָט ער אַראָפּגעשלעפּט די קליידער פֿון דעם ענגלישן זעלנער וואָס איז געלעגן אַ געחלשטער. זײ זײַנען בײַדע אַרויס אין דער פּינצטער און געזוכט אַ וועג אַרויסצוקומען פֿון לאַגער אומ- באַמערקט.

מען האָט זײ בײַדן געכאַפּט. מען האָט בײַדן געבראַכט פֿאַר אַ מיליטערישן געריכט און בײַדן פֿאַרמשפּט צום טויט. מען האָט בײַדן פֿאַרשפּאַרט אין אַ קעלער און געזאָלט אויף מאַרגן אין דער פֿרי דערשיסן.

נאָר ווען דער פֿרימאַרגן איז געקומען האָבן די פֿאַרמשפּטע געהערט אַ טומל אין לאַגער: געשרײַען, אַ טופּערײַ פֿון פֿערד — ביז מען האָט אויפֿגעריסן די פֿאַרשלאָסענע טיר פֿון קעלער. די בײַדע פֿאַרמשפּטע האָבן דערזען פֿאַר זיך אַמעריקאַנער פּאַטריאָטן. מען האָט בײַדן אָפּגעפֿירט צום גענעראַל וואַשינגטאָן.

ה.

יאָרן שפּעטער, ווען רבֿקה האָט זיך געקליבן חתונה צו האָבן, האָט זי פֿאַרבעטן צו דער חתונה דעם פרעזידענט דזשאַרדזש וואַשינגטאָן און זײַן פֿרוי. זי האָט באַקומען אַ מתנה פֿון מר״ס וואַשינגטאָן — אַ זײַדן חתונה-קלייד מיט אַ בריוו אַז מר״ס וואַשינגטאָן האָט אַליין פֿאַר איר דאָס קלייד גענייט.

דער ערשטער פרעזידענט און זיין פֿרוי האָבן צו דער חתונה נישט געקענט קומען. אָבער רבֿקה און איר מאַן האָבן באַקומען אַ פֿאַרבעטונג צום באַל וואָס פרעזידענט וואַשינגטאָן גיט פֿאַר זייער געהויבענע געסט.

ווען רבֿקה האָט געטאַנצט אין איר חתונה-קלייד, הערט זי ווי איינער פֿרעגט דעם פרעזידענט: — „ווער איז דאָס איינער גאַסט, אָט די יונגע דאַמע וואָס טאַנצט דאָרטן?“

— „דאָס איז די ייִדישע מיידל פֿון לאַנקעסטער, מיין שליח,“ — הערט רבֿקה וואַשינגטאָנס ענטפֿער.

(לויט עלמאָ עהרליך לעווינדזשער)

וואָס באַמיינט ?

1. קלאַנגן — to cry bitterly .2. צוגעשטימט — agreed .3. אויס־געמאַטערט — very tired .4. פֿאַרוואַנדערט — surprised .5. חושד (כּוּישעד) זיין — to suspect .6. צעפֿ — braids .7. געפֿאַנגענשאַפֿט — imprisonment .8. אומקומען — to perish .9. העלדיש — brave .10. אויסקוקן — דאָ : to spy .11. שונא (סוינע) — enemy .12. טרויעריק — sad .13. פֿאַרשטעלט — disguised .14. אויסנווייניק — by heart .15. געזעגענען זיך — to part .16. חתונה (כאַסענע) — wedding .17. ביקם — rifle .18. לאַגער — camp .19. יתום (יאָסעם) — orphan .20. געטריי — faithful .21. ברכה (בראַכע) — grace .22. פֿאַרשפּאַרן — to lock up .23. שייַער — barn .24. גראַטעס — bars .25. אַרויס־ראַטעווען — to rescue .26. וועכטער — guard .27. זעלנער — soldier .28. געהלשטער (געכאַלעשטער) — fainted .29. אומכאַמערקט — unnoticed .30. געריכט — court .31. פֿאַרמשפּט (פֿאַרמישפעט) — sentenced .32. טומל — noise .33. חתונה (כאַסענע) האָבן — to marry .34. פֿאַרבעטן — to invite .35. מתנה (מאַטאַנע) — present .36. זייד — silk .37. שליח (שאַליאַך) — messenger .

פֿראַגעס :

1. וואָס איז געשען מיט רבֿקהס טאַטע־מאַמע ?
2. פֿאַרוואָס האָט רבֿקה געוואַלט פֿאַרן אין פֿילאָדעלפֿיע ?
3. וואָס האָט רבֿקה געהערט ביי חיים סאַלאַמאָן אין שטוב ?
4. ווי אזוי איז זי אָנגעקומען אין לאַגער פֿון גענעראַל וואַשינגטאָן ?
5. וואָס פֿאַר אַ שליחות האָט איר וואַשינגטאָן איבערגעגעבן אויפֿן וועג אַהיים ?
6. ווי האָט זיך רבֿקה מיט איר פֿאַטער באַגעגענט ?
7. וואָס האָט דער טאַטע געטאָן צו ראַטעווען זיין איינציק קינד ?
8. וועלכע שטראַף האָט זיי ביידן דערוואַרט ?
9. ווער האָט זיי אין דער אמתן געראַטעוועט ?
10. וואָס פֿאַר אַ מתנה האָט דאָס ייִדישע מיידל געקראָגן צו דער חתונה ?
11. טיילט איין די מעשׂה אין כאַזונדערע טיילן און געפֿינט אַ נאַמען פֿאַר יעדן טייל.

לינקאלן און א יידישער סאלדאט

א.

ס איז שוין געווען פֿארנאכט ווען דוד לעווי, א יידישער סאלדאט פֿון דער פֿאטאמעק-ארמיי, האָט געקראָגן אַ בריוול פֿון דער היים: „דיין מאַמע איז געפֿערלעך קראַנק. זי האַלט ביים שטאַרבן און זי וויל דיך זען און בענטשן פֿאַרן טויט.“

דוד לעווי האָט זיין מאַמע זייער ליב געהאַט. ער האָט געפֿילט ווי אַלץ האָט אַנגעהויבן שווינדלען פֿאַר זיינע אויגן און טרערן שטיקן אים אין האַלדז. מיטן בריוו אין האַנט איז דוד לעווי אַוועק צום קאַמאַנדיר בעטן אַ דערלויבעניש צו גיין זען די מוטער.

דער קאַמאַנדיר האָט אים אויסגעהערט און געזאָגט:

— איך פֿאַרשטיי דייןע געפֿילן, סאלדאט, אָבער איצט איז מלחמה. מיר זיינען אין אַ ביטערן קאַמף. עס קאָן זיין, אַז מיר זאָלן גאַר אין גיכן דאַרפֿן פֿאַרטיידיקן וואַשינגטאָן. ניין, סאלדאט, עס פֿאַרדריסט מיר, אָבער קיין דערלויבעניש וועסטו נישט קריגן. פֿאַרשטייט, סאלדאט?

יא, דוד לעווי האָט פֿאַרשטאַנען. ער איז אַ פֿרייוויליקער אַרײַן אין דער אַרמיי צו קעמפֿן פֿאַר דער באַפֿרייאַונג פֿון די שקלאַפֿן. ער איז אַלע מאָל געווען אַ גוטער און בראַווער סאלדאט. אָבער זיין מאַמע... זי איז אַזאַ גוטע, אַזאַ צאַרטע. ער וואָלט כאַטש נאָך איין מאָל געוואָלט האַלטן אירע הענט און איר זאָגן פֿונקט ווי דעמאָלט ווען ער איז אַוועק אין דער אַרמיי:

— מאַמע, זאַרג נישט, איך וועל צוריקקומען אַ געזונטער און מיר וועלן זיך אַלע פֿרייען.

זי האָט דעמאָלט געוואָלט וויינען, אָבער זי האָט נישט געוויינט. ער האָט געזען ווי טרערן האַבן איר געשטיקט אין האַלדז. אָבער זי האָט נישט געוויינט. יא, זיין מאַמע איז אויך אַ בראַווע. אַך, ווי ער וואָלט געוואָלט זי איצט זען און זאָגן:

— מאַמע, זאַרג נישט, דו וועסט נאָך געזונט ווערן און מיר וועלן

זיך אַלע פֿרייען. — אָבער איצט שטאַרבט זי און ער וועט זי שוין מער ניט זען...

אַזוי טראַכטנדיק האָט ער זיך אַרויסגעשאַרט פֿון מיליטערישן לאַגער אויפֿן פֿרייען פֿעלד. פֿון פֿעלד איז ער אַריין אין וואַלד, און אַזוי איז ער אַ גאַנצע נאַכט געגאַנגען איבער וועלדער און פֿעלדער. ווען ער איז אויף מאַרגן אַריינגעקומען אין דער היים אַ מידער און אַ הונגעריקער, האָט ער געטראָפֿן ווי זײַן פֿאַמיליע האָט אין גרויס טרויער זיך געגרייט צו דער לוויה פֿון זײַן מוטער. ער האָט באַוווּזן אַ קוק צו טאָן אויף איר טויטן פנים און באַגלייטן זי צו איר אייביקער רו.

נאָך דעם זעלבן טאָג האָט מען אים אַרעסטירט ווי אַ דעזערטיר פֿון דער אַרמיי. אויף מאַרגן איז ער שוין געשטאַנען פֿאַר אַ מיליטערישן געריכט. אַלע טענות פֿון דעם סאַלדאַט, אַז ער איז פֿון דער אַרמיי ניט אַנטלאָפֿן, אַז ער איז בלויז געגאַנגען אַ קוק טאָן אויף זײַן שטאַרבנדיקער מוטער, האָבן ניט געהאַלפֿן. דאָס געריכט האָט אים פֿאַראורטיילט צום טויט. דער אורטייל זאָל ווערן אויסגעפֿירט בײַ זונאויפֿגאַנג.

ב.

עס איז שוין געווען שפעט אין אַוונט, ווען שמעון וואַלף, אַ ייִדישער פֿירער אין וואַשינגטאָן, האָט דערהערט אַ שטאַרקן קלאַפּ אין טיר. ער האָט געעפֿנט די טיר, און אַ פֿרעמדער האָט אין גרויס אויפֿרעגונג געזאָגט:

— „מײַר וואַלף, מען האָט היינט מײַנעם אַ פֿריינד, אַ ייִדישן סאַלדאַט, פֿאַרמשפט צום טויט. ער איז אומשולדיק. לייענט דעם בריוו וועט איר אַלץ וויסן. ראַטעוועט אַ בראַוון און איידעלן סאַלדאַט פֿון טויט! טוט אַלץ וואָס איר קענט.“

שמעון וואַלף איז גלייך אַוועק צו זײַן פֿריינד, טאַמאַס קאַרווין, קאַנגרעסמאַן פֿון אַהייאַ, אים דערציילט די מעשה און אים געבעטן ער זאָל גיין מיט אים צום פרעזידענט און אים בעטן צו ראַטעווען דעם סאַלדאַט פֿון טויט.

— „מײַן פֿריינד, — האָט געזאָגט קאַרווין, — ס׳איז דאָך שוין אין מיטן נאַכט, דער פרעזידענט שלאָפֿט שוין געוויס. מיר וועלן וואַרטן ביז אין דער פֿרי.“

— „מאָרגן אין דער פֿרי וועט שוין זײַן צו שפּעט, — האָט געענטפֿערט שמעון וואָלף. — דער פרעזידענט האָט אַן איידעלע נשמה, ער וועט פֿאַרשטיין, אַז ווען איינער לויפֿט זען זײַן שטאַרבן-דיקע מוטער איז ער ניט קיין דעזערטיר. קום, מײַן פֿרײַנד, איך בעט דיך. מיר גייען טאָן אַ גרויסע און גערעכטע זאַך!“

עס איז געווען צוויי אַ זייגער אין מיטן נאַכט, ווען לינקאָלן האָט זיי אויפֿגענומען. ער האָט אויסגעהערט זייער פֿאַרלאַנג און זיי געזאָגט:

— „אוממעגלעך, מײַנע פֿרײַנד! עס פֿאַרדריסט מיך זייער, איך קען גאָרניט טאָן. היינט בײַטאָג איז בײַ מיר געווען דער קריגס-מײַניסטער סטענטאַן און האָט מיך געוואָרנט, אַז אויב איך וועל באַגנאָדיקן נאָך איין סאַלדאַט וועט ער רעזיגנירן. מיר פֿירן איצט אַ מלחמה, און מיר מוזן האָבן דיסציפּלין אין דער אַרמײַ.“

— „מ״ר פרעזידענט, — האָט געזאָגט וואָלף, — דערלויבט מיר אײַך צו פֿרעגן: וואָס וואָלט איר געטאָן ווען איר קריגט אַ בריוו, אַז אייער מאַמע וויל אײַך זען, איידער זי שטאַרבט?“

לינקאָלן האָט אַ קוק געטאָן אויף וואָלף, אים גאָרניט גע-ענטפֿערט, נאָר ער האָט גלייך אַרײַנגערופֿן זײַן סעקרעטאַר און געהייסן שיקן אַ באַפֿעל צום קאַמאַנדיר פֿון דער פֿאַטאַמעק-אַרמײַ, אַז ער זאָל גלייך באַפֿרײַען דעם סאַלדאַט דוד לעווי.

ג.

מיט עטלעכע חדשים שפּעטער האָט אַן אַפּטיילונג פֿון דער פֿאַטאַמעק-אַרמײַ באַגעגנט אַן אַפּטיילונג פֿון דער קאַנפֿעדעראַציע-אַרמײַ, וואָס איז געגאַנגען אויף וואַשינגטאָן.

צווישן די ביידע אַרמײַען איז פֿאַרגעקומען אַ ביטערע שלאַכט. עס האָט אויסגעזען, אַז די קאַנפֿעדעראַציע-אַרמײַ וועט זיגן. דער פֿירער און פֿאַנען-טרעגער פֿון דער יוניאָן-אַרמײַ זײַנען ביידע געפֿאַלן, און די סאַלדאַטן האָבן זיך שוין אַנגעהויבן צו רוקן אויף צוריק.

פלוצעם איז צוגעלאָפֿן דער יונגער ייִדישער סאַלדאַט דוד לעווי, אויפֿגעהויבן אין דער הייך די געפֿאַלענע פֿאַן, און מיט גרויס באַגײַסטערונג אַנגעהויבן שרײַען: „ברידער, פֿאַרויס! לאַזט דעם

שונא ניט גיין אויף וואַשינגטאָן! ער איז געלאָפֿן פֿאַרויס און די אַנדערע סאַלדאַטן נאָך אים און דער שונא איז פֿאַרטריבן געוואָרן. ווען די שלאַכט האָט זיך אַינגעשטילט האָט מען געפֿונען דוד לעווין אַן אַינגעוויקלטן אין דער אַמעריקאַנער פֿאַן. דאָס בלוט פֿון זײַן האַרץ האָט זיך צונויפֿגעמישט מיט די פֿאַרבן פֿון דער פֿאַן. ווען לינקאַלן האָט געקראָגן דעם באַריכט פֿון יענער שלאַכט, האָט ער אויפֿגעהויבן די הענט און געזאָגט:

— „איך דאַנק גאָט, וואָס איך האָב געראַטעוועט דאָס לעבן פֿון אַזאַ העלד, פֿדי ער זאָל קענען מיט זײַן לעבן אויפֿטאָן אַזאַ גרויסע זאָך פֿאַרן לאַנד.“

צום אַנדענק פֿון יענער שלאַכט האָט לינקאַלן געהייסן שטעלן אַ מאָנומענט נאָכן ייִדישן סאַלדאַט דוד לעווין אויף דעם אָרט וואו ער איז געהרגעט געוואָרן. (5. סילווער)

וואָס באַטייט ?

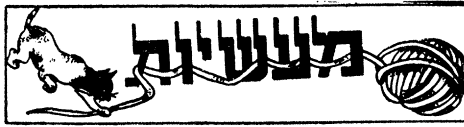
1. פֿרײויליקער — volunteer .2. לאַגער — camp .3. לוויה (לעוואַיע) — funeral .4. פֿאַראַרטיילט — פֿאַרמשפּט (פֿאַרמישפּעט), sentenced .5. נשמה (נעשאַמע) — soul .6. באַגנאַדיקן — to pardon .7. שלאַכט — battle .8. באַגניסטערונג — enthusiasm .9. שונא (סוינע) — enemy .10. באַריכט — report .11. פֿדי (קעדיי) — in order to .12. אַנדענק — memory

מלחמה	לוויה	טענות	פֿאַרמשפּט	נשמה	שונא	פֿדי
-------	-------	-------	------------	------	------	------

פֿראַגעס :

- א. 1. וואָס פֿאַר אַ בריוול האָט דער סאַלדאַט לעווין געקראָגן פֿון דער היים ? 2. פֿאַרוואָס האָט אים דער קאָמאַנדיר ניט געוואַלט אַפּלאַזן אַהיים ? 3. פֿאַרוואָס האָט זיך דוד געפֿילט אַזוי אומגליקלעך ? 4. ווי האָט ער געפֿונען זײַן מאַמען ווען ער איז געקומען אַהיים ? 5. וואָס פֿאַר אַן אַרטייל האָט דער מיליטערישער געריכט אַרויסגעגעבן ? 6. איז דוד לעווין טאַקע געווען אַ דעזערטיר ?
- ב. 1. ווער האָט זיך אַינגעשטעלט פֿאַר דוד לעווין ? 2. פֿאַרוואָס האָט פּרעזידענט לינקאַלן אין אַנהייב ניט געוואַלט באַגנאַדיקן דעם ייִדישן סאַלדאַט ? 3. וועלכע פֿראַגע פֿון מ"ר וואַלף האָט אויפֿן פּרעזידענט אַזוי געוויקלט, אַז ער האָט דודן באַגנאַדיקט ? 4. ווי האָט דער ייִדישער סאַלדאַט שפּעטער באַוווּזן, אַז ער איז אַ געטרייער זון פֿון זײַן לאַנד ? 5. וואָס האָט פּרעזידענט לינקאַלן אויסגערופֿן ווען ער האָט שפּעטער געהערט וועגן דעם ייִדישן סאַלדאַט ?

דער קלוגער קאליף

.א.

אין דער שטאָט באַגדאַד האָט אַמאַל געלעבט אַ קלוגער און געלערנטער מענטש. זײַן נאָמען איז געווען אַלאַים. האָט אַלאַים אַנגעשריבן אַ בוך וואו ער האָט דערציילט, אַז דער קאליף איז אַ שוואַכער הערשער און קען נישט רעגירן דאָס לאַנד.

זײַנען די חכמים פֿון באַגדאַד געקומען צו דעם קאליף און אים געזאָגט:

— הייס פֿאַרברענען דאָס בוך צוזאַמען מיטן שרייבער!
דער קאליף האָט זיי אויסגעהערט און גאָרנישט נישט געענטפֿערט.
מיט דריי טעג שפּעטער האָט ער געשיקט רופֿן צו זיך אַלאַים און די אַנדערע חכמים. ווען אַלע זײַנען זיך צוזאַמען-געקומען, האָט ער צו זיי אַזוי געזאָגט:

— איר זעט די טײַערע דימענטן, וואָס פֿינקלען אין מײַנע הענט. איך וועל זיי געבן אַ מתנה דעם מענטשן וואָס וועט מיר ענטפֿערן אויף מײַן פֿראַגע און מיר זאָגן אָן מורא דעם אמת אין די אויגן.

— יאָ, יאָ, גרויסער הערשער, מיר זײַנען גרייט צו זאָגן דעם אמת! — שרײַען אויס אין איין קול אַלע חכמים.

— זאָגט מיר, איך וויל הערן, וואָס איז אײַער מײַנונג וועגן מיר? — פֿרעגט דער קאליף און קוקט זיי אין די אויגן. — האָט עמעצער אַן עוולה קעגן מיר — זאָל ער זאָגן.

— ביסט גרויס און מעכטיק און קליגער פֿון אַלע קיניגן אויף דער וועלט, — ענטפֿערן די חכמים. — וואויל איז דעם פֿאַלק וואָס האָט זיך פֿאַר אַ קיניג.

— אַט האָט איר אייער לוינ פֿאַרן אמת, וואָס איך האָב פֿון אייך געהערט, — זאָגט דער קאַליף — און גיט זיי די פֿינקלדיקע דימענטן. דער קאַליף האָט געזען אַז אַלאַים איז די גאַנצע צייט געשטאַנען אין אַ זייט און געשוויגן.
זאָגט ער צו אים :

— נו, און דו, אַלאַים, וואָס איז דיין מיינונג וועגן מיר ? ווי זע איך אויס אין דינע אויגן ?

— וואָס זאָל איך דיר זאָגן ? — ענטפֿערט אים אַלאַים. — דו ביסט אַ מענטש ווי אַלע מענטשן. ווי יעדער מענטש פֿאַרמאָגסטו מעלות און חסרונות. ווי יעדער שוואַכער מענטש קענסטו אַמאָל באַגיין דעם גרעסטן טעות. זע אָבער צו טאָן גוטס און חסד, וועט דיך דאָס פֿאַלק ליב האָבן.

וואָס באַטייט ?

1. הערשער — ruler.
2. חכם (כאַכעם), חכמים (כאַכאַמים) — wise man, sage.
3. פֿינקלען — to shine.
4. גרייט זיין — to be ready.
5. קול (קאַל) — voice.
6. מיינונג — opinion.
7. עוולה (אוולע) — grudge.
8. מעכטיק — mighty.
9. לוינ — reward.
10. פֿאַרי — מאָגן — האָבן.
11. מעלה (מיילע), מעלות (מיילעס) — good quality, -ies.
12. חפּרין (כיסאַרן), חפּרונות (כעסרוינעס) — defects, faults.
13. באַגיין אַ טעות (טאַעס) — make a mistake.
14. חפּד (כעסעד) — דאָ : favor.

ב.

ווען די חכמים האָבן געהערט אַלאַימס רייד, זיינען זיי געווען זיכער אַז דער קאַליף וועט הייסן אים טייטן. געשען איז עפעס אַנדערש.

דער קאַליף האָט צוגערופֿן צו זיך אַלאַימען, אים געדריקט די האַנט און געזאָגט :

— טייערער אַלאַים, ענדלעך האָב איך געפֿונען אַן אויפֿריכטיקן געטרייען חבֿר. זיי געבענטשט דיין גאַנץ לעבן.

דער קאַליף האָט געגעבן אַלאַימען אַ פֿולן זאַק מיט גאָלד און זילבער און מיט פֿבוֹד אים אָפּגעשיקט אַהיים.

אַלאַים איז אוועק איבער שטעט און דערפֿער און האָט מיט אַ

ברייטער האנט געטיילט דאס גאלד און זילבער צווישן אַרעמע
און אומגליקלעכע.

די אַנדערע חכמים זינען אַוועק צו אַ דימענטן-הענדלער און
געוואָלט אים פֿאַרקויפֿן די טייערע שטיינער, וואָס דער קאַליף
האַט זיי געגעבן ווי אַ מתנה. דער הענדלער האָט זיך אָבער פֿון
זיי אויסגעלאַכט, ווייל ניט קיין דימענטן זינען זיי געווען, נאָר
פשוטע שטיקלעך גלאַז וואָס האָבן נאָר געפֿינקלט.

זינען די חכמים געקומען צו לויפֿן צו דעם קאַליף מיט אַ
געשריי:

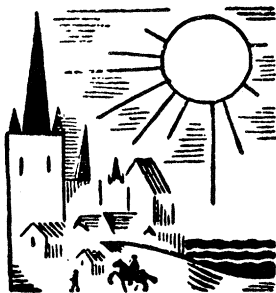
— זאָל דער קאַליף הייסן אויפֿהענגען דעם מענטשן וואָס האָט
אים אָפּגענאַרט און פֿאַרקויפֿט פֿאַלשע שטיינער פֿאַר אמתע
דימענטן.

— ניין, — ענטפֿערט דער קאַליף, — קיינער האָט מיך ניט
אָפּגענאַרט. איך האָב געוואוסט אַז איך גיב אייך נאָר שטיקלעך
גלאַז. פֿאַר אייערע פֿאַלשע רייד האָט איר געקראָגן פֿאַלשע
דימענטן.

דער קאַליף האָט זיי אַלעמען פֿאַרטריבן פֿון זיין פּאַלאַץ און
באַשטימט אַלאַימען פֿאַר זיין איינציקן עצה-געבער.

(פֿאַלקס-מעשה)

1. דריקן די האַנט — to shake hands .2. אויפֿריכטיק — sincere .3.
געטרייער — devoted .4. חבֿר (כאַווער) — friend .5. זיי געבענמשט
— be blessed .6. זאַק — bag .7. פֿבֿוד (קאַוועד) — honor .8. מיט אַ
ברייטער האַנט — open-handed .9. הענדלער — merchant .10. פשוטע
(פֿאַשעטע) — simple .11. פֿאַרטריבן — to drive away .12. עצה-
(אייצע) געבער — adviser.

רעדן אָדער שווייגן — וואָס איז וויכטיקער ?

אין אַ ווייט לאַנד האָט אַמאָל געלעבט זייער אַ קלוגער קיניג.
איין מאָל האָט ער גערופֿן צו זיך אַלע חכמים פֿון זײַן לאַנד
און זיי געזאָגט :

— שוין לאַנג וויל איך וויסן וואָס איז בעסער פֿאַר דער וועלט —
רעדן אָדער שווייגן. ווער פֿון אייך קען מיר ענטפֿערן אויף דער
פֿראַגע ?

זײַנען די חכמים געזעסן אַ לאַנגע צײַט און געטראַכט וואָס פֿאַר
אַן ענטפֿער צו געבן דעם קיניג.

פֿלוצעם האָט זיך איינער אויפֿגעשטעלט און געזאָגט :

— גרויסער קיניג, איך האַלט אַז רעדן איז וויכטיקער ווי
שווייגן. אַן לשון וואַלטן מענטשן ניט געקענט פֿאַרשטיין איינער
דעם צווייטן. עס וואַלט געווען אַ שטומע וועלט. מענטשן וואַלטן
געווען אַזוי ווי די ווילדע חיות אין פֿעלד.

דערנאָך האָט זיך אויפֿגעשטעלט אַ צווייטער חכם און געזאָגט :
— שווייגן איז וויכטיקער פֿון רעדן. רייד ברענגט צו קריגערייען
צווישן מענטשן. מענטשן באַליידיקן איינער דעם צווייטן. דאָס
פֿירט אָפֿט צו געשלעג. די צונג פֿלאַפֿלט נאַרישקייטן און זאָגט
ליגן. טויט און לעבן ביידע ליגן זיי בײַ דער צונג. אפֿשר ניט
אַזוי ? — פֿרעגט דער חכם.

האָט דער קיניג אַרוסגערופֿן דעם גרעסטן חכם פֿון אַלע, ער
זאָל זאָגן ווער פֿון די צוויי איז גערעכט.

האָט דער חכם זיך אויפֿגעשטעלט, געטראַכט אַ ווײַלע און
דערנאָך געזאָגט :

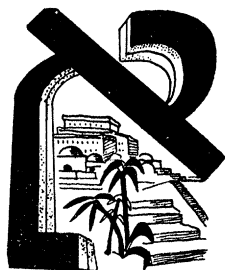
— קלוגער קיניג, דער אמת איז בײַ דעם ערשטן חכם, וואָס
זאָגט אַז רעדן איז וויכטיקער ווי שווייגן. דאָס מוז אויך צוגעבן
דער צווייטער חכם, וואָס זאָגט אַז שווייגן איז וויכטיקער. מיט
שווייגן וואַלט ער דאָך קיין מאָל ניט געקענט אַרויסזאָגן זײַן מײנונג.
אויף דעם פֿנים פֿון דעם קיניג האָט זיך באַוווּן אַ לײכטער
(פֿאַלקס-מעשה) שמייכל.

1. חכם (כאַכעם), חכמים (כאַכאַמים) — wise man, sage .2. לשון
לעזן) — שפּראַך, רעדן, speech .3. שטומע — speechless, silent.
4. חיה (כאַיע), חיות (כאַיעס) — animals .5. קריגעריי — quarreling.
6. באַליידיקן — to insult .7. פֿלאַפֿלען — to babble .8. פֿנים (פֿאַנים)
— face .9. שמייכל — smile.

דער זאטער גלייבט ניט דעם הונגעריקן

א.

ין דער צייט פֿון שלמה המלך האָט אין ירושלים געלעבט אַ רייכער מאַן מיטן נאָ-מען יוסף. ער איז געווען אַ קאָרגער און שלעכטער. זיינע דינערס און קנעכט האָט ער געצוואַנגען צו טאָן שווערע אַרבעט פֿון פֿרימאָרגן ביז שפעט אין דער נאַכט און האָט זיי ניט געגעבן גענוג צו עסן.

אין מאָל איז אין לאַנד געווען אַ הונגער און אלע רייכע לייט האָבן פֿאַרטיילט שפּיז צווישן אַרעמע לייט, אָבער יוסף האָט שטאַרק געהיט זיין פֿאַרמעגן און האָט קיינעם גאַרנישט געגעבן.

מ'האָט אזוי לאַנג גערעדט וועגן יוספֿס קאָרגשאַפֿט, ביז ס'איז דערגאַנגען צו שלמה המלך.

האָט דער קיניג יוספֿן פֿאַרבעטן צו זיך אויף אַ מאָל-צייט.

יוסף האָט זיך זייער שטאַרק דערפֿרייט און האָט גע-זאָגט: „עס זעט אויס, אז דער קיניג איז פֿון מיר צופֿרידן.“

ב.

אַ גאַנצן טאָג האָט יוסף ניט געגעסן, ער האָט געוואַלט קומען צום אָונטברויט אַ הונגעריקער, פֿדי ער זאָל קענען וואָס מער עסן פֿון די קיניגלעכע מאַכלים. אז יוסף איז גע-קומען אין פֿאַלאַץ האָט אים אַ קיניגלעכער דינער אַרײַנגעפֿירט אין אַ באַזונדער צימער און געזאָגט: „קינער אויסערן קיניג און דיר, וועט ביים טיש ניט זיצן, איך וועל דיר אָבער זאָגן ווי אזוי מע דאַרף זיך אויפֿפֿירן בײַ אַ קיניגלעכען טיש, און דו דאַרפֿסט אַלץ טאָן ווי איך הייס דיר, אז ניט וועט דער קיניג ווערן בײַן.“ — „איך וועל טאָן אַלץ וואָס איר וועט מיר זאָגן!“ — האָט יוסף געענטפֿערט אַ ביסל דערשראָקן.

— „ערשטנס זאָלסטו גערענקען,“ — האָט דער קיניג-

לעכער דינער געזאגט, — „אז דו טארסט קיין זאך ניט בעטן
 בני קיינעם. צווייטנס, וואס עס זאל ניט פאסירן, זאלסטו
 גארנישט פֿרעגן. דריטנס, ווען דער קיניג וועט דיר פֿרעגן,
 צי דאס עסן איז געשמאק, זאלסטו זאגן אז יא, זייער געשמאק,
 אפילו ווען דו וועסט פֿון דעם עסן ניט זיין צופרידן. וועסטו
 אלע זאכן געדענקען? — „געוויס וועל איך געדענקען.“ —
 האט יוסף געענטפֿערט.

דער קיניגלעכער באדינער האט יוסף אריינגעפֿירט אין
 א צימער וואס האט געהאט אן אפֿענע טיר צו דער קיך.
 יוסף איז דארטן געבליבן זיצן און דורך דער אפֿענער
 טיר האט ער דערזען ווי מ'גרייט אן די גוטע מאכלים פֿאר
 אים מיטן קיניג. די ריחות פֿון געבראטנס האבן גערייצט
 זיין אפֿעטיט און ער האט געוואלט אריינגיין אין קיך און
 עפעס א נאש טאן, אבער ער האט מורא געהאט, טאמער
 וועלן די דינערס דערציילן דעם קיניג.
 האט ער זיך איינגעהאלטן און געווארט אויף דער צייט,
 ווען מזועט אים רופן צום טיש.

ג.

די צייט איז געקומען. דער קיניגלעכער באדינער איז
 אריין צו יוסף און האט אים אפֿגעפֿירט אין אן אנדער צימער,
 וואו ס'איז געשטאנען א טיש מיט צוויי שטולן, און אויף
 איינעם פֿון זיי איז געזעסן שלמה המלך.

— „זעץ זיך, מיין פֿריינד,“ — האט שלמה המלך גע-
 זאגט צו יוסף, — „שעם זיך ניט און עס וויפֿל דו ווילסט.“
 יוסף האט זיך אוועקגעזעצט. באַלד איז אריינגעקומען
 א דינער און האט אריינגעטראגן א גרויסן טעלער מיט פֿיש,
 ער האט עס אוועקגעשמעלט לעבן שלמה המלך. דער קיניג
 האט געגעסן די פֿיש און אלע וויילע מיט פֿרייד אויס-
 גערופֿן: איי, פֿיש! טייערע פֿיש! אז דער קיניג האט שוין
 געהאלטן ביים ענדיקן עסן, האט דער דינער אריינגעטראגן
 נאך א טעלער פֿיש פֿארן גאסט. יוסף האט געוואלט נעמען
 עסן די פֿיש, איז אבער אין דער זעלבער סעקונדע אריינג-
 געקומען דער קיניגלעכער באדינער.

געקומען א צווייטער דינער און האָט צוגענומען די פֿליס פֿון טיש און אויך דעם טעלער פֿיש, וואָס יוסף האָט נאָך ניט אָנגעהויבן צו עסן.

יוסף האָט געוואָלט עפעס זאָגן, האָט ער זיך אָבער דער-מאָנט וואָס דער קיניגלעכער דינער האָט אים אָנגעזאָגט, האָט ער געשוויגן און געהונגערט. נאָך דעם האָט דער ערשטער דינער געבראַכט דעם קיניג אַ שיסל זופּ מיט לאַקשן. שלמה המלך האָט געגעסן די זופּ מיט גרויס אָפעטיט, און יוסף האָט מיט אומגעדולד געוואַרט אויף זײַן טעלער זופּ. אַז דער קיניג איז פֿאַרטיק געוואָרן מיט די זופּ, האָט דער דינער געבראַכט אַ שיסל פֿון די זעלבע זופּ פֿאַר יוספֿן. אָבער איידער יוסף האָט צײַט געהאַט צו נעמען אַ לעפֿל זופּ, איז אַרײַנגעקומען אַן אַנדער דינער, און האָט צוגענומען פֿון טיש דעם קיניגס לײדיקע שיסל און אויך יוספֿס פֿולע שיסל.

מיט די איבעריקע מאַכלים איז אויך געווען אַזוי. דער אַוונטברויט האָט זיך געצויגן לאַנג. מ'האַט דערלאָנגט נאָך גוטע זאַכן צום טיש, אָבער יוסף האָט פֿון קײן זאַך ניט געקענט נעמען אין מויל.

ד.

— „נו, ווי געפֿעלן דיר די מאַכלים?“ — האָט שלמה המלך געפֿרעגט. — „זייער גוט, געשמאַק, אַ מחיה!“ — האָט יוסף געענטפֿערט.

— „עס פֿרייט מיך, וואָס דו האַסט הנאה געהאַט;“ — האָט דער קיניג געזאָגט. — „אַלץ הייסט הנאה!“ — האָט יוסף אויסגערופֿן, — „עס איז טעם גן-עדן!“ יוסף איז אויפֿגע-שטאַנען פֿון טיש אַ טױט-הונגעריקער און האָט געוואָלט גײַן אַהײם. אָבער שלמה המלך האָט צו אים געזאָגט: — „גײַן, מײַן פֿרײַנד, אַזוי גיך וועל איך זיך מיט דיר ניט שידן, איצט וועלן קומען מײַנע מוזיקאַנטן און שפּילן פֿאַר אונדז שײַנע מוזיק.“

די מוזיקאַנטן זײַנען געקומען און האָבן געשפּילט. יוספֿן איז די מוזיק ניט געקראַכן אין קאַפּ, פֿאַר גרויס הונגער האָט

ער געביסן זיינע הענט. ביז איצט האָט ער גאַרניט געוואוסט, וואָס דאָס איז אזוינס הונגער.

אַז די מוזיקאַנטן האָבן געענדיקט שפּילן, האָט יוסף גע-
וואַלט גיין אַהיים, אָבער שלמה המלך האָט צו אים געזאָגט :
— „גיין, מיין פּרטינער, עס איז איצט צו שפעט צו גיין אַהיים,
בלויב דאָ נעכטיקן.“

יוסף האָט געוואוסט, אַז וואָס דער קיניג רעדט אַרויס פֿון
זיין מויל איז אַ באַפעל, און ער מאַך ניט אַפּאָגן. איז ער
געבליבן נעכטיקן אין דעם קיניגס פּאַלאַץ. דער הונגער האָט
אים ניט געלאָזט שלאָפֿן. איז ער געלעגן און געטראַכט, און
זיך געפרעגט : — „צו וואָס האָט מיך דער קיניג פּאַרבעטן
צום אַוונטברויט פֿון וועלכן איד האָב גאָר קיין הנאה ניט
געהאַט ?“

ער האָט אנגעהויבן פּאַרשטיין, אַז דער קיניג האָט אים
געוואַלט געבן אַ ביישפּיל וואָס הונגער איז, ווייל ביז איצט
האָט ער ניט געוואוסט וואָס הונגער איז, האָט ער ניט גע-
גלייבט דעם הונגערדיקן, און איצט האָט ער דערפֿילט דעם
מעם פֿון הונגער. האָט ער ביי זיך אַפּגעמאַכט צו ווערן אַז
אַנדער מענטש. זינט דעמאָלט איז יוסף געוואָרן גוט צו זיינע
דינערס און צו אַלע מענטשן.

(פֿאַלקס-מעשה)

וואָס באַטייט ?

1. שלמה המלך (שלוימע האַמילערך) — דער קיניג שלמה.
2. ירושלים (יערושאלאָים) — די הויפטשטאָט פֿון ארץ-ישראל (ערעץ-
ישראל).
3. קאַהגער — miser.
4. דינערס — servants.
5. קנעכט —
slaves.
6. געצוואונגען — forced.
7. שפּייז — עסן.
8. פּאַרמעגן —
דאָס וואָס מען האָט.
9. קאַרגשאַפט — stinginess.
10. ס'איז דערנאָנגען
— מ'האָט דאָס דערהערט.
11. פּדי (קעדיי) — in order to.
12. מאַכלים
(מינאַלים) — עסנס, שפּייז.
13. געשמאַק — tasty.
14. ריחות (רייכעס)
— aromas.
15. פּלים (קיילים) — dishes.
16. אומגעדולד — impatience.
17. אַ מחיה (מעכאַיע) — delightful.
18. הנאה (האַנאַע) האָבן —
האַבן פּאַרגעניגן.
19. שייזן זיך — זיך פֿונאַנדערגיין.
20. נעכטיקן — שלאָפֿן.
21. באַפעל — order.
22. מעם (טאַם) — taste.
23. אַפּגעמאַכט —
באַשלאָסן.

געפֿין די שמעל און ליען :

1. די דריי זאַכן וואָס דער דינער האָט אָנגעזאָגט יוסף. 2. די קאָ-
מיססמע שמעל אין דעם שמועס צווישן קיניג שלמה און דעם הונגערדיקן
יוסף. 3. דעם פּאַראַגראַף וואו עס ווערט אויסגעדריקט דער מיין פֿון
דער מעשה.

דער קלוגער משפט

א.

מאָל זײַנען געווען צוויי קרעמערס; זייערע קראָמען זײַנען געשטאַנען איינע לעבן דער אַנ-דערער, אָפּגעטיילט בלויז מיט אַ דין ווענטל פֿון ברעטער. איינער האָט געהאַנדלט מיט גרינסן, דער צווייטער — מיט אייל. איין מאָל פֿאַרנאַכט, איידער מען האָט די קראָמען געשלאָסן, האָט דער גרינסן-הענדלער אַרײַנ-

געקוקט צו דעם שכן אין קראָם אַרײַן און האָט דערזען, ווי יענער ציילט גילדערנע רענדלעך אין אַ רויט טיכל; דער גרינסן-הענדלער האָט גענומען נאַכצײלן, און האָט אָנגעציילט הונדערט פֿינף און זעכציק רענדלעך. איז אים אַרײַן אַ בייזער געדאַנק אַרויסצונאַרן פֿון דעם איילהענדלער דאָס געלט.

איז ער אַרויסגעלאָפֿן אין דרויסן מיט אַ גוואַלד: ראַטעוועט! מען האָט מײַך באַגנבֿעט.

פֿאַליציי איז געקומען צו לויפֿן, מען האָט אים גענומען אויס-פֿרעגן ווער עס האָט געקענט בײַ אים גנבֿענען דאָס געלט? האָט ער געענטפֿערט:

— איך ווייס ניט . . . קיינער איז בײַ מיר אין קראָם ניט געווען, זינט איך האָב מיין געלט אויסגעציילט, הונדערט פֿינף און זעכציק רענדלעך, און אינגעבונדן אין אַ רויט טיכל. נאָר דער שכן, דער איילהענדלער, איז דאָ געווען.

מען איז אַרײַן צו דעם איילהענדלער אין קראָם און מען האָט בײַ אים געפֿונען הונדערט פֿינף און זעכציק רענדלעך פֿאַרבונדן אין אַ רויט טיכל . . . ער האָט געוויינט און געשוואָרן זיך: „דאָס איז מיין געלט, כ״האַב עס ניט געגנבֿעט!“ אָבער מען האָט אים ניט געגלייבט. איז מען אַוועק אין געריכט, אָבער דער ריכטער האָט ניט געקענט אויסגעפֿינען ווער פֿון די צוויי קרעמערס זאָגט דעם אמת.

ב.

אלע אין שטאָט האָבן גערעדט וועגן דעם משפט, אַפֿילו קליינע קינדער אויך. גייט איין מאָל פֿאַרנאַכט דער ריכטער אין גאָס שפּאַצירן, און ער זעט, ווי ייִדישע קינדער שפּילן זיך. איין ייִנגל זאָגט צו די חברים: „לאַמיר שפּילן אין געריכט, איך וועל זיין דער ריכטער, צוויי פֿון אייך — די קרעמערס און איך וועל אייך משפטן.“

האָט זיך דער ריכטער אַוועקגעשטעלט הינטער אַ ווינקל צו זען, ווי דער ייִנגל וועט משפטן. דער ייִנגל האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ שטיין, צוויי אַנדערע ייִנגלעך זינען געווען — איינער דער גרינסן-הענדלער און דער צווייטער — דער איילהענדלער. דער ערשטער זאָגט: „די הונדערט פֿינף און זעכציק רענדלעך האָט דער איילהענדלער ביי מיר צוגעגנבֿעט.“ דער צווייטער זאָגט: „ניין, דאָס האָב איך געלייזט פֿאַר מיין בויםל.“ דער ייִנגל, וואָס איז געווען דער ריכטער, האָט זיי אויסגעהערט און געזאָגט:

— זאָל מען אויפֿקאָכן אַ טאָפּ וואָסער און די רענדלעך אַרײַנ-לייגן אין דעם וואָסער. אויב אויפֿן וואָסער וועלן זיך אויפהייבן פֿעטע אייגלעך איז אַ סימן, אַז דאָס געלט איז געווען ביים אייל-הענדלער אין די פֿעטע הענט ביים פֿאַרקויפֿן זיין סחורה, הייסט עס, אַז ס'איז זיין געלט. און אויב קיין פֿעטע אייגלעך וועלן אויפֿן וואָסער ניט אַרויפהייבן זיך, איז אַ סימן, אַז ער האָט זיי געגנבֿעט ביי דעם גרינסן-הענדלער.

אַז דער ריכטער האָט דערהערט די רייד פֿון דעם ייִדישן ייִנגל, האָט ער זיך זייער דערפֿרייט. אויף מאָרגן האָט ער געהייסן צונויפקלייבן דאָס געריכט, כדי פֿון דאָס ניי צו באַטראַכטן דעם שווערן משפט. אַז ביידע הענדלערס האָבן אָפּגערעדט, האָט דער ריכטער געהייסן אַרײַנלייגן די רענדלעך אין הייס וואָסער. פֿאַר-שטייט זיך, אַז אויפֿן וואָסער האָבן זיך גלייך באַוויזן פֿעטע אייגלעך.

דעמאָלט האָט דער ריכטער געזאָגט צום עולם:

— איצט זעט אַלע, וועמעס געלט עס איז!

דער עולם האָט גלייך פֿאַרשטאַנען, אַז דאָס געלט איז דעם איילהענדלערס, און אַז דער גרינסן-הענדלער איז אַ ליגנער. נאָר

אַז מען האָט אָנגעהויבן לויבן דעם ריכטער פֿאַר זײַן חכמה, האָט ער געזאָגט:

— ס'איז נישט מיין חכמה, ליבע לייט, נאָר די חכמה פֿון אַ קליינעם ייִדישן ייִנגל, וועלכער האָט מיר באַוויזן, ווי אַזוי צו דערגיין דעם אמת.

(אגדה)

וואָס באַטייט ?

1. משפט (מישפעט) — trial — 2. באַגנבֿעט (באָנאָנוועט) — robbed.
- ריכטער — judge. 4. געריכט — court. 5. משפּטן (מישפעטן) —
- to judge. 6. סימן (סימען) — a sign. 7. סחורה (סכּוירע) —
- merchandise. 8. פּדי (קעדיי) — in order to. 9. עולם (אוילאָם) —
- people. 10. חכמה (כאַכמע) — קלוגשאַפֿט.

משפט	גנב	סימן	סחורה	פדי	עולם	חכמה
------	-----	------	-------	-----	------	------

פֿראַגעס:

1. וועגן וואָס איז געווען דער משפט וואָס אַלע אין שטאָט האָבן וועגן אים גערעדט ?
2. פֿאַרוואָס האָט דער ריכטער נישט געקענט אויס-געפֿינען ווער ס'איז דער שולדיקער ?
3. ווי אַזוי האָט די חכמה פֿון אַ ייִדישן ייִנגל געהאַלפֿן צו דערגיין דעם אמת ?

שלמה המלך און דאָס טייַבעלעך

א.

שלמה המלך האָט פֿאַרשטאַנען די רייד פֿון אַלע חיות און פֿייגל. ער האָט מיט זײַן קלוגשאַפֿט געהערשט איבער זיי און געהערשט איבער מענטשן וואָס האָבן אים געהאַלטן פֿאַרן קליגסטן מלך אין דער גאַרער וועלט.

אײַן מאָל אין אַ פֿאַרנאַכט איז זיך דער ייִדישער מלך געזעסן מיט דער מלכה ביים פֿענצטער פֿון זײַן פּאַלאַץ אין ירושלים. האָט ער דערהערט אַזאַ שמועס צווישן צוויי טייַבעלעך אין אַ נעסט אונטערן דאָך:

— זע, נאָר, מיין מאַן, — האָט געזאָגט די זי, — ווי רייך און קלוג עס איז שלמה... ביסטו אַ מביין אויף דעם פּרעכטיקן פּאַלאַץ זײַנעם? האָסטו געהערט וועגן די וואונדערלעכע זאַכן וואָס געפֿינען זיך אין אים? מ'זאָגט אַז אַזאַ טראַן ווי ער פֿאַרמאַגט איז נישטאָ בײַ קיין מלך אין דער וועלט. און נישט נאָר מענטשן

באדינען אים, אויך חיות און פייגל. דער וויסער לייב, דער קיניג פֿון די חיות, ליגט בײַ אים צופֿוסנס ווי אַ הינטל; און דער וויסער אָדלער, אונדזער אייגענער פֿייגלשער מלך, איז זײַן שליח אומעטום און צו יעדער צײַט. אויך די ביימער, די בלומען און די גראַזן פֿון פֿעלד זײַנען שטענדיק גרייט צו פֿאַרזיסן און פֿאַר-שענערן אים זײַן לעבן. אויף דעם פֿאַלאַץ, וואו אויך מיר האָבן זיך געפֿונען אַ רואיקע היים, זאָגט מען, אַז ער איז דער שטאַרקסטער אין דער וועלט, און קיין שטורעמווינט וועט אים ניט איבערקערן. זאָג מיר, איז דאָס טאַקע אַלץ אמת, צי נאָר אַ מעשה אויף צו פֿאַרוויגן קינדער אין די נעסטן?

— איך מוז זאָגן, — האָט דער ער געענטפֿערט, — אַז אַ סך פֿון די מעשיות וואָס דו האָסט זיך אָנגעהערט וועגן דעם קיניג שלמה זײַנען אמת, אָבער דער פֿאַלאַץ האָט קיין שום האַפֿט . . . כ׳מײַן, וואָס פֿאַר אַ ווערט האָט זײַן שטאַרקייט קעגן מיר? דו ווילסט, וועל איך אים באַלד איבערקערן און מאַכן פֿון אים אַ באַרג מיט שטיינער! דו, מײַן ווייב, ווייסט נאָך ניט מײַן פּוח. ווען איך זאַל וועלן, וואַלט איך מיט איין קלאַפּ מיט מײַן פּוס, אָדער מיט איין פּיק מיט מײַן שנאַבל געקאַנט איבערקערן דעם פֿאַלאַץ פֿון דעם גרויסן און קלוגן ייִדישן מלך.

וואָס באַמײַט?

1. שלמה המלך (שלוימע האַמײַלעך).
2. טײַבעלע — dove.
3. קלוגי שאַפֿט — wisdom.
4. הערשן — to rule.
5. האַלטן — to consider.
6. מלכה (מאַלקע) — queen.
7. פֿאַלאַץ — palace.
8. ירושלים (יערושלאַלים).
9. שמועס — conversation.
10. מביין (מײַוויין) — איינער וואָס פֿאַרשטייט אַ זאָך.
11. פרעכטיק — זייער שיין און רײַך.
12. טראָן — throne.
13. פֿאַרמאָגן — האָבן.
14. באַדינען — to serve.
15. חיה (כאַיע), חיות (כאַיעס) — animal, animals.
16. צופֿוסנס — בײַ די פֿיס.
17. אָדלער — eagle.
18. שליח (שאַליאַך) — messenger.
19. גרייט — ready.
20. שטורעמווינט — wind-storm.
21. איבערקערן — to turn over.
22. אמת (עמעס) — true.
23. מעשה (מײַסע) — story.
24. פֿאַרוויגן — to rock to sleep.
25. האַפֿט — שטאַרקייט, strength.
26. ווערט — worth.
27. באַרג — mountain.
28. פּוח (קוואַך) — strength.
29. קלאַפּ — blow, knock.
30. פּיק — peck.
31. שנאַבל — beak.

שלמה המלך	מלכה ירושלים	מבין חיה	חיות שליח	אמת מעשה
-----------	-----------------	-------------	--------------	-------------

ב.

שלמה האט געהערט און — געלאַכט.
האָט אים געפֿרעגט די מלכה, פֿאַרוואָס ער לאַכט. שלמה
האָט איר דערציילט, וואָס ער האָט אַקערשט געהערט.
האָט אויך די מלכה גענומען לאַכן און זיך אָפּגערופֿן:
— עס וואָלט געווען כּדאי אַז דו זאָלסט דעם באַרימער
אַנלערנען.

שלמה האָט אַ וואונק געטאָן צו איינעם פֿון זיינע דינערס, און
באלד האָט ער געבראַכט צו טראָגן אין דער האַנט דאָס טייבעלע,
וואָס האָט געציטערט און געפֿלאַטערט פֿון שרעק.
דאָס טייבעלע האָט זיך גענומען וואַרפֿן אויף דער ערד און
בוקן זיך און פֿאַטשן מיט די צעשוּיבערטע פֿליגל און צום סוף
געבליבן ליגן פֿאַרחלשט.

דער מלך האָט זיך אָנגערופֿן צו אים שטרענג:
— איך האָב געהערט זיינע רייד וואָס דו האַסט נאָר וואָס
אוועקגעלייגט פֿאַר זיין ווייב. איצטער ווייז וואָס דו קענסט.
דאָס טייבעלע האָט גענומען וואַרקען און וויינען פֿאַרן קייניג
און רעדן מיט געבעט:

— איך בין שולדיק, גרויסער מלך! איך בין זיך מודה פֿאַר
דיר, גרויסער און קלוגער מלך, אַז איך האָב געזינדיקט מיטן
מויל... זיי מיר מוחל מיין נאַרישקייט און פֿאַרגעס די רייד פֿון
אַזאָ קליין און נישטיק באַשעפֿענישל ווי איך בין! ...
דערויף האָט אים דער מלך געענטפֿערט:

— אויב דו ווייסט זיין קליינקייט און נישטיקייט, פֿאַרוואָס זשע
האַסטו זיך אַזוי נאַריש באַרימט פֿאַר זיין ווייב?
האָט דאָס טייבעלע געענטפֿערט:

— גרויסער מלך, דו ביסט דאָך דער קליגסטער מענטש אויף
דער גאַנצער ערד. פֿאַרשטייטו דען ניט, אַז איך האָב זיך נאָר
געוואָלט אויספֿיינען פֿאַר מיין ווייב? ...

דאָ האָט זיך די מלכה צעלאַכט און זיך אָפּגערופֿן:
— אויב אַזוי, — לאַז אים גיין! פֿאַר אַן אייגענער ווייב מעג
זיך אַ מאַן באַרימען ...

האָט דער מלך געלאַכט און געהייסן באַפֿרייען דאָס טייבעלע.

**

די זי, וואָס האָט זיך געהאַט באַהאַלטן, איז אים געפֿלויגן אַנטקעגן, און אַ גליקלעכע האָט זי אויסגערופֿן:
— געלויבט איז גאָט, וואָס דו ביסט אַרויס אַ גאַנצער פֿון דער האַנט פֿון מלך!

— נאַר, דו מיינסט, אַז איך בין געווען אין געפֿאַר? — האָט אויסגערופֿן דער ער. — ווען דו וואָלטסט זיך ניט געווען באַ-האַלטן, וואָלטסטו געווען געזען, ווי אַזוי דער מלך מיט דער מלכה זיינען מיר געפֿאַלן צו די פֿיס און מיך שטאַרק געבעטן, אַז איך זאַל אויף זיי ניט ברענגען דאָס אומגליק און זיי ניט פֿאַרשעמען פֿאַרן גאַנצן פֿאַלק אין ירושלים...

(לויט ח. נ. ביאליק)

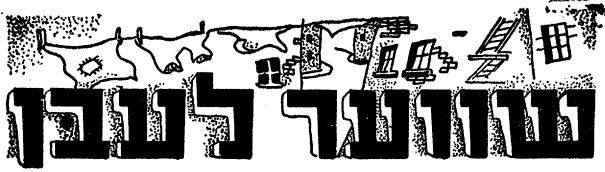
וואָס באַטייט?

1. אַקערשט — just now .2. פֿראַי (קעדאַי) — worthwhile .3. באַרימער
4. אַנלערנען — a boaster, a show-off .5. וואונק
6. דינער — wink .7. ציטערן — to shiver .8. פֿלאַטערן
9. שרעק — fear .10. בוקן — to bow .11. פֿאַטשן —
12. to clap — צעשוּיבערט — disheveled .13. פֿאַרחלשט (פֿאַרכאַלעשט)
14. in a dead faint — : דאָ — motionless .15. to coo — געבעט
16. prayer — מודה (מוידע) זיין זיך — וואַרקען — זינדיקן
17. to admit, to confess — זיין — נאַרישקייט —
18. to sin — מוחל (מויכל) זיין —
19. to forgive — נאַרישקייט —
20. foolishness — נישטיק — insignificant .21. באַשעפֿעניש — creature
22. אויספֿיינען זיך — to boast .23. באַהאַלטן זיך — to hide .24. גע
25. Praise the Lord — געפֿאַר — danger .26. אומגליק
- misfortune —

פֿראַחלשט	מודה זיין	מוחל זיין	פֿראַי
-----------	-----------	-----------	--------

פֿראַגעס:

1. מיט וואָס איז דער קיניג שלמה געווען באַרימט? .2. וואָס פֿאַר אַ שמועס האָט ער איין מאָל אונטערגעהערט? .3. וואָס האָט געזאָגט די זי פֿון די צוויי טייבעלעך? .4. וואָס האָט געזאָגט דער ער? .5. פֿאַר-וואָס האָט שלמה המלך געלאַכט? .6. ווי האָט דער קיניג געוואַלט אַנלערנען דעם שרעקעדיקן באַרימער? .7. ווי האָט זיך דאָס קלוגע טייבעלע פֿאַרענטפֿערט? .8. ווער האָט געראַטעוועט דעם קליינעם באַרימער? .9. וואָס האָט די מלכה געזאָגט? .10. וואָס איז די קאַמישסטע שטעל פֿון דער מעשה?

שוונער לעבן

ווינטן

ווינטן זיינען אַנגעקומען
ערגעץ פֿון דער וועלט
און געבראַכט אונדז אַ מתנה —
ווינטערדיקע קעלט.

אין די אַרעמינקע היזער
קינדער זיינען בלאַם,
און עס הוליען דאָרט די ווינטן
מערער ווי אין גאַס.

הוליען ווינטן אויף די דעכער,
רייסן זיך פֿאַרויס.
דורך די שפּאַלטן און די לעכער
רייסן זיך אין הויז.

אין די אַרעמינקע היזער
בושעוועט די נויט,
און די קליינע קינדער וויינען:
— מאַמע, מאַמע, ברויט!

אין די אַרעמינקע היזער
הונגער ליגט צעשפּרייט,
און די ווינטן מיטן דלות
שפּילן אויף דער פֿלייט.

(רבקה גאלין)

דער אַרעמאָן און דער דלות

אַמאָל האָט זיך אַ ייד אָן אַרעמאָן געקליבן פֿון אַ דירה. האָט ער צונויפֿגענומען אויף אַ וועגעלע אַלע זיינע זאַכן מיט די זעקס קינדערלעך וואָס ער האָט פֿאַרמאַגט, און איז שוין גרייט געווען אין וועג אַרײַן. פֿלוצעם דערמאַנט ער זיך — ער האָט עפעס פֿאַרגעסן.

גייט ער אַרײַן אין שטוב, נעמט וואָס ער דאַרף, און קומט צוריק אַרויס צום וועגעלע. ער גיט אַ קוק אויפֿן וועגעלע — ערשט עס זיצן דאָרט ניט קיין זעקס קינדער, נאָר זיבן. און דער זיבעטער — אַזאַ אָפֿגעריסענער, אַזאַ אָפֿגעשליסענער! ...

פֿרעגט דער אַרעמאָן ביים ייִנגעלע: — ווער ביסטו, ייִנגעלע? וואָס דאַרפֿסטו דאָ?

ענטפֿערט דאָס ייִנגעלע:

— כִּיבין דלות... כִּיזייל מיט דיר מיטפֿאַרן...

זאָגט דער ייד, אַז קיין קינדער פֿעלן אים ניט, אַז ער האָט זיינע אויך ניט וואָס צו געבן עסן.

אַבער דאָס ייִנגעלע טרעט ניט אָפֿ. הייבט זיך דער ייד אָן צו בייזערן:

— פֿאַרוואָס גייסטו בעסער ניט צום גבֿיר? וואָס האָסטו זיך אָנגעזעצט אויף מיר? איך בין דאָך אָן אַרעמאָן אַ ייד!
זאָגט דאָס ייִנגעלע:

— איך וואָלט גערן געגאַנגען צום גבֿיר, האָב איך אַבער קיין שייך ניט... אַ באַרוועסער האָב איך מורא צו אים אַרייַנצוגיין. ער וועט מיך אַרויסטרייבן.

פֿאַרפֿאַלן! — טראַכט זיך דער ייד. — מען מוז עפעס טאָן, כּדי פֿטור צו ווערן פֿון דלות.

און ניט געטראַכט לאַנג, פֿאַרקויפֿט ער אַ בגד און קויפֿט שייך פֿאַרן דלות. — זאַל עפעס קאַסטן, אַבי פֿטור ווערן!

און ער ברענגט דעם ייִנגל די שייך און זאָגט צו אים:

— נאָ, טו אָן און גיי צום גבֿיר!

מעסט דלות אָן די שייך. — ס'גייט ניט! צו ענג...

ווערט דער ייד אויסער זיך:

— וואָס טוט מען?

נעמט ער דאָס לעצטע קישעלע און קויפֿט פֿאַרן דלות אַ נייע פֿאַר שיק. און פֿדי צו זײַן זיכער, נעמט ער שוין אַפֿריער אַראָפֿ פֿון דלות אַ מאָס.

ער ברענגט די שיק, דלות מעסט אָן — ווידער ענג!
דער ייד האָט שיער ניט געחלשט. אָבער ער מוז דאָך פֿאַרט פֿטור ווערן פֿון דלות!

אַ קאַלדרע איז געווען די איינציקע זאָך וואָס דער ייד האָט נאָך געהאַט. נעמט ער די קאַלדרע, גייט אַוועק אויפֿן מאַרק און בײַט זי אויס אויף אַ פֿאַר גרויסע, גרויסע שטיוול. אָבער שטיוול — שטיוואַלעס!

אַ זיי וועלן שוין ניט אַרויף, ווייס איך שוין ניט! — זאָגט ער צום יינגל — טו זיי אָן און טראָג זיך אָפֿ פֿון דאַנען! — מעסט דער דלות אָן די שטיוול — אָן אומגליק, אַ צרה! — ווידער קליין!
און וויפֿל דער אַרעמאַן האָט זיך ניט געמיט צו באַפֿרייען זיך פֿון דלות, האָט ער גאַרנישט געקאַנט מאַכן. וואָס ווייטער, איז דער דלות אַלץ געוואַקסן און קיין שיק האָבן אויף אים ניט געפֿאַסט.
און דער אַרעמאַן איז שוין אַזוי געבליבן מיטן דלות אויפֿן גאַנצן לעבן.

דער אַרעמאַן איז שוין לאַנג געשטאַרבן, אָבער דער דלות לעבט נאָך, וואוינט בײַ זײַנע קינדער און קינדס-קינדער.
און ווען מע פֿרעגט אים, פֿאַרוואָס גייט ער ניט צו די גבֿירים, ענטפֿערט ער, אַז ער שעמט זיך, ווייל ער גייט באַרוועס.
(פֿאַלקס-מעשה)

1. דלות (דאַלעם) — poverty. 2. דירה (דירע) — dwelling. 3. פֿאַרי מאַגן — האָבן. 4. גרייט זײַן — to be ready. 5. אָפֿגעריסענער, אָפֿגעשליסענער — אין צעריסענע קליידער. 6. אָפֿטרעטן — אַוועקגיין. 7. גבֿיר (גוויר), גבֿירים (גווירים) — rich man. 8. אַנזעצן זיך — ניט אָפֿלאָזן, not to leave.
9. alone. 10. gladly — באַרוועסער — barefoot. 11. אַרויסטריבן — to chase out. 12. פֿאַרפֿאַלן — it's of no use. 13. בדי (קעדיי) — in order to — garment. 14. פֿטור (פֿאַטער) ווערן — to get rid of. 15. בגד (בעגעד) — garment.
16. אַבי — so that. 17. מעסטן — to try on. 18. ענג — tight. 19. זײַן אויסער זיך — to be beside oneself. 20. קישעלע — pillow. 21. מאָס — measure. 22. שיער — almost. 23. חלשן — to faint. 24. קאַלדרע — blanket. 25. אויסבײַטן — to exchange. 26. שטיוול — boot.
27. אָפֿטראָגן זיך — אַוועקגיין. 28. צרה (צאַרע) אומגליק. 29. מיטן זיך — to fit. 30. פֿאַסן — to fit.

א י א ט א

א.

עשען איז דאָס אין ברוקלין.
עס איז געווען נאָכט. אין אַ וואַרעמען
ליכטיקן צימער זײַנען געזעסן די קינדער און
זיך געשפּילט.

פלוצעם האָט עמעצער אַ קלאַפּ געגעבן מיט
דער טיר, און אַלע האָבן דערהערט, ווי עני,
אַ מיידעלע פֿון אַ יאָר זיבן, שרײַט מיט גרויס
שמחה: „מאַמע, זע וואָס איך האָב געבראַכט; זע, מאַמע,
טײַערע!“

אַלע קינדער האָבן זיך אויפגעכאַפּט פֿון זייערע ערטער, און
אין שטוב איז אַרײַנגעלאָפֿן עני מיט פֿאַרפֿלאַמטע בעקלעך. אין
די הענט האָט זי געהאַלטן אַ קליין שוואַרץ הינטעלע, מיט גלאַטע
האַר, ווי סאַמעט, און מיט אַ פֿאַר שיינע, קלוגע אויגן.
די מאַמע האָט אָבער געמאַכט אַ בייזן פנים און געהייסן באַלד
דאָס הינטעלע אַוועקטראָגן צוריק. עס איז דאָ גענוג צו ראַמען
און צו אַרבעטן אָן אַ הינטל אין שטוב.
עני האָט אָנגעהויבן בעטן, העלען האָט זיך צעוויינט, ווילי האָט
צוגעזאָגט אַליין אַכטונג צו געבן אויפֿן נײַעם פֿריינד, און די גוטע
מאַמע האָט ניט געקאָנט אָפּזאָגן — דאָס הינטל איז געבליבן אין
שטוב.

**

שפעטער ווי אַלע מאָל זײַנען אין דער נאַכט די קינדער גע-
גאַנגען שלאָפֿן. מען האָט דעם גאַסט געוואַשן, געקעמט, געגעבן
מילך, געגעבן צוקער, געשפּילט זיך מיט אים, געטראָגן אים אויף
די הענט, געקושט, געקוואַלן פֿון זײַנע חכמות און געקריגט זיך
איבער אים.

נאָך דעם האָט מען אים אָנגעהויבן צוקלייבן אַ נאַמען. העלען
האָט פֿאַרגעלייגט: „פּרינץ“. דער גאַסט האָט זיך ניט גערירט
פֿון אַרט. עני האָט אַ געשרײַ געטאַן: „אַיאַמאַ!“ דאָ האָט זיך

דער שטיפער אַ כאַפּ געטאָן פֿון אַרט און אַנגעהויבן מאַכן קונצן.
העלען האָט זיך געהאלטן ביי די זייטן לאַכנדיק. ווילי האָט גע-
טופּעט מיט די פֿיס פֿאַר פֿרייד, עני האָט געפּאַטשט: „בראַוואַ!“
און אַלע האָבן געשריען: „אַיאַמאַ! אַיאַמאַ! אַיאַמאַ!“
דער זייגער שלאָגט ניין. אַיאַמאַ שלאָפּט ווי אַ פּרינץ אויף
אַ זינדענער קאָלדערע. און די קינדער זאָגן שטיל: „אַ גוטע נאַכט,
אַיאַמאַ, אַ גוטע נאַכט!“

ב.

עס זיינען אַוועק דריי וואַכן.
אַיאַמאַ לעבט אין נחת און אין פֿריידן. עס איז אים וואַרעם
און גוט. ער עסט פֿון דעם בעסטן און טרינקט פֿון דעם שענסטן.
ער איז געוואָרן פֿעט און קיילעכדיק. ער האָט נישט קיין זאָרג
און איז אַ גוטער ברודער מיט אַלע קינדער, ער איז זייער ליבלינג.
נאָר די מאַמע איז מיט אַיאַמאַן נישט צופֿרידן. ער פּלאַנטערט
זיך איר אונטער די פֿיס, כאַפּט זיך אָן מיט די ציין און שלעפּט
זיך נאָך, ווען עס ליגט גאַרנישט אין זינען מיט אים צו שטיפֿן. ער
שלעפּט דעם טישטעך אַראָפּ פֿון טיש און ברעכט גלעזער און שאַלן.
איין מאַל, ביינאַכט, זאָגט די מאַמע צום עלטסטן זון: „דעיווי,
נעם די קאַר און פֿאַרפֿיר אַיאַמאַן אזוי ווייט, אַז ער זאָל ניט קענען
קומען צוריק.“

עני בעט, ווילי טענהט, העלען וויינט — עס העלפֿט נישט קיין
זאָך: דעיווי טוט אָן זיין אייבערראַק, וויקלט איין אַיאַמאַן אין אַ
שוואַרץ טיכל און גייט... אַיאַמאַ פֿילט קיין זאָך נישט. פֿריילעך
און אָן זאָרג, שפּילט ער זיך מיט זיין אַלטן באַקאַנטן, מיט דעיווין.
די קינדער זעען, אַז די מאַמע האַלט זיך ביי איר וואַרט, און
אַז די שעה פֿון צעשיידן זיך איז געקומען, זיצן זיי שטיל און
טרויעריק און באַטראַכטן זייער געליבטן אַיאַמאַן צום לעצטן מאַל.
ווען דעיווי אָבער גייט אַרויס, און די טיר גיט אַ קלאַפּ נאָך אים,
צעוויינט זיך עני אויפֿן קול, ווילי מאַכט אַ בייזן פנים, און העלען
דריקט צו זיך איר ליאַלקע, און פֿון איר אויג פֿאַלט אַראָפּ אַ
גרויסע, קלאַרע טרער.

„איסטערן פאַרקוועי“ האָט געהייסן די גאַס, אויף וועלכער דעיווי האָט אַרויסגעוואָרפֿן אַיאַמאַן און איז אַנטלאָפֿן. עס איז אַ ברייטע גאַס מיט גרויסע ביימער פֿון ביידע זייטן און אין מיטן שטייט אויף אַ הויכן פֿונדאַמענט אַ מאָנומענט פֿון גענעראַל סלאָקום — אַ באַגולדטער גענעראַל אויף אַ באַגולדט פֿערד.

עס איז געווען אַ פֿינצטערע, קאַלטע נאַכט. אַ שטאַרקער ווינט האָט געבלאַזן, און שווערע, שוואַרצע וואַלקנס האָבן באַדעקט די הימלען. אַיאַמאַ איז געבליבן אַליין... אַ דערשראָקענער, אַ דערפֿראָרענער אין ער געלאָפֿן אין אלע זייטן. ער האָט אָנגעשמעקט דעיוויס טריט, און האָט זיך געלאָזט לויפֿן. ווען ער האָט אָבער געזען אַז ער קאַן אים ניט דעריאָגן, האָט ער אָנגעהויבן וויינען ווי אַ קליין קינד. נאָך דעם האָט ער גענומען זוכן נייע פֿריינד, און ווער עס פֿלעגט פֿאַרבייגיין, פֿלעגט ער אים נאָכלויפֿן, וויינען און בעטן. אָבער ער האָט עטלעכע מאַל געקראָגן אַ בריק מיטן פֿוס.

לאַנג האָט אַיאַמאַ אומגעוואַנדערט אין דער פֿינצטער. צום סוף, אַ פֿאַרפֿרוירענער, אַ הונגעריקער, אַ דערשראָקענער איז ער צוגעקראַכן צו די טרעפּ, אויף וועלכע עס איז געשטאַנען דער באַגולדטער גענעראַל מיטן פֿערד, האָט אַנידערגעלייגט דאָס קעפל אויפֿן האַרטן שטיין און האָט צוגעמאַכט די אויגן. זיין יונג קערפּערל האָט יעדע וויילע אַ ציטער געטאַן און זיינע אויגן זיינען געווען פֿול מיט טרערן.

**

שפעט ביינאַכט איז אַ שיפורער טרעמפּ געגאַנגען מיט איסטערן פאַרקוועי צו פראַספעקט-פאַרק, וואו ער האָט געהאַפּט צו געפֿינען פֿאַר זיך אַ ליידיקע באַנק צום שלאָפֿן. זיינע קליידער

זינען געווען אַלט און צעריסן, זינע שטיוול אויסגעטראָטן, און ער האָט געציטערט פֿאַר קעלט.

לעבן גענעראַלס מאָנומענט האָט ער זיך אָפּגעשטעלט, האָט זיך אָנגעבויגן און באַמערקט דעם עלנטן אַיאַמאַ. ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזט צו אים, האָט אים צוגעדריקט צו זיך, און איז געבליבן זיצן אויף די טרעפּ פֿון דעם מאָנומענט.

די ביימער האָבן גערוישט. דער שטאַרקער ווינט האָט דורכ-געריסן די וואַלקנס, און די לבנה האָט באַלויכטן די ביידע היימלאָזע, אַרויסגעוואָרפֿענע, וואָס זינען געשלאָפֿן אונטער דעם באַגולדטן מאָנומענט מיט אַ שווערן, אומרואיקן שלאָף.

(יעקב גאַרדין)

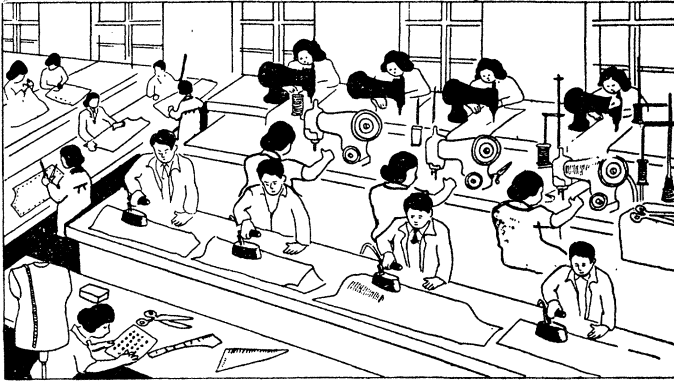
וואָס באַטייט ?

1. שמה (סימכע) — פֿרייד. 2. מאַמעט — velvet. 3. קונצן — tricks. 4. נחת (נאַכעס) — pleasure. 5. אַ בריק — kick. 6. צום סוף — finally. 7. שיבורער (שיקערער) — drunken.

שמה	חכמות	נחת	מענהמ	שעה	סוף
-----	-------	-----	-------	-----	-----

פֿראַגעס :

- א. 1. פֿאַרוואָס איז די מאַמע פֿון אַנהייב אָן ניט געווען צופֿרידן מיטן הינטל ? 2. פֿאַרוואָס האָט זי נאַכגעגעבן די קינדער ? 3. ווי האָט זיך אַיאַמאַ פֿון דעסטוועגן געפֿילט ?
- ב. 1. פֿאַרוואָס האָט די מאַמע געהייסן פֿאַרפֿירן דאָס הינטל אַזוי ווייט, אַז עס זאל ניט קענען צוריקקומען ? 2. וואָס איז פֿאַרגעקומען אין שטוב ווען די קינדער האָבן זיך דערוואוסט אַז די שעה פֿון צעשיידונג איז נאַענט ? 3. וואָס איז מיטן הינטל יענע נאַכט געשען ?
- ג. 1. ליענט פֿאַר די באַשרייבונג פֿון דער נאַכט ווען מען האָט אַיאַמאַן אַרויסגעוואָרפֿן. 2. ליענט די באַשרייבונג ווי אַיאַמאַ בלייבט אַליין. 3. ליענט דאָס אַרט, וואו ס'ווערט באַשריבן דער אומרואיקער שלאָף פֿון אָן עלטן הינטל. 4. וועלכע ערטער רופֿן ביי אונדז אַרויס דעם גרעסטן פֿאַרדרום ? 5. ווי קען מען אַנדערש אַנרופֿן די מעשה ?
- ד. טיילט אַינן די דערציילונג אין קליינע טיילן און געפֿינט פֿאַר יעדן טייל אַ פּאַסיקן נאַמען.

דער ערשטער טאָג

1.

— לילי! ליליטשקע! שטיי אויף, מיין קינד...
די פֿופֿצניעריקע ליליטשקע האָט צעמישט און צעשראַקן, מיט
האַלב צוגעמאַכטע און פֿאַרקלעפטע אויגן פֿון שלאָף, זיך אַרומ-
געקוקט אַרום זיך.

— נו, מיין קינד, דו שלאָפֿסט נאָך? דער זייגער איז דאָך שוין
זיבן. דו האָסט פֿאַרגעסן?

נאָר לילי האָט שוין ניט געהערט. זי איז ווידער געשלאָפֿן.
— אַך, אַ געזונט אין איר, ס'איז איר נעבעך שווער דאָס
ערשטע מאָל אַזוי פֿרי אויפֿצושטיין. נו, זאל זי נאָך שלאָפֿן אַ ביסל
— האָט ליליס מאַמע צו זיך אַליין גערעדט. זי האָט געוואָרפֿן אַ
מוטערלעך באַזאָרגטן בליק אויף לילין און אַנגעהויבן צוגרייטן
פֿרישטיק.

**

ליליס טאַטע גייט שוין אַרום אַ לאַנגע צייט אָן אַרבעט. יעדן
פֿאַרטאָג לויפֿט ער זוכן אַרבעט. פֿאַרנאָכט קומט ער אַהיים אַ
טרויעריקער, מיט אַ פֿינצטער שוואַרצן פנים. — „שלעכט, מע דאַרף
מיך ניט... איך בין אויסגעשפּילט...“ — ברומט ער שטיל אין
זיך מיט אַ געוויין. דער מאַמעס פנים ווערט פֿון טאָג צו טאָג
אינגעפֿאַלענער און בלייכער.

לילי איז די עלטסטע פֿון די קינדער און זי קען שוין מער ניט אַריבערטראַגן די אַרעמקייט אין שטוב, דעם טאַטנס שטענדיקן אומעט, דער מאַמעס זאַרגן.
לילי איז אַ געוויקסיקע, אַ שיינע, מיט פֿולע רונדע און רויטע באַקן ווי פֿריש-צעבליטע עפל און מיט גרויסע, שוואַרצע און קלוגע אויגן.

2.

אײן מאָל איז לילי, גלייך ווי זי איז געקומען פֿון סקול, אַוועק פֿון הויז און מער האָט זי זיך ניט געוויזן אין שטוב אַ גאַנצן טאַג. ערשט פֿאַרנאַכט צו, ווען עס איז שוין געווען שטאַרק פֿינצטער, איז זי אַריינגעפֿאַלן אין הויז אַ צעפֿלאַמטע, אַ פֿריילעך-צעטראַגענע און הויך אויפֿן קול אויסגערופֿן:
— פּאַ, מאַ, איך האָב שוין אַ „דזשאַב“, און אַרבעט-פּאַפּירן האָב איך שוין אויך. אַט איז עס! נאַט, זעט! ...
— ווי? ... וואָס? ... — האָבן ליליס טאַטע-מאַמע פֿאַר-וואונדערט און צעשראַקן אויסגערופֿן.

— אַ, דעדי, אַ, מאַ! — האָט לילי אַנגעהויבן אַרומלויפֿן פֿון איינעם צום צווייטן, פֿון טאַטן צו דער מאַמע און פֿון דער מאַמע צום טאַטן, זיי אַרומגענומען, זיי געגלעט, זיי געקושט און צו זיי גערעדט:

— וואָס איז? אַ סך מיידלעך ווי איך אַרבעטן, אויב פּאַפּאַ קען ניט קריגן קיין אַרבעט, פֿאַרוואָס זאַל איך ניט אַרבעטן? איך בין שוין מער ניט קיין קליין קינד ...
ליליס טאַטע האָט שוין מער ניט געקאַנט עסן. ער האָט אַפֿ-גערוקט פֿון זיך דאָס עסן און שווייגנדיק אַרויסגעקוקט דורכן פֿענצטער אין דרויסן.

לילי איז יענעם אַוונט געגאַנגען פֿרי שלאָפֿן, פֿריער ווי אַלע מאָל, און פֿאַרן שלאָפֿן גיין האָט זי אַנגעזאַגט דער מאַמע, אַז זי זאַל זי מאַרגן אויפֿוועקן פֿרי.

3.

עס האָט ליליס מאַמען געריסן דאָס האַרץ זי צו וועקן אַזוי פֿרי און זי האָט געלאָזן זי שלאָפֿן נאָך אַ וויילע. נאָר אַז זי האָט געזען אַז דער זייגער איז שוין זיבן, האָט זי זי ווידער גענומען וועקן.

— לילי, ליליטשקע! שטיי שוין אויף, מיין קינד, דו קאנסט
 נאך חלילה די שטעל פֿארלירן, — האָט זי זי געוועקט.
 לילי האָט מיט אַ קינדיש קולכל עפעס אַרויסגעמורמלט, האָט
 פֿויל אָפּגעגענעצט, געצויגן אירע גלידער, אויסגעריבן די אויגן
 און זיך גענומען אַנטאָן.

זי האָט אויף גיך זיך אָנגעטאָן, אין געאָייל זיך אַרומגעוואַשן,
 און אין דער זעלבער אַיילעניש אָפּגעכאַפּט דעם אָנבײַסן, גע-
 שלונגען די ביסנס, די גאַנצע צײַט געהאַט טענות צו דער מאַמען
 פֿאַרוואָס זי האָט זי פֿריער ניט אויפֿגעוועקט.

— אוי, אַ געזונט אין דיר, וואָס רעדסטו, טאַכטער, איך האָב
 דיך ניט איין מאָל געוועקט, — האָט די מאַמע, ווי זי וואָלט זיך
 געפֿילט שולדיק, זיך פֿאַרענטפֿערט. — נו, נו, האָב קיין ייִסורים
 ניט, ס׳איז נאָך ניט שפעט, — האָט זי צו לעצט אָנגעהויבן טרייסטן
 און אין אַיילעניש צוגעגרייט עפעס עסן מיטצוגעבן לילין אין שאַפּ.
 לילי האָט אַ כאַפּ געטאָן דאָס פעקל עסן, האָט געזאַגט „אַ גוטן
 טאַג“, זיך צעקושט מיט דער מאַמען און איז באַלד געווען אויף
 יענער זײַט טיר.

— זאָל זײַן מיט גליק! — האָט די מאַמע צוגעוואונטשן און
 מיט מוטערלעכע, פֿאַרזאָרגטע בליקן איר נאַכגעקוקט. טרערן
 גרויסע, זוּדיקע טרערן זײַנען געהאַנגען אויף אירע ברעמען.

(ז. שער)

אין אן אַרעם שטיבעלע

אין אן אַרעם שטיבעלע
אָוונט-צײַט ביים קוײמען,
שפּינט אַ ליבע מוטער דאָרט
פֿאַרן קינד אירס טרוימען.

זינגט זי אים אַ לידעלע,
פֿאַטשט עס מיט די הענטעלעך,
זינגט דאָס גאַנצע שטיבעלע,
זינגען מיט די ווענטעלעך.

פֿאַטשע-פֿאַטשע-קיכעלעך,
אוצרל מיין שיינער,
טאַטע טײַקיפֿן שיכעלעך,
זונעלע מיין קליינער.

טאַטע טײַקיפֿן שיכעלעך,
מאַמע טײַשטריקן זעקעלעך,
טאַטע טײַקיפֿן פֿערדעלעך,
מאַמע טאַנטאַן גלעקעלעך.

(י. קאַרמאַז)

דערס טער-טו בע-לי א שפינס טען-קוייביים צייס וונמל אַ לע בע-ססי רעם-ט אן איו
 לע-רע-לי א אים זי זינגס טען-טרוי אירס קינד רעם פאר
 לעך-ווענס די סיס גען-זיג זיג לע בע-ססי צע-גאנ דאס זינגס לעך-הקנס רי סיס ער פאסט
 סייין רל-צ-אן לעך-כט-קי מסע-פא מסע-פא
 טן-סקוי טע-טא נער-קליי סייין לע-נע-זו לעך-כע-סי טן-סקוי טע-טא נער-סיי
 לעך-גלעק טאן-טאן טע-טא לעך-רע-פער טן-סקוי טע-טא לעך-זעק קו-ססי טע-טא לעך-כע-סי

די מעשה פֿון פורים

א.

מאַל איז געווען אַ מעשה. די מעשה הייבט זיך אָן מיט אַ נאַרישן מלך און עס לאָזט זיך אויס זייער פֿריילעך.

דער מלך האָט געהאַט אַ מלכה. איז ער איין מאָל אויף איר אין פעס געוואָרן, האָט ער געהייסן זי דערהרגענען. און אַז מען האָט זי דערהרגעט, איז דער מלך אָפּגעגאַנגען פֿון פעס. און אַז ער איז אָפּגעגאַנגען פֿון פעס, האָט ער חרטה געקראָגן, וואָס ער האָט זי דערהרגעט.

— גרויסער נאַר! — האָט דער מלך אויף זיך אליין געזאָגט — „וואָס האָב איך דאָס געטאַן? און ווי אַזוי קען דאָס זײַן אַ מלך אָן אַ מלכה?“

האַבן זײַנע דינערס פֿאַר אים אויסגעזוכט אַן אַנדער מלכה, און איר נאָמען איז געווען אסתר, און זי איז געווען נאָך שענער פֿאַר דער ערשטער מלכה. און דער מלך האָט זייער ליב געקראָגן די נייע מלכה, און וואָס זי האָט געבעטן, האָט ער איר געגעבן, און דער מלך האָט ניט געוואוסט, אַז אסתר איז אַ ייִדישע מיידל. און אין דעם קיניגס הויף איז געווען אסתרס אַ פֿעטער, האָט מען אים גערופֿן מרדכי הצדיק, ווייל ער איז געווען אַ גוטער מענטש. הערט איין מאָל מרדכי הצדיק, ווי צוויי דינערס רעדן אָפּ צווישן זיך צו פֿאַרסמען דעם מלך. איז מרדכי אַוועק און האָט דאָס דערציילט אסתרן, און אסתר האָט דאָס דערציילט דעם מלך, און מען האָט די צוויי דינערס אויפֿגעהאַנגען. די גאַנצע געשיכטע איז פֿאַרשריבן געוואָרן אין דעם קיניגס בוך.

ב.

אין דעם קיניגס הויף איז אָנגעקומען אַ שלעכטער מענטש, און זײַן נאָמען איז געווען המן. און ווייל ער איז געווען שלעכט, האָבן אים אַלע גערופֿן המן הרשע. האָט דער נאַרישער קיניג

ליב געקראַגן המן הרשע און ער האָט געהייסן אַלע זאָלן זיך בוקן פֿאַר אים. האָבן זיך אַלע געבוקט פֿאַר אים, נאָר איין מרדכי הצדיק האָט זיך פֿאַר אים ניט געוואָלט בוקן. איז המן הרשע אין פעס געוואָרן אויף מרדכי, און ווען ער האָט דערהערט, אַז מרדכי איז אַ ייד, האָט ער געוואָלט דערהרגענען מרדכי מיט אַלע יידן אין איינעם.

איז המן אַוועק צום נאַרישן מלך און זאָגט צו אים :
— אַדוני מלך, זאָלסטו לעבן און זיין פֿריילעך ! פֿאַרקויף מיר אַלע יידן פֿון דיין לאַנד און איך וועל זיי אַלעמען אויסהרגענען.
זאָגט צו אים דער נאַרישער מלך :
— נעם זיי.

איז המן אַוועק פֿריילעך פֿון דעם מלך. אַז מרדכי הצדיק און אַלע יידן האָבן דערהערט פֿון דער מעשה, האָבן זיי זיך אַלע ביטער צעוויינט און צעשריען, און מרדכי איז אַוועק צו אסתר המלכה זאָגן איר, אַזוי ווי זי איז אַליין אַ יידיש קינד, זאָל זי זען בעטן דעם נאַרישן מלך, ער זאָל די יידן ניט אויסהרגענען.

ג.

און דער נאַרישער מלך האָט זיך געלייגט שלאָפֿן יענע נאַכט. קומט אַרונטער פֿון הימל דער מלאך פֿון שלאָף און לאָזט אים ניט איינשלאָפֿן. בעט זיך דער מלך ביים מלאך :
— לאַז מיך איינשלאָפֿן ! איך בין אַזוי מיד ! דער קאַפּ טוט מיר וויי.

זאָגט דער מלאך צום מלך :
— דער נאַרישער קאַפּ טוט דיר וויי פֿון די נאַרישקייטן וואָס דו טוסט אָפּ. איך וועל דיך ניט לאָזן שלאָפֿן, ביז דו וועסט ניט איבערלייענען דיין בוך, וואו אַלצדינג איז פֿאַרשריבן.
שטייט אויף דער מלך אין מיטן דער נאַכט און שיקט נאָך זיין שרייבער, ער זאָל אים איבערלייענען דאָס בוך, וואו אַלצדינג איז פֿאַרשריבן. נעמט דער שרייבער לייענען דאָס בוך. קומט ער צו אַ מעשה, ווי מרדכי הצדיק האָט געראַטעוועט דעם קיניגס לעבן,

ווען צוויי דינערס זיינע האָבן אים געוואָלט פֿאַרסמען. פֿרעגט דער
מלך ביים שרייבער :

— האָט מען מרדכי עפעס געטאָן דערפֿאַר, וואָס ער האָט מיין
לעבן געראַטעוועט ? איז אין בוך פֿאַרשריבן ?
ענטפֿערט דער שרייבער :

— ניין, מען האָט אים גאַרנישט געטאָן.
רופֿט אויס דער קיניג :

— ווער איז איצט אין הויף ? שיקט מיר אים אַרויף !
און גראַד איז המן געקומען בעטן דעם מלך, ער זאָל אים לאָזן
אויפֿהענגען מרדכי אויף דער תּליה, וואָס ער האָט פֿאַר אים
געמאַכט.

ענטפֿערט מען דעם מלך :

— המן איז דאָ !

זאָגט דער מלך :

— זאָל ער אַריין.

קומט אַריין המן הרשע, פֿרעגט ביי אים דער מלך :
— זאָג מיר, וואָס זאָל מען טאָן דעם מענטשן, וואָס דער מלך
האָט אים ליב ?

טראַכט המן ביי זיך אין האַרצן : „וועמען האָט דער מלך ליב,
אויב ניט מיד ?“ רופֿט ער זיך אָן צום מלך :

— אַדוני מלך ! אַט דאָס דאַרף מען טאָן צום מענטשן, וואָס
דער מלך האָט אים ליב און ער וויל אים אַנטאָן פֿבֿוד : זאָל מען
יענעם מענטשן אַנטאָן אין קיניגלעכע קליידער, אַרויפֿזעצן אויפֿן
קיניגס פֿערד און אַנטאָן אים אויפֿן קאַפּ דעם קיניגס קרוין און
דער גרעסטער מיניסטער זאָל אים פֿירן איבער אַלע גאַסן און
שרייען : „אַזוי ווערט געטאָן צום מענטשן, וואָס דער קיניג האָט
אים ליב !“

— דו האָסט גוט געזאָגט, המן. טאָ נעם טאַקע און טו דאָס
אַלץ צו מרדכי.

אַז המן האָט דאָס דערהערט, איז אים פֿינצטער געוואָרן אין
די אויגן : געהערט אַ מעשה ? ער קומט בעטן דעם מלך, ער זאָל
אים לאָזן אויפֿהענגען מרדכי, הייסט אים גאַר דער מלך אַנטאָן
מרדכי אַזאַ פֿבֿוד ! אַבער אַז דער מלך הייסט, מוז מען פֿאַלגן.
איז המן אַוועק און אַנגעטאָן מרדכי אין די קיניגלעכע קליידער

און אַרױפֿגעזעצט אים אױפֿן קיניגלעכן פֿערד און אָנגעטאַן אים די
 קיניגלעכע קרוין אױפֿן קאַפּ, און המן האָט אַזױ אַרומגעפֿירט
 מרדכיִן אױבער אַלע גאַסן און געשריִען אױפֿן קול: „אַזױ װערט
 געטאַן צום מענטשן, װאָס דער קיניג האָט אים ליב!“
 און קליינע קינדער האָבן דאָס געזען, האָבן זײ זיך געפֿרייט
 און געטאַנצט און געשפרונגען און געזונגען:
 מרדכי הצדיק פֿאַרט אױפֿן פֿערד,
 המן הרשע גייט אום אױף דער ערד!

ד.

און אסתר המלכה איז דערווייל געקומען צום מלך און האָט
 אים געבעטן, ער זאָל ניט לאָזן המן דעם רשע אויסהרגענען אַלע
 ייִדן, װײל זײ אַליין איז אױך אַ ייִדישע, און אױב מע װעט אױס-
 הרגענען אַלע ייִדן װעט מען זײ אױך דאַרפֿן הרגענען.
 האָט דער מלך דערזען, װאָס פֿאַר אַ נאַרישקײט ער האָט געטאַן,
 איז ער אין כּעס געװאָרן אױף המנען און ער האָט געהײסן אױפֿ-
 הענגען המנען אױף דער זעלבער תּליה, װאָס המן האָט געמאַכט
 פֿאַר מרדכי, און מרדכי און אַלע ייִדן זײנען געבליבן לעבן, און
 עס איז געװען פֿריילעך, לעבעדיק. מען האָט געמאַכט אַ יום-טױבֿ
 פורים, װאָס מען איז פטור געװאָרן פֿון אַזאַ שלעכטן מענטשן װי
 המן הרשע, און מען איז אַרױס אין די גאַסן מיט טענץ און מיט
 געזאַנג:

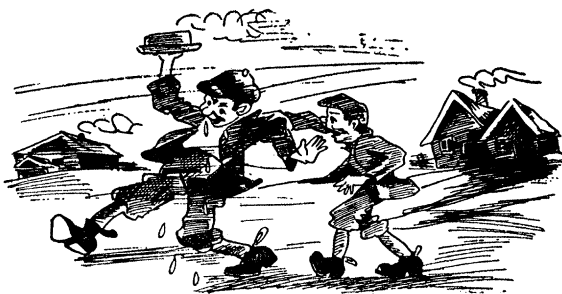
פֿאַרשאַלטן זאָל װערן המן,
 װאָס איז געװען דער ערגסטער!
 געבענטשט זאָל װערן מרדכי,
 װאָס איז געװען דער בעסטער!
 געבענטשט זאָל זײן די מלכה,
 װאָס האָט געהײסן אסתר!
 און קינדער האָבן אױך געטאַנצט און געזונגען:
 המן הרשע ליגט אין דרערד,
 מרדכי הצדיק פֿאַרט אױפֿן פֿערד!
 הײנט איז פורים, מאָרגן איז אויס!
 גיט מיר אַ גראַשן און טרײבט מיך אַרױס!

און די קינדער האָבן געשלאָגן המנען מיט המן-קלאַפערס, מיט קאַלאַקאַטקעס און מיט גראַגערס. און אַזוי איז אַלע יאָר, ווען עס קומט פורים, דערמאָנט מען זיך אָן דער מעשה מיטן נאַרישן מלך, און עס ווערט אַזוי פֿריילעך, און מען עסט המן-טאַשן, און מע ליידיקט אויס אַלע פֿלאַשן, ווייל פורים איז אַ מצווה צו נאַשן. פורים דאַרף מען אַליין טרינקען און עסן און אויך אָן די אַרעמע ניט פֿאַרגעסן.

(לעאָן עלבע)

וואָס באַטייט ?

1. מלך (מיילעך) — קיניג. 2. מלכה (מאַלקע) — queen. 3. אין פעם (קאַם) געוואָרן — געוואָרן ביז. 4. דערהרגענען (דערהאַרגענען) — מייטן. 5. אָפּגעגאַנגען פֿון פעם — דער פעם איז אים אַוועק. 6. חרטה (כאַרעמע) געקראַנגן — האָט אים פֿאַרדראַסן, he was sorry. 7. דינערס — servants. 8. פעטער — אַנקל. 9. מרדכי הצדיק (מאַרדכע האַצאַדיק) — מרדכי דער גומער. 10. פֿאַרסמען (פֿאַרסאַמען) — to poison. 11. הויף — court. 12. המן הרשע (האַמאַן האַרעשע) — המן דער שלעכטער. 13. בוקן זיך — to bow. 14. אַדוני מלך (אַדוני מעלעך) — my lord, the king. 15. מלאך (מאַלעך) — angel. 16. געראַטעוועט — saved. 17. תליה (טליע) — gallows. 18. אַנטאָן פֿבור (קאַוועד) — to honor. 19. געבענמשט — blessed. 20. גראַשן — penny. 21. קאַלאַקאַטקעס — גראַגערס, rattles. 22. מצווה (מיצוויע) — good deed.

א.

חיים האָט געלעבט מיט זײַן ווייב און קינדער אין אַ דאָרף ניט ווייט פֿון תּל-אַבֿיבֿ. יעדן טאָג האָט ער געפֿירט זאַמד פֿאַר די נייע היזער וואָס מען האָט געבויט אין שטאָט. ער אַליין האָט געריטן אויף זײַן אייזל און אויף אַ שטריק האָט ער נאַכגעפֿירט זײַן קעמל. אויפֿן קעמלס רוקן האָבן פֿון ביידע זײַטן געהאַנגען צוויי קאַסטנס מיט זאַמד.

פֿורים אין דער פֿרי האָט חיים אָפּגעמאַכט מיט זײַן ווייב און קינדער אַרײַנצופֿאַרן קיין ירושלים און דאָרט צו פֿאַרברענגען דעם יום-טובֿ צווישן אייגענע און פֿרײַנד.

חיים האָט אָנגעזאַטלט זײַן אייזל, פֿאַרשפּרייט דעם קעמלס הויקער מיט אַ טעפּער, און אָנגעהאַנגען גלעקלעך אויף זײַן האַלדז און געזאַגט:

— מיר וועלן אַרײַנפֿאַרן קיין ירושלים מיט פֿרייד און געזאַנג.

מיר וועלן שוין דאָרטן הערן לייענען די מגילה.

חיימס ווייב האָט דערווייל אויסגעמעלקט די ציג און איז אַרײַן אין הויז צוגרייטן עסן אויפֿן וועג. די קינדער האָבן זיך געשפּילט אין הויף. דערהערט אַז מע גרייט זיך אין וועג אַרײַן, האָבן זיי פֿאַרפּוצט די ציג מיט אַ פּורימדיק מיצל אויפֿן קאַפּ. דעם הונט האָבן זיי אָנגעהאַנגען אַ פּייקל אויף דער זײַט און דער קאַץ האָבן זיי אויסגעבונדן אַ שניפּס אויפֿן האַלדז.

דערווייל האָט זיך דער קעמל צערעדט מיטן אייזל:

— ווי געפֿעלט דיר אונדזער באַלעבאַס? אַ גאַנץ יאָר שפּאַנען

מיר טאָג-אײַן, טאָג-אויס קיין תּל-אַבֿיבֿ, און הינט, פֿורים, ווען אין תּל-אַבֿיבֿ איז אַזאַ גרויסער קאַרניוואַל, פֿאַרגלוסט זיך דעם באַלע-באַס גאָר צו פֿאַרן קיין ירושלים!

— ביסט גערעכט, ווי איך בין אַן אייזל — רופֿט זיך אָפּ דער

אייזל. — וואָס וועלן מיר טאָן אין ירושלים? קום, לאַמיר אַליין אַוועקגיין קיין תּל-אַבֿיבֿ!

געזאגט און געטאָן. און דער קעמל און דער אייזל לאָזן זיך
 אין וועג אַרײַן. קומט צו שפּרינגען די ציג מיטן פּורימדיקן מיצל
 אויפֿן קאַפּ:

— וואוהין גייט איר ?
 — צום קאַרניוואָל אין תּל-אַבֿיבֿ !
 — דאַרפֿט איר אַ פּורימדיקן לִיך מיט אַ מיצל ?
 — אַוודאי דאַרפֿן מיר ! קום !
 גייען זיי זאַלבעדריט. קומט צו לויפֿן דער הונט מיטן פּינקל אויף
 דער זײַט :

— חבֿרה, וואוהין ?
 — צום קאַרניוואָל אין תּל-אַבֿיבֿ !
 — און אַ פּינקלער דאַרפֿט איר ?
 — אַוודאי דאַרפֿן מיר אַ פּינקלער ! קום !
 גייען זיי זאַלבעפֿערט. לויפֿט זיי נאָך די קאַץ מיטן שניפּס
 אויפֿן האַלדז און מיטן פֿיפֿל אין מויל :

— וואוהין גייט איר ?
 — צום קאַרניוואָל אין תּל-אַבֿיבֿ !
 — און אַ פֿיפֿער דאַרפֿט איר ?
 — אַוודאי דאַרפֿן מיר ! קום !

גייען זיי אַלע פֿינף, ביז זיי זײַנען אָנגעקומען קיין תּל-אַבֿיבֿ,
 פּונקט ווען דאַרט האָט זיך דערהערט אַ בלאַז פֿון שופֿר, און דער
 פֿאַראַד האָט זיך אָנגעהויבן . . .

וואָס באַמײַט ?

1. רײַטן (גערייטן) — to ride .2. אייזל — donkey .3. שמריק — rope .4. רוקן — back .5. קאַסטן — box .6. אָפּמאַכן — דאַ : אַפּרעדן .7. פֿאַרברענגען — to spend .8. אָנזאַטלען — to saddle .9. הויקער — hump, hunch .10. טעפּערך — rug .11. גלעקל — bell .12. אויסמעלקן — to milk .13. ציג — goat .14. צוגרייטן — to prepare .15. גרייטן זיך אין וועג אַרײַן — to get ready for a trip .16. פֿאַרפּיצן — to dress up .17. מיצל — cap .18. פּינקל — drum .19. אויסבינדן (אויסגעבונדן) — to like — tie, necktie .20. שניפּס — .21. געפֿעלן — .22. שפּאַנען — to hitch, to walk .23. פֿאַרגלויסטן זיך — to get a desire .24. געטרעכט — right .25. לײַך (לעץ) — .26. אַוודאי (אַוואַדע) — געוויס, surely .27. זאַלבעדריט — דרײַ צוזאַמען .28. חבֿרה (כעוורע) — gang, אויך : fellows .29. זאַלבעפֿערט — פֿיר צוזאַמען .30. שופֿר (שויפֿער) — horn .

ב.

גייט פֿאַרויס דער אַרקעסטער פֿון די פֿייער-לעשערס. נאָך דעם אַרקעסטער פֿאַרט אין אַן אויטאָמאָביל דער מעיאָר פֿון תּל-אַבֿיבֿ. הינטער אים פֿירט מען אַ גרויסע שיף פֿון תּל-אַבֿיבֿער האַפֿן. נאָך דער שיף — אַ לויטן מיט אַ לאַנגן עק און נאָכן לויטן גייען די פֿורים-שפּילערס און אַ גרויסע צאָל פֿאַרמאַסקירטע מענער, פֿרויען און קינדער, אַלע אין מאַסקעס.

די קאַץ איז באַלד אַרויפֿגעשפּרונגען אויפֿן קעמלס הויקער. דער הונט האָט זיך אַוועקגעזעצט ריטנדיק אויפֿן אייזל, און די ציג מיטן מיצל שפּרינגט צווישן זיי. אַלע פֿינף האָבן זיך אַרייַנגעקוועטשט צווישן דעם גרויסן עולם און גייען אין פֿאַראַד. דער קעמל וויגט זיך, דער אייזל רעוועט אויף אַ קול, דער הונט פּויקט, די ציג מעקעט און די קאַץ פֿיפֿט. מענטשן שטייען אויף די דעכער און אויף די גאַניקעס, קוקן אויף די מאַסקעס, פֿאַטשן מיט די הענט און שרייען:

— הוראַ, הוראַ!

און איינער שרייט צום צווייטן:

— זע נאָר די מאַסקעס! האַסטו שוין געזען אַזעלכע?

— שוין איין מאָל מאַסקעס!

נאָר אַט איז דער פֿאַראַד צוגעקומען צום עק גאַס. די פֿאַר-מאַסקירטע האָבן זיך אָנגעהויבן צו צעגיין יעדערער צו זיך אַהיים. די מענטשן זיינען אַראָפּ פֿון די דעכער און אַריין אין די היזער צו פֿראַווען די פֿורים-סעודה.

דער אייזל, דער קעמל, דער הונט, די ציג און די קאַץ זיינען געבליבן שטיין אין גאַס און ניט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט זיך. דערווייל האָט דער הונגער זיך געלאָזט פֿילן — און קיין עסן איז נישטאַ.

שטייט דער אָנגעזאַטלטער אייזל און דער קעמל מיטן טעפּער אויפֿן הויקער, דער הונט מיטן פֿינקל אויף דער זייט, די קאַץ מיטן שניפּס אויפֿן האַלדז און מיטן פֿיפֿל אין מויל, און די ציג מיטן פֿורימדיקן מיצל אויפֿן קאַפּ, און קוקן זיך אַרום אויף אַלע זייטן. דערזעט זיי אַ פֿאַליציי-מאַן:

— גענוג, גענוג! אַלע מאַסקעס זיינען זיך שוין צעגאַנגען!

אויף וועמען וואָרט איר?

אָבער זיי ענטפֿערן ניט. קוקט זיך דער פּאָליציי-מאַן איין און דערזעט, אַז דאָס זינען גאַרניט קיין מאַסקעס. דער אייזל איז אַן אמתער אייזל, דער קעמל — אַ קעמל, די ציג — אַ ציג, דער הונט — אַ הונט און די קאַץ — אַ קאַץ.

האַט ער זיי אַלע פֿינף אַוועקגעפֿירט אין פּאָליציי-הויז. און דאָרט האָבן שוין געוואָרט אויף זיי חיים מיט זיין ווייב און קינדער. איז געוואָרן אַ שמחה. חיים מיט זיין ווייב און קינדער האָבן געפּאָטשט פֿאַר פֿרייד מיט די הענט. דער קעמל האָט זיך געוויגט אַהין און אַהער, דער אייזל האָט גערעוועט אויפֿן קול, די ציג האָט געמעקעט, די קאַץ האָט געשפּילט אויפֿן פֿיפֿל און דער הונט האָט צוגעפּויקט אויפֿן פֿינקל.

חיים מיט זיין ווייב און קינדער זינען געווען גליקלעך, וואָס זיי האָבן אָפּגעזוכט די פֿאַרלוירענע חבֿרה, און חבֿרה איז געווען גליקלעך, וואָס זי איז געווען אויפֿן פּורים-קאַרניוואָל אין תּל-אַבֿיבֿ.
(י. ס. גודלמאַן — פֿון העברעאיש)

וואָס באַטייט ?

1. האַפֿן — harbor.
2. לויטן (לעוויאַסן) — לעגענדאַרער זייער גרויסער פֿיש Leviathan.
3. אַריינקוועטשן זיך — to squeeze in.
4. עולם (אוילאַם) — crowd.
5. ווייגן זיך — to swing, to rock oneself.
6. רעווען — to bellow.
7. גאַניק — porch.
8. פּאַטשן מיט די הענט — to applaud.
9. פּראָווען — דאָ : — to partake of.
10. סעודה (סודע) — feast.
12. אמתער — דאָ : — real.
13. שמחה (סימכע) — פֿרייד, joy.

אמתער שמחה	לויטן עולם סעודה	אודאי חבֿרה שופֿר	ירושלים מגילה ץ	חיים תּל-אַבֿיבֿ יום-טובֿ
---------------	------------------------	-------------------------	-----------------------	---------------------------------

פּאָסן

אין טעג פֿון פֿרילינג

זײַנען פֿיינעלעך פֿרײלעך געקומען, —
 און מע זינגט און מע הילכט און מע שאַלט.
 האָבן בײַמעלעך גרינען גענומען, —
 און אַ שמחה, אַ פֿרייד איז אין וואַלד.

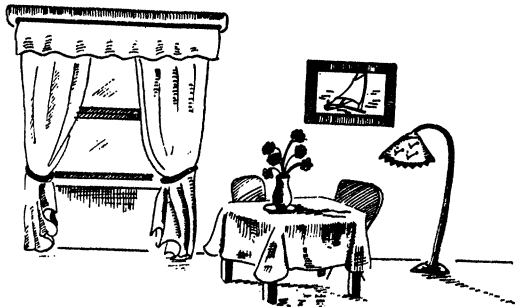
האָבן וואַסערן ברייט זיך צעלאָזן, —
 און מען אײלט און מען לויפט ערגעצוואו...
 קוקן שעמעוודיק יונגינקע גראָזן
 און די בלימעלעך — בלוי ווינקען צו...

פֿליען, פֿלאַטערן זײַדענע טויבן
 איבער פֿעלד, איבער שײער און חוּזן,
 און דורך לױטערער בלױקײט פֿון אויבן
 שיקט די זון אירע שמײכלען אַרויס.

(נחום יוד)

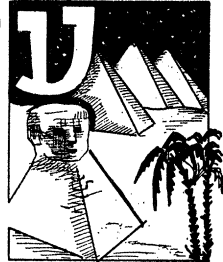
וואָס באַטייט ?

1. הילכט — קלינגט. 2. שאַלן — to sound. 3. שמחה (סימכע)
- פֿרייד. 4. ווינקען צו — רופֿן צו. 5. פֿלאַטערן — to wave. 6. טויב —
- dove, pigeon. 7. שײער — barn.

די מעשה פֿון פסח

ס איז געווען אַ הונגער איבער דער וועלט, אָבער אין לאַנד מצרים איז געווען ברויט. זײַנען יײַדן געקומען אין לאַנד מצרים; זײ זײַנען געקומען אויף אַ ווײַלע, אָבער זײ זײַנען דאָרטן שוין געבליבן אַ לאַנגע צײַט.

דער קיניג פֿון מצרים האָט פֿון די יײַדן געמאַכט קנעכט. יײַדן האָבן געמוזט אַ גאַנצן טאָג שווער אַרבעטן, מאַכן ציגל און בויען שטעט און בויען פּיראַמידעס — פֿאַר פרעה, דעם קיניג פֿון מצרים.

די ייִדישע קנעכט האָבן געוואוסט, אַז זײ זײַנען אַמאָל געווען פֿרייע מענטשן. זײ האָבן געבענקט ווידער צו ווערן פֿרייע. אָבער פרעה איז געווען זייער שטאַרק און זײ האָבן נישט געוואוסט ווי זײ זאָלן זיך באַפֿרייען פֿון קנעכטשאַפֿט.

פרעה האָט נישט געוואָלט אַז די קנעכט זאָלן ווערן פֿרייע. ער האָט מורא געהאַט, אפֿשר וועט צווישן די קנעכט געבאָרן ווערן איינער וואָס וועט זײ אַרויספֿירן פֿון קנעכטשאַפֿט. האָט דער בײַזער פרעה אַרויסגעגעבן אַ געזעץ, זייער אַ שלעכט געזעץ:

„אַלע ייִנגלעך וואָס ווערן געבאָרן בײַ יײַדן — זאָל מען אַרײַבן וואַרפֿן אין טײַך!“

בײַ אַ ייִדישער מוטער וואָס האָט געהייסן יוכבֿד איז געבאָרן געוואָרן אַ ייִנגל. און דער ייִנגל איז געווען זייער שײַן. האָט די מוטער אים באַהאַלטן דרײַ חדשים צײַט. אָבער מער האָט זי אים שוין נישט געקענט באַהאַלטן.

האָט די מוטער געמאַכט אַ קעסטעלע פֿון האַלץ, האָט עס אַרומגעקלעפט אַז וואָסער זאָל נישט קענען אַרײַבן אין אים. און זי האָט דאָס קינד אַרײַנגעלייגט אין קעסטעלע.

און דאָס קעסטעלע מיטן קינד האָט די מוטער אַוועקגעשטעלט בײַם ברעג טײַך. זײַן עלטערע שוועסטער האָט זיך געשטעלט פֿון דער ווײַטן צו וויסן וואָס וועט געשען מיט דעם קינד.

פרעהס טאַכטער איז אַראָפֿ צום טײַך זיך באַדן. צוזאַמען מיט איר זײַנען געווען אירע מײַדלעך. דערזעט פרעהס טאַכטער —

עפעס אַ קעסטעלע בײַם ברעג טײַך ! שיקט זי אײנע פֿון אירע
מײדלעך :

„ברענג מיר אַט דאָס קעסטעלע אָהער !“

האַט די מײדל געבראַכט. עפֿנט פרעהס טאַכטער דאָס
קעסטעלע און שרײַט אױס :

„אַ קינד !“

און דאָס קינד שמײכלט צו איר און שטרעקט זײנע הענטלעך
אױס צו איר.

האַט פרעהס טאַכטער זיך דערבאַרעמט אױפֿן קינד.

„סאַראַ שײן קינד !“ — האַט אײנע פֿון אירע מײדלעך געזאָגט.

„דאָס מוז זײן פֿון די קינדער פֿון די ״ידן״, — האַט פרעהס

טאַכטער געזאָגט.

„אַבער ווער וועט זײגן דאָס קינד ?“ — האַט אײנע פֿון אירע

מײדלעך געפֿרעגט.

איז צוגעגאַנגען צו זיי דעם ״נגלס שוועסטער, די קלוגע מרים,

און געזאָגט צו פרעהס טאַכטער :

„זאָל אײך גײן און רופֿן אַ ״דישע פֿרוי, אַז זי זאָל זײגן פֿאַר

דיר דאָס קינד ?“

„גײ !“ — האַט פרעהס טאַכטער איר געענטפֿערט.

איז די מײדל געלאָפֿן און האַט גערופֿן די מוטער פֿון דעם קינד.

און פרעהס טאַכטער האַט איר געזאָגט :

„נעם אַט דאָס קינד און זײג עס. און אײך וועל דיר באַצאָלן.

און אַז דאָס קינד וועט מער נײט דאַרפֿן זײגן, ברענג עס צו מיר !“

„גוט !“ — האַט געענטפֿערט די מוטער פֿון קינד.

**

און אַז דאָס קינד איז גרעסער געוואָרן, האַט די מוטער פֿון

קינד געבראַכט איר ״נגל צו פרעהס טאַכטער. און פרעהס

טאַכטער האַט לײב געהאַט דעם ״נגל. און ער איז געווען בײַ איר

אַזוי ווי אַן אײגן קינד. און זי האַט אים אַ נאַמען געגעבן משה

(דאָס וואָרט משה הײסט „אַרויסגעצױגן“), ווײל זי האַט געזאָגט :

„אײך האָב אים פֿון וואָסער אַרויסגעצױגן !“

משה איז געוואַקסן אײן פרעהס הויז און געוואָרן אַ קלוגער און

אַ שטאַרקער מאַן. איז ער אַרויסגעגאַנגען זען וואָס עס טוט זיך

אויף דער וועלט. האָט ער געזען ווי שווער עס אַרבעטן די ייִדישע קנעכט און ווי ביטער עס לעבט זיך זיי. און ער האָט שוין אויך געוואוסט אז ער אַליין איז אַ ייד.

איין מאָל זעט ער ווי אַן אויפֿזעער שלאָגט אַ ייִדישן קנעכט. האָט משה זיך אָנגענומען פֿאַרן ייִדישן קנעכט און האָט אים געוואָלט ראַטעווען. אין געשלעג מיטן בייזן אויפֿזעער האָט משה אים דערהרגעט און זיין טויטן קערפּער באַהאַלטן אין זאַמד.

אַ צווייט מאָל זעט ער ווי אַ שטאַרקער ייד שלאָגט אַ שוואַכערן יידן, האָט ער געזאָגט צו דעם אומגערעכטן:
„פֿאַרוואָס שלאָגסטו דיין חבר?“

האָט יענער געזאָגט: „ווער ביסטו עס? ווער האָט דיך געמאַכט פֿאַר אַ ריכטער איבער אונדז? ווילסטו מיך אויך דער-הרגענען ווי דו האָסט דערהרגעט אַ מיצרישן אויפֿזעער?“
האָט משה געזען אז מע ווייס וועגן דער זאַך. און אויך פרעה האָט זיך דערוואוסט. איז משה אַנטלאָפֿן פֿון לאַנד מצרים. און ער איז געקומען אין אַ פֿרעמד לאַנד.
דאָרטן האָט ער חתונה געהאַט און איז געוואָרן אַ פֿאַסטער פֿון שאַף ביי דעם פֿאַטער פֿון זיין ווייב.

*
**

איין מאָל פֿירט משה זיינע שאַף, זעט ער פֿון ווייטן — עס ברענט אַ דאָרן. קומט ער צו נעענטער און זעט — דער דאָרן ברענט און ווערט ניט פֿאַרברענט!

שטייט משה און וואונדערט זיך, פֿאַרוואָס דער דאָרן ברענט און ווערט ניט פֿאַרברענט. און פּלוצעם הערט ער אַ שטים:
„משה! משה!“

הערט ער ווייטער די שטים: — „גאָט האָט געהערט דאָס געשריי פֿון די ייִדישע קנעכט אין מצרים, וואָס זיי שרייען פֿון זייערע ווייטאַגן. גאָט וועט זיי ראַטעווען. דו ווער דער פֿירער פֿון די קנעכט! פֿיר זיי אַרויס פֿון מצרים! דו גיי צו פרעהן און זע, ער זאָל אַרויסלאָזן די ייִדישע קנעכט!“

האָט משה געפֿילט אז ער מוז עס אַזוי טאָן. און ער איז אַוועק צוריק אין לאַנד מצרים. צוזאַמען מיט זיין עלטערן ברודער אַהרן איז ער געקומען צו פרעהן:

„לאז אַרויס די יידן!“

אַבער פרעה האָט ניט געוואָלט זיך צוהערן צו משהס רייד.
האָט משה געוויזן וואונדער און זיין שטעקן איז געוואָרן אַ שלאַנג
און פֿון אַ שלאַנג — ווידער געוואָרן אַ שטעקן. אַבער פרעה האָט
אַלץ ניט געוואָלט זיך צוהערן צו משהס רייד.

און פרעה האָט נאָך שווערער געמאַכט דאָס לעבן פֿון די ייִדישע
קנעכט. צו מאַכן ציגל דאַרף מען שטרוי. פֿריער האָט מען די
קנעכט געגעבן שטרוי. איצט האָט מען זיי געזאָגט: „גייט און
זוכט אַליין שטרוי! אַבער די צאָל ציגל וואָס איר מוזט מאַכן
זאָל בלייבן ווי געווען!“

און פרעה האָט געזאָגט:

„יידן זיינען פֿויל. זאָלן זיי אַרבעטן שווערער, וועלן זיי פֿאַר-
געסן צו טראַכטן וועגן פֿרייהייט!“

**

האָט גאָט געשטראַפֿט מצרים. פֿון אַלע וואַסערן און אַלע
טײַכן איז געוואָרן בלוט. אַלע פֿיש זיינען אויסגעשטאַרבן. אַבער
פרעה האָט אַלץ ניט געוואָלט באַפֿרייען די יידן.

האָט גאָט געשטראַפֿט מצרים מיט פֿרעש. פֿרעש האָבן גענומען
קריכן אין אַלע היזער, אין די בעטן, אין די אויוונס, אין די עסנס.
האָט פרעה געזאָגט, אַז ער וועט באַפֿרייען די יידן. אַבער ווי נאָר
די פֿרעש זיינען אויסגעשטאַרבן, האָט פרעה ווידער זיך ניט
צוגעהערט צו משהס רייד.

נאָך דעם זיינען געקומען אויף דעם לאַנד מצרים: גיפֿטיקע
פֿליגן און שלעכטע קראַנקייטן, אַ האַגל און אַ היישעריק און נאָר
אַנדערע שטראַפֿן. פרעה האָט אַלע מאל צוגעזאָגט צו באַפֿרייען די
יידן. אַבער ווי נאָר עס איז בעסער געוואָרן, האָט ער ווידער זיך
ניט צוגעהערט צו משהס רייד.

איז געוואָרן אַ גרויס פֿינצטערניש איבער דעם לאַנד מצרים.
איינער האָט דעם צווייטן ניט געקענט זען. מען האָט ניט געקענט
זיך אויפֿהייבן פֿון אַרט. נאָר ביי יידן איז געווען ליכטיק. און ווען
פרעה האָט נאָך אַלץ ניט געוואָלט באַפֿרייען די יידן, איז געקומען
אַ טויט אויף אַלע ערשט-געבאַרענע אין לאַנד מצרים.
אין יעדער פֿאַמיליע איז געשטאַרבן דער עלטסטער זון! אויך

פרעהס עלטסטער זון, וואָס האָט געזאַלט זיצן אויף זײַן טראָג, איז געשטאַרבן. אין אַלע הײַזער פֿון די מיצרישע אונטערדריקערס האָט מען געקלאָגט און געוויינט.

אַבער אין די ייִדישע פֿאַמיליעס איז קײנער ניט געשטאַרבן. דער טויט האָט אַריבערגעשפּרייזט איבער די ייִדישע הײַזער. דערפֿאַר טאַקע האָט שפּעטער דער יום־טובֿ געקראָגן דעם נאַמען פּסח. ווייל פּסח הײסט — אַריבערגעשפּרייזט, אַריבערגעהיפּט. און פרעה איז אויפֿגעשטאַנען אין מיטן נאַכט. און ער האָט גערופֿן משהן און געזאָגט:

„שטייט אויף און גייט אַלע אַרויס פֿון מצרים! גייט וואָס גיכער אַרויס!“

און אַלע מיצרישע אונטערדריקערס האָבן געזאָגט צו די ייִדישע קנעכט:

„גייט וואָס גיכער אַרויס פֿון מצרים, אַניט וועלן מיר אַלע אויסשטאַרבן!“

**

און די ייִדישע קנעכט זײנען אַרויס פֿון דעם לאַנד פֿון קנעכטשאַפֿט.

זיי האָבן געמוזט אויף גיך אַרויסגיין, האָבן זיי ניט געקענט צוגרייטן שפּײַז. זייער טייג האָט ניט באַוווּזן זויער צו ווערן. האָבן זיי פֿון דעם ניט געזײערטן טייג געבאַקן מצות, דאָס הײסט ניט גע־זײערטע ברויט. דערפֿאַר טאַקע עסן יִדן דעם יום־טובֿ פּסח — מצות, אַזוי ווי זייערע עלטערן וואָס זײנען אַרויס פֿון קנעכטשאַפֿט צו פֿרייהײט.

און משה האָט געפֿירט די באַפֿרייטע קנעכט. און זיי זײנען געגאַנגען די גאַנצע נאַכט. דאָס איז געווען די נאַכט פֿון באַ־פֿרייאַונג. און אין אָט דער נאַכט פּראַוועט מען איצט יאַר־אײַן יאַר־אויס דעם סדר.

און משה האָט געוואָלט וואָס ווייטער אַוועקפֿירן די יִדן פֿון דעם לאַנד פֿון זייער קנעכטשאַפֿט. און זיי זײנען געגאַנגען און געגאַנגען און געקומען ביזן ברעג פֿון ים סוף. אַבער ווען עס זײנען אַוועק אַ פֿאַר טעג, האָט פרעהן פֿאַר־דראָסן, פֿאַרוואָס ער האָט אַרויסגעלאָזן די ייִדישע קנעכט. זיי

האַבן דאָך אַזוי פֿיל געאַרבעט פֿאַר אים! האָט פרעה גענומען זײַנע בעסטע פֿערד און זײַנע בעסטע רײטערס און ער האָט נאַכגעיאָגט די ייִדן.

די ייִדן זײַנען געגאַנגען צו פֿוס, מיט פֿרויען און מיט קליינע קינדער; האָבן פרעהס רײטערס זיי אָנגעיאָגט. און זיי האָבן אָנגעיאָגט די ייִדן ביים ברעג פֿון ים סוף.

און ווי פרעה איז געקומען נעענטער מיט זײַנע רײטערס, האָבן די ייִדן זיי געזען און האָבן זיך געשראַקן און האָבן געזאָגט צו משהן:

„וואָס האָסטו אונדז אַרויסגעפֿירט פֿון מצרים מיר זאָלן שטאַרבן אָט דאָ?“

האָט משה געזאָגט צו די באַפֿרײטע קנעכט:
„שרעקט זיך ניט! היינט זעט איר צום לעצטן מאָל אייערע מיצרישע אונטערדריקערס!“

און די ייִדן זײַנען געווען ביים ברעג ים סוף און פרעה מיט זײַנע רײטערס קומט אַלץ נעענטער און נעענטער.

האָט משה אויפֿגעהויבן זײַן שטעקן און געשפּאַלטן דעם ים. און די ייִדן זײַנען אַרײַן אין ים ווי אויף דער טריקעניש. און די וואַסערן זײַנען געווען אַזוי ווי אַ מויער פֿון דער רעכטער זײַט און אַזוי ווי אַ מויער פֿון דער לינקער זײַט.

און פרעה און די מיצרישע אונטערדריקערס האָבן נאַכגעיאָגט און אַלע זייערע רײטערס זײַנען אַרײַן אין ים. אָבער די וואַסערן האָבן זיך אומגעקערט און האָבן צוגעדעקט פרעהן און זײַנע רײטערס. קיין איינציקער איז פֿון זיי ניט געבליבן!

האַבן ייִדן זיך זייער געפֿרײט. איצט האָבן זיי שוין געוואוסט אַז זיי זײַנען באַפֿרײט, באַפֿרײט אויף שטענדיק, אויף אייביק. און מרים, משהס שוועסטער, האָט גענומען אַ פּויק און אָנגעהויבן צו טאַנצן און זינגען און אַלע פֿרויען נאָך איר:

„זינגט צו גאָט,
אונדזער הילף איז גאָט,
דאָס פֿערד און זײַן רײטער
האָט ער געוואַרפֿן אין ים!“

**

און די באַפֿרײַטע ייִדן האָבן נאָך דעם געוואַנדערט אין מדבר און משה איז געווען זייער פֿירער. און משה האָט אָנגעזאָגט די ייִדן: „היט אָפּ דעם יום-טובֿ פּסח!“

און זיי היטן אָפּ דעם יום-טובֿ פּסח. און דאָס איז דער יום-טובֿ פֿון באַפֿרײַאונג, דער יום-טובֿ פֿון ווערן אויס קנעכט. דאָס איז דער יום-טובֿ פֿון פֿרײַלינג, דער יום-טובֿ פֿון אַ סך פֿרײַד. ווען מע פּראַוועט דעם סדר, פֿרעגט דאָס קינד פֿאַרוואָס איז דער יום-טובֿ. דערציילט מען אים, ווי ייִדן זײַנען געוואָרן פֿרײַ פֿון קנעכטשאַפֿט אין לאַנד מצרים, און ווי מיר גלייבן אַז ייִדן און אַלע מענטשן וועלן ווערן פֿרײַ פֿון אַלע קנעכטשאַפֿטן. און מען עסט מצות פּסח — און איר ווייסט שוין פֿאַרוואָס. און מען עסט בײַם סדר ביטערע געוויקסן — ווייל די מיצרישע אונטער-זריקערס האָבן ביטער געמאַכט דאָס לעבן פֿון די ייִדן. און מע טרינקט וויין — ווייל עס איז אַ גרויסער און פֿרײַלעכער יום-טובֿ. (יודל מאַרק)

וואָס באַמײַט ?

1. מצרים (מיצראים) — Egypt.
2. קנעכט — slaves.
3. ציגל — bricks.
4. פּרעה (פּאַרע) — אזוי האָט מען גערופֿן די קיניגן פֿון מצרים.
5. געבענקט — longed.
6. קנעכטשאַפֿט — slavery.
7. מורא (מוירע) — שרעק.
8. געזעץ — law.
9. טײַך — river.
10. אַרומגעקלעפּט — pasted.
11. שטרעקט — stretches.
12. דערבאַרעכט — רחמנות געהאַט, — had pity.
13. זייגן — to nurse.
14. אויפֿזעער — overseer.
15. ראַץ טעווען — to save.
16. געשלעגן — fight.
17. דערהרגעט — געמייט, — killed.
18. קערפּער — body.
19. זאַמד — sand.
20. ריכטער — judge.
21. דאָרן — thorn.
22. שטעקן — stick.
23. שלאַנג — snake.
24. שטרוי — straw.
25. פֿרעש — frogs.
26. גיפֿט — poison.
27. האָגל — hail.
28. היישערק — locust.
29. ערשטיגעבאַרענע — first born.
30. אונטערדריקערס — oppressors.
31. איבערשפּרייזן — איבערגיין.
32. שפּייז — עסנס, — food.
33. טײַג — dough.
34. געי זייערע טײַג — leavened dough.
35. פּראַווען — to celebrate.
36. ים סוף — Red Sea.
37. רײַטערס — horsemen.
38. געשפּאַלטן — split.
39. מויער — wall.
40. פּויק — drum.
41. מדבר (מידבאַר) — desert.
42. געוויקסן — vegetables.

מ ש ה

(פֿראַגמענט)

ער ברויזט דאָן און קאַכט
און קען ניט זיין שטיל.

און דאָרט אין דער ווייטנס
געפֿינט זיך אַ לאַנד.
ווי זינד איז דער הימל,
ווי פערל די זאַמד,

דאָרט רוישן די ווינטן
ווי לויטער מוזיק.

דאָס זינגען די פֿייגל
פֿון אייביקן גליק,
און איר שטייט געבונדן
אין קייטן, אין שטריק.

(אַבֿרהם רייזען)

איר אַרבעט פֿון פֿרי,
איר אַרבעט ביז שפעט
ביי ציגל און ליים ;

איר גראַבט און איר קנעט,
און מויערט פֿאַר פרעהן
פֿאַלאַצן און שטעט.

איך פֿיל אייער קנעכטשאַפֿט,
איך פֿיל און איך ווייס ;

איך זע אויפֿן שטערן
די טראַפנס פֿון שווייס.
זיי רינען, די טראַפנס,
אַריין אין דעם ניל,

כ. שרין

די גילדענע נוס

וואָס? איר האָט נישט געהערט פֿון דער גילדענער נוס? שיינע קינדער זײַט איר, אַז איר האָט נישט געהערט. ווען איך בין געווען אַ קינד האָב איך שוין שיער-שיער נישט געהאַט די גילדענע נוס, נאָר מיין שוועסטערל מירעלע האָט זיך אַרײַנגעמישט און זי, די גילדענע נוס, איז פֿאַרשוואונדן פֿון מיר.

וואָס די גילדענע נוס איז, ווילט איר וויסן? איין נוס אַזאַ איז דאָ אויף דער גאַנצער וועלט. זי איז פֿון לויטער גינגאַלד און קניקלט זיך ממש אונטער אײערע פֿיס, נאָר איר דאַרפֿט זי זען, איר קענט שטיין לעבן איר און זי נישט זען. אַזאַ נוס איז עס.

אַז סע איז געקומען פסח האָבן מיר, קינדער, געהאַלטן אין איין זוכן די גילדענע נוס. עס קען אַ מאָל זײַן אַ פשוטע נוס זאָל גאָר זײַן די גילדענע נוס. אַז דו ביסט אַ גוט קינד, פֿאַלגסט טאַטע-מאַמע, העלפֿסט די אַרעמע מענטשן, קומט דיר אַ גילדענע נוס גלייך אין דער האַנט אַרײַן. ווי נאָר דו טראַכסט עפעס שלעכטס, אַנטלויפֿט זי פֿון דיר און דו קענסט זי שוין קיין מאָל נישט געפֿינען.

יענעם פֿאַר-פסח בין איך געווען אַ גוט יינגעלע. איך האָב שטילערהייט געטראָגן מצות צו עטלעכע אַרעמע-לייט און שיינדעלען, וואָס איז געווען זייער אַן אַרעם מיידעלע, האָב איך געגעבן אַ קליידעלע אויף פסח. איך האָב דאָס קליידעלע אויס-געבעטן בײַ דער מאַמען און איר אַנגעזאָגט אַז זי זאָל קיינעם נישט דערציילן, וואָרעם קיינער טאָר נישט וויסן אַז מע טוט גוטע זאַכן. דאָס קליידעלע האָב איך אונטערגעוואָרפֿן שיינדעלען, זי זאָל נישט וויסן, אַז איך האָב עס איר געגעבן. פֿאַרשטייט זיך, אַז דאָס קליידעלע איז געווען מיין שוועסטער מירעלעס, נאָר זי האָט געהאַט גענוג קליידעלעך, וועט עס איר נישט פֿעלן.

אַז ס'איז געקומען חול המועד פסח, האָב איך געשפילט אין ניס מיט די קינדער. אין זיך אַליין האָב איך געזונגען דאָס ליידעלע, וואָס אַ קינד דאַרף זינגען, ווען ער וויל די גילדענע נוס זאָל צו אים קומען:

גילדענע נוס,	פֿול מיט גליק,	גיב זיך אַ ווענד
ברענג מיר אַ גרוס,	נוס ווי אַן איי,	מיר אין די הענט...
ברענג אַ שטריק	גיב זיך אַ דריי,	

געגאנגען איז מיר יענעם טאָג דורך טיר און דורך טויער. איך האָב געוואונען און געוואונען. די קעשענעס האָב איך אָנגעלייגט פֿול מיט ניס און איך האָב געדאַרפֿט געבן מיין שוועסטער מירעלען אַז זי זאָל האַלטן פֿאַר מיר די ניס.

צווישן די ניס איז געווען איינע, וואָס אויסגעזען האָט זי ווי אַלע ניס, נאָר זי איז געווען גרעסער און אַז די זון איז געפֿאַלן אויף איר, האָט זיך אָפּגעשפיגלט אין איר אַזאַ גלאַנץ, ווי גאַלד. דאָס האַרץ האָט מיר געקלאַפֿט, ווייל איך האָב געוואוסט, אַז דאָס איז די גילדענע נוס.

וואַלט איך שוין אַוועקגעגאנגען מיט דער דאָזיקער נוס אין אַ ווינקל און דאַרטן וואַלט זי געוואָרן די גילדענע נוס, נאָר מע טאָר נישט איבערלאָזן אין מיטן דעם שפּילן, אַנישט פֿאַרשווינדט די נוס פֿון דיר. שפּיל איך ווייטער און דער פנים ברענט מיר. מירעלע, מיין שוועסטער, איז אויך צעפֿלאַמט און טאַנצט אַזש אונטער.

דערווייל קומט שיינדעלע — דאָס מיידעלע וואָס איך האָב אונטערגעוואָרפֿן מירעלעס קליידעלע. אַ גילדן קעפעלע האָט שיינדעלע געהאַט, און בלויע אייגעלעך וואָס האָבן געלויכטן ווי קאַרנבלימעלעך, אַז די זון שיינט אויף זיי. נו, טראַכט איך, איצט וועל איך שוין געוויס קריגן די גילדענע נוס, וואָרעם שיינדעלע איז געקומען אויף מיין מזל.

אין מיטן דערינען הער איך אַ געשריי:

— שיינדעלע, דו טראַגסט מיין קליידעלע...

דאָס האָט מיין שוועסטער מירעלע געשרייען. עס איז מיר פֿינצטער געוואָרן אין די אויגן און שיינדעלע האָט זיך צעוויינט, אַזוי פֿאַרשעמט האָט זי זיך.

איך האָב אָנגעהויבן צו פֿאַרשפּילן און די נוס וואָס איז זיכער געווען די גילדענע האָב איך אויך פֿאַרשפּילט. דאָס האַרץ האָט מיר אַזוי וויי געטאַן. נאָר מער האָט מיר וויי געטאַן דאָס האַרץ אויף שיינדעלען, וואָס זי איז געווען אַזוי פֿאַרשעמט...

(א. אויערבאָך)

פסח	מצות	חול המועד פסח
-----	------	---------------

אליהו הנביאס פוס

א.

מאָל האָט געלעבט אַ רײכער גוטהאַרציקער מאַן מיטן נאַמען עזריאל. זײַן פֿרוי חנה איז אויך געווען אַזאַ גוטהאַרציקע ווי ער. זײער שטוב איז שטענדיק געווען אָפֿן פֿאַר אַרעמע-לײַט. האָט געטראָפֿן, אַז עזריאל האָט פֿאַרלאָרן זײַן געלט און איז געוואָרן זײער אַרעם. — וואָס וועלן מיר געבן די אַרעמע-לײַט,

וועלכע קומען צו אונדז? — האָט עזריאל געטראַכט. — וואו וועלן פסח עסן די אַרעמע-לײַט? — האָט זיך חנה געערגערט.

„איך וועל אַוועקפֿאַרן צו מײנע גוטע פֿרײַנד און בעטן בײַ זײ הילף“ — האָט עזריאל געזאָגט.

צוויי חדשים פֿאַר פסח איז עזריאל אַוועקגעפֿאַרן. אין עטלעכע וואָכן אַרום האָט חנה דערהאַלטן פֿון איר מאַן אַ בריוו, אין וועלכן ס'איז געווען געשריבן: „כ'בין דורכגעפֿאַרן אַ סך שטעט, כ'האָב זיך געזען מיט מײנע פֿרײַנד און פֿאַרלאַנגט פֿון זײ הילף. אָבער אַלע האָבן זיך אָפֿגעזאָגט מיר צו העלפֿן. פֿאַרקויף דעם גאַלדענעם בעכער, אליהו הנביאס פוס, וואָס איז אונדז פֿאַרבליבן, און קויף אײַן אַלע נײטיקע זאַכן לכבוד יום-טובֿ!“ — ניין! — האָט געזאָגט די אומגליקלעכע פֿרוי און טרערן האָבן זיך באַוויזן אין אירע אויגן. — איך האָב בטחון אין גאָט, און אליהו הנביאס פוס וועל איך ניט פֿאַרקויפֿן!

ב.

אײן טאָג, איז צו חנה אין שטוב אַרײַנגעקומען אַן אַלטעטשקער. זײַן וויסע באַרד האָט געשײנט ווי שניי אַנטקעגן דער זון און זײַן אויסזען איז געווען זײער שײַן.

— אפֿשר וועל איך קענען פסח בײַ דיר עסן? — האָט דער אַלטעטשקער געפֿרעגט.

— ניין, — האָט די פֿרוי אומעטיק געזאָגט. — איך האָב נאָך

אפילו ניט קיין מצות אויף יום-טוב. — האָט דער אַלטעטשקער אַרויסגענומען פֿון זײַן קעשענע אַ גאַלדן רענדל, האָט אים דער-לאַנגט חנהן און געזאָגט: „דאָס וועט דיר קלעקן אויף אַלץ וואָס דו דאַרפֿסט אויף יום-טובַ.“

איז חנה אַוועקגעגאַנגען אין קראָם און האָט געקויפֿט מצות און ווייַן. אַרויסגייענדיק פֿון קראָם האָט זי אַ טאַפּ געטאַן אין קעשענע — און צו איר גרויס פֿאַרוואַנדערונג האָט זי געפֿונען דאָס רענדל. איז זי אַוועק און האָט געקויפֿט אַלע אַנדערע זאַכן אויף יום-טובַ און דאָס רענדל האָט זי שפעטער געפֿונען בײַ זיך אין קעשענע.

ערבֿ פסח האָט עזריאל זיך צוריקגעקערט פֿון זײַן רײַזע. איז ער אַרײַן אין שטוב, האָט ער דערזען ווי די טישן זײַנען פֿול מיט אַל-דאָס-גוטס און צווישן די פֿוסות פֿינקלט אליהו הנבֿיאס פֿוס. חנה האָט אים דערציילט וועגן דעם גאַלדענעם רענדל.

ג.

פֿאַרנאַכט איז עזריאל געגאַנגען אין שול. נאָכן דאַוונען האָט ער פֿאַרבעטן צו זיך אין שטוב אַ פֿאַר אַרעמע-לייט אויף פסח און מען האָט געפֿראַוועט אַ פֿריילעכן סדר. נאָכן בענטשן האָט מען אַנגעגאַסן דעם פֿערטן פֿוס און חנה איז געגאַנגען עפֿענען די טיר פֿאַר אליהו הנבֿיא. פֿלוצעם האָט זיך פֿאַר איר באַוויזן דער זעלבער אַלטעטשקער, וואָס האָט איר געגעבן דאָס גאַלדענע רענדל. אַ זיסער שלאָף האָט אַרומגענומען אַלעמען, וואָס זײַנען ביים

טיש געזעסן. דער אַלטעטשקער איז צוגעגאַנגען צום טיש, האָט אויסגעטרונקען דעם פּוס און איז פֿאַרשוואונדן. חנה האָט אויפֿ-געוועקט איר מאַן און אַלע געסט פֿון שלאָף און האָט זיי דערציילט. וואָס עס האָט געטראָפֿן. האָבן אַלע פֿאַרשטאַנען, אַז אליהו הנביא האָט זיך באַוווּזן צו חנהן.

בינאַכט האָט עזריאל געזען אין חלום אליהו הנביאן און האָט אים געפֿרעגט: „פֿאַרוואָס איז נאָר מיין פֿרוי באַשערט געווען דאָס גליק דיר צו זען?“

האָט אים אליהו געענטפֿערט: „ווּויל ווען דו האָסט זיך געפֿונען אין אַ נויט, האָסטו געוואַלט פֿאַרקויפֿן מיין פּוס; אָבער דיין פֿרוי האָט געהאַט בטחון אין גאָט און דעריבער איז איר באַשערט געווען מיך צו זען, און צוליב דיין פֿינער פֿרוי וועט זיך אומקערן דער מזל צו דיר אין שטוב.“

(פֿאַלקס-מעשה)

וואָס באַמיינט ?

1. פּוס (קאָס) — בעכער. 2. לפֿבוֹד (לעקאָוועד) — in honor of.
3. בטחון (ביטאַכן) — האָפענונג, hope. 4. רענדל — coin. 5. ערפֿ (ערעוו)
- פֿאַר. 6. אַלדאָס-נוטס — דאָס בעסטע וואָס קען זיין. 7. פֿינקלט — שנינט. 8. פֿאַרבּעטן — איינלאָדן, — to invite. 9. געפֿראַוועט — celebrated. 10. בענטשן — to say grace after meals. 11. פֿאַרי-שוואונדן — disappeared. 12. אין אַ נויט — in need.

אַלע פֿיר

אַלע פֿיר פֿון דער הנדה
 לעבן נאָך ביז היינט:
 דער, וואָס ווייס ניט וואָס צו פֿרעגן
 מיט אַלע זיינע פֿריינד:
 מיט דעם חכם, מיט דעם רשע,
 מיט דעם נאָר, דעם גרויסן.
 קאַנסט זיי אַלע, אַלע טרעפֿן
 אין שול, אין הויז, אין דרויסן.

ווער ס'איז שלעכט, און ווער ס'איז נאַריש,
 ווער ס'איז קלוג און שוין.
 איינער פֿון די פֿיר, פֿאַרנעם נישט,
 ביסטו אויך אַליין.

(מ. אַליצקי)

דאָס ציגעלע

דאָס ציגעלע פֿון דער הגדה איז שרויעריק, נאָר שיין.
נעווען איז נעבעך שוואַך.
כ׳וואָלט גערן אזאָ ציגעלע עס האָט געלעקט די וואַנט פֿון הויז,
נעקויפֿט פֿאַר מיר אַליין. געצופֿט דאָס שמרוי פֿון דאָך.

נאָר אונדזער דאָך איז ניט פֿון שמרוי,
און הויך איז אונדזער הויז —
ליגט ציגעלע אין דער הגדה
און קומט ניט מער אַרויס. (מ. אליצקי)

שבת-שירה-פֿייגעלעך

קנעכט זיינען געווען אונדזערע עלטערן ביי פֿרעהן אין מצרים.
פֿון פֿרימאָרגן ביז שפּעט אין דער נאַכט האָבן זיי שווער געאַרבעט.
אויך ביינאַכט האָבן זיי קיין רו ניט געהאַט. נאָך איידער דער
מאָרגנשטערן איז אויפֿגעגאַנגען, איז שוין דער אויפֿזעער מיט דער
רוט געקומען: „שטייט אויף, קנעכט, צו דער אַרבעט!“
דאָס פֿאַלק פֿאַרלאָזט די געצעלטן, גייט אַוועק אין פֿעלד אַרײַן
צו דער אַרבעט. די מוטערס שטייען אויף, גרייטן צו שפּיזן פֿאַר
זייערע מאַנען, און לאָזן איבער די קינדער אַליין אין די געצעלטן.
די עלנטע קינדער זאַמלען זיך צונויף אויפֿן פֿעלד און שפּילן זיך.
זיי זעען, ווי גאַנצע מחנות פֿייגל פֿליען אַרום מיט אַ הילכיקן
געזאַנג אונטערן בלויען הימל. אַפֿט מאָל לאָזן זיך די פֿייגל אַראָפּ
אויף דער ערד, און די קינדער וואַרפֿן זיי צו שטיקלעך ברויט.
די פֿייגעלעך דערציילן זיי וועגן דעם שיינעם לאַנד וואָס געפֿינט
זיך אויף יענער זײַט באַרג: פֿון די טײַכן וואָס פֿליסן דאָרט; פֿון
די בלומען וואָס בליען אַזוי שיין. און זיי זינגען פֿריילעכע לידער
פֿון פֿרייהייט.

שטיל הערן זיך די קינדער צו און פֿרעגן: „זאַגט אונדו, ליבע
פֿייגעלעך, זײַט איר פֿריי, אַדער איר לעבט אין קנעכטשאַפֿט?“
און די פֿייגעלעך ענטפֿערן מיט פֿרייד: „פֿריי זיינען מיר,

ליבע קינדער! וואוהין מיר ווילן, פליען מיר. ניטאָ קיין בעסערע זאָך פֿון פֿרייהייט! האָט ליב, קינדער, די פֿרייהייט, און אַז איר וועט גרעסער ווערן, זאָלט איר זען זיך צו באַפֿרייען פֿון אייער קנעכטשאַפֿט. אזוי האָבן די פֿייגל געזונגען.

~

אַמאָל אין אַ שיינעם פֿרילינג-פֿרימאַרגן זיינען די פֿייגעלעך געקומען צו פֿליען צו זייערע גוטע פֿריינד און האָבן דערזען, ווי די ייִדן שטייען אָנגעטאַן, גרייט אין וועג אַרײַן. זיי שטייען מיט די שטעקנס אין די הענט און איילן זיך צו פֿאַרלאָזן דאָס לאַנד, וואו זיי זיינען קנעכט געווען; און די פנימער זייערע זיינען גע-ווענדט צו דעם שיינעם לאַנד, וואָס אויף יענער זײַט באַרג.

די קינדער האָבן דערזען די פֿייגל און אויסגערופֿן מיט גרויס פֿרייד:

— פֿריי זיינען מיר, ליבע פֿייגעלעך! מיר פֿאַרלאָזן דאָס לאַנד פֿון קנעכטשאַפֿט!

און די פֿייגל האָבן געענטפֿערט מיט פֿריילעכן געזאַנג, ווי זיי וואָלטן געגריסט די קינדער אויף דעם וועג פֿון פֿרייהייט און גליק. און אַ מנהג איז דערפֿאַר בײַ ייִדן פֿאַרבליבן: אַלע שבת-שירה וואַרפֿט מען פֿאַר די הונגעריקע פֿייגעלעך שטיקלעך ברויט און קערנער.

וואָס באַטייט?

1. שבת-שירה (שאַכעס-שיראַ) — דער שבת פֿון געזאַנג; אזוי רופֿט מען דעם שבת ווען מען לייענט פֿון חומש דאָס געזאַנג וועגן דעם ווי די ייִדן האָבן זיך באַפֿרייט פֿון מצרים.
2. מאַרגנשטערן — morning star.
3. מחנות (מאַכנעס) פֿייגל — flocks of birds.
4. געווענדט צו — turned to.
5. מנהג (מינעג) — custom.

פֿראַגעס:

1. וועגן וועלכער צײַט ווערט דערציילט אין דער געשיכטע?
2. פֿאַרוואָס פֿלעגן די ייִדישע קינדער פֿרעגן די פֿייגעלעך צי זיי לעבן פֿריי אָדער אין קנעכטשאַפֿט?
3. וואָס האָבן די פֿייגעלעך געענטפֿערט?
4. וואָס האָבן זיי געלערנט די ייִדישע קינדער?
5. וואָס האָט פֿאַסירט איין מאָל אין אַ שיינעם פֿרילינג-פֿרימאַרגן?
6. אין וועלכע שורות ווערט באַשריבן דער טאָג פֿון יציאת מצרים?
7. וואָס האָבן די ייִדישע קינדער אָנגעזאַגט זייערע פֿריינד, די פֿייגעלעך?
8. ווי האָבן די פֿייגל געענטפֿערט?
9. וואָסער מנהג איז געבליבן בײַ ייִדן פֿאַר שבת-שירה?

אין שווערע טעג

דאס געבעט

זיס הערט זיך דער דונער פֿון ווייטן,
 זיס בלענדט אין די אויגן דער בליץ;
 ג, גאָט! האָב רחמנות, די אַרעמע
 פֿון ביזן געוויטער באַשיץ.

וואָס אַרבעטן איצט אויף די פֿעלדער,
 עפֿינען זיך ווייט פֿון דער היים
 זון האָבן קיין אָרט, זיך צו שיצן,
 זיין שנייער, קיין דעכל, קיין בוים.

זון אלע, וואָס זינען פֿאַרוואַגלט,
 וואָס האָבן קיין ווינקל דאָ ניט,
 זי אלע פֿון ביזן געוויטער
 אַשירעם, באַשיץ און באַהיט!

(אַברהם רייזען)

וואָס באַטייט?

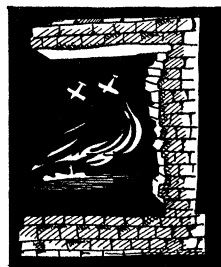
1. געבעט — prayer.
2. דונער — thunder.
3. בלענדט אין די אויגן — מאַכט בלינד.
4. בליץ — lightning.
5. האָב רחמנות (ראַכמאַ-געס) — have pity.
6. געוויטער — thunder-storm.
7. שנייער — barn.
8. פֿאַרוואַגלט — ווייט פֿון דער היים.
9. באַשירעם, באַשיץ — protect.

פֿראַגעס:

1. פֿאַרוואַס הייסט דאָס ליד „דאָס געבעט“?
2. פֿאַר וועמען בעט דער דיכטער?
3. וועמען איז ערגער: די וואָס אַרבעטן אין פֿעלד, די וואָס זינען ווייט פֿון דער היים, צי די וואָס זינען פֿאַרטריבן פֿון דער היים?
4. ווער איז הינט-צו-טאָג פֿאַרוואַגלט פֿון דער היים?
5. וועמען נאָך איז הינט שלעכט אויף דער וועלט, וואָס דער דיכטער וואַלט זיי געקענט אַרבייטען אין זיין געבעט?

צוויי זינען געבליבן

ײַ מיר אויפֿן שרײַבטיש ליגט שוין אַ שעה צײַט
אַ צײַטונג מיט אַ בילד. איך קוק אויפֿן בילד
לאַנג. עס ווערט מיר קאַלט. דאָס האַרץ
קלעמט צונויף. עס ווערגט אין האַלדז, איך
קאָן ניט אַפֿרײַסן מײַנע אויגן פֿון בילד.
וואָס איז אויפֿן בילד?

אַ פֿעלד. פֿרײַער זײַנען דאָ אויפֿן פֿעלד
געוויס געווען הײַזער און מענטשן. עס זײַנען געווען שעפּסן, פֿײַגל.
איצט שטײט דאָ אַן אַ זײַט אַן אַפּגעבראַכענער בוים. אַ הויז איז
אַפּגעברענט נאָר אויף דער העלפֿט. שטיל. וויסט.
דערבײַ שטײען צוויי — אַ קינד און אַ הונט, טאָדי און זשוק.
דער הונט טוליעט זיך צום קינד. טאָדי איז אַלט אַ יאָר צען. זײ
שטײען ביידע און קוקן און שווייגן.
איך קוק אויפֿן בילד. אונטערן בילד איז געשריבן מיט קלײַנע
ווערטער:

— „צוויי זינען געבליבן.“

וועלכע צוויי ?

דער ייִנגל און דער הונט.

דאָס הויז איז פֿאַרברענט. דער בוים איז צעבראַכן. וואו זינען
די מענטשן פֿון הויז ? — זײ זינען נײַטאָ. וואו זינען זײ ? — אַדער
טויט, אַדער אַנטלאָפֿן.

וואו שטײט דער אַפּגעבראַכענער בוים, דאָס האַלב פֿאַרברענטע
הויז, דאָס קינד און דער הונט ? — אויף אַ פֿעלד אין פּוילן, נישט
ווייט פֿון אַ טײַך.

מיט אַ שעה פֿרײַער איז דאָ אויף דעם פֿעלד געווען די מלחמה,
דאָ איז געווען היטלער. איבער דעם פֿעלד זינען געפֿלויגן עראָ-
פּלאַנען. די פֿלײַערס האָבן געוואָרפֿן באַמבעס.
און די באַמבעס ?

זײ האָבן צעפֿליקט די שטאַל, דערהרגעט צוויי פֿערד, אײן קו,
אַ שעפּס, צוויי ציגן. פֿינף הײַנער זינען טויט. זײ ליגן דאָרט
אונטער די קלעצער און ברעטער. די זון קוקט אויף זײ דורך די

שפאלטן פֿון דער חורבֿה. די באַמבעס האָבן אויך צעבראַכן און פֿאַרשאַטן דעם ברונעם.

און די מענטשן ?

די מענטשן זיינען איצט שוין נישטאַ. צוויי זיינען אַנטלאָפֿן אין וואַלד, ווען זיי האָבן דערזען, אַז דאָס נאַענטע דאַרף ברענט און אין דער לופֿטן רוישן די עראָפּלאַנען. און דער טאַטע ? די מאַמע ? די צוויי ברידער ? די שוועסטער ? מע ווייס ניט וואו זיי זיינען. קאַן זיין, אַז זיי ליגן אונטער דעם אינגעפֿאַלענעם הויז. מען הערט אָבער גאַרנישט פֿון זיי.

און דאָס קינד וואָס איז געבליבן הייסט טאַדי. טאַדי האָט שוואַרצע אויגן. שטייט ער און קוקט און וואונדערט זיך :

— וואָס איז דאָ געווען ?

— וואו זיינען זיי אַלע ?

— ווי אזוי טאַדי איז געראַטעוועט געוואָרן און געבליבן אַליין — ווייס קיינער ניט. ער האָט געהערט דאָס רוישן, געזען דאָס פֿייער, געהערט דאָס בריאַזגען, געזען ווי די מאַמע האָט אַ פֿאַטש געטאַן

מיט די הענט און — מער געדענקט ער גארניט. טאָדי ווייס אויך ניט, ווי לאַנג ער איז געלעגן צווישן די קלעצער פֿון הויז. ער געדענקט אַפֿילו ניט, ווי אַזוי ער האָט זיך אויפֿגעהויבן. איצט שטייט ער דאָ, שטייט און וואונדערט זיך. ער זוכט מיט די אויגן. עס איז אַזוי מאַדנע צו זיין איינער אַליין אין פֿעלד. ער וואַלט איצט עפעס געגעסן, אָבער — די מאַמע איז ניטאָ. און אַז די מאַמע איז ניטאָ, איז ניטאָ וואָס צו עסן.

וואָס וועט ער איצט טאָן אַליין? — ער וואַלט געטאָן איינס: — געוויינט.

אָבער ער איז שוין אַ גרויסער יינגל, ער איז שוין אַלט צען יאָר, און עס איז אין מיטן מלחמה, איז נישט שיין פֿאַר טאָדין צו וויינען.

ניין, ער איז ניט אין גאַנצן אַליין. צו אים איז צוגעקומען אַ פֿריינד — זשוק. דער הונט זשוק. ער האָט זיך אויך געראַטעוועט. היטלער האָט אים ניט דערהרגעט. זשוק האָט דערשמעקט, אַז טאָדי איז דאָ און שטייט ביים אָפּגעבראַכענעם בוים, איז ער צו אים צוגעקומען און זיך אַוועקגעשטעלט.

זשוק וואונדערט זיך אויך, ער פֿאַרשטייט אויך ניט, וואָס דאָ האָט זיך אָפּגעטאָן, זיין הינטישער קאָפּ קאָן דאָס ניט באַנעמען. ער, אַז ער טוט אַ ביל, אַ ביס, פֿאַרדריסט דאָס אים נאָך דעם זייער שטאַרק:

— „זשוק, וואָס בייסטו זיך? . . .“

און דאָ האָט מען די פֿערד אַוועקגעלייגט טויט, די ציג צעפֿליקט, דאָס הויז פֿאַרברענט, דער אַלטער פּויער ליגט טויט ביים וואָסער. זיין ווייב ליגט אַ שטומע אין שטאַל. ער, זשוק, ווייס דאָס אַלץ. ער איז שוין אומעטום געווען. ווען טאָדי איז נאָך געלעגן צווישן די קלעצער פֿון הויז, איז ער שוין, זשוק, אומעטום אויסגעווען. וואונדערט ער זיך זייער. שטייט ער גלייך מיט טאָדין, טוליעט זיך צו צו אים, ווי ער וואַלט ביי אים פֿרעגן:

— „טאָדי, דו ביסט דאָך אַ קלוגער, זאָג מיר, וואָס איז דאָ פֿאַרלאַפֿן? . . .“

טאָדי ווייס דאָך, זאָל ער, זשוק, אויך וויסן:
— עס איז מלחמה. דאָ איז געווען היטלער. ער איז דער

מערדער. זײנע זעלנערס הייסן „די נאַציס“. זיי קומען און מאַרדן
און ברענען און פֿאַרניכטן.

פֿאַרשטייסטו, זשוק?

זשוק טוליעט זיך צו נעענטער צו טאָדין. ער וועט אים אַליין
ניט לאָזן. זאַל אים טאָדי אויך ניט לאָזן אַליין. און אויב מע דאַרף
עפעס טאָן, וועט ער, זשוק, טאָן.
פֿאַרשטייסטו, טאָדי?

**

בײַ מיר אויפֿן טיש ליגט אַ צײַטונג מיט אַ בילד. איך קוק
שוין אַ לאַנגע צײַט אויפֿן בילד, און דאָס בילד רעדט צו מיר:
— צוויי זײַנען זיי געבליבן. טאָדי און זשוק.

(יעקב פאט)

וואָס באַמײַט ?

1. קלעמט — דריקט. 2. ווערגט — chokes. 3. אַפּרײַסן — אַוועק-
נעמען. 4. וויסט — ליידיק. 5. טײַך — river. 6. מלחמה (מילכאַמע)
— קריג. 7. פֿלײַערס — pilots. 8. צעפֿליקט — צעריסן. 9. דערי-
הרגעט — killed. 10. ציגן — goats. 11. קלעצער — logs. 12. ברע-
טער — planks, boards. 13. שפּאַלטן — cracks. 14. חורבֿה (כורווע)
— ruin. 15. ברונעם — well. 16. געראַטעוועט געוואָרן — was saved.
17. מאַדנע — strange. 18. באַנעמען — פֿאַרשטיין. 19. פֿאַרלאָפֿן —
געטראָפֿן. 20. פֿאַרניכטן — צעשטערן.

שעה	מלחמה	דערהרגעט	חורבֿה
-----	-------	----------	--------

פֿראַגעס:

1. וואָס זעט מען אויפֿן בילד אין דער צײַטונג ? 2. פֿאַרוואָס
זאָגט דער שרייבער: „עס ווערט מיר קאַלט, דאָס האַרץ קלעמט צונויף“,
ווען ער קוקט אויפֿן בילד ? 3. וואָס איז געשען מיט די מענטשן אין
דאַרף, מיט טאַטע-מאַמע, מיט אַלץ אַרום ? 4. ווי האַט דאָס דאַרף
פֿרײַער אויסגעזען ? 5. פֿאַרוואָס שטייט זשוק און וואונדערט זיך ?
6. וואָס וויל אים דאָס קינד ענטפֿערן ? 7. וואו קומט די מעשה פֿאַר ?
ווען ? 8. פֿאַרוואָס הייסט די דערציילונג: „צוויי זײַנען זיי געבליבן“ ?
9. ווי נאָך קען מען די מעשה אַנרופֿן ? 10. וואָס קענען מיר טאָן צו
העלפֿן אַזעלכע קינדער ווי טאָדי ? 11. אין וועלכע אַנדערע לענדער
לידן איצט קינדער זייער שטאַרק ?

כ'נעם מיר מיט א שטיינדל ...

ס'זאל א טראָפּן טרויער
פֿון ישראלס לייך
זיין אין ווייסן מויער,
אין מיין גרויסער פֿרייד.

כ'נעם מיר מיט א שטיינדל
פֿון דער געטאָ-וואַנט.
כ'בוי אַ הויז מיר זוניק
אין דעם ווייטן לאַנד.

ס'זאל א זכר בלייבן
פֿון די געטאָ-טעג
אין מיין היים דער נייער
אויפֿן ווייטן ברעג.

כ'מויער איין דאָס שטיינדל
פֿון דער געטאָ-וואַנט
אין מיין הויז דעם ווייסן
אין דעם ווייטן לאַנד.

(אלחנן אינדעלמאן, וואַרשע, 1946)

אַ ייִדיש קינד מיט אַ צעטעלע

א.

אין אַ ייִדיש הויז אין אַמעריקע האָט מען — ווי נאָר די מלחמה
האָט זיך געענדיקט — געוואָרט צו באַקומען אַ גרויס פֿון פֿריינד פֿון
יענער זייט ים. אזוי האָט מען געוואָרט אין אַ סך ייִדישע הייזער.
מען האָט געהערט, אַז די נאַציס האָבן מיליאָנען ייִדן, אַלטע
לייט און קינדער, פֿרויען און מענער, אומגעבראַכט. אַבער דאָך
האָט מען געהאַפֿט — אַפֿשר איז דאָך עמעצער געבליבן לעבן,
אַפֿשר וועט זיך דאָך עמעצער אַפרופֿן, טאַמער האָט זיך פֿאַרט
עמעצער געראַטעוועט? ...

**

אין איינעם פֿון די לעצטע האַרבסט-טעג איז אַנגעקומען אַ בריוו
פֿון דאָרטן. אַז דער בריוו איז פֿון דאָרטן, האָט מען געקענט
דערקענען אַפֿילו פֿון דער ווייטנס — פֿון זיין אויסזען, פֿון זיין
שטעמפל, פֿון דער מאַרקע. מען האָט זיך געכאַפֿט אים לייענען,
אַבער מען האָט ניט געקענט, ווייל ער איז געווען געשריבן אויף
אַ שפּראַך, וואָס קיינער אין שטוב האָט זי ניט געקענט. איינער
האָט געקוקט, אַ צווייטער האָט געקוקט. טאַטע, מאַמע, קינדער
און — קיינער האָט ניט געוואוסט, וואָס איז געשריבן אין דעם בריוו,
עס איז געווען אַ בריוו אין אַן אומבאַקאַנטער שפּראַך.

ענגליש? — ניין; יידיש? — ניין; פויליש? — ניין; רוסיש? —
 ניין; דייטש? — ניין; פראנצייזיש? — אויך ניט. ביז דער
 טאטע האט אויסגעפונען איין גאנצע שורה, וואס ער קען איבער-
 לייענען. ווייל זי איז געשריבן אויף יידיש. ער האט זיך דערפרייט,
 ווען ער האט דערזען די היימישע יידישע ווערטער צווישן די
 שורות פֿרעמדע, אומבאקאנטע ווערטער.

„אלץ וואָס אין דעם בריח איז געשריבן איז אמת“ — דאָס
 זינען געווען די יידישע ווערטער צום סוף פֿון אומפֿארשטענדלעכן
 בריוול. מוז מען דאָך שוין געוויס וויסן, וואָס איז אין דעם בריוול
 געשריבן!

מען האָט געזוכט און געפֿונען. מען האָט אויסגעפֿונען, אַז
 דאָס בריוול איז געשריבן אויף ליטוויש און מען האָט געפֿונען
 אַ מענטשן, וואָס קען לייענען ליטוויש. מען האָט דעמאָלט איבער-
 געלייענט דעם בריוו און מען איז פֿון אים געוואָר געוואָרן אַ זייער
 וויכטיקע געשיכטע.

לאָמיר טאָקע אייך איבערגעבן די געשיכטע.

וואָס באַמייט ?

1. צעטעלע — note .2. מלחמה (מילכאמע) — war .3. גרום —
 greetings. דאָ: — news .4. אומברענגען (אומגעבראַכט) — to kill,
 .5. טאָמער — אפֿשר — maybe .6. פֿאַרט — דאָך, — after all .7.
 ראַטעווען — to save, rescue .8. האַרבסט — autumn .9. דערקענען
 — to recognize .10. שטעמפל — seal .11. מאַרקע — stamp .12. כאַפֿן
 זיך — to hurry .13. אומבאקאנט — unknown .14. שורה (שורע), שורות
 (שורעס) — line, lines .15. היימישע — נאָענטע, באַקאנטע, familiar .16.
 סוף (סאָף) — ענד. .17. אומפֿארשטענדלעך — וואָס מען האָט ניט
 געקענט פֿאַרשטיין. .18. ליטוויש — Lithuanian .19. געוואָר ווערן —
 אַרויסגעפֿינען. .20. געשיכטע — story.

מלחמה ים	אַ סך אפֿשר	שורה שורות	אמת סוף
-------------	----------------	---------------	------------

ב.

דאָס בריוול איז געווען געשריבן אויף ליטוויש, ווייל עס האָט
 אים געשריבן אַ פויערטע פֿון אַ דאָרף אין ליטע, און קיין אַנדער
 שפראַך קען זי ניט. ליטוויש איז איר איינציקע שפראַך.

הָאָט זי אַזוי דערציילט אין איר בריוול :
זי איז געווען אין פֿעלד אין איינעם אַ שפּעט-זומערדיקן
פֿאַרנאַכט, ווען אַ לאַנגער צוג מיט וואַגאַנען ייִדן איז דורכגעפֿאַרן.
אין דאַרף האָבן שוין אַלע פּויערים און פּויערטעס געוואוסט, אַז
די דייטשן פֿירן ייִדן אין פֿאַרשלאַסענע וואַגאַנען זיי צו פֿאַרברענען.
דאָס איז אויך געווען אַזאַ צוג מיט וואַגאַנען ייִדן. פּלוצעם האָט זי
דערזען, אַז עפעס איז אַרויסגעוואָרפֿן געוואָרן פֿון וואַגאַן און
געבליבן ליגן אויף דער ערד.

דער צוג מיט די וואַגאַנען ייִדן איז אַוועקגעלאָפֿן ווייטער. מען
הָאָט אים שוין ניט געזען. אויפֿן פֿעלד איז שטיל געווען. אַרום
און אַרום האָט מען קיין דייטש ניט געזען. דעמאָלט איז צו-
געגאַנגען די פּויערטע אַ קוק צו טאָן אויפֿן פּלאַץ וואו עס איז עפעס
אַרויסגעוואָרפֿן געוואָרן פֿון וואַגאַן.

עס איז געלעגן אַ קינד. אַ קליין קינד איינגעוויקלט אין אַ
טוך. דאָס קינד האָט געלעבט. זיינע אויגן זיינען געווען גרויס
און אָפֿן. דאָס קינד האָט ניט געשרייען, ניט געוויינט, נאָר געלעגן
און שטילערהייט, קוים-קוים אַזוי ווי געקרעכצט.

„מסתמא האָט זיך דאָס קינד צעשלאָגן פֿאַלנדיק“ — האָט די
פּויערטע געטראַכט, ווען זי האָט געהערט ווי דאָס קינד קרעכצט.
עס איז אַ רחמנות אויף אַ קינד, וואָס ליגט אַליין אין פֿעלד,
אַרויסגעוואָרפֿן פֿון וואַגאַן מיט ייִדן. די פּויערטע האָט זיך אַראָפֿ-
געבויגן צו דער ערד, כּדי עס בעסער אַנצוקוקן. יא, עס איז אַ
ייִדיש קינד. דאָס איז זיכער. די אויגן זיינען ייִדישע.

קוקט אַרום די פּויערטע דאָס אַרויסגעוואָרפֿענע ייִדישע קינד
און דערזעט, אַז אויפֿן קינדס העלדזל הענגט אויף אַ שטריקל אַ
צעטעלע וואָס איז געווען געשריבן אין ליטוויש, און זי האָט
איבערגעלייענט :

„גוטע מענטשן, האָט רחמנות אויפֿן קינד. דאָס בעט אייך זיין
מאַמע. אַז די מלחמה וועט זיך ענדיקן, שרייבט וועגן קינד צו מיין
שוועסטער אין אַמעריקע. אַזוי און אַזוי איז איר אַדרעס. מיין
שוועסטער שרה וועט אייך פֿאַר אַלץ באַלוינען.“

איצט איז שוין געווען קלאַר פֿאַר דער פּויערטע, ווער עס האָט
דאָס קינד אַרויסגעוואָרפֿן פֿון ייִדן-וואַגאַן. דאָס האָט געטאָן זיין
אייגענע מאַמע. זי האָט אים איינגעוויקלט אין אַ גרויסער טוך.

די טוך האָט זי גוט אַרומגעדרײט מיט אַ שטריקל, פּדי דאָס קינד זאָל זיך ניט צעקלאַפּן צו שטאַרק, ווען עס וועט פּאַלן אויף דער ערד.

זײַן מאַמע האָט דאָס געטאַן, ווייל זי האָט געוואָלט ראַטעווען איר קינד. די מאַמע האָט געוואוסט, אַזוי ווי עס האָבן געוואוסט אַלע ייִדן אין וואַגאַן, אַז מען פֿירט זיי צום טויט, אַז מען וועט זיי אומברענגען — מען פֿירט זיי אין גרויסן אויוון אַרײַן. די מאַמע האָט רחמנות געהאַט אויף איר קינד. די מאַמע האָט געוואָלט ראַטעווען דאָס קליינע עופּעלע. זי האָט עס דעריבער געוויקלט אין דער גרויסער טוך, זי האָט עס דעריבער אַרויסגעוואָרפּן פֿון וואַגאַן אין פֿעלד אַרײַן און געבעטן בײַ „גוטע מענטשן“, זיי זאָלן רחמנות האָבן אויפֿן קינד.

— אַפֿשר, אַפֿשר וועט זיך דאָך געפֿינען אויפֿן פֿעלד אַ מענטש, וואָס וועט רחמנות האָבן אויפֿן קינד ?

אַבער רחמנות אַליין איז ווייניק, האָט געוויס געטראַכט די מאַמע. ווייל די מענטשן זײַנען אַזוי האַרט און אַזוי שלעכט. האָט זי דעריבער צוגעזאַגט אַ באַלוינונג :

— אַז די מלחמה וועט זיך ענדיקן, שרײַבט צו מײַן שוועסטער אין אַמעריקע, אַזוי און אַזוי איז דער אַדרעס.

אַמעריקע איז אַ גאַלדן לאַנד, אַמעריקע איז אַ גרויסע זאַך, די אַמעריקאַנער שוועסטער קען טאַקע גוט באַלוינען... — אַזוי האָט געטראַכט די פּויערטע אין פֿעלד, און זי האָט אויפֿגעהויבן דאָס קינד.

דאָס צעטעלע האָט זי גוט באַהאַלטן. עס וועט געוויס צו ניץ קומען. דאָס קינד האָט זי גענומען אין דאַרף אַרײַן, צו זיך אַהיים.

וואָס באַמײַט ?

1. פּויער — peasant .2. דאַרף — village .3. צוג — train .4. וואַגאַן — car .5. פּאַרשלאָסן — locked .6. איינױקלען — to wrap .7. טוך — cloth .8. קרעכצן — to groan .9. מסתּמא (מיסמאַמע) — suppose .10. רחמנות (ראַכמאַנעס) — pity .11. אַראַפּבײַגן זיך — to bend down .12. פּדי (קעדיי) — in order to .13. העלדזל — neck .14. שטריקל — string .15. באַלוינען — to reward .16. עופּעלע (אויפֿעלע) — infant .17. באַלוינונג — reward .18. טאַקע — really .19. באַהאַלטן — to hide .20. צו ניץ קומען — to be of use

ג.

איצט, אַז די מלחמה האָט זיך געענדיקט, און דאָס קינד לעבט און גייט שוין אַרום אויף די אייגענע פֿיסלעך, האָט די פויערטע אַרויסגעשלעפט דאָס פֿאַרבאַהאַלטענע צעטעלע מיט דעם אַמערי-קאַנער אַדרעס און געשריבן צו דער אַמעריקאַנער שוועסטער, אַז איר שוועסטערס יינגלעך איז בײַ איר, אַז זי האָט עס אויסגעהיט פֿון די דײַטשן, אַז איר שוועסטער האָט אָנגעזאַגט אין צעטעלע, אַז נאָך דער מלחמה זאָל מען שרייבן קיין אַמעריקע. און אָט שרייבט זי.

זי שרייבט אויף איר ליטווישער שפראַך, אַז זי וועט דאָס קינד אַוועקגעבן, אָבער ניט פֿאַר באַצאַלט, ניט פֿאַר מתנות, נאָר פֿאַר עפעס אַנדערש.

זי וויל, אַז מען זאָל אויך זי צוזאַמען מיט אירע קינדער אַראָפּנעמען קיין אַמעריקע.

— „וועלן מיר אלע קומען צו אייך צוזאַמען...“

יואל לעוויט — פליטים יינגלעך אין ניו-יאָרק

**

אזוי איז געקומען אַ בריוול מיט אַ גוטן אַנזאָג אין אַ ייִדיש
הויז אין אַמעריקע. גוט וואָס דאָס ייִדישע קינד איז געבליבן לעבן,
וואָס עס לעבט כאַטש איינער פֿון דער משפּחה, וואָס איז אין גאַנצן
אומגעבראַכט געוואָרן.

דער מאַמעס האַרץ האָט געוויס געציטערט, ווען זי האָט גע-
וויקלט איר קינד אין דער טוך. זי האָט געוויס געפּלאַטערט, ווען
זי האָט דאָס קלוגע צעטעלע געשריבן. געוויס האָט איר האַרץ
געגליווערט, ווען זי האָט איר קינד אַרויסגעוואָרפֿן אויף אַלע מאָל
פֿון לויפֿנדיקן וואַגאַן, אָבער אירע ליפֿן האָבן געוויס שטיל געזאָגט
דאָס הייליקסטע מאַמע-געבעט:

— „זאַל מיין קינד בלייבן לעבן.“

די מאַמע איז ניטאָ, אָבער איר געבעט איז ניט געווען אומזיסט.
איר קינד לעבט, און איר שוועסטער אין אַמעריקע וואָרט אויף
דער שעה, ווען זי וועט קענען איר שוועסטערס קינד אַרײַננעמען
אין אירע אַרעמס. (יעקבֿ פּאָט)

1. אַרויסשלעפֿן — אַרויסנעמען. 2. פֿאַרבאַהאַלטענען — hidden.
3. אויסהיטן — to guard. 4. מתנה (מאַטאַנע), מתנות (מאַטאַנעס) —
5. present, presents. 6. כאַטש — דאָ : at least.
7. משפּחה (מישפּאַכע) — family. 8. ציטערן — to tremble. 9. פֿלאַטערן —
10. גליווערן — בלייבן שטיין, — to stiffen. 11. הייליק —
12. געבעט — prayer. 13. שעה (שאַ) — hour.

פֿראַגעס :

1. אין וועלכע יאָרן איז פֿאַרגעקומען די געשיכטע מיטן ייִדישן
- קינד ? 2. פֿאַרוואָס האָט מען דעמאָלט אין ייִדישע היימען פֿון אַמעריקע
- אזוי אומגעדולדיק געוואָרט אויף אַ גרום פֿון יענער זײַט ים ? 3. פֿאַר-
- וואָס איז אזוי שווער געווען צו לייענען דאָס בריוול ? 4. וואָס האָט
- דאָס בריוול דערציילט ? 5. האָט די ייִדישע מאַמע גוט געטאָן וואָס זי
- האָט אַרויסגעוואָרפֿן דאָס קינד פֿון וואַגאַן ? אויף וואָס האָט די מאַמע
- געהאַפֿט ? 6. ווי האָט די פּויערטע געהאַדעוועט דאָס קינד ? 7. וואָס
- האָט זי געטאָן, ווען די מלחמה האָט זיך געענדיקט ? 8. וואָס איז גע-
- שטאַנען אינעם בריוול וואָס זי האָט געשריבן צו דער ייִדישער משפּחה אין
- אַמעריקע ? 9. וואָס איז דער טרויעריקסטער מאַמענט אין דער געשיכטע ?
- וואָס איז דער פֿריילעכסטער ? 10. ווייסט איר אַנדערע געשיכטעס פֿון
- ייִדישע קינדער אין די געטאָס ?

מסתמא	שעה	משפחה	מתנות
מתנה			

מ ש י ח

מיט איין האנט צום אַקער,   אוי, קינדערלעך ליבע,
און איין האנט צום שווערד,   ס'וועט זיין אזוי שיין,
די אויגן צום הימל,   משיח וועט קומען
די פֿיס אויף דער ערד.   אין גיכן צו גיין.

די אויגן אזוי ווי   — און ווער האָט אַיך, קינדער,
צוויי זונען בני אים,   די בשורה געבראַכט?
א הויכער, א וויסער   — משיח געטרײַער,
און זילבער די שמים.   מיר האָבן געוואַכט

וואָס האָט איר מיר, קינדער,   און שומרים געהאַלטן
צום אויפֿנעם געגרייט?   אויף אימלעכן וועג —
— משיח געטרײַער,   משיח, משיח,
מיר האָבן געזייט.   וועט קומען די טעג.

(יהושע)

די וויינענדיקע שול

אין אַ קליין ייִדיש שטעטל, באַהאַלטן צווישן וועלדער, איז
אַמאָל געשטאַנען אַן אַלטע הילצערנע שול. זי איז געווען אזוי אַלט
אַז קיינער האָט שוין דאַרטן נישט געדאַוונט. איינזאַם איז זי גע-
שטאַנען און פֿאַרשלאָסן. גראַז האָט געוואַקסן אויף אירע
שטיינערנע טרעפּ און שוואַלבן האָבן געבויט זייערע נעסטן אונטער
איר איינגעבויגענעם דאַך.

אין דער גאַנצער געגנט אַרום האָט מען זי גערופֿן די
וויינענדיקע שול. מען האָט דערציילט, אַז נאָך האַלבער נאַכט,
ווען אַלע פֿרומע ייִדן שטייען אויף צו טרויערן אויפֿן חורבן פֿון
בית-המקדש, הערט מען הינטער דער פֿאַרשלאָסענער טיר ווי
שווערע טראַפּנס וואַלטן אינעווייניק געפֿאַלן, פּונקט ווי עמעצער
וואַלט שטיל געוויינט.

די אַלטע זיידעס פֿלעגן דערציילן אַז מיט הונדערטער יאָרן

צוריק האָט אין דעם שטעטל געלעבט אַ רב, וואָס זײַן פֿרומקײט איז געווען באַרימט אין גאַנצן לאַנד. דער רב האָט געלעבט זײער אַרעם אין אַ קליין הײזל נײט ווײט פֿון שול און כסדר געלערנט תורה. אַפֿילו שפּעט בײנאַכט, ווען דאָס גאַנצע שטעטל איז שוין געשלאָפֿן, איז ער אײנער אַליין געזעסן אין דער גרויסער טונקעלער שול בײ אַ קליין ליכטל און געלערנט.

אײן מאָל, נאָך האַלבער נאַכט, זיצנדיק אײנער אַליין אין שול, האָט ער פּלוצעם דערהערט אַ שטים פֿון אַרון-קודש:

— „דײַן פֿרומקײט און גערעכטיקײט ווערט אַפּגעשאַצט אין הימל. איצט קענסטו ווינטשן וואָס דו ווילסט, אָבער דו דאַרפֿסט גלײַך אַרויסזאָגן וואָס דו ווינטשסט. עס איז די רגע ווען דײַן וואונטש וועט ווערן אָנגענומען. אײל זיך. די צײט איז קורץ.“

און דער רב האָט געטראַכט:

— וואָס זאָל איך זיך ווינטשן?

רײַכקײט פֿירט צו זינד.

מאַכט פֿירט צו גוואַלד.

כּבֿוד מאַכט צו פֿאַראַכטן אַ צווייטן.

חכמה? די תורה איז די גרעסטע חכמה און איך לערן זי טאָג

ווי נאַכט.

— „נײַן,“ — האָט ער שטיל געזאָגט, — „איך האָב גאַרנישט

וואָס זיך צו ווינטשן.“

האָט ער דערהערט אַ געוויינ פֿון אַרון-קודש און די שטים האָט

אים געזאָגט:

— „אומגליקלעכער, דו האַסט געטראַכט בלויז וועגן זיך און

נישט וועגן אַלע מענטשן וואָס לײַדן. דו האַסט דאָך געקענט

ווינטשן, משיח זאָל קומען אויסלײַזן די וועלט.“

אויף מאַרגן, ווען דער שמש האָט געעפֿנט די שול, האָט ער

געפֿונען דעם רב אַ פֿאַרחלשטן, ליגנדיק אויף דער ערד לעבן

אַרון-קודש.

די יידן האָבן אים געבראַכט אין זײַן קליין הײזל, האָבן אים

אַפּגעמינטערט. האָט דער רב געהײסן אויפֿרופֿן די עלטסטע און

פֿרימסטע פֿון שטעטל, דערצײלט זײ וואָס מיט אים איז געשען

אין שול און איז געשטאַרבן.

און בײנאַכט, ווען דער שמש איז צוגעגאַנגען צו דער טיר פֿון

שול, האָט ער דערהערט, ווי אַ שטילע שטים וואָלט געוויינט פֿון איר.

פֿון דעמאָלט אָן האָט מען אַלע האַלבע נאַכט געהערט הינטערן טיר, ווי שווערע טראָפּנס וואָלטן געפֿאלן פֿון באַלקן אַראָפּ. דאָס האָט די שול געוויינט אויף דער פֿאַרלוירענער רגע.
(דוד איינהאַרן)

וואָס באַמייט ?

1. שול — דאָ : synagogue .2. וואַלד, וועלדער — woods .3. דאוונען — to pray .4. איינזאַם — deserted .5. פֿאַרשלאָסן — locked .6. שוואַלב — swallow .7. אינגעבויענער דאָך — crumbling roof .8. האַלבע נאַכט — midnight .9. פֿרומע — pious .10. טרויערן — to mourn .11. חורבן — destruction .12. טראָפּן — drop .13. פּונקט — as if .14. רב (ראָוו) — rabbi .15. פֿרומקייט — piety .16. באַרימט — famous .17. פּסדר (קעסיידער) — continuously .18. טונקל — dark .19. אַרױקודש (אַרן קוידעש) — holy ark .20. גערעכטיקייט — דאָ : sense of justice — .21. אַפּשאַצן — to appreciate .22. רגע (רעגע) — moment .23. רייכקייט — riches .24. זינד — דאָ : greed .25. מאַכט — power .26. גוואַלד — cruelty .27. פּבּוד (קאוועד) — .28. פֿאַראַכטן — to despise .29. חכמה (כאַכמע) — wisdom — .30. אומגליקלעכער — unfortunate .31. בלויו — only .32. לייַדן — to suffer .33. אויסלייזן — to bring salvation .34. שמש (שאַמעס) — sexton .35. פֿאַרחלשט — in a dead faint .36. אַפּמינטערן — .37. באַלקן — ceiling .

תורה	אַרױן־קודש	שמש	רב	חורבן
משיח	חכמה	פֿאַרחלשט	פּסדר	בית־המקדש

איז אַ טאָג פֿון רעגן

זינג פֿון רוים אַ בלויען
 און פֿון בוים וואָס בליט.
 זינג פֿון זון אויף וועגן,
 זינג פֿון גרינעס פֿעלד !
 אין אַ טאָג אַ גרויען,
 זוען דאָס האַרץ איז מיד,
 זינג פֿון דעם גערעכטן
 און פֿון דעם וואָס פֿילט ...
 (אַבֿרהם רייזען)

ל"ג בעומר

פֿרײַ פֿון לערנען, פֿרײַ פֿון חדר,
אַנגעמאַן אין יום־טובֿ־קליידער,
נעמט זשע, קינדער, פֿייל און בויגן
און אין וואַלד אַרײַן געפֿלויגן.

הײַנט איז אונדזער טאָג — ל"ג בעומר,
לויפֿט זשע, קינדער, צו די ביימער,
צו די גראַזן, צו די בלומען —
ס'איז ל"ג בעומר הײַנט געקומען.

ל"ג בעומר

דאָס האָט געטראָפֿן אין די צײַטן, ווען דאָס ייִדישע לאַנד איז
ניט געווען פֿרײַ און איבער אַרץ־ישׂראל האָבן געהערשט די
רוימער.

בײַ די ייִדן איז דעמאָלט געווען אַ גרויסער געלערנטער. ער
האַט אַ סך מענטשן געלערנט תּורה. זײַנע תּלמידים האָבן אים
זײער ליב געהאַט.

האַט עמעצער אויסגעטראַכט אויף דעם געלערנטן אַז ער האָט
גערעדט שלעכטס קעגן רויים. דער רוימישער מלך האָט דעריבער
געהייסן טײַטן דעם געלערנטן. איז ער אַנטלאָפֿן און צוזאַמען
מיט זײַן זון זיך באַהאַלטן אין אַ הייל.

זײַנען ביים אַרײַנגאַנג פֿון הייל אויסגעוואַקסן אַ סך טײַטל־
ביימער און פֿײַגן־ביימער און פֿון אונטער דער ערד האָט זיך
געפֿנט אַ קוואַל וואַסער.

דער געלערנטער מיט זײַן זון האָבן געגעסן די פֿרוכט פֿון די
ביימער און געטרונקען דאָס וואַסער פֿון קוואַל. זײ זײַנען געזעסן
אין דער הייל דרײַ און דרײַסיק יאָר. קײנער האָט נישט געוואוסט
וואו זײ געפֿינען זיך. ווײל די ביימער האָבן פֿאַרשטעלט דעם

אריינגאנג אין הייל און פֿון דעם קוואַל איז געוואָרן אַ טינד. די ברעגעס פֿון דעם טינד זיינען באַוואַקסן געוואָרן מיט הויכן גראַז און ביימעלעך און קיינער האָט נישט געוואוסט דעם וועג צו דער הייל.

נאָר די תלמידים, גרויס און קליין, האָבן געוואוסט וואו זייער רבי געפֿינט זיך. איין טאָג אין יאָר, ל"ג בעומר, פֿלעגן זיי שטילערהייט קומען זען דעם רבין. זיי פֿלעגן נעמען מיט זיך פֿייל-און-בויגנס און שפיז אויפֿן וועג.

אַז עס פֿלעגט זיי טרעפֿן אַ רוימישער סאַלדאַט און פֿרעגן: — וואוהין גייט איר? — פֿלעגן זיי ענטפֿערן: — מיר גייען שיסן חיות אין וואַלד. זיי פֿלעגן הערן פֿון רבין תורה און זיך פֿרייען מיט אים אַ גאַנצן טאָג. דערנאָך פֿלעגן זיי גיין צוריק אַהיים. דעריבער פֿייערן ייִדישע שול-קינדער דעם יום-טובֿ ל"ג בעומר ביזן היינטיקן טאָג.

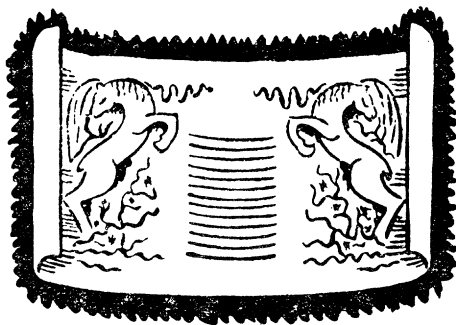
**

דער נאָמען פֿון דעם גרויסן געלערנטן איז געווען: רבי שמעון בן יוחאי.

(אגדה)

1. הייל — cave. 2. טיימל-ביימער — date-palms. 3. פֿייגן-ביימער — fig-trees. 4. קוואַל — spring. 5. טינד — river. 6. ברעגעס — banks, shores. 7. רבי (רעבע) — לערער. 8. פֿייל-און-בויגנס — bow and arrows. 9. שפיז — food. 10. וואַלד — wood, forest. 11. פֿייערן — to celebrate.

ארץ-ישראל תורה	תלמידים תלמיד	רבי חיה	חיות יום-טובֿ
-------------------	------------------	------------	------------------

רחל און עקיבא

1. א מעשה מיט אן אַרעמען פּאַסטער

אַמאַל האָט אין ירושלים געלעבט זייער אַ רייכער מאַן. ער האָט פֿאַרמאַגט אַ סך וועלדער, פֿעלדער, רינדער און שאַף. ער האָט געהאַט נאָר איין קינד, אַ טאַכטער, רחל. איז רחלען געפֿעלן געוואָרן איינער פֿון איר פֿאַטערס פֿאַסטעכער, עקיבא דער זון פֿון יוסף. אַז דער פֿאַטער האָט דאָס דערהערט, האָט ער געזאָגט צו דער טאַכטער:

— זאָלסט וויסן, אַז אויב דו האָסט חתונה מיט עקיבא, טרייב איך דיך אַרויס פֿון מיין הויז און דו וועסט קיין מאָל מיך ניט טאָרן זען.

ווען רחל האָט געהערט די רייד פֿון איר פֿאַטער, האָט זי פֿאַר-לאָזן דעם רייכן פֿאַלאַץ פֿון אירע עלטערן און חתונה געהאַט מיט עקיבא, דעם אַרעמען פֿאַסטער.

**

עקיבא איז געווען זייער אַרעם. האָבן זיי געוואוינט אין אַ האַלב איינגעפֿאַלן הייזל, וואָס איז געווען ענג און פֿינצטער. קיין מעבל איז אין שטוב ניט געווען; נישט קיין טיש, נישט קיין שטול, נישט קיין בעט. נאָר אַ ביסל שטרוי איז געווען פֿאַרשפּרייט אויפֿן דיל, און אויפֿן שטרוי זיינען זיי געשלאָפֿן.

רחל איז אָבער שטענדיק געווען פֿריילעך און פֿלעגט זאָגן צו איר מאַן:

— בעסער עסן טרוקן ברויט מיט דיר אין איינעם, איידער לעבן אין רייכקייט אין דעם הויז פֿון מיין פֿאַטער.

איין מאָל ביינאַכט, ווען זיי זיינען געזעסן אין שטיבל, האָט זיך אויפֿגעהויבן אַ ווינט און האָט פֿאַרשאַטן עקיבאס פנים מיט

שטרוי. רחל האָט ביי אים אַרויסגענומען די שטרוי פֿון זײַנע האָר
און אים געפֿרעגט :

— זאָג מיר, מײַן מאַן, וואָס ביסטו אזוי טרויעריק ?
ענטפֿערט עקיבֿא :

— ווי זאָל איך ניט זײַן טרויעריק, אַז מײַן טייערע ווייב לײַדט
הונגער און האָט ניט וואָס אַנצוטאָן. ווען איך וואָלט געווען רײַך,
וואָלט איך דיר אויסגעבויט אַ שײַנעם פּאַלאַץ און דיר אַנגעטאָן
אַ גאַלדענע קרוין אויפֿן קאַפּ.

ווי זיי רעדן אזוי, דערהערן זיי עמעצער קלאַפט אין טיר.
פֿרעגן זיי : — ווער איז דאָרט ?

קומט אַרײַן אַ שכן און בעט :

— מײַן ווייב איז קראַנק און זי האָט אַפֿילו ניט קײַן ביסל
שטרוי אויף וואָס צו ליגן. האָט רחמנות אויף איר און גיט מיר
אַ ביסל שטרוי.

רחל האָט באַלד געגעבן דעם שכן אַ טײל פֿונעם שטרוי, אויף
וועלכן זיי זײַנען געשלאָפֿן און זי האָט געזאָגט צו עקיבֿאָן :
— זעסט, מײַן מאַן, עס זײַנען דאָ נאָך אַרעמערע פֿאַר אונדז.
מיר האָבן כאַטש שטרוי און קענען נאָך געבן יענעם.
זאָגט עקיבֿא :

— געבענטשט זאָלסטו זײַן, מײַן ווייב, וואָס דו ביסט אַליין
צופֿרידן און פֿאַרטרייבסט נאָך מײַן אומעט.
ענטפֿערט רחל :

— ווי זאָל איך ניט זײַן צופֿרידן ? איך האָב אַזאַ ערלעכן און
גוטן מאַן ווי איך האָב מיר געוואונטשן. איך וואָלט אָבער געווען
נאָך גליקלעכער, ווען דו גײסט צו די חכמים זיך לערנען תּוּרָה.
קײַן גליקלעכערע ווייב פֿון מיר וואָלט דעמאָלט אויף דער וועלט
ניט געווען.

— דײַנע ווערטער — האָט עקיבֿא געענטפֿערט — זײַנען בײַ
מיר הייליק. איך וועל טאָן וואָס דו פֿאַרלאַנגסט.

*
**

אויפֿן צווייטן טאַג האָט עקיבֿא זיך געלאָזט גײַן צו די חכמים
לערנען תּוּרָה. רחל איז מיט אים מיטגעגאַנגען אַ שטיק וועג.
ווען זיי האָבן זיך געזעגנט, האָט זי אים געזאָגט :

— ביז איצט ביסטו געווען א פאסטער פֿון שאַף. עס וועט קומען א צייט, וועסטו ווערן א פאסטער פֿונעם ייִדישן פֿאַלק און מען וועט זיך בענטשן מיט דיין נאָמען.

וואָס באַטייט ?

1. פֿאַרמאָגן — האָבן. 2. רינדער — cattle. 3. געפֿעלן ווערן — ליב קריגן, to like. 4. פֿאסטער — shepherd. 5. התונה (כאַסענע) האָבן — to marry. 6. אַרויסטרייבן — to drive out. 7. טאָרן — to be allowed. 8. פֿאַלאַץ — palace. 9. איינגעפֿאַלן — sunken. 10. ענג — narrow. 11. מעבל — furniture. 12. שטוב — house. 13. טרויעריק — sad. 14. לידן הונגער — הונגערן, to starve. 15. אַנצוטאָן — to wear. 16. שכן (שאַכן) — neighbor. 17. אַפֿילו (אַפֿילע) — even. 18. רחמנות (ראַכמאַנעס) — pity. 19. געבענישט זיין — to be blessed. 20. אומעט — sadness. 21. ערלעך — honest. 22. חכמים (כאַכאַמים) — דאָ : learned men. 23. הייליק — holy, sacred. 24. זעגענען זיך — to bid farewell, part with —

רחל עקיבא	יוסה חתונה	פנים שכן	אַפֿילו רחמנות	חכמים תורה
--------------	---------------	-------------	-------------------	---------------

2. עקיבא אין דער פֿרעמד

אויפֿן וועג איז עקיבאן געוואָרן אומעטיק. ער האָט געטראַכט : — איך בין שוין גיט יונג. איז דען גיט צו שפעט פֿאַר מיר אַנצוהייבן לערנען ?
ווי ער גייט אַזוי — זעט ער אַ ברונעם, און אויפֿן ברונעם — אַ גלאַטער אַפּגעשליפֿענער שטיין.
פֿרעגט ער די פֿאסטעכער :
— זאָגט מיר, ברידער, ווער האָט דאָס אַזוי אַפּגעשליפֿן דעם האַרטן שטיין ?
ענטפֿערן די פֿאסטעכער :
— דאָס וואַסער איז טראַפּנווייז געפֿאַלן אויפֿן שטיין און האָט אים אַפּגעשליפֿן.
דערהערט די ווערטער, האָט עקיבא זיך דערפֿרייט, און גע-טראַכט בײַ זיך :
— אַפֿילו אַ שטיין קען אַפּגעשליפֿן ווערן, קען דאָך אַ מענטש דורך מי און אַרבעט אַוודאי זיך בײַטן.

איז עקיבא געגאנגען אזוי לאנג ביז ער איז אָנגעקומען אין אַ שטאָט. דאָרטן איז ער אוועק לערנען בײַ אַ מלמד וואָס לערנט מיט קינדער אַלף-בית. עקיבא האָט זיך ניט געשעמט און געלערנט גלייך מיט די קליינע קינדער. אין אַ קורצער צײַט אַרום האָט ער שוין געקענט גוט לײענען. איז ער אַריבער אין בית-מדרש, וואו ער האָט געלערנט בײַ די גרעסטע ײִדישע חכמים פֿון יענער צײַט.

**

געלעבט האָט עקיבא פֿון האַקן האַלץ. ער פֿלעגט אויפֿשטיין גאַנץ פֿרי, אוועקגיין אין וואַלד אָנהאַקן האַלץ און פֿלעגט דאָס האַלץ ברענגען אין שטאָט אַרײַן צו פֿאַרקויפֿן. עקיבא האָט געלעבט אין אַרעמקײַט, נאָר ער האָט ניט אויפֿ-געהערט לערנען תורה גאַנצע טעג און נעכט. רחל האָט דער-הערט אַז איר מאַן לעבט אין גרויס נױט. האָט זי אָפּגעשאַרן אירע שײַנע לאַנגע האַר, זײ פֿאַרקויפֿט און דאָס געלט האָט זי אָפּגעשיקט איר מאַן. עקיבא האָט אַלץ ווײַטער געלערנט. ס׳איז געקומען אַ צײַט ווען ער האָט שוין געקענט בעסער פֿון אַלע זײַנע חבֿרים. פֿלעגט מען קומען צו אים מיט פֿראַגעס און ער האָט אַלץ דער-קלערט מיט גרויס חכמה און וויסן, ווי אײַנער פֿון די גרעסטע געלערנטע. האָבן דאָס דערזען די לערערס פֿון בית-מדרש. זײ האָבן אים געלויבט און אָנגעהויבן רופֿן רבי עקיבא.

וואָס באַטײַט ?

1. אומעטיק — sad.
2. ברונעם — well.
3. אָפּגעשליפֿן — polished.
4. טראַפּנווייז — in drops.
5. אַפּילו (אַפּילע) — even.
6. מי — labor.
7. אַווראי (אַוואַדע) — surely, certainly.
8. בײַטן זיך — to change.
9. מלמד (מעלאַמעד) — teacher.
10. בית-מדרש (בעס-מעדרעש) — synagogue.
11. האַקן — to chop.
12. האַלץ — wood.
13. וואַלד — forest.
14. נױט — need, want.
15. חבֿר (כאַווער), חבֿרים (כאַוויירים) — friend, comrade.
16. חכמה (כאַכמע) — wisdom.
17. וויסן — knowledge.
18. לױבן — to praise.
19. רבי (רעבע).

אפילו אוראי	מלמד אלף-בית	בית-מדרש חבר	חברים חכמה	רבי
----------------	-----------------	-----------------	---------------	-----

3. רבי עקיבא, דער גרעסטער פֿון די ייִדישע חכמים
אָזוי זײַנען אָוועק צוועלף יאָר. האָט רבי עקיבֿא געטראַכט :
— שוין צײַט זײַך אומצוקערן אַהיים. רחל איז שוין גענוג
געזעסן אַליין.

רבי עקיבֿא האָט זײַך געלאָזט גיין צוריק קיין ירושלים. ווען
ער איז צוגעקומען צו דעם אַרעם שטיבל, וואו רחל האָט געוואוינט,
האָט ער געהערט עמעצער רעדט אינעווייניק :
— זעסטו, אָזוי איז אַלע מאָל, ווען מען פֿאַלגט נײַט אַ טאַטן.
שוין צוועלף יאָר, אַז דײַן מאַן איז אָוועק. ווער ווייס צי ער וועט
גאָר קומען צוריק. וואָלטסטו אָבער געפֿאַלגט דײַן טאַטן, וואָלטסטו
געווען גליקלעך.

און רחל האָט געענטפֿערט :
— ווען מײַן מאַן וואָלט מיר געפֿאַלגט, וואָלט ער דאָרט געזעסן
נאָך צוועלף יאָר און געלערנט תורה.
רבי עקיבֿא איז געשטאַנען אַ וויילע, געקוקט אויף דעם שטיבל
און אַ זאַג געטאַן צו זײַך :
— אויב דאָס וויל מײַן ווייב, גיי איך צוריק לערנען.
און ער איז אָוועק צוריק אין וועג אַרײַן ...

***

רבי עקיבֿא האָט ווייטער געלערנט אין זײַן בית-מדרש. זײַן
נאָמען איז באַוואוסט געוואָרן אין אַלע לענדער וואו ייִדן האָבן
געלעבט. פֿון אומעטום זײַנען צו אים געקומען תלמידים זײַך
לערנען. די צאָל תלמידים איז מיט דער צײַט אויסגעוואַקסן ביז
פֿיר און צוואַנציק טויזנט.

אַז עס זײַנען אָוועק די צוועלף יאָר, האָט רבי עקיבֿא זײַך געלאָזט
גיין צוריק קיין ירושלים. מיט אים זײַנען געגאַנגען טויזנטער
תלמידים זײַנע.

אַלע גרויסע לײַט פֿון ירושלים זײַנען אַרויסגעגאַנגען באַגעגענען
רבי עקיבֿאָן. צווישן זיי איז אויך געווען רחלס פֿאַטער. ער האָט
אָבער נײַט געוואוסט, אַז דער גרויסער רבי עקיבֿא איז זײַן איידעם.
אויך רחל האָט דערהערט, אַז רבי עקיבֿא מיט זײַנע תלמידים
קומט אַהיים. איז זי אים אַרויס אַנטקעגן. אַז זי האָט אים דערזען,
איז זי אים געפֿאַלן אויפֿן האַלדז און געוויינט פֿאַר פֿרייד.
שטייען די תלמידים און זעען : אַן אַרעמע פֿרוי, אין אַלטע

צעריסענע קליידער, האַלדזט זייער גרויסן רבין. האָבן זיי זי געוואָלט אַוועקטרייבן.

— לאָזט זי, קינדער, — האָט אויסגעשריען רבי עקיבֿא, — איר זאָלט וויסן, אַז איר האָבן מיר צו פֿאַרדאַנקען אי מײַן תּוֹרָה, אי אייערע. ווען ניט אָט די פֿרוי, וואָלט איך ניט געווען אייער לערער און איר וואָלט ניט געווען מײַנע תּלמידים.

די תּלמידים האָבן גענומען זינגען אונטערן פֿרײַען הימל און רבי עקיבֿא האָט שטיל גערעדט צו רחלען :

— איצט וועט דיר פֿאַר אַלץ באַצאָלט ווערן, מײַן טייערע רחל, מײַן טייערע רחל.

רחלס פֿאָטער האָט געבעטן רבי עקיבֿא, ער זאָל זיך באַזעצן אין זײַן שײַנעם פֿאַלאַץ. רבי עקיבֿא איז אָבער געבליבן וואוינען מיט זײַן ווייב רחלען אין דעם אַרעמען שטיבל.

און רחל איז געווען די גליקלעכסטע פֿרוי אין גאַנץ ארץ-ישראל.

(אגדה)

1. אינעווייניק — inside .2. פֿאַלגן — to obey, to listen .3. באַוואוסט ווערן — to become known .4. תּלמיד (טאַלמיד), תּלמידים (טאַלמידים) — pupil, student .5. באַגעגענען — to meet .6. איידעם — son-in-law .7. האַלדזן — to embrace .8. אַוועקטרייבן — to chase away .9. באַזעצן זיך — דאָ : to move into

ירושלים	תּלמיד	תּלמידים	ארץ-ישראל
---------	--------	----------	-----------

פֿראַגעס :

1. פֿאַרוואָס האָט רחלס פֿאָטער ניט געוואָלט, אַז זײַן טאָכטער זאָל חתונה האָבן מיט עקיבֿאן ?
2. ווי האָט רחל געוווּן אַז זי האָט עקיבֿאן אויף אַן אמת ליב ?
3. ווי האָט אויסגעזען דאָס שטיבל וואו רחל און עקיבֿא האָבן געלעבט ? (לייען פֿאַר די שמעל פֿון בוך).
4. איז עקיבֿא געווען גליקלעך נאָך דער חתונה ? אין וועלכע ווערטער דריקט עקיבֿא אויס זײַן ליבשאַפֿט צו רחלען ?
5. ווי איז עקיבֿא געוואָרן אַ גרויסער געלערנטער ?
6. ווי האָט עקיבֿא זיך דערנערט אין די יאָרן, ווען ער האָט זיך געלערנט תּוֹרָה ?
7. ווי האָט אים רחל געהאַלפֿן אין דער שווערער צײַט ?
8. וואָס האָט פֿאַסירט אין דעם טאָג, ווען רבי עקיבֿא האָט זיך אומגעקערט אַהיים ?
9. ווי אַזוי האָט ער אָפּגעצאָלט זײַן ליבער און טייערער רחל ?
10. וואָס איז דער טרויעריקסטער מאַמענט אין דער דערציילונג ? דער פֿרײַלעכסטער ? דער שפּאַנענדיקסטער ? (suspense).

די שוואַלב און די שפּין

.א.

מיט טויזנטער יאָרן צוריק האָט אין דער שטאָט ירושלים אַ שוואַלב זיך באַזעצט אויף אַ בויס. יעדן טאָג פֿלעגט די שוואַלב זינגען שיינע לידער. דאָס געזאָנג פֿון דער שוואַלב האָט דערפֿרייט די הערצער פֿון די קליינע ייִדישע קינדער און זיי פֿלעגן איר ברענגען פֿולע הויפֿנס קערנער צו עסן.

די שוואַלב האָט געגעסן צו זאָט, געדאַנקט די קינדער פֿאַר זייערע מתנות און זיי שטאַרק ליב באַקומען. איר ליבע צו די ייִדישע קינדער האָט די שוואַלב איבערגעגעבן אירע קינדער און קינדס-קינדער אין די ווייטערדיקע דורות.

מיט יאָרן שפעטער, ווען דער קיניג שלמה האָט געבויט דעם בית-המקדש אין ירושלים, האָט די שוואַלב געוואַלט מיטהעלפֿן אין דער הייליקער אַרבעט. האָט זי פֿון פֿאַרטאָג ביז שפעט אין אַוונט געטראָגן אין איר שנאַבל וואַסער, ליים און שטיקער ערד צו דעם אָרט, וואו דער בית-המקדש האָט זיך געבויט.

— דו אַרבעטסט אומזיסט! — פֿלעגן אַנדערע פֿייגעלעך לאַכן, — וואָס פֿאַר אַ ווערט האָבן דינע עטלעכע שנעבעלעך וואַסער און די ליים וואָס דו טראָגסט?

— עס מאַכט ניט אויס. טאָן אַ ביסל גוטס איז נאָך אַלץ בעסער ווי גאַרנישט טאָן, — פֿלעגט די שוואַלב ענטפֿערן, און זי האָט ווייטער אָן אויפֿהער געטאָן איר אַרבעט.

ווען דער בית-המקדש איז פֿאַרטיק געוואָרן, האָט די שוואַלב זיך אויפֿגעבויט אַ וואַרעמע נעסט אונטערן דאַך. דאָרט איז זי געזעסן און האָט אויסגעברייט יונגע שוועלבעלעך, וואָס האָבן אויך ליב געהאַט קינדער. ווען די לויים האָבן געזונגען זייערע לויב-לידער צו גאָט, האָט די שוואַלב מיטגעזונגען און ווען דער כהן האָט געבענטשט דאָס פֿאַלק, האָט זי געענטפֿערט „אַמן!“ קינדער פֿלעגן זי שפּיין מיט קערנער און זי האָט פֿאַר זיי געזונגען.

וואָס באַטייט ?

1. שוואַלב — swallow. 2. שפּין — spider. 3. הויפֿן — handful. 4. קערנער — grains. 5. עסן צו זאָט — to eat one's fill. 6. דור (דאָר),

דורות (דורעם) — generations .7. הייליק — holy .8. שנאכל — beak .9. ליים — clay .10. אומויסט — דאָ : in vain .11. ווערט — worth .12. אויפהער — interruption .13. אויסברײַען — to hatch .14. לויב — praise .15. בענטשן — to bless .16. שפייזן — to feed

ירושלים מתנה	מתנות דור	דורות שלמה	בית-המקדש לויים	פהן אמן
-----------------	--------------	---------------	--------------------	------------

ב.

א שפין האָט געזען די שיינע אַרבעט פֿון דער שוואַלב און איר חן בײַ די קינדער. האָט איר די שפין מקנא געווען און געטראַכט : — איך וועל וועבן מיין שפינוועבס און אַרײַנאַרן פֿליגן. קינדער וועלן מיינען אַז איך וועב אַ פרוכת פֿאַרן הייליקן אַרון, אַדער אַ קלייד פֿאַרן פּהן-גדול, וועלן זיי מיך אויך ליב קריגן און מיר ברענגען מתנות.

האָט די שפין זיך פֿאַרקליבן גאַר הויך אין אַ ווינקל פֿון דעם אינעווייניקסטן צימער, געטאַן דאָרט איר אַרבעט און געוואַרט אויף מתנות. דאָרט אָבער איז קיינער נישט אַרײַנגעקומען, אויסער דעם פּהן-גדול איין מאָל אין יאָר. איז די שפין הונגעריק געוואָרן. האָט זי זיך אַריבערגעטראָגן אין הויף פֿון בית-המקדש. דאָרט האָט זי געוועבט אירע פֿעדעם און געפֿאַנגען פֿליגן.

— אוי, אַ נעץ, אַ פּאַסטקע פֿאַר פֿליגן — האָבן קינדער געשרייען. אַ יינגל האָט געכאַפט אַ שטעקן, אַרויפֿגעקראַכן אויף אַ לייטער און צעריסן דאָס שפינוועבס. פֿון דעמאָלט אָן האָט די שפין פֿלינד געקריגן קינדער און געשוואָרן צו נעמען פֿון זיי נקמה. די שנאה האָט זי איבערגעגעבן אירע קינדער און קינדס-קינדער אין די שפעטערדיקע דורות.

וואָס באַטייט ?

1. חן (כייז) — grace, favor. געפֿינען חן — to please .2. מקנא (מעקאַנע) זײַן — to envy .3. וועבן — to weave .4. שפינוועבס — spider web .5. אַרײַנאַרן — to lure into .6. פרוכת (פאַרויכעם) — curtain of the holy ark .7. הייליקער אַרון (אַרן) — holy ark .8. פֿאַרן קלייבן זיך — to get into a place .9. ווינקל — corner .10. אויסער — besides .11. אַריבערטראָגן — to carry over .12. הויף — courtyard

13. פֿאַדעם, פֿעדעם — 14. פֿאַנגען — to catch — 15. פֿאַסמקע
 — 16. אַרױפֿקריכן (אַרױפֿגעקראַכן) — to creep up — 17. לײטער
 — 18. ladder — 18. נקמה (נעקאַמע) — revenge — 19. שנאה (סינע) — hatred

פּהן-גדול נקמה	פרוכת אַרון	חן מקנא זיין
-------------------	----------------	-----------------

ג.

עס זײנען אַוועק הונדערטער יאַרן. נבֿוכדנאצר, דער קיניג פֿון
 בבל, איז אַרויס אין אַ מלחמה קעגן ייִדן. ייִדן האָבן די מלחמה
 פֿאַרלאָרן. נבֿוכדנאצר איז אַריין אין ירושלים, האָט אונטערגעלייגט
 אַ פֿײער אונטערן בית-המקדש. גרויסע פֿלאַמען האָבן אים אַרומ-
 גענומען. זײנען די שוואַלבן געקומען גיך צו פֿליען פֿון זײערע
 נעסטן און האָבן געטראָגן פֿולע שנעבעלעך מיט וואַסער אויס-
 צולעשן דאָס פֿײער. אַזוי האָבן זײ אַפּגעראַטעוועט די מערבֿ-וואַנט
 פֿון בית-המקדש. זי שטייט נאָך ביז היינט.

די שפּינען ווידער האָבן גוט געדענקט די שנאה און געטראָגן
 פֿײער אין זײערע מיילער צו פֿאַרגרעסערן די שריפֿה.

דעריבער האָבן קינדער פֿינד די שפּין און באַוואַרפֿן זי מיט
 שטיינער אָדער טרעטן זי מיט די פֿיס.

די ליבע פֿון די קינדער צו דער שוואַלב איז אַבער פֿאַרבליבן
 אויף אייביק.

עס ווערט דערציילט, אַז אַלע יאַר תשעה-באַב זאַמלען זיך
 שוואַלבן צונויף אַרום דער מערבֿ-וואַנט, און וואַרטן מען זאָל קומען
 צוריק אויפֿבויען דעם בית-המקדש, פֿדי זײ זאָלן קענען מיטהעלפֿן
 אין דער הייליקער אַרבעט.

(אַגדה)

וואָס באַמײנט ?

1. נבֿוכדנאצר (נעוואוכאדנעצער).
2. מלחמה (מילכאַמע) — war
3. אַרומנעמען — to envelop — 4. אויסלעשן — to put out — 5. מערבֿ
 (מירעוו) — west — 6. שריפֿה (קרייפֿע) — פֿײער. 7. אייביק — eternal
8. תשעה באַב (טישע-באַוו). אַב (אוו) — נאָמען פֿון עלפֿטן ייִדישן

חודש; פֿאַלט אויס אין יולי-אויגוסט. תשעה באב — נײַנטער טאָג אין חודש אָב; אין דעם טאָג איז ביידע מאל פֿאַרברענט געוואָרן דער בית-המקדש. 9. בדי (קעדיי) — in order to.

נבוכדנאצר בבֿל	מלחמה מערבֿ	שריפה תשעה באבֿ	בדי
-------------------	----------------	--------------------	-----

פֿראַגעס:

1. פֿאַרוואָס האָבן די ייִדישע קינדער געבראַכט הויפֿנס קערנער פֿאַר דער שוואַלכ? 2. ווי האָט די שוואַלכ געהאַלפֿן בויען דעם בית-המקדש? 3. וואָס איז געשען ווען דער בית-המקדש איז שוין אויסגעבויט געוואָרן? 4. וואָס האָט געטראַכט די שפּין ווען זי האָט געזען די ליבע פֿון די קינדער צו די שוואַלכן? 5. ווי האָבן די קינדער צעשטערט די ביזע פלענער פֿון דער שפּין? 6. וואָס איז געשען מיטן בית-המקדש ווען נבוכדנאצר איז אַרײַן אין ירושלים? 7. ווי האָבן די שוואַלכן גע-האַלפֿן אַפֿראַטעווען דעם בית-המקדש? 8. ווי האָבן די שפּינען געוויזן זייער שנאה? 9. וואָס קומט פֿאַר, לויט דער לעגענדע, יעדער יאָר תשעה באבֿ?

דער לייב און זײַן פֿרײַנד

ירושלים איז געפֿאַלן. דער בית-המקדש איז פֿאַרברענט. טויזנטער, טויזנטער פֿון די העלדן וואָס האָבן פֿאַרטיידיקט דאָס ייִדישע לאַנד זײַנען דערהרגעט געוואָרן אָדער געפֿאַנגען געוואָרן פֿון די רוימער. אָבער אַנדערע זײַנען אַנטלאָפֿן. צווישן די אַנט-לאָפענע איז אויך געווען דער העלדישער שמעון. ער איז געקומען קיין גליל און זיך באַהאַלטן אין אַ הייל צווישן די בערג. איין מאל איז אין דער הייל אַרײַן אַ לייב. דער לייב האָט זיך אויך געראַטעוועט. יעגערס האָבן אויף אים געשאָסן און אַ פֿייל האָט אים געטראָפֿן אין פֿוס. שמעון האָט פֿאַר דעם לייב זיך ניט דער-שראַקן. ער איז צוגעקומען צו אים, האָט אים געגלעט, האָט אים באַרויאַקט. דער לייב איז געוואָרן זײַן פֿרײַנד. ער האָט פֿון לייבס פֿוס אַרויסגעצויגן די פֿייל. ער האָט פֿאַרבונדן די וואונד. און דער ייִדישער העלד און דער לייב האָבן געלעבט אין הייל.

איין מאָל איז שמעון אַרויס זוכן שפיין. די רוימער האָבן אים געכאַפט. מען האָט אים אַוועקגעפֿירט קיין רוים. שמעון איז געווען גרויס און שטאַרק. האָבן די רוימער באַשלאָסן: זאָל ער אונדז פֿאַרוויילן! זאָל ער אין צירק זיך שלאָגן מיט אַ לייב. מיר וועלן אַלע הנאה האָבן פֿון דעם ווי דער לייב פֿרעסט אויף דעם געפֿאַנגענעם י"ד.

עס איז געקומען דער טאָג פֿון דער גרויסער פֿאַרשטעלונג. דער צירק איז געווען געפֿאַקט. מען האָט געצוואונגען ייִדישע העלדן זיך שלאָגן מיט אַנדערע געפֿאַנגענע. דערנאָך האָבן די רוימער געקוקט ווי ווילדע חיות צערייסן די שענסטע און די שטאַרקסטע צווישן די געפֿאַנגענע. צום סוף האָט מען אַרויס-געפֿירט שמעונען. ער איז געווען גרויס, שטאַרקער און שענער פֿון אַלע אַנדערע געפֿאַנגענע. ער האָט געדאַרפֿט אָן וואָפֿן זיך שלאָגן מיט אַ לייב.

דעם לייב האָט מען אויך געבראַכט פֿון ייִדישן לאַנד. מען האָט אים געכאַפט אַ לעבעדיקן. מען האָט אים עטלעכע טעג ניט געגעבן צו עסן, ער זאָל זיין זייער בייז. איצט האָט מען אַרויפֿגעפֿירט די שטייג מיטן לייב אויף דער אַרענע פֿון צירק. מען האָט געעפֿנט די טיר פֿון שטייג און געוואַרט מיט אומגעזולד ווי דער לייב וועט זיך אַרויפֿוואַרפֿן אויף דעם ייִדישן העלד און וועט אים צערייסן.

די שטייג איז שוין אָפֿן. דער לייב גיט אַ ברום וואָס צעטראַגט זיך איבערן גאַנצן צירק. דער לייב טוט אַ שפרונג צו דעם מענטש וואָס שטייט אָן וואָפֿן און איז גרייט אים צו צערייסן.

אַבער פֿלוצלונג ווערט דער לייב רואיק. ער שטעלט זיך לעבן דעם מענטשן. ער לעקט מיט דער צונג זיין האַנט. דער געפֿאַנגענער ייִד גלעט דעם לייב און נעמט אים אַרום.

פֿון גרויס פֿאַרוואונדערונג שפּרינגען אַלע אויף פֿון די ערטער. וואָס איז געשען? איז דער ייִד אַ מכשף? ! מען איז פֿאַרוואונדערט און צעטומלט. שמעון און זיין פֿריינד, דער לייב, ניצן עס אויס און פֿאַרלאָזן אויף גיך דעם צירק. מען האָט מורא פֿאַר דעם לייב און מען יאָגט זיי נישט נאָך. ביידע פֿריינד ראַטעווען זיך אַרויס פֿון צירק און אַנטלויפֿן פֿון רוים.

(„אגדה" — יודל מאַרק)

די באַלאַדע פֿונעם פֿאַרלאַרענעם שעפֿעלע

מאַל איז געווען אַ פּאַסטעכל,
איז אים פֿאַרלוירן געגאַנגען אַ שאַף.
גייט ער באַרג אַרויף, גייט ער באַרג אַראָפּ,
טרעפֿט ער אַן אַלטן רבֿ.

— „רבֿ, רבֿ, אַלטער רבֿ,
כִּהָאָב אַ שעפֿעלע פֿאַרלוירן,
אַ שעפֿעלע אַ קליינס, אַן אומעטיקס, אַ שיינס
הָאָב איך אָנגעוואוירן.
טריילי האָט עס געהייסן,
ווי אַלע פּאַסטעכער ווייסן.“

גלעט דער רבֿ די ווייסע באַרד,
גלעט זי און גלעט.
און אָט, וואָס ס׳האַט דער אַלטער רבֿ
צום פּאַסטעכל גערעדט:

— „פֿאַרלוירן איז פֿאַרלוירן.
אַלעמאַי אַ שטערן — ער בליצט און שיינט,
און אָט — שוין אָנגעוואוירן.“

גייט דאָס פּאַסטעכל, גייט און גייט,
קומט ער צו אַ גאַרטן.
זעט ער אַ מיידל אין סאַמע ווייס,
צווישן די בלומען דאָרטן.

יידל, מיידל אין סאַמע ווייס,
 כ'האַב אַ שעפּעלע פֿאַרלוירן,
 אַ שעפּעלע אַ קליינס, אַן אומעטיקס, אַ שיינס
 האָב איך אַנגעוואוירן.
 טרילילי האָט עס געהייסן,
 ווי אַלע פּאַסטעכער ווייסן."

זאָגט דאָס מיידל אין סאַמע ווייס:
 — „פֿאַרלוירן איז פֿאַרלוירן,
 אַלעמאַי אַ בלום — זי בליט און בליט
 און אַט — שוין אַנגעוואוירן."

גייט דאָס פּאַסטעכל, גייט און גייט,
 טרעפּט ער אַ בעטלער אַן אַלטן:
 — „אַלטער בעטלער, צי ווייסטו ניט,
 וואו מיין שעפּעלע ליגט באַהאַלטן?"
 דער בעטלער איז אליהו הנביא געווען,
 האָט ער אים בני דער האַנט גענומען.
 זינען זיי געגאַנגען אַ טאָג, אַ נאַכט,
 ביז זיי זינען צו אַ פֿעלד געקומען.
 פֿון סאַמע גאַלד איז דאָס פֿעלד געווען,
 אַ זילבערנער טייך אין מיטן.
 און אויפֿן פֿעלד האָט דאָס שעפּעלע געטאַנצט,
 ביז דער טאָג האָט זיך געביטן.

האַט אליהו הנביא אַזוי געזאָגט:
 — „אומזיסטיקע טרערן רינען.
 פֿאַרלירט אַ פּאַסטעכל זיין שעפּעלע אין פֿעלד,
 האָט עס גאָט ברוך הוא געפֿונען.

— — — — —
 פֿאַרלירט אַ פּאַסטעכל זיין שעפּעלע אין פֿעלד,
 האָט עס גאָט ברוך הוא געפֿונען."

(איציק מאַנגער)

שבת

בלימעלעך און צווייגעלעך,
וואו דיין בליק נאָר וואַנדלט,
ווערט אַן אַרעם שטיבעלע
אין אַ סאַד פאַרוואַנדלט...

דינע, קליינע צווייגעלעך
אין די אַרעמע שטיבער
הענגען פֿון דער הייך אַראָפּ
גרינער נאָך און ליבער.

און פֿון פֿענצטער — קוק אַרויס —
ווייטע פֿעלדער ליגן,
און פֿון ווייטע פֿעלדער ציט
שטיל פֿון רות דער ניגון...

נאַכגעמאַכטע פֿייגעלעך
אין דער הייך זיך ציען,
רירן זיך אויף פֿעדעמער,
דאַכט זיך, אַז זיי פֿליען.

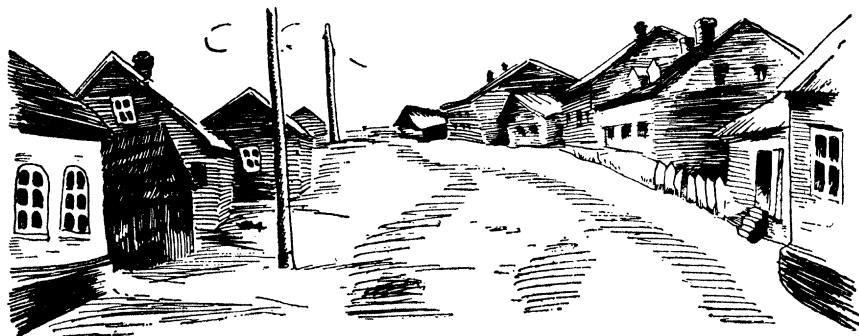
(אַברהם רייזען)

וואָס באַמיינט ?

1. צווייגעלעך — branches. 2. נאַכגעמאַכטע — imitation. 3. פֿעדעמער — threads. 4. דופֿטן — to smell. 5. וואַנדלט — קומט. 6. סאַד — orchard. 7. פאַרוואַנדלט — געוואָרן. 8. ניגון (ניגון) — melody.

פֿראַגעס :

1. פאַרוואָס האָבן ייִדישע קינדער ליב געהאַט שבוועות ? 2. ווי פֿלעגט מען באַפּוצן די ייִדישע שטיבער ? 3. וואָס איז די געשיכטע פֿון רות ? 4. וואָס פֿאַר אַ יום-טובֿ איז שבוועות ?

די היטערס פון דער תורה

בי מאיר איז געווען זייער א קלוגער
און א געלערנטער. ער האט אלץ
געקענט זייער גוט פארשטיין און
זייער גוט דערקלערן. ער האט
אלץ געקענט ליכטיק מאכן. דע-
ריבער האט מען אים
טאקע גערופן רבי
מאיר. מאיר הייסט דער
וואס ברענגט ליכט.

רבי מאיר האט זייער ליב געהאט קינדער און קינדער
האבן אים אויך זייער ליב געהאט. זיי פלעגן קומען צו אים,
פדי צו הערן פון אים שיינע מעשיות.

איין מאל זינגען די קינדער געזעסן ארום רבי מאירן און
געווארט אויף א מעשה. אבער רבי מאיר איז געזעסן זייער
שטיל. — „פארוואס הייבט ער ניט אן?“ האבן זיי זיך
געוואונדערט. „פארוואס זעט ער אויס אזוי ערנסט?“ האבן
זיך אנדערע געפרעגט.

„קינדער,“ האט רבי מאיר ענדלעך געזאגט. „הינט וועל
איך איך ניט דערציילן אזוי א מעשהלע אויף צו לאכן. עס
וועט אויך ניט זיין קיין טרויעריקע מעשה. עס קאן אבער
זיין אז עס איז שווער זי צו פארשטיין. דעריבער הערט זיך
גוט צו.“

**

דאס איז געווען אמאל, א לאנגע צייט צוריק. גאט האט
געוואלט געבן די תורה צו איינעם פון זיינע פֿעלקער. האט
ער זיך ארומגעקוקט און געזען, אז ער דארף געבן די תורה
די יידן, ווייל ער האט געדעכנט, אז זיי וועלן די טייערע תורה
גוט אפהיטן. אבער גאט האט געוואלט זיין זיכער, אז יידן
וועלן טאקע אפהיטן די תורה. ער האט געוואלט קריגן פון

דעם פֿאַלק, וואָס ער גיט אים די תורה אַ פֿאַרזיכערונג, אַז
 קיין מאָל וועלן זיי גיט זײַן פֿאַרש צו זייער צוזאַג צו היטן די
 תורה.

האַט גאַט צונויפֿנערדן אַלע יידן און האָט זיי געזאָגט :
 „איך וועל אייך געבן די תורה, אויב איר וועט מיר מיט עפעס
 פֿאַרזיכערן, אַז איר וועט זי טאַקע היטן. איך וויל אַבער
 אַ גוטע פֿאַרזיכערונג.“ דאָס גאַנצע פֿאַלק האָט עס געהערט,
 און אַלע האָבן געוואָלט קריגן די תורה, אַבער מען האָט
 גיט געוואוסט וועלכע פֿאַרזיכערונג מען קען געבן גאַט. האָט
 זיך אויפֿגעשטעלט אַ ייד און געזאָגט : „לאָמיר צונויפֿנעמען
 גאָר דאָס גאָרד און גאָר דאָס זילבער און אַלע טייערע
 שטיינער, וואָס מיר האָבן און זאָל דאָס זײַן אונדזער פֿאַר-
 זיכערונג.“

אַבער מען האָט אים אויסגעלאַכט. וואָס איז דאָס פֿאַר
 אַ פֿאַרזיכערונג פֿאַר גאַט? צו וואָס דאַרף עס גאַט? און
 ווי קען זײַן אַ זיכערונג אזא זאַך ווי גאָרד אָדער זילבער, ווען
 היינט האָט דאָס אַ מענטש און מאָרגן האָט ער עס גיט?
 האָט זיך אוועקגעשטעלט אַן אַנדערער און געזאָגט : „לאָמיר
 אָפֿגעבן אַרץ, אַרץ וואָס מיר פֿאַרמאָגן, אַלע אונדזערע שאָפֿ
 און רינדער, אַלע אונדזערע קליידער. אַרץ.“ האָט מען אים
 ווידער אויסגעלאַכט. צו וואָס דאַרף עס גאַט? און וואָס איז
 דאָס פֿאַר אַ זיכערונג פֿאַר גאַט? און ווי קען מען געבן זאַכן,
 וואָס היינט זײַנען זיי דאָ און מאָרגן זײַנען זיי שוין צעפֿוילט?
 איז מען געזעסן טרויעריק און גיט געוואוסט וואָס צו
 ענטפֿערן גאַט. האָט זיך אויפֿגעשטעלט אַן אַרטער מאַן און
 האָט געזאָגט : „לאָמיר געבן ווי אַ זיכערונג אַן אייביקע זאַך.
 לאָמיר געבן ווי אַ זיכערונג די שטערן אין הימל. אויב מיר
 וועלן גיט היטן די תורה זאָלן מער די שטערן פֿאַר אונדז קיין
 מאָל גיט שײַנען.“ און דאָס גאַנצע פֿאַלק האָט זיך אויפֿ-
 געשטעלט און אַלע האָבן אויסגערופֿן :

מיר שווערן, מיר שווערן	צו היטן די תורה,
בײַ ליכטיקע שטערן	מיר שווערן, מיר שווערן
צו דינען דעם בורא,	בײַ ליכטיקע שטערן!

אָבער גאָט האָט געזאָגט: „איך קען אַזאַ שבוּעה ניט אָננעמען. אפֿילו די שטערן זײַנען אויך ניט אייביק. און די שטערן שײַנען דאָך ניט אַלע מאָל. אין אַ נאַכט אַ פֿינצטערער, ווען דער הימל איז באַדעקט אין גאַנצן מיט שווערע וואַלקנס, וועט איר די שטערן ניט זען און איר וועט פֿאַרנעסן אייער שבוּעה.“ האָט איינער געזאָגט: „אפֿשר וועט גאָט אָננעמען, ווען מיר וועלן געבן ווי אַ זיכערונג די שײַנע לַבְּנַה.“ האָבן אַלע זיך אויפגעשטעלט און געזאָגט:

די שײַנע לַבְּנַה
זאָל שטענדיק דערמאָנען:
מיר היטן די תּוֹרָה,
מיר פֿאַלגן דעם בורא.
די לַבְּנַה די שײַנע,
די קלאַרע, די רײַנע
זאָל זײַן אונדזער עדות,
זאָל זײַן אונדזער עדות!

אָבער גאָט האָט געזאָגט: „איך קען דאָס אויך ניט אָננעמען. קען זײַן, אַז די לַבְּנַה וועט ניט אייביק שײַנען בײַ-נאַכט. קען זײַן, איר וועט זיך פֿאַרנעסן אָן דער זיכערונג און אייער שבוּעה, ווען די לַבְּנַה קומט ניט אויפֿן הימל, אָדער ווען זי איז באַהאַלטן הינטער די וואַלקנס.“
האָבן זיך עטלעכע אויפגעשטעלט און אויסגערופֿן:
„אָבער די ליכטיקע זון וועט גאָט אַוודאי אָננעמען ווי אַ זיכערונג, אַז מיר וועלן היטן די תּוֹרָה.“
האָט זיך דאָס גאַנצע פֿאָלק אויפגעשטעלט און געזאָגט:

זאָל אונדז פֿינצטערניש באַפֿאַלן,
זאָל די זון פֿאַר אונדז ניט שטראַלן,
אויב מיר היטן ניט די תּוֹרָה
וואָס מיר קריגן פֿון דעם בורא!

אָבער גאָט האָט געזאָגט: „אויך די זון קען איר ניט אָננעמען ווי אַ זיכערונג. אפֿילו די זון איז ניט אייביק. און אין די לאַנגע נעכט, ווען עס איז ניטאָ קײַן שײַן פֿון דער זון, קענט איר זיך פֿאַרנעסן אין אייער שבוּעה.“
איז דאָס גאַנצע פֿאָלק געזעסן טרויעריק און קײַנער האָט

ניט געוואוסט וואָס צו טאָן. האָט אַ קלונער מאַן געזאָגט :
„ווייסט איר פֿאַרוואָס גאָט נעמט ניט אָן אונדזערע
זיכערונגען? ווייל מיר לייגן פֿאַר זאכן וואָס געהערן ניט צו
אונדז. לאַמיר פֿאַרלייגן ווי אַ זיכערונג דאָס וואָס געהערט צו
אונדז.“ „יאַ, אָבער דאָס וואָס מיר האָבן האָט קיין ווערט
ניט,“ האָט אַן אַנדערער איבערגעריסן.

האָט קיינער ניט געוואוסט, וואָס צו ענטפֿערן. אלע זיינען
געווען אין טרויער. מען האָט געמיינט, אַז מען האָט שוין
פֿאַרלוירן די תּורה. און אויב גאָט ניט איצט ניט די תּורה,
ווער ווייס צי מע וועט ווען ניט איז זי קריגן.

„איך ווייס, וואָס מיר וועלן געבן!“ האָט אויסגערופֿן
אַ פֿרוי אין דער לעצטער מינוט. „מיר וועלן געבן ווי
אַ זיכערונג אונדזערע קינדער. אונדזערע אייגענע קינדער,
יאַ, אונדזערע קינדער וועלן מיר אַנבאַטן.“

אלע זיינען געבליבן שטיל, אַן דעם מינדסטן וואָרט.
אלע האָבן זיך געטראַכט: וועט גאָט אַננעמען די קינדער
ווי אַ זיכערונג? וועט ער זיי האַלטן פֿאַר גוטע אַפּהיטערס
פֿון דער תּורה? געפֿעלט גאָט אזא אַנבאַט?

און דאָ האָבן זיי דערהערט גאָטס שטים: „יאַ! אייערע
קינדער נעם איד אָן ווי אַ זיכערונג. זאָלן אייערע קינדער זיין
די היטערס פֿון דער תּורה. אַט איז זי, נעמט זי. אָבער
געדענקט! אייערע קינדער דאַרפֿן זי אַפּהיטן!
און אזוי האָט גאָט געגעבן די יידן די תּורה.

**

רבי מאיר איז שטיל געוואָרן. אויך די קינדער זיינען
געזעסן שטיל און האָבן געטראַכט. ביז אַ קליין יונגל האָט
איבערגעריסן די שטילקייט:

„רבי מאיר, הייסט עס, אַז מיר קינדער דאַרפֿן זיין גוטע
יידן, אַניש וועט גאָט צונעמען פֿון אונדז די תּורה?“

„ביסט גערעכט,“ האָט רבי מאיר געזאָגט. „פונקט אַט
דאָס הייסט עס. איר קינדער, וואָס איר זיצט דאָ, און דערנאָך
אייערע קינדער און דערנאָך אייערע קינדס-קינדער און אזוי

פסדר, און אזוי אויף אייביק. היינט זעט איר שוין, ווי וויכטיק
איר זייט, איר — קינדער!"

די קינדער האָבן געקוקט איינער אויפן אנדערן און זיי
האָבן זיך געפילט וויכטיק און גליקלעך. זיי האָבן געפילט ווי
זיי וואָלטן מיט אַ מאָל אויסגעוואַקסן און זיי האָבן געזאָגט:
„אַלץ ווענדט זיך אין אונדז. און איצט ווייסן מיר, אז יידן
וועלן קיין מאָל, קיין מאָל ניט דאַרפֿן צוריק אָפּגעבן די
תורה!" (לויט ר. לוריע — יודל מאַרק)

וואָס באַמיינט?

1. היטער — keeper. 2. תורה (טוירע). 3. רבי (רעבע) — לערער,
מיטל (title) פֿון אַ געלערנטן יידן, — rabbi, master. 4. מאיר (מייער) —
אַ נאַמען. 5. טאַקע — indeed. 6. פֿרי (קעדי) — in order to.
7. מעשה (מיסע), מעשיות (מיסעס) — story, stories. 8. ערנסט —
serious. 9. טרויעריק — sad.

1. פֿאַלק, פֿעלקער — people, nation. 2. גערעכנט — thought.
3. אָפּהיטן — to keep, observe. 4. פֿאַרויבערונג, זיכערונג — assurance.
5. צוואַג — promise. 6. פֿאַרמאָגן — to possess. 7. שאַף — sheep.
8. רינדער — cows, oxen. 9. צעפּוילן — to rot.

1. אייביק — eternal. 2. שווערן — to swear. 3. דינען — serve.
— to listen. 4. בורא (בוירע) — גאָט. 5. שבוּעה (שוואַוע) — oath.
6. פֿאַלגן — to listen, obey. 7. עדות (איידעם) — witness. 8. אַוודאי
(אוואַדע) — געוויס. 9. שטראַלן — שיינען.

1. ווערט — value. 2. אָנבאַטן — to offer. 3. מינדסטן —
קלענסטן. 4. פסדר (קעסיידער) — continuously. 5. ווענדט זיך אין
אונדז — is up to us.

פֿראַגעס:

1. וואָס האָט גאָט געבעטן פֿון די יידן איידער ער האָט זיי געגעבן
די תורה? 2. פֿאַרוואָס האָט דער אייבערשמער ניט געוואַלט נעמען
פֿאַר אַ פֿאַרויבערונג גאַלד און זילבער? די שטערן אין הימל? 3. וועלכע
פֿאַרויבערונג האָט גאָט אָנגענומען? 4. וואָס דאַרפֿן ייִדישע קינדער מאַכן
אז די תורה זאל אייביק בלייבן ביים פֿאַלק? 5. לייגעט פֿאַר עטלעכע
שורות וואָס גיבן איבער דעם הויפט־געדאַנק פֿון דער דערציילונג.

אודאי פסדר לבנה	בורא שבוּעה עדות	פרי מעשיות מעשה	תורה רבי מאיר
-----------------------	------------------------	-----------------------	---------------------

א מילכיקע סעודה

רה-פייגע שטייט אין קיך לעבן קיכטיש. אויפן טיש איז אויסגעשטעלט אַ טאָפּ פוטער און אַ שטיקל קעז און לעבן איר שטייען אירע צוויי קינדערלעך, יאַסעלע און רייזעלע.

— נו, קינדערלעך, וועלן מיר היינטיקן שבועות האָבן מילכיקע קנישעס! אַזאַ פוטער, אַזאַ קעז האָב איך שוין לאַנג ניט געהאַט, אַזאַ פֿרישקייט, עס שמעקט אַזש!

און יאַסעלע מיט רייזעלען האָבן אַזוי ליב קנישעס, אַז נאָך אַ צייט פֿאַר שבועות האָבן זיי געהלומט ווי די מאַמע וועט מאַכן שבועות אַ מילכיקע סעודה.

**

— קינדערלעך! — רופֿט זיך פּלוצעם אַן די מאַמע — לויפֿט אַריבער צו לאה די שכנטע און זאָגט איר, אַז איך האָב זי געבעטן לייען פֿאַר אונדז אַ בעקן.

די קינדערלעך זיינען ווי צוויי פֿייגעלעך אַוועקגעפֿלויגן.

— איך אליין וועל טראָגן דעם בעקן, איך דאַרף ניט רייזעלען.

— איך וועל טראָגן, איך דאַרף ניט יאַסעלען.

— קריגט זיך ניט, טראָגט ביידע — שרייט זיי נאָך די מאַמע — קריגט זיך ניט.

אין עטלעכע מינוט אַרום האָט זיך געהערט, ווי יאַסעלע מיט רייזעלען גייען צוריק מיט פֿאַראַד און מיט מוזיק.

ביידע טראָגן דעם בעקן און מיט צוויי שטעקעלעך פּויקט מען אויס אַ גאַנצן מאַרש אויף דעם בעקן, און מיט די מילעכלעך העלפֿט מען צו, ווי מיט אַ טרובע און אַ פֿלייט.

דאָס פּויקן אין בעקן און דאָס טראָמפּייטן מיט די מילעכלעך האָט אַנגעמאַכט אַ רעש אין געסל. מען האָט געמיינט, אַז סאַלדאַטן מיט מוזיק קומען אַן אין שטעטל.

דאָס גאַנצע געסל קינדער זיינען זיך צוזאַמענגעלאָפֿן, און יעדער, ווער עס האָט נאָר געקענט זיך צורוקן צו דעם בעקן, האָט געגעבן אַ פּויק. דער מיט אַ שטעקל, דער מיט אַ שטיינדל און דער מיט אַ פֿויסט.

ווער ווייס ביז וואָנען עס וואָלט אזוי געדויערט דער „מאַרש“ מיט דעם פויקן, ווען ס'קומט ניט פלוצעם אָן שרה-פֿייגע. זי איז שוין פֿאַרטיק געוואָרן מיט דעם קלעפן די קנישעס, איז זי אַרויס-געלאָפֿן און אַרויסגעכאַפּט ביי די „סאַלדאַטן“ דעם בעקן.

**

אין אַ האַלבער שעה אַרום האָבן זיך אין געסל געהערט געשרייען. דאָס האָבן זיך געקריגט שרה-פֿייגע מיט דער שכנטע. — איבער אייער בעקן האָב איך דאָס אַ פֿאַרשטערטן יום-טובֿ, איר האָט מיר געשיקט אַ בעקן מיט אַ לאַך. די פוטער איז אויס-גערונען און אַליץ איז פֿאַרברענט געוואָרן.

דאָס האָט געשריען שרה-פֿייגע. לאה די שכנטע האָט אָבער געטענהט:

— די לאַך האָט איר געמאַכט. איך האָב געוואָלט זיין אַ גוטע און איך געליען דעם בעקן, איך האָב איך געגעבן אַ גאַנצן בעקן — איר האָט מיר אָפּגעגעבן אַ צעלעכערטן.

— אַזא אומגליק, אַזא אומגליק, אַזא קעז מיט פוטער איבער-געפֿירט! — האָט שרה-פֿייגע ניט געקאַנט פֿאַרגעסן.

**

יאָסעלע מיט רייזעלען האָבן זיך פֿאַרקליבן ערגעץ ווייט אין אַ ווינקל. זיי האָבן גוט געוואוסט, פֿון וואָנען עס נעמט זיך די לאַך, און זיי האָבן באַקלאַגט די פֿאַרברענטע קנישעס.

— דו ביסט שולדיק, — איז יאָסעלע געווען ברוגז אויף רייזעלען, — איך אַליין האָב געוואָלט טראַגן דעם בעקן.

— ניין, דו. איך האָב געוואָלט טראַגן דעם בעקן.

(מ. ספּעקטאָר)

פֿראַגעס:

1. וואָס האָט די מאַמע צוגעזאָגט יאָסעלען מיט רייזעלען? 2. פֿון וואָנען האָבן די קינדער געוואוסט, אַז די מאַמע וועט האַלטן וואַרט?
3. וואָס האָט די מאַמע געבעטן די קינדערלעך? 4. וואָס איז געשען אין גאַס, ווען די קינדער האָבן זיך אומגעקערט מיטן בעקן? 5. פֿאַר-וואָס האָבן זיך ביידע שכנות צעקריגט? 6. וואָס האָבן זיי זיך איינע די אַנדערע פֿאַרגעוואַרפֿן? 7. פֿאַרוואָס איז דער מאַמעס אומגליק געווען אזוי גרויס? 8. ווער איז אין דער אמתן געווען שולדיק? 9. וואָס האָבן יאָסעלע מיט רייזעלען איצט געטאָן? 10. וואָס פֿאַר אַ שטראַף האָבן די קינדער באַקומען?

אין אונט

ווינטער-אונט, — שטיל און רואיק
איז אין אונדזער הויז,
ביי דעם אויוון זיצט די באַבע,
האַלט מיך אויף איר שוים.

מיט אן אומעטיקן שמייכל
קוקט זי אויפן פּלאַם
און דערציילט מיר ווי אַ פּוינל
האַט געלעבט ביים ים.

ווי אַ שיף איז צוגעשוואומען
צו אן אינדזל ווייט,
ווי געלערנט האָבן תּוּרה
זיבן אַלטע לייט.

ווי אַ וואָרף געטאָן דער מלך
האַט זיין רינג פֿון נאַלד,
נאַר דאָס קינד צום אַפּנאַט בוקן
האַט זיך ניט געוואָלט.

ווי אַ בעטלער איז געקומען
צו אַ גושן ייד...
אָדער גאָר זי הייבט אָן זינגען
שטילערהייט אַ ליד.

ווי געפֿלויגן איז אַ פֿאָווע
 איבער גרינעם וואַלד,
 ווי די כאַפּערס פֿלעגן כאַפֿן
 קינדערלעך מיט גוואַלד.

און איך הער זיך צו פֿאַרפֿישוֹפֿט
 צו דער באַבעס רייד,
 און פֿון מײַנע אויגן פֿאַלן
 טרערן שטילערהײַט.

קינער איז ניטאָ אין צימער —
 מערניט מיר באַנאַנד
 און די טאַנצנדיקע שאַטנעם
 אויף דער ווײַסער וואַנט.

(נחום יוד)

וואָס באַטײַט ?

1. אויוון — stove. 2. שויס — lap. 3. פֿלאַם — פֿינער.
 4. אינדזל — island. 5. מלך (מיילעך) — קיניג. 6. אָפּגאַט — idol.
 7. בוקן — to bow. 8. בעטלער — beggar. 9. פֿאָווע — peacock.
 10. מיט גוואַלד — by force. 11. פֿאַרכישוֹפֿט — enchanted. 12. מיר
 באַנאַנד — מיר ביידע.

א חדר-מעשה

בן יאר איז מיר געוואָרן — און די מאַמע, זאָל
געזונט זײַן, האָט געזאָגט: — נו, צײַט אין
חדר, צײַט אין חדר גײן, מײַן קינד! אויס,
אַ סוף, גענוג געהוליעט אויף דער וועלט,
אַרומגעפֿלויגן פֿרײַ און גליקלעך ווי אַ פֿויגל,
פֿרײַש און פֿרײַלעך ווי דער ווינט.

און אַברמהל דער באַהעלפֿער האָט מיך
אַײַנגעהילט, פֿאַרוויקלט אין אַן אַלטן געלן טלית און אַוועק מיט
מיר אין חדר.

ס'איז געווען אַ וואונדער-שיינער, פֿרײַשער, ליכטיקער פֿרײַ-
מאַרגן. שײַן און ליכטיק, רײַן און פֿרײַש האָבן שטראַלן זיך געגאַסן
דורכן פֿענצטערל אין חדר און געפֿינקלט אויפֿן רבין, אויפֿן סידור,
אויפֿן טיש. און עס האָט זיך אַנגעהויבן דער עקזאַמען: — זאָג
נאָר, בחור, וואָס איז דאָס? — אַן אַלף. — ריכטיק! דאָס? —
אַ ה. — און דאָס? — אַ ת.

און בײַ יעדן אות, בײַ יעדן ענטפֿער פֿאַלן מיר פֿון אויבן לעקעך,
ראַזשינקעס, קאַנפֿעקטן, ניס און מאַנדלען אַן אַ סוף. און דער
רבי, רב בנימין (זאָל ער אַ ליכטיקן גן-עדן האָבן) זאָגט: — דו
זעסט? דאָס וואַרפֿן דיר מלאַכימלעך, מײַן קינד! זאָלסט מיט
חשק לערנען תורה, לערנען תורה, לערנען חכמה. און געדענק,
מײַן קינד, ווער סױויל ניט לערנען, בלײַבט אויף אײַביק בלינד.

(ש. פֿרוג)

וואָס באַמײַנט?

1. אַ סוף — אַן ענד. 2. געהוליעט — זיך פֿרײַלעך געמאַכט.
3. באַהעלפֿער — דער וואָס העלפֿט אַרויס דעם רבין אין חדר. 4. אײַני
הילף, פֿאַרוויקלען — to wrap in. 5. טלית — prayer-shawl. 6. גע-
פֿינקלט — געשיינט. 7. רבי (רעבע) — אַ לערער פֿון קינדער. 8. סידור
(סידער) — אַ ייִדיש געבעט- (prayer) בוך. 9. בחור (באַכער) — ייִנגל.
10. אות (אַס) — בוכשטאַב. 11. לעקעך — ginger-cake. 12. ראַזשיני
קעס — raisins. 13. ניס — nuts. 14. מאַנדלען — almonds. 15. גוידען
(גאַן-אײַדן) — heaven. 16. מלאַכימלעך (מאַלאַכימלעך) — angels.
17. מיט חשק (מיט כײַשעק) — מיט ווילן. 18. חכמה (כאַכמע) —
wisdom.

דער אַלף־בית

אויפן פריפעטשיק ברענט אַ פֿייערל
 און אין שטוב איז היים,
 און דער רבי לערנט קליינע קינדערלעך
 דעם אַלף־בית.

זעט זשע, קינדערלעך, נעדענקט זשע, מײַערע
 וואָס איר לערנט דאָ;
 זאָגט זשע נאָך אַ מאָל, און טאַקע נאָך אַ מאָל:
 קמץ אַלף — אַ.

(מ. מ. וואַרשאַווסקי)

איד בין שוין א גרויסער

— „ברענג היינט מיט זיך א ליכטל“ — האָט צו מיר געזאָגט דער רבי, ווען איד האָב זיך אָנגעטאָן צו גיין אַהיים עסן מיטאַג. — אַלע יינגלעך, וואָס לערנען שוין חומש, הייבן היינט אָן צו לערנען אין אַוונט. פֿון היינט אָן דאַרף יעדער חומש-יינגל ברענגען יעדע וואָך אַ ליכטל צו באַלייכטן דעם טיש ביים לערנען און אַ לאַמטערנע צו באַלייכטן זיך דעם וועג ביים גיין בינאַכט אַהיים.“

— היינט הייב איד אָן צו לערנען אין אַוונט — האָב איד זיך געטראַכט, גייענדיק אַהיים צו מיטאַג. — אַ, וואָס פֿאַר אַ טייערע בשורה דאָס איז! ווי איד וועל נאָר אַרײַנגיין אין שטוב, וועל איד גלייך אָנזאָגן דער מאַמען און מײַנע שוועסטערלעך, אַז איד בין שוין אַ גרויסער, אַז איד וועל זיך שוין מער ניט שפּילן מיט זיי, ווי ביז איצט.

ווי גוט איז דאָס צו זײַן אַ גרויסער!

איד געדענק, אַז פֿאַר-אַ-יאָרן בין איד נאָך געווען אַ קליינער. אַלע יינגלעך פֿלעגן זאָגן: משהלע איז נאָך אַ קליינער, ער לערנט נאָך ניט אין אַוונט. דער באַהעלפֿער פֿלעגט מיך טראָגן אַהיים אויף זײַנע אַקסלען און פֿלעגט זאָגן צו מײַן מאַמען: — משהלע איז נאָך אַ קליין יינגעלע, ער קאָן נאָך ניט גיין צו פֿוס איבער דער בלאַטע.

אַ קליינער! אַ קליינער! אַט דאָס וואָרט האָב איד געהערט פֿון אַלע זײַטן. אוי, האָב איד געוואָלט זײַן שוין אַ גרויסער, לערנען חומש און זיצן אין אַוונט אין חדר!

און איצט בין איד שוין אַ גרויסער! איצט לערן איד שוין חומש און היינט הייב איד שוין אָן צו לערנען אין אַוונט!
אַ, ווי גוט, ווי וואויל!

(ז. פֿייערבערג)

וואָס באַטייט ?

1. ליכטלעך — candles.
2. בשורה (פסורע) — אָנזאָג, ווען מען זאָגט אָן עפעס.
3. אַקסלען — shoulders.
4. בלאַטע — mud.

מיר איז גוט — איך בין א יתום

א.

וון זינט איך בין צו מיין שכל געקומען, געדענק
איך ניט, איך זאל זיין אזא מיוחס, ווי אצינד.
וואָס איז מיט מיר דער יחוס? — מיין טאטע,
פייסע דער חזן, איז געשטאַרבן און איך בין
געבליבן א יתום.

פֿון דעם ערשטן טאָג נאָך שבועות האָבן
מיר אָנגעהויבן זאָגן קדיש — איך און מיין
ברודער עליע. ער טאָקע האָט מיך אויסגעלערנט זאָגן קדיש.
מיין ברודער עליע איז אַ געטרייער ברודער, אָבער נישט קיין
גוטער רבי: ער איז אַ פעסן, ער שלאָגט זיך! ער האָט אויפֿגעעפֿנט
אַ סידור און האָט זיך אוועקגעזעצט מיט מיר און האָט אָנגעהויבן
מיט מיר צו שטודירן.

ער האָט מיט מיר איין מאָל איבערגעזאָגט דעם קדיש און ער
וויל, אַז איך זאל שוין קענען אויף אויסנווייניק. ער חזרט איבער
מיט מיר נאָך אַ מאָל פֿון אָנהייב ביזן סוף און הייסט מיר, אַז איצט
זאל איך שוין זאָגן אליין. איך זאָג אליין, אָבער עס גייט ניט.
ביזן מיטן קדיש איז נאָך ווי עס איז, און נאָך דעם פֿאַרטשעפע
איך זיך. דערלאַנגט ער מיר מיטן עלנבויגן און זאָגט מיר, אַז דער
קאַפּ איז מיר אַ פנים ערגעץ אין דרויסן. ער פֿוילט זיך ניט און
חזרט איין מיט מיר נאָך אַ מאָל. און ווען איך ווייס נאָך אַלץ ניט,
נעמט ער מיך אָן פֿאַרן אויער און זאָגט, אַז דער טאטע זאל אויפֿשטיין
און זען, וואָס פֿאַר אַ זון ער האָט...

— וואָלט איך פֿאַרשפֿאַרט זאָגן קדיש!

אַזוי זאָג איך צו מיין ברודער עליע און כאָפּ פֿון אים אַ געשמאַקן
פֿאַטש מיט דער לינקער האַנט אין דער רעכטער באַק אַריין.
דערהערט די מאַמע און גיט אים אַ פסק, ער זאל מיך ניט שלאָגן,
וואָרעם איך בין א יתום.

— גאָט איז מיט דיר! וואָס טוסטו? וועמען שלאָגסטו? האַסטו
פֿאַרגעסן אַ פנים, אַז דאָס קינד איז א יתום?!

שלאַפֿן שלאָף איך מיט דער מאַמען אינעם טאַטנס בעט, דאָס
איינציקע שטיקל מעבל אין שטוב; די קאַלדרע גיט זי אָפּ כמעט
אין גאַנצן מיר.

— דעק זיך איין — זאָגט זי צו מיר — און ווער אַנטשלאַפֿן, מיין
טייערער יתום, עסן איז ניטאָ וואָס...

דעקן דעק איך זיך איין, אָבער שלאַפֿן שלאָף איך ניט: איך
חזר דעם קדיש אויף אויסנווייניק.

אין חדר גיי איך ניט, לערנען לערן איך ניט, דאַוונען דאַוון איך
ניט, זינגען זינג איך ניט. פטור פֿון אַלצדינג.

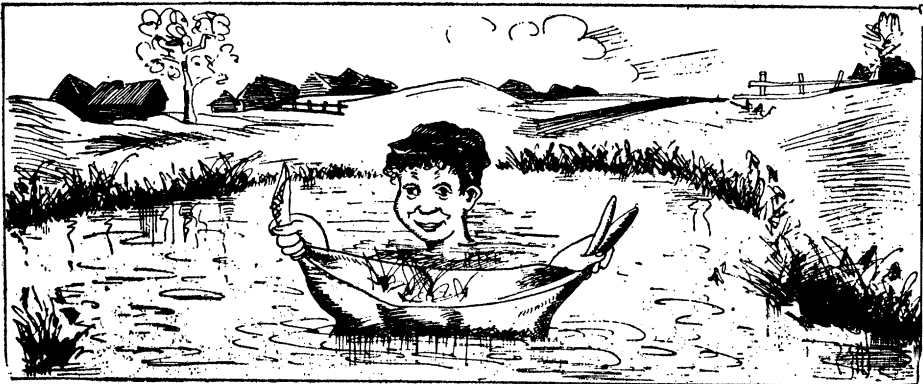
מיר איז גוט — איך בין אַ יתום!

וואָס באַטייט ?

1. קומען צום שכל (סייכל) — אָנהייבן פֿאַרשטיין. 2. זיין אַ מיוחס (מעיוכעס) — זיין וויכטיק, to be important. 3. יחוס (ייכעס) — וויכטיק, importance. 4. חזן (כאַזן) — cantor. 5. זאָגן קדיש (קאָדעש) — זאָגן אַ געבעט (prayer) נאָך אַ מויטן. 6. אַ פעסן (קניסן) — אַ בייזער. 7. סידור (סידער) — דאָס ייִדישע געבעט-בוך. 8. חזרט (כאַזערט) איבער — לערנט איבער. 9. איך פֿאַרטשעפּע זיך — כלייב שטיין אין מיטן. 10. אַ פנים (אַפּאַנים) — ווי עס זעט אויס. 11. פֿאַרשפּאַרט — ניט געדאַרפֿט מער, spared. 12. געבן אַ פּסק (פּסאַק) — שטאַרק אויסרעדן. 13. מעבל — furniture. 14. קאַלדרע — quilt. 15. כמעט — almost. 16. פטור (פּאַטער) פֿון אַלצדינג — פֿרײַ פֿון אַלצדינג, ער דאַרף גאַרנישט טאָן.

פֿראַגעס :

1. פֿון וואָס קען מען זען, אַז עליע איז אַ געטרניער ברודער, אַבער נישט קיין גוטער רבי? 2. ווער נעמט זיך פֿסדר אָן פֿאַר מאַמעלען?
3. וואָס זאָגט די מאַמע עליען? (לייען עס פֿאַר). 4. פֿאַרוואָס טאָר מען נישט שלאָגן קיין יתום? ווי רעכנט איר? 5. ווי לעבט זיך מאַטלס פֿאַמיליע? איז זי אַרעם, אָדער רייך? 6. געפֿינט די שמעל, פֿון וועל-כער מע קען דאָס אויסגעפֿינען? 7. פֿאַרוואָס האַלט מאַטל, אַז ס'איז גוט צו זיין אַ יתום? 8. לעבט זיך אים טאַקע זייער גוט? 9. וואָס פֿאַר אַ מענטש איז דער ברודער עליע? 10. פֿון וואָס קען מען זען, אַז ער איז אַ פֿעסן? 11. וואָס פֿאַר אַ מענטש איז די מאַמע?

ב.

מזל-טוב! איך קאָן שוין גאַנץ קדיש אויף אויסנווייניק! דעם לאַנגן קדיש אויך.

ווייל איך זאָג קדיש אין דער פֿרי און אויף דער נאַכט, גיי איך שוין מער נישט צו הערש-בער דעם חזן זינגען. איך בין פֿריי. אַ גאַנצן טאָג געפֿיין איך זיך ביים טייך: אָדער איך כאַפּ פֿיש, אָדער איך באַד זיך. כאַפּן פֿיש האָב איך זיך אויסגעלערנט פֿון זיך אליין. אַז איר ווילט, קען איך אייך אויך אויסלערנען: מע טוט אויס דאָס העמד און מע פֿאַרקניפט דעם אַרבל און מע גייט פֿאַוואַליע ביזן האַלדז אין וואַסער. מע דאַרף גיין לאַנג, לאַנג. אַז איר פֿילט, אַז דאָס העמד איז שווער, איז אַ סימן, אַז ס'איז פֿול; גייט איר אַרויס וואָס גיכער און טרייסלט אויס דאָס גאַנצע גראָז מיט דער בלאַטע

און קוקט זיך גוט צו. אין גראַז ליגן פֿאַרפלאַנטערט אַפֿט מאַל קליינע זשאַבקעלעך, וואַרפֿט זיי אַרײַן צוריק אין וואַסער אַרײַן, קיין פֿיש זאָלט איר ניט זוכן. אַמאָל איז געווען פֿיש אויך. היינט איז נישטאָ.

פֿון וואַנען האָט זיך דערוואוסט מײַן ברודער עליע, אַז איך כאָפֿ פֿיש, ווייס איך ניט. ער האָט מיר שיער ניט אָפגעריסן אַן אויער פֿאַר די פֿיש. אַ גליק, וואָס פעסיע די גראַבע, אונדזער שכנה, האָט דערזען. אַן אייגענע מאַמע דאַרף זיך אַזוי ניט איינשטעלן פֿאַר איר קינד.

— אַט אַזוי שלאָגט מען אַ יתום ?

מײַן ברודער עליע האָט זיך פֿאַרשעמט און האָט מיר אָפגעלאָזן דעם אויער.

אלע שטעלן זיך אײַן פֿאַר מיר. מיר איז גוט — איך בין אַ יתום.

וואָס באַמײַט ?

1. מזל-טובֿ (מאָזל-טאָוו) — congratulations.
2. טײַך — river.
3. פֿאַרקניפֿן — to tie.
4. אַרבל — sleeve.
5. פּאַוואַליע — לאַנגזאַם.
6. אַ סימן (סימען) — a sign.
7. טריימלען — to shake.
8. בלאַמע — mud.
9. פֿאַרפלאַנטערט — entangled.
10. זשאַבקעלעך — frogs.
11. איינשטעלן זיך — זיך אָננעמען.

פֿראַגעס :

1. וואָס טוט מאַטל אַ גאַנצן טאָג ביים טײַך ?
2. פֿאַרוואָס איז מאַטל איצט גליקלעך ?
3. פֿאַרוואָס וואַרפֿט מאַטל אַרײַן די זשאַבקע-לעך צוריק אין וואַסער ?
4. ווי רעכנט איר, פֿאַרוואָס איז דער ברודער עליע בײַז אויף מאַטלען וואָס ער כאָפֿט פֿיש ?
5. ווער שטעלט זיך אײַן פֿאַר מאַטלען ?
6. פֿאַרוואָס האָט זיך עליע פֿאַרשעמט ?

ג.

אונדזער שכנה פעסיע די גראַבע האָט זיך אין מיר פֿאַרליבט. זי האָט זיך צוגעטשעפעט צו דער מאַמען, איך זאָל דערווייל זײַן בײַ איר, בײַ פעסיען הייסט עס.

— וואָס וועט אייך אַרן ? — האָט זי געטענהט. — עס גייען ביי מיר צום טיש צוועלף, וועט זיין אַ דרייצנטער. ביי דער מאַמען האָט זי קוים געפּוועלט, האָט זיך אָבער אַרויסגעשטעלט מיין ברודער עליע :

— ווער וועט אויף אים אַכטונג געבן, ער זאל גיין זאָגן קדיש ? — איך וועל אַכטונג געבן, ער זאל גיין זאָגן קדיש. נו, שוין ? האָט איר צו מיר גאַרניט ?

פעסיע איז נישט קיין גבירטע, איר מאַן איז אַן איינבינדער און הייסט משה. ער האָט אַ שם פאַרן בעסטן באַלמעלאַכע. דאָס אַליין איז אָבער קאַרג. מע דאַרף נאָך האָבן מזל אויך. אַזוי זאָגט פעסיע צו מיין מאַמען.

מיין מאַמע גיט איר נאָך. זי זאָגט, אַז צום שליממזל דאַרף מען אויך האָבן מזל. פאַר אַ סימן נעמט זי מיך ; אַט בין איך אַ יתום און אַלע ווילן מיך. פאַראַן בעלנים, וואָס ווילן מיך אויף שטענדיק. נאָר ווי לאַנג קרענקען אירע שונאים, ווי לאַנג זי וועט מיך אַוועק-געבן אויף שטענדיק ! אַזוי זאָגט די מאַמע און וויינט. זי האַלט זיך אַן עצה מיט מיין ברודער עליע.

— ווי מיינסטו ? זאל ער זיין דערווייל ביי פעסיען ?

מיין ברודער עליע איז שוין אַ גרויסער. אַניט וואַלט מען זיך מיט אים ניט געהאַלטן קיין עצה. ער גלעט זיך מיט דער האַנט דעם ריינעם, ניט באַוואַקסענעם פנים, גלייך ווי ער וואַלט שוין געהאַט אַ באַרד, און רעדט ווי אַ גרויסער : אַבי ער זאל נאָר ניט זיין קיין שייגעץ.

און עס בלייבט, אַז איך וועל זיין דערווייל ביי אונדזער שכנה פעסיע.

וואָס באַטייט ?

1. צוגעשטעפּט — צוגעשטאַנען, ניט אָפּגעלאָזן. 2. אַרן, וואָס אַרם אייך ? — what do you care? 3. געטענהט (געטיינעט) — געהאַלטן אין איין רעדן. 4. געפּוועלט (געפּוילט) — אויסגעפּירט. 5. שם (שעם) — אַ נאָמען. 6. קאַרג איז אים — ניט גענוג איז אים. 7. מזל (מאַזל) — גליק. 8. צום שליממזל (שליממאַזל) — צום אומגליק. 9. פאַר אַ סימן (סימען) — ווי אַ באַווייזן. 10. בעלנים (באַלאַנים) — אַזעלכע וואָס ווילן. 11. שונאים (סאַנים) — פּיינד. 12. עצה (אייצע) — advice.

פֿראַגעס :

1. פֿאָרוואָס וויל ניט דער ברודער עליע, אז מאַטל זאָל זײַן בני פּעסיען ?
  2. וואָס הייסט : צום שליםמזל דאַרף מען אויך האָבן מזל ?
  3. פֿאָרוואָס ברענגט די מאַמע דאָס ווערטל ?
  4. פֿאָרוואָס וויינט דערבני די מאַמע ?
  5. מיט וועמען האַלט זיך די מאַמע אָן עצה ? פֿאָרוואָס ?
  6. וואָס בלייבט צום סוף ?
- לייענט פֿאָר דעם שמועס צווישן פּעסיען, דער מאַמען און עליען וועגן דעם, צי מאַטל זאָל גיין צו פּעסיען. לייענט פֿאָר דעם טייל, וואו עס ווערט באַשריבן דער ברודער עליע.

ד.

אונדזער שכנה פּעסיע, זאָל מיר מוחל זײַן, האָט געזאָגט אַ גרויסן ליגן. צוועלף, האָט זי געזאָגט, גייען בני איר צום טיש. לויט מיין מיינונג, בין איך דער פֿערצנטער. אַ פנים זי האָט פֿאָר-געסן אַרייַנצורעכענען דעם בלינדן פֿעטער ברוך. און אַפֿשר האָט זי אים ניט אַרייַנגעשטעלט צווישן די עסערס דערפֿאַר, וויל ער איז שוין זייער אַלט און האָט קיין ציין ניט אויף צו קייען. איך וועל מיך ניט שפּאַרן. קייען קען ער ניט, אָבער דערפֿאַר שלינגט ער ווי אַ גאַנדז און כאַפט. אַלע כאַפּן זיי. זייער כאַפּן איז אויסערגעוויינטלעך. איך כאַפּ אויך. שלאָגן זיי מיך. מיט די פּיס אונטערן טיש שלאָגן זיי מיך. מער פֿון אַלע שלאָגט זיך ושתי (וואַשטי). ושתי (וואַשטי) איז אַ רוצח. הייסן הייסט ער הערשל, נאָר וויל ער האָט אַ גוליע אויפֿן שטערן, האָט מען אים אַ נאָמען געגעבן ושתי. אַלע האָבן זיי דאָ נעמען און צונעמענישן : „קלעצל“, „קאָטער“, „פּעטעלעלע“, „גיב מיר נאָך“, „שמיר מיט פּוטער“... האָט קיין יסורים ניט — יעדער נאָמען האָט זיך זײַן מיין. פיניע הייסט „קלעצל“ דערפֿאַר, וויל ער איז גראַב און קלילעכיק ווי אַ קלעצל. וועלול איז אַ שוואַרצער, רופֿט מען אים „קאָטער“. מענדל האָט אַ שפיצעכיקע נאָז, איז ער אַ „טשערנאַהויז“. „פּעטע-לעלע“ האָט מען אַ נאָמען געגעבן פֿינטלען דערפֿאַר, וויל ער קען ניט רעדן. בערל איז אַ גרויסער נאַשער : אז מע גיט אים אַ שטיקל ברויט מיט שמאַליץ, זאָגט ער „גיב מיר נאָך“.

מיר האָבן זיי אַ נאַמען געגעבן — טרעפֿט ווי אַזוי? — מאַטל מיט די לעפֿצן... לעפֿצן איז אַ דײַטשיש וואָרט. אויף אונדזער לשון הייסט דאָס „ליפֿן“. איך וואָלט וועלן זען יענעם מענטשן, וואָס זאָל עסן און ניט מאַכן מיט די ליפֿן. איך ווייס ניט פֿאַר-וואָס — מיר איז דאָס צונעמעניש שטאַרק ניט געפֿעלן! און וויל ס'איז מיר ניט געפֿעלן, רייצן זיי זיך מיט מיר און רופֿן מיך דווקא אַזוי. איר האָט נאָך אַזעלכע ניט געזען! פֿרײַער האָב איך בײַ זיי געהייסן „מאַטל מיט די לעפֿצן“; נאָך דעם גלאַט „מיט די לעפֿצן“; שפּעטער — „די לעפֿצן“; נאָך שפּעטער — „לעפֿצן“.

— לעפֿצן! וואו זײַט איר?

— לעפֿצן, ווישט אָפֿ די נאָז!

עס פֿאַרדריסט מיך און עס ברענט מיך. און איך וויין. דערזעט דער פֿאַטער זייערער, פעסיעס מאַן, משה דער אינבינדער, אין מאָל, אַז איך וויין; פֿרעגט ער מיך, וואָס וויין איך? זאָג איך אים: — ווי אַזוי זאָל איך נישט וויינען, אַז איך הייס מאַטל, און מע רופֿט מיך „לעפֿצן“. פֿרעגט ער: ווער? זאָג איך: „ושת״. וויל ער שלאָגן „ושת״ן, זאָגט „ושת״: — ס'איז ניט איך, ס'איז „קלעצל“. וויל ער שלאָגן „קלעצלען“, זאָגט „קלעצל“: — ס'איז ניט איך, ס'איז „קאַטער“. איינער אויפֿן אַנדערן, דער אַנדערער אויפֿן דריטן — אַ מעשה אַן אַן עק! נעמט דער פֿאַטער, משה דער

אינבינדער, און לייגט זיי אוועק אלע איינציקווייז און שמייסט זיי אפ מיט א טאָוול פֿון אַ סידור און זאָגט זיי: — איך וועל אייך ווייזן, ווי אזוי צו לצעווען פֿון אַ יתום!
 אָט אזוי: יעדער נעמט זיך אָן פֿאַר מיר. אלע שטעלן זיך איינפֿאַר מיר.

מיר איז גוט — איך בין אַ יתום.

(שלום-עליכם)

וואָס באַמיינט ?

1. מוחל (מויכל) זיין — אַנטשולדיקן. 2. שפּאַרן זיך — to argue.
3. קניען — to chew. 4. שלינגט ער — swallows. 5. אויסערגעוויינט ליך — ניט געוויינטלעך. 6. רוצח (רויצייער) — מערדער. 7. גוליע — tumor. 8. צונעמענישן — nicknames. 9. האָט קיין ימורים (יִסורים) ניט — זאל אייך ניט וויי טאָן, פֿאַרדריסן. 10. שמאַליך — פֿעמס פֿון אַ גאַנדו. 11. רייצן זיך — to tease. 12. טאָוול — cover of a book.
13. לצעווען (לעצעווען) — אַפּלאַכן, make fun of.

פֿראַגעס:

1. פֿאַרוואָס מיינט מאַטל, אַז די שכנה פעסיע האָט געזאָגט אַ לייגן ?
2. פֿאַרוואָס איז מאַטל ניט צופֿרידן ?
3. וואָס פֿאַר אַ צונעמען-נישן האָבן די קינדער ?
4. וואָס איז זייער מיינ ?
5. פֿאַרוואָס האָבן די קינדער גערופֿן מאַטלען „לעפֿצן“ ?
6. פֿאַרוואָס וויינט מאַטל ?
7. ווער נעמט זיך דאָס מאַל אָן פֿאַרן יתום ?
8. וואָס פֿאַר אַ שטראַף קריגן די קינדער ?

לייענט די שטעלן: (1) וואו מע באשרייבט דעם פֿעטער ברוך (באַרעך). (2) דאָס עסן בנים טיש. (3) ווי די קינדער וואַרפֿן די שולד איינער אויף דעם אנדערן.

**

1. איז די דערציילונג אַ פֿריילעכע אַדער אַ טרויעריקע ? דערקלערט איינער מיינונג.
2. וועלכע זינגען די קאמישסמע טיילן פֿון דער מעשה ? לייענט זיי פֿאַר.
3. וועלכע טרויעריקע פּאַסירונגען ווערן דערמאָנט אין דער געשיכטע ?
4. לייענט פֿאַר אַלע ערטער, וואו ס'רעדט זיך וועגן דער מאַמען.
5. פֿון וואָס קען מען זען, אַז זי איז אַ גוטע מאַמע ?
6. לייענט פֿאַר די שטעלן וואָס ווייזן, אַז מאַטלען איז שלעכט, און דאָך זאָגט ער: ס'איז גוט צו זיין אַ יתום.

אויפֿגאַבע: שטעלט צונויף אַ פּלאַן פֿון דער מעשה. טיילט זי איין אין קליינע טיילן און קלייבט צו אַ נאַמען פֿאַר יעדן טייל.

צו די לערערס

דאָס בוך: „דאָס לעבעדיקע וואָרט“ איז באַשטימט פֿאַר דעם דריטן לערניאָר און פֿאַרבייט „מזן שפראַכבוך וו“.

די צונויפֿשטעלערס האָבן — אויפֿן סמך פֿון דער לערערשער דערפֿאַרונג — אַרויסגעפֿונען אַז עס לאַזט זיך ניט קאַמבינירן אַ לייענבוך מיט שפראַך־אַרבעטן. שפראַכלעכע און גראַמאַטישע אַרבעטן דאַרפֿן אויסגעטיילט ווערן אין באַזונדערע העפֿטן.

ממילא האָבן מיר פֿאַרבייטן דעם פֿריערדיקן נאָמען אויף: „דאָס לעבעדיקע וואָרט“, אַ נאָמען וואָס איז מער פֿאַסיק פֿאַר דעם איצטיקן לייענבוך.

מיט דעם נאָמען האָט זיך גערופֿן אין פּוילן דאָס פֿאַרשפּרייטע לערנבוך פֿון ש. באַסטאַמסקי און ז. רייזען ע"ה, וועלכע זיינען צוזאַמען מיטן לערנבוך אומגע־קומען אין די טרויעריקע טעג פֿון דער גרעסטער אַכזריות קעגן אונדזער פֿאַלק. זאָל דאָס איצטיקע בוך זיין אַ נאָמען נאָך אַן אומגעקומען בוך.

ווי די לערערס וועלן זען איז „דאָס לעבעדיקע וואָרט“ פּמעט אַ ניי בוך אין פֿאַרגלייך מיט „מזן שפראַכבוך וו“. דאָס בוך איז רייך מיט ייִדישן אינהאַלט און פֿאַרמאַגט אויך אַ סך מאַטעריאַלן גענומען פֿון אַלטע מקורים.

דער לייענשטאַף קאַנצענטרירט זיך אַרום צענטראַלע טעמעס. די צונויפֿ־שטעלערס האָבן גענומען אין אַכט בייס אויסאַרבעטן די טעמעס סײַ דעם נאַציאָ־נאַלן און סײַ דעם סאַציאַלן מאַמענט.

דאָס בוך איז גאָר זאָרגעוודיק רעדאַגירט. די צונויפֿשטעלערס איז אַפֿט אויסגעקומען צו קירצן, פֿאַרבייטן ווערטער און אויסדרוקן, פֿאַראַפֿראַזירן און בכלל אויף פֿאַרשיידענעליי אַנדערע אופֿנים צו פֿאַרגרינגערן די טעקסטן.

נאָך די דערציילונגען און לידער קומען פֿראַגעס און ווערטער־פֿאַרטטישונגען. די פֿראַגעס זיינען פֿון איין זייט דערצייערישע, אַזעלכע וואָס ווילן אַרויסברענגען דעם זינען פֿון דער דערציילונג, אַדער ליד; וואָס ווילן פֿאַרטיפֿן דעם איינדרוק פֿון דעם ליטעראַרישן פֿראַגעמענט; פֿון דער אַנדערער זייט זיינען אויך געגעבן אַזעלכע פֿראַגעס, וואָס זיינען אויסן צו העלפֿן די תּלמידים צו רעקאַנסטרוירן דעם אינהאַלט פֿון דעם געלייענטן.

די פּרטימדיקע פֿראַגעס נעמען אַרום אַ קליינעם סכּום פֿון לייענשטאַף, פּדי עס זאָל גרינגער זיין די קינדער זיך אויסצודריקן און רעדן ווי לאַנג עס לעבן נאָך פֿריש אין זייער זיפּרון די ווערטער און אויסדרוקן פֿון דעם געלייענטן. פֿאַר

יענע תלמידים, וואס קענען נאך ניט דערציילן מיט „אייגענע ווערטער“ זינען די פראגעס אויסן מעגלעך צו מאכן זיי זאלן דערציילן מיט „געבארגטע ווערטער“ דער לערער דארף די ארבעט באטראכטן ווי אן איבערגאנג פֿון לייענען צום פֿרענען דערציילן.

ווי אַ מיטל צו אַנאַליזירן די דערציילונגען און לידער און אויך פֿדי צו מאַטיווירן דאָס לייענען אַ צווייט מאָל דעם זעלבן לייענשטאַף, איז אין בוך פֿאַראַן: (א) סומירנדיקע פֿראַגעס, וואָס דער תּלמיד ענטפֿערט אויף זיי מיט ציטירן פֿון דעם געלייענטן; (ב) די קאַלעקטיווע אַרבעט פֿון צונויפֿשטעלן אַ פּלאַן: לייענען די דערציילונג, אַינטיילן זי אין באַשטימטע איינסן און פֿאַר יעדן טייל געפֿינען אַ נאָמען.

די פֿאַרטייטשונגען פֿון די ווערטער זינען אויסן פֿון איין זייט אויסצומיידן ניט פינקטלעכע דערקלערונגען, פֿון דער צווייטער זייט צו געבן די תּלמידים אַ מעגלעכקייט אין דער היים צו לערנען דעם באַטייט פֿון די נייע אויסדרוקן. געוויינטלעך ווערט דאָס וואָרט פֿאַרטייטשט לויט זיין ניוואַנס אין דעם טעקסט.

די צונויפֿשטעלערס דריקן אויס זייער האַרציקן דאַנק דעם חבר יודל מאַרק פֿאַר די פֿיל וויכטיקע עצות און אַנווייזונגען און חבר י. קאַמינסקי פֿאַר זיין טעכ־נישער מיטהילף. אַ דאַנק קומט אויך די חברים י. בלאַנק און חנה מלאַטעק וואָס זיי האָבן געהאַלפֿן מיט דער קאַרעקטור פֿון בוך.

די צונויפֿשטעלערס האָפֿן, אַז די לערערס, וואָס וועלן זיך באַניצן מיט „דאָס לעבעדיקע וואָרט“ וועלן זיך מיט זיי טיילן מיט זייערע דערפֿאַרונגען פֿדי אין אַ ווייטערדיקער אויפֿלאַגע זאלן קענען אַרבייטגענומען ווערן אויסבעסערונגען אויפֿן סמך פֿון דער לערערשער פּראַקטיק.

ז. יעפֿרויקין
ח. בעז

א י נ ה א ל ט

(פֿון די לידער און מעטהלעך)

- זײַט
 40 ..... 3. צוויי ברידער (אגדה)
 42 ..... 4. אברהם האָט פֿאַרשטאַנען (אגדה)
 5. די קייט פֿון די אַבות (פֿאַלקס־
 מעטה) 43
 6. דריי וואָס האָבן געבעטן צו גאָט
 (פֿאַלקס־מעטה) 45
 7. מען דאַרף נישט משפטן לויט די
 קליידער (אגדה) 48

אַמעריקע

1. צו אַ נצער וועלט — דבורה פע־
 סין 50
 2. צוויי מאָל דער ערשטער — יודל
 מאַרק 55

אונדזער שול

1. די ייִדישע שול — לויט אַברהם
 רייזען 58
 2. מאַמעס האָבן ליב צו וויינען —
 בערל סיגאַל 59
 3. צום נציעם לערניאַר — י. מאַט־
 לינסקי 63
 4. משה גיך — ליטמאַן 64
 5. ייִדיש לשון — א. שינדלער ... 66

שבת

1. פֿרייטיק־צו־נאַכט — נחום יוד . 67
 2. יוסף דער שבת־היטער (פֿאַלקס־
 מעטה) 68
 3. אַ מעשה מיט אַ מטבע — ש. י. עגנון
 70
 4. דער פֿירשט און דער ייד
 (פֿאַלקס־מעטה) 75

- זײַט
 אותיות — י. ח. ראָדאַשיצקי 3

קינדער

1. זון און הימל — מ. באַגדאַנסקי . 4
 2. ברילן — ז. וואַסערצוג 5
 3. קומט אַ פֿויגל — יהואַש 9
 4. למך מיט רעגן־שירעם — לעאַן
 עלבע 10
 5. אַ גוט האַרץ — דעאַמיטיש .. 14
 6. בלומען — מ. בראַדערוואַן 16

יום־טוב־מעשיות

1. דאָס נציע יאַר — מ. אַליצקי .. 17
 2. נצייִאַר (פֿון פעדאַגאָגישן בו־
 לעטען) 17
 3. דעם זיידנס שופֿר — בערל סי־
 גאַל 18
 4. יום־כיפור — מ. אַליצקי 23
 5. דער רב וואָס איז געקומען שפעט
 צו פֿל־נדרוי (פֿאַלקס־מעטה) —
 יודל מאַרק 24
 6. בעניס זיידע מאַכט אַ סוכה —
 לעאַן עלבע 28
 7. אַ סוכה פֿון שלום — לויט י.
 האַלפּערין; ייִדיש: ש. ד. זינגער
 29
 8. בעניס זיידע הוליעט — לעאַן
 עלבע 33
 9. תורה איז די בעסטע סחורה
 (פֿאַלקס־מעטה) 34

מעשיות

1. דאָס וואונדערלעכע פֿייפֿל
 (פֿאַלקס־מעטה) 35
 2. די דרוב פֿוילערס (פֿאַלקס־מעט)
 — ש. באַסטאַמסקי 38

חמשה עשר בשבט

- 136 1. ביימער — אברהם רייזען ....
- 2. דער גוטער פֿינגנבוים — יודל מאַרק .....

אַמעריקע

- 1. אַ ייִדישע מיידל און וואַשינגטאָן (לויט עלמאָ עהרליך לעווינ-גער) — יודל מאַרק .....
- 142 2. לינקאַלן און אַ ייִדישער סאַלאַט — סילווער .....
- 147

מעשיות

- 1. דער קלוגער קאַליף (פֿאַלקס-מעשה) .....
- 151 2. רעדן אָדער שווינגן — וואָס איז וויכטיקער (פֿאַלקס-מעשה) ..
- 154 3. דער זאַטער גלייבט ניט דעם הונגעריקן (פֿאַלקס-מעשה) ..
- 155 4. דער קלוגער משפט (אַגדה) ....
- 159 5. שלמה המלך און דאָס טיבעלע — לויט ח. נ. ביאַליק (ייִדיש: ל. שפּיטאַליק) .....
- 161

שווער לעבן

- 1. ווינטן — רבקה גאַלין .....
- 165 2. דער אָרעמאַן און דער דלות (פֿאַלקס-מעשה) .....
- 166 3. אַיאַמאָ — יעקב גאַרדין .....
- 168 4. דער ערשטער טאַג — ז. שער ..
- 172 5. איז אַן אָרעם שטיבעלע — י. קאַרמאַן .....
- 175

פורים

- 1. די מגילה — י. גויכבערג .....
- 176 2. די מעשה פֿון פורים — לעאַן עלבע .....
- 177 3. פורים קאַרניוואַל — (פֿון העבֿ-רעיש: י. מ. גודלמאַן) .....
- 182

פסח

- 1. אין טעג פֿון פֿרילינג — נחום יוד .....
- 186 2. די מעשה פֿון פסח — יודל מאַרק ..
- 187 3. משה — אברהם רייזען .....
- 194 4. די גילדענע נוס — א. אויבעראַך ..
- 195

די היים

- 1. מוטער און קינד — י. גויכבערג 78
- 2. מאַמעס — אברהם רייזען 79
- 3. אַ מתנה דער מאַמען — מרים ראַסקין .....
- 79 4. דרײַ יונגעלעך — י. גויכבערג . 84
- 5. פּיבוד אַב (אַגדה) .....
- 86 6. די באַבע (פֿון פעדאַגאָגישן בו-לעטען) .....
- 88 7. מנין באַבע — יאַסל מלאַטעק .. 89
- 8. די וויסע שאַף — מ. באַסין ... 94
- 9. שוועסטערל מנינס — א. אוי-ערבאַן .....
- 95

חנוכה

- 1. ווען כֿצינד די ליכטלעך אָן די אַכט — אברהם רייזען .....
- 96 2. די מעשה פֿון חנוכה — יודל מאַרק .....
- 97 3. לכבוד חנוכה — ח. נ. ביאַליק (ייִדיש: י. גויכבערג) .....
- 101 4. חנוכה-ליכט — אַהרן מגיד 102
- 5. שנייען — אברהם רייזען .....
- 107

אַרבעט

- 1. יונגע בויערס — ש. וואַסערמאַן 108
- 2. דער חלום פֿון אַ שנידער — א. שינדלער .....
- 109 3. דער פויער און דער אוצר (פֿאַלקס-מעשה) .....
- 111 4. דאָס ליד פֿון ברויט — מאַני לייב .....
- 113 5. ווער צו וועמען דאַרף אַנקומען (פֿאַלקס-מעשה) .....
- 114 6. וואונדער — מאַני לייב .....
- 118

ישראל

- 1. זײַט געגריסט — י. גויכבערג . 119
- 2. אַ בוים בליט אין מדבר — מ. א. 121
- 3. אַ מעשה וועגן רויון — לויט א. פֿרידלאַנד (ייִדיש: יודל מאַרק) 131
- 4. דער חלום פֿון אַ בוים — אלחנן אינדעלמאַן .....
- 135

זײַט

מעשיות

- 1. רחל און עקיבא (אגדה) 218
- 2. די שוואַלכ און די שפּין (אגדה) . 224
- 3. דער לייב און זיין פּריינד (אגדה) 227
- 4. די באַלאַדע פֿון דעם פֿאַרלאַרע־נעם שעפעלע — איציק מאַנ־גער 229

שבועות

- 1. שבועות — אַברהם רייזען 231
- 2. די היטערס פֿון דער תורה — לויט ר. לוריע (יודל מאַרק) .. 232
- 3. אַ מילכיקע סעודה — מ. ספעק־טאָר 237

דאָס ייִדישע קינד אין דער אַלטער היים

- 1. אין אַיונט — נחום יוד 239
- 2. אַ חדר־מעשה — ש. פֿרוג 241
- 3. דער אַלף־בית — מ. מ. וואַר־שאַוסקי 242
- 4. איך בין שוין אַ גרויסער — ז. פֿייערברג 243
- 5. מיר איז גוט — איך בין אַ יתום — שלום־עליכם 244
- צו די לערערס 252

זײַט

- 5. אליהו הנביאס כּוס (פֿאַלקס־מעשה) 197
- 6. אַלע פֿיר — מ. אַליצקי 199
- 7. דאָס ציגעלע — מ. אַליצקי 200
- 8. שבת־שירה פֿייגעלעך (אגדה) .. 200

אין שווערע מעג

- 1. דאָס געבעט — אַברהם רייזען .. 202
- 2. צוויי זינגען געבליבן — יעקב פֿאַט 203
- 3. כִּנעם מיר אַ שטיינדל — אלחנן אינדעלמאַן 207
- 4. אַ ייִדיש קינד מיט אַ צעטעלע — יעקב פֿאַט 207

- 1. משיח — יהואַש 213
- 2. די וויינענעדיקע שול — דוד איינהאַרן 213
- 3. אין אַ טאַג פֿון רעגן — אַברהם רייזען 215

ל"ג בעומר

- 1. ל"ג בעומר (פֿון פעדאָאָגאַישן בו־לעטן) 216
- 2. ל"ג בעומר (אגדה) 216

דאָס בוך איז אילוסטרירט פֿון י. שלאָס, מיט צוגאַבן פֿון צייכענונגען פֿון: 5. שרון, זינטן; 3, 18, 30, 67 (די צייכענונג „שבת“), 78 (די צייכענונג אונטן), 105, 119, 136, 182, 194 און דער שער־בלאַט; שוירלי קנאַרינג (גענומען פֿון בוך: „די גילדענע פֿאווע“), אַרויסגעגעבן פֿון יוסף כראַמאַוו־פֿאַנד) זינטן: 67 („די מוטער בענטשט ליכט“), 84, 128, 175, 242; ווינעטקעס פֿון ייִדישע ספֿריס, זינטן: 39, 47, 57, 74, 77, 117, 130, 153, 176, 217, 232, 240.